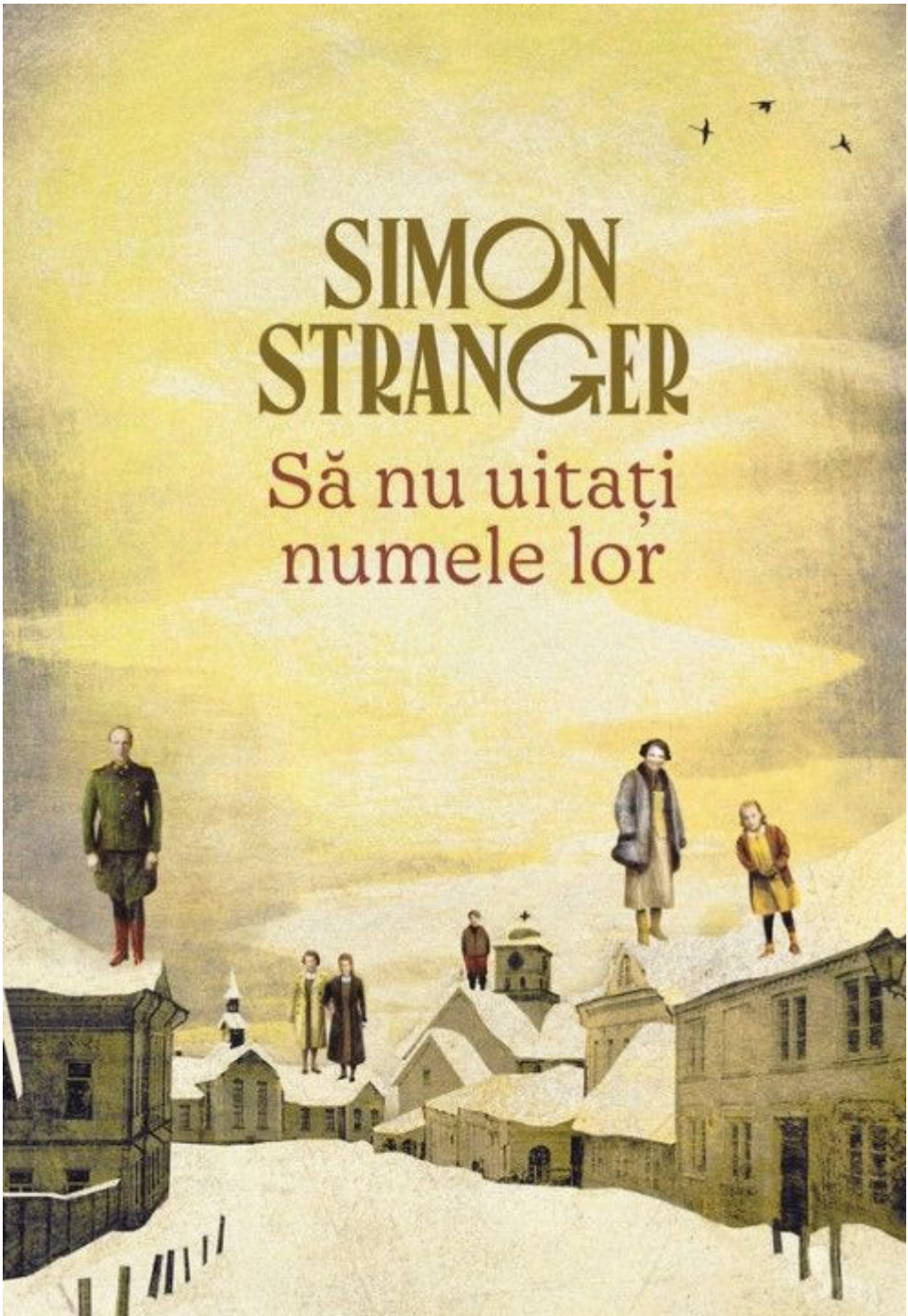
SIMON
STRANGER
Să nu uitați
numele lor

SIMON STRANGER

Să nu uitaţi numele lor
LEXICON DE LUMINĂ ŞI ÎNTUNERIC

Titlul original:
Leksikon om lys og morke

Traducere de
IULIA DROMERESCHI
EDITURA UNIVERS
—2022 —

A

A de la acuzație.

A de la audiere.

A de la arestare.

A de la acele lucruri care vor dispărea şi vor aluneca în uitare. Amintirile şi sentimentele. Proprietățile şi posesiunile. Tot ce s-a încadrat într-o viață. Scaunele pe care am stat şi patul în care am dormit vor fi duse într-o altă casă. Farfuriile vor fi aşezate pe masă de alte mâini, iar paharele vor fi ridicate spre buzele altora care vor sorbi apa sau vinul şi îşi vor relua conversația. Lucruri care au fost cândva pline de istorie îşi vor pierde înțelesul şi vor fi transformate în simple forme, aşa cum i s-ar părea un pian unei căprioare sau unui gândac.

Într-o zi, se va întâmpla. Va fi ultima zi pentru noi toți, fără ca nimeni să ştie când sau cum. Habar n-am dacă-mi voi petrece ultimele ore din viață într-un azil, scuturat de tuse, cu pielea atârnând albă de brațe, precum aluatul de o lingură de lemn, sau dacă voi muri brusc şi neaşteptat, la 45 sau la 46 de ani, bolnav sau într-un accident.

Poate că voi fi ucis de o bucată de gheață care va aluneca de pe acoperişul unei clădiri, desprinsă de vibrațiile provocate de cineva care găureşte podeaua unei băi, dedesubt, sau de un flux cald de aer dinspre ocean, care-l va face să coboare în goană dincolo de geamuri, de camere de zi, de dormitoare, înainte să mă lovească în cap, în timp ce eu citesc ştirile pe telefon, cu gâtul încovoiat, iar telefonul să-mi zboare din mână, să ajungă pe trotuar şi să se deschidă, iar oamenii să se strângă îngroziți în semicerc. Trecători care îşi vor aminti brusc de abisul care ne este mereu aproape, dar care iese rareori la lumină. Tot ce

suntem şi ce avem ne poate fi smuls, în mijlocul vieților noastre obişnuite.

Tradiția iudaică spune că oamenii mor de două ori. Prima dată este atunci când inima nu mai bate, iar sinapsele din creier se închid, ca într-un oraş când se ia curentul.

A doua oară este când se pomeneşte numele decedatului, citit sau gândit pentru ultima dată, după cincizeci, o sută sau patru sute de ani. Doar atunci dispare cu adevărat o persoană, ca ştearsă de pe fața pământului. A doua moarte a fost cea care l-a făcut pe artistul german Gunter Demnig să înceapă să cimenteze plăcuțe de bronz, gravându-le cu numele evreilor uciși de naziști în Al Doilea Război Mondial, şi să le încastreze în pavaj, în fața caselor în care locuiseră cândva. Le numeşte „pietre de împiedicat”[1]. Sunt încercarea sa de a amâna a doua moarte, documentând numele celor dispăruți, astfel încât trecătorii să le privească în zecile de ani ce vor urma şi să le citească, păstrându-i astfel în viață şi asigurându-se că amintirea unuia dintre cele mai întunecate capitole din istoria Europei rămâne şi ea în viață, în chip de cicatrici pe chipul oraşului. Până acum, a montat 67 000 de „pietre de împiedicat” în Europa.

Una dintre ele este a ta.

Una dintre ele are numele tău şi este fixată în trotuarul din fața apartamentului în care ai locuit cândva, în oraşul Trondheim, din centrul Norvegiei. Acum câțiva ani, fiul meu a îngenuncheat lângă această „piatră de împiedicat”, a dat la o parte pietricelele şi nisipul şi a citit.

— Aici a trăit Hirsch Komissar.

În acel an împlinise zece ani. Este unul dintre stră-strănepoții tăi. La fel şi fiica mea, care avea şase ani în primăvara aceea. Soția mea, Rikke, se afla lângă mine, şi

[1] *În limba germană, Stolperstein.*

din cercul nostru mai făceau parte soacra mea, Grete, şi soţul ei, Steinar. Ne adunaserăm de parcă urma să îngropăm o urnă.

— Da. A fost bunicul meu, a zis Grete. A locuit chiar aici, la etajul al treilea, a spus şi s-a întors spre clădirea din spatele nostru, către ferestrele la care ai stat şi prin care ai privit cândva, într-o altă epocă, pe vremea altor oameni.

Braţele fiicei mele îmi înconjurau încă gâtul, în timp ce fiul meu continua să citească informaţiile gravate în cupru.

AICI A LOCUIT HIRSCH KOMISSAR
NĂSCUT ÎN 1887
ARESTAT LA 12.1.1942
FALSTAD
UCIS LA 7.10.42

Grete a spus ceva despre invazia neaşteptată, povestind cum tatăl ei văzuse soldaţii, în dimineaţa zilei de 9 aprilie 1940, tropăind pe străzi cu hainele gri-albăstrui şi cu cizmele care loveau pământul. Rikke s-a ridicat să ia parte la conversaţie, iar fiica mea s-a cuibărit lângă ea. Doar fiul meu şi cu mine am continuat să ne uităm la placa de cupru de pe trotuar. Degetul lui a mângâiat ultimul rând, apoi a ridicat privirea.

— De ce a fost ucis, taţi?

— Pentru că era evreu, am răspuns.

.

— Bine, dar de ce?

Am observat privirea lui Rikke, care urmărea ambele conversaţii simultan.

— Păi... Pentru că naziştii voiau să-i ucidă pe toţi cei care erau diferiţi. Şi îi urau pe evrei.

Fiul meu a rămas tăcut.

— Şi noi suntem evrei? a întrebat.

Ochii lui căprui erau limpezi, concentraţi.

Am clipit de câteva ori, încercând să-mi amintesc ce ştia despre istoria familiei. Ce ştiau copiii mei despre a fi evreu şi despre strămoşii noştri? Trebuie să le fi vorbit despre cum stră-străbunicii lor din partea mamei emigraseră din diferite părţi ale Rusiei, cu mai bine de o sută de ani în urmă. Ştiam că vorbisem despre război, despre stră-străbunicul lor, Gerson, pe care apucaseră să-l cunoască amândoi, înainte să se prăpădească, şi despre fuga lui în Suedia.

Rikke a tras aer în piept, dând să spună ceva, dar a reluat conversaţia cu Grete, iar eu mi-am privit fiul în ochi.

— Eşti norvegian, am răspuns, însă am ştiut că fiul meu simţea că nu-i spuneam tot adevărul şi am remarcat că Rikke mă privea iar. Eşti parţial evreu, dar nu suntem religioşi, am continuat şi m-am ridicat, sperând ca Rikke sau Grete să spună ceva, să aibă un răspuns mai bun decât al meu.

Însă ele îşi continuau discuţia şi urmau logica asocierilor, ajungându-se astfel la un cu totul alt subiect.

De ce a fost ucis, taţi?

Întrebarea m-a bântuit în lunile care au urmat, iar răspunsul s-a dovedit greu de găsit. Trecutul se aşeza în straturi tot mai groase de uitare şi acoperea ceea ce dispăruse. În fine. Frunzărind arhive şi vorbind despre trecut cu alţi membri ai familiei, evenimentele au început să se dezvăluie.

În scurt timp, mi-am imaginat zăpada din centrul Trondheimului.

Aburul respiraţiilor oamenilor care treceau pe lângă căsuţele de lemn.

În scurt timp, a părut limpede că sfârşitul vieţii tale poate începe într-o miercuri dimineaţă, în mijlocul unor lucruri obişnuite.

Suntem în 12 ianuarie 1942. Stai în spatele tejghelei unui butic de modă pe care-l deţii împreună cu soţia ta,

înconjurat de pălării aşezate pe suporturi şi de manechine îmbrăcate în rochii şi paltoane. Tocmai ai primit prima clientă a zilei şi i-ai spus care sunt ofertele speciale, când sună telefonul şi trebuie să laşi deoparte ţigara şi formularul de comandă.

— Paris-Viena, cu ce vă pot fi de folos? răspunzi mecanic, aşa cum ai mai făcut de mii de ori.

— Guten Morgen, spune o voce de bărbat şi continuă în limba germană: Vorbesc cu domnul Komissar?

— Da, aşa este, răspunzi tot în germană, gândindu-te că s-ar putea să fie unul dintre furnizorii din Hamburg care sună cu vreo problemă legată de vamă.

Poate că este vorba despre rochiile de vară pe care le-ai comandat, însă trebuie să fie un angajat nou, fiindcă nu-i recunoşti glasul.

— Hirsch Komissar, căsătorit cu Marie Komissar?

— Da...? Cu cine vorbesc?

— Sun de la serviciul de securitate al Gestapoului.

— Da, vă rog?

Ridici privirea din formular. Clienta înţelege că se întâmplă ceva neobişnuit. Te întorci cu faţa spre perete şi simţi că pulsul ţi-o ia razna. Gestapo?

— Am dori să discutăm o chestiune, spune bărbatul, încet.

— Da, vă rog? spui şi vrei să deschizi gura să întrebi despre ce este vorba, dar eşti întrerupt.

— Fiţi amabil şi veniţi la Hotelul Misiunii astăzi, la ora 14, pentru interogatoriu, spune vocea.

La Hotelul Misiunii. Pentru interogatoriu? De ce oare eşti chemat la interogatoriu, te gândeşti, cu faţa la perete. Să aibă legătură cu fratele lui Marie, David, şi cu simpatiile sale comuniste? Vârful unui cui fără cap iese din tocul uşii. Îţi lipeşti degetul de metal şi apeşi, închizând ochii.

— Alo? spune vocea de la telefon, pe un ton irascibil. Sunteți acolo?

— Da, aici sunt... răspunzi, luându-ți degetul mare de pe cui şi privind punctul alb din care a ieşit sânge.

— Unii dintre colegi consideră că îmi asum un risc sunându-vă aşa... spune el, şi auzi o brichetă care se aprinde. Ei cred c-ar fi trebuit să trimit o maşină care să vă aducă imediat, ca să nu vă luați fiii şi să dispăreți, ținând cont că sunteți evrei... continuă vocea, accentuând ultimul cuvânt, apoi, pe un ton aproape intim: Dar ştiu că soția dumneavoastră, Măria, a fost internată recent... A căzut pe gheață, parcă?

— Da, aşa este. A alunecat şi a căzut pe gheață acum câteva zile şi şi-a rupt... un os de la şold, răspunzi, incapabil să-ți aminteşti termenul german pentru/emur, asta dacă l-ai ştiut vreodată.

Dar a înțeles ce-ai vrut să spui.

Cum de a putut Marie să facă prostia de-a mergepe tocuripe străzile înghețate? te gândeşti. Atât de neglijentă, mereu elegantă, şi cu o încăpățânare insistentă de a decide singură. Dacă i-ai fi dat de înțeles c-ar fi putut proceda altfel, că ar fi putut să aibă mai multă grijă, sau că poate nu era o idee atât de bună să scrie articole în ziare, aşa cum face, sau să organizeze întruniri acasă, unde se discută chestiuni politice, Marie n-ar fi făcut decât să pufnească. Apoi ochii i s-ar fi întunecat şi ți-ar fi spus că are de gând să acționeze numai după bunul ei plac.

Acum a făcut-o de oaie, şi stai să vezi unde se ajunge, te gândeşti, stând în spatele tejghelei, cu receptorul încă în mână. Clienta îți zâmbeşte şi iese pe uşă. Se aude clopoțelul.

— O fractură de femur, aşa este... spune persoana fără chip de la telefon, amintindu-ți termenul german. Deci mă

îndoiesc că dumneavoastră sau fiii veți fugi, nu? Dacă ar fi aşa, ar trebui să ne ocupăm de ea.

Să ne ocupăm de ea. Încuviințezi încet, chiar dacă nu-ți poate citi limbajul corporal prin telefon, înainte să răspunzi că nu ai de gând să pleci nicăieri.

— Bine, domnule Komissar. Atunci ne vedem aici la ora 14. Ştiți cum să dați de noi, da?

— La Hotelul Misiunii? Da, desigur.

— Bine. La revedere.

Se aude un clic când persoana închide, iar tu stai în spatele tejghelei, cu ideile împrăştiate ca un stol de păsări speriate ridicându-se de pe crengile unui copac, şi te gândeşti ce să faci. Te uiți la ceas. Mai sunt câteva ore până la 14. Timp ar fi suficient pentru a fugi, îți spui şi te gândeşti, pentru o clipă, să te duci în camera din spate şi să dispari pe uşa depozitului. Să-ți pierzi urma pe străduțe şi să fugi cât de departe poți, fără să te opreşti, fără să ții cont de gustul de sânge din gură, de privirile străinilor sau de picioarele care-ți obosesc urcând pantele. Ai putea să alergi până în pădure, să te ascunzi printre brazi şi să continui spre granița cu Suedia, țară în care fiica ta, Lillemor, trăieşte deja în siguranță. Se poate, îți spui, dar ştii imediat că nu ar funcționa. Ce s-ar alege de Marie? Şi de cei doi fii ai voştri, Gerson şi Jacob? Dacă ai fugi, i-ai pune pe ei în pericol. Împătureşti formularul de comandă cu mâna liberă. Chiar şi dacă l-ai putea avertiza pe Jacob prin omul pe care îl cunoşti la şcoala lui, nu ai putea da de Gerson, pentru că Gerson este undeva la țară, împreună cu prietenii de la facultate, şi ce s-ar întâmpla cu el când se întoarce în oraş după excursia la cabană şi găseşte nemții la uşă? Şi cum rămâne cu Marie?

Să fie oare adevărate zvonurile care au început să circule prin magazine, la cine şi la sinagogă? Cum că evreii ar fi trimişi în străinătate, în lagăre? Sau să fie doar nişte

exagerări, nişte poveşti, asemeni monştrilor pe care ți-i imaginai colcăind în beznă, când erai copil?

Suni o angajată cu jumătate de normă şi o întrebi dacă ar putea să vină şi să preia magazinul. Îi spui că ai fost chemat la interogatoriu şi o întrebi dacă, în cel mai rău caz, s-ar putea ocupa de butic în următoarele câteva zile. În cazul în care povestea se întinde. Îl suni apoi pe Jacob şi îi spui ce s-a întâmplat. Îi zici să încerce să dea de Gerson. Jacob începe să se bâlbâie, aşa cum i se întâmplă uneori, când se agită, aşa că încerci să-l calmezi, spunându-i că totul va fi bine, că probabil nu este nimic grav şi că vei ajunge la spital, să o anunți pe Marie. Apoi închizi. Nu durează mult şi angajata apare în uşă, cu o expresie gravă, aproape suferindă, şi trebuie să o liniştești şi să faci lucrurile să pară în regulă. Îți iei apoi haina, saluți şi pleci la spital.

Despre ce chestiune o fi vorba? Poate că nu este decât o acuzație vagă, nimic suficient de solid ca să-ți justifice arestarea, te gândeşti, în timp ce urci o pantă. Ai grijă să calci doar acolo unde s-a dat cu sare şi să te sprijini de balustradă, ca să nu aluneci pe trepte, sau pe bucățile de gheață lustruită care seamănă cu nişte meduze aplatizate.

Nu există niciun motiv să crezi că ar fi vorba despre ceva grav. Doar n-ai făcut nimic. Este numai o formalitate, probabil. Poate un recensământ al populației de evrei sau, în cel mai rău caz, un interogatoriu despre fratele lui Marie, te gândeşti în timp ce faci colțul spre spital.

Câteva ore mai târziu, eşti interogat la Hotelul Misiunii. Locul colcăie de tineri în uniformă. O grămadă de soldați vorbesc, fumează, îşi transmit mesaje. Bărbatul care sade la birou, în fața ta, loveşte cu capătul unui stilou nişte documente şi te priveşte dur şi sever.

— Am auzit că sunteți din Rusia.

— Aşa este.

— Vorbiți cinci sau, poate, şase limbi?

— Da, răspunzi, nesigur de ceea ce urmăreşte.

— Este neobişnuit. Aveți studii de inginerie în mai multe țări: Anglia, Germania, Belarus... Şi totuşi, vă ocupați de un butic de haine, împreună cu soția?

— Da, aşa este, mă... începi, dar eşti întrerupt.

— Şi mai sunteți şi evreu, spune el. Care este legătura cu David Wolfsohn?

— Este fratele soției mele, răspunzi ştiind că despre el va fi vorba.

Dar apoi, surpriză!

— Ştiți că este ilegal să ascultați BBC, nu?

— Da, răspunzi, cu privirea la degetele care ți se împletesc în poală.

— Ştiți că nu este permisă răspândirea de ştiri din Anglia?

Încuviințezi.

— Şi că aveți răspunderea să raportați dacă o persoană cunoscută se ocupă cu aşa ceva?

De unde ştiu ei asta? te întrebi şi cauți disperat în memorie locuri în care ai fost şi unde ai vorbit despre cele mai recente veşti din Anglia, dar nu înțelegi unde ar fi putut să fie şi cine să te fi auzit.

— Avem informații cum că aceste ştiri au fost împărtăşite într-o cafenea numită... Kaffistova.

Iată şi răspunsul. Fireşte. Kaffistova.

— Ştim şi că vă petreceți mult timp în port. Ne puteți spune ce faceți acolo? continuă el.

— Recepționez marfă, răspunzi.

Cineva te-a urmărit. Cineva ți-a ascultat conversațiile de la Kaffistova. Cineva care vorbeşte norvegiană – dar cine?

— Trebuie să rămâneți aici cât investigăm, spune omul din spatele biroului, făcând un gest către unul dintre soldații de lângă uşă. Deocamdată, mulțumesc, domnule

Komissar, spune el, dându-ți la o parte dosarul şi cerându-le gărzilor să te însoțească spre o celulă de la subsol.

A doua zi dimineață crezi că vei fi eliberat, că o persoană din sistem îşi va da seama că nu reprezinți nicio amenințare pentru Al Treilea Reich şi că ar fi mai uşor şi mai ieftin pentru ei să-ți dea drumul să-ți vezi de treabă. Dar apar în celula ta trei soldați care te salută politicos şi îți cer să-ți duci mâinile la spate. Metalul cătuşelor ți se lipeşte rece de piele.

— Unde mergem? întrebi în germană.

— Haideți, spune unul şi te conduce pe scări în sus, de-a lungul unui coridor, într-o curte în care ninge copios.

Te aşteaptă o maşină neagră, cu motorul pornit. Eşti împins pe bancheta din spate. Apoi dus în afara oraşului. Durează o vreme până ce-ți dai seama încotro.

Lagărul de concentrare Falstad.

Este la o oră distanță de Trondheim, cu maşina. O clădire de cărămidă galbenă, construită cu o curte în mijloc, înconjurată de bariere din lemn şi garduri de sârmă ghimpată. Zăpada s-a depus într-un strat alb peste firele răsucite de metal.

Poarta se deschide şi eşti escortat prin ea, pe lângă un mesteacăn golaş, în clădire, la al doilea etaj. Acolo sunt uşile celulelor, înşirate. Uşi de lemn, cu grilaje curbate în fața lucarnelor. Apare un chip. Alt prizonier. Doi paznici te privesc în timp ce te dezbraci, chiar la uşa celulei, apoi eşti încuiat înăuntru. Este o cameră lungă, cu un geam la capăt şi un pat de campanie. Zăvorul alunecă la locul lui, în spatele tău, şi simți neliniştea care te cuprinde când îți dai seama că nu poți scăpa. Când îți dai seama că, probabil, aici se termină totul şi că totul a fost pen-tru ultima dată.

A de la alcoolul care-ți lipseşte în primele săptămâni la închi-soare. Lipsa unei beții care ar fi îndulcit situația şi

gândurile tale, făcându-le să aţipească în uitare, amorţite, în locul confuziei, furiei şi fricii.

A de la toate asocierile care pot apărea oricând, în drum spre munca silnică, în sala de mese sau afară, în pădure. Momente de amintire bruşte, complet neaşteptate, de parcă tot ce a existat ar fi doar o cale către altceva.

Urmele aspre ale roţilor de camion din pământul care înconjoară lagărul te pot purta dintr-odată pe drumeagurile noroioase pe care ai crescut, în zona evreiască a Rusiei ţariste, cu găini maro-deschis care cotcodăcesc în spatele gardurilor şi un câine zdrenţăros, pe care-l ocoleai mereu de la distanţă.

Paznicul care-şi dă capul pe spate şi închide ochii, sub soare, te poate transporta în perioada studiilor din Germania, la micile licăriri de bucurie, când şedeai pe o bancă în pauzele de la sala de lectură, într-o ţară care nu era condusă încă de nazişti.

O cămaşă proaspăt spălată, care se usucă pe o sârmă, lângă o baracă, fluturând în vânt ca o pânză de navă, te duce cu gândul înapoi la buticul de modă pe care tu şi Marie l-aţi construit de la zero. Sau la refugiul din Uppsala, pe care l-ai părăsit cu nesăbuinţă, unde hainele atârnau mereu pe sârmă, la uscat, în timp ce copiii se jucau în jur.

A de la amintiri de familie pe care încerci să le evoci, când tăcerea se lasă peste lagăr, noaptea, şi tu rămâi în celulă, cu ochii închişi.

A de la alunecările pe derdeluşul pe lângă care treci în drum spre munca silnică din pădurea Falstad: o bandă lucioasă, pe o pantă, aproape de o fermă, ca un tobogan. Fâşii întunecate de pământ şi piatră au fost lustruite de corpurile mici ale copiilor care au alunecat în jos, cu obrajii înroşiţi de frig şi ţipete entuziasmate.

A de la amănuntele care s-au dovedit a se ascunde sub „pie-trele de împiedicat” şi care au ieşit în ultimii ani la

lumină. În număr brusc şi copleşitor, precum numeroasele insecte care evadau de sub pietrele pe care le scoteai din pământ, în copilărie.

Dragă Hirsch, este încercarea mea de amânare a celei de-a doua morţi şi de îndepărtare a uitării, pentru că, deşi nu voi putea spune niciodată povestea întreagă a ce ţi s-a întâmplat, pot alege bucăţele pe care să le sudez laolaltă şi, cu ajutorul lor, să dau viaţă lucrurilor dispărute. Eu nu sunt evreu, însă copiii mei, stră-strănepoţii tăi, au sânge evreiesc. Povestea ta este povestea lor. Cum aş putea eu, ca tată, să explic ura?

Dimineaţa de lângă „piatra de împiedicat" m-a condus curând către orăşele şi în locuri în care nu mai fusesem niciodată, spre arhive, cărţi şi albume de familie. Spre conversaţii. Totuşi, şi mai ales, m-a condus spre povestea unei vile aparte de la periferia Trondheimului. O poveste atât de macabră şi de monstruoasă, încât, la început, nu am crezut-o posibilă, pentru că această casă amestecă istoria familiei noastre obişnuite cu cea a lui Henry Oliver Rinnan, un tânăr care a ajuns unul dintre cei mai înrăiţi nazişti din Norvegia.

O casă care purta o poreclă începând cu litera B.

„Bandeklosteret", în norvegiană. Mănăstirea bandei.

B

B de la bandă.

B de la bloc de construcţie.

B de la „Bandeklosteret", infama vilă aflată pe o colină din apropierea centrului oraşului Trondheim, pe Jonsvannsveien 46. Decenii după încheierea războiului, oamenii au trecut strada pe trotuarul celălalt când ajungeau în zona casei cu pricina, de parcă răul din trecutul clădirii abandonate s-ar fi putut scurge în aer, ca să-i infecteze. Între aceşti patru pereţi, Henry Oliver Rinnan şi banda lui au făcut planuri, în timpul celui de-Al Doilea Război

Mondial, au interogat prizonieri, au torturat, au ucis, au băut şi au arestat. Un jurnalist care a făcut o investigaţie în Bandeklosteret, la scurtă vreme după capitularea naziştilor, a scris despre experienţa sa:

Au distrus întreaga casă, pare-se, conduşi de o poftă sălbatică de haos. Toate camerele par să fi fost folosite pentru a practica tragerea la ţintă: pereţii şi tavanele sunt ciuruite, şi acolo unde s-au gândit că tapetul ar fi rămas prea întreg l-au tăiat în fâşii. Chiar şi cada era găurită de proiectile. Se poate presupune că împuşcăturile făceau parte din teroarea psihologică exercitată asupra prizonierilor din micile celule întunecate de la subsol.

Vila aceea s-a dovedit că ascundea o altă poveste, pe care am auzit-o prima dată în bucătăria nepoatei tale: soacra mea, Grete Komissar.

Era sâmbătă sau duminică, o dimineaţă leneşă, în care nu trebuia să fie gata nimic, iar timpul lâncezea. Muzica unui vinii cu jazz se revărsa în camera de zi, iar cântecul calm al pianului se amesteca printre zgomotele copiilor care încercau să-şi ţină echilibrul pe o minge mare, de gimnastică. Râsete scurte, urmate de bufnituri, când trupşoarele lor loveau covorul. Eu eram în bucătărie cu Grete, care începuse deja să pregătească cina, tăind pere şi aşezând feliile lunguieţe într-un vas pentru cuptor, alături de pulpe de pui şi legume. Cred că vorbeam despre copilărie, pentru că Steinar, soţul ei, a apărut în cadrul uşii şi m-a întrebat dacă ştiam că Grete crescuse în baza lui Rinnan. Deşi numele îmi suna oarecum familiar, nu am reuşit să fac vreo legătură. A încercat să-mi trezească memoria folosind prenumele omului, Henry, adăugând că fusese un nazist şi un agent dublu norvegian şi vorbind puţin despre genul de cruzime care fusese aplicată înăuntrul casei cu pricina. Tortură. Crimă. Grete îşi dăduse părul de pe frunte cu braţul, ţinând cuţitul în mână; pe

cealaltă palmă avea grăsime de la pui. Era o atmosferă ciudat de încordată. Părea un subiect pe care ea şi-ar fi dorit să-l evite. Dar ar fi fost prea ciudat să începem să vorbim despre altceva, aşa că era prinsă în capcana conversației, între masa şi insula din bucătărie. S-a auzit un bufnet din camera de zi, iar după aceea, soția mea, Rikke, i-a întrebat pe copii dacă nu puteau merge să se joace la etaj. A apărut apoi în uşă şi s-a strecurat pe lângă Steinar.

— Şi acolo ai crescut? am întrebat.

O cunoşteam pe Grete de peste cincisprezece ani, dar niciodată nu pomenise despre asta.

— Da. Am locuit acolo de când m-am născut, până la şapte ani, a răspuns ea.

— Despre ce e vorba? a întrebat Rikke, dându-şi seama că ratase ceva.

— I-am spus că am crescut în casa bandei lui Rinnan, a repe-tat Grete, tăind în jumătate ultima pară, de parcă nu ar fi fost nimic special.

Din privirea lui Rikke mi-am dat seama că şi pentru ea era ceva nou.

— Organizam mici spectacole de teatru în pivniță, a zis ea, accentuând cuvântul pivniță, în timp ce apăsa pe dozatorul de săpun cu dosul palmei. În aceeaşi cameră pe care o folosiseră cei din banda lui Rinnan, cu doar câțiva ani mai devreme, a adăugat ea.

Grete şi sora ei mai mare, Jannicke, organizau mici spectacole în pivniță, cu prietenii din vecini. Se îmbrăcau în hainele părinților: cizme de damă prea mari, pălării şi coliere. Cântau. Erau invitați copiii şi adulții din cartier, iar rolul Gretei era să stea în capul scărilor şi să întindă biletele făcute de mână publicului, în timp ce adulții plecau capul şi coborau treptele, cu privirea în jos.

Imaginile spectacolelor de copii din pivnița de tortură şi ale fetiței care se afla în capul scărilor au ridicat o serie de

întrebări: De ce alesese o familie de evrei să se mute într-unui dintre cele mai cunoscute simboluri ale răului din Trondheim? Pentru că fusese ieftin? Sau pentru a-şi recupera istoria? Cum îi afecta casa pe cei care se mutaseră în ea?

Eram dornic să aflu mai multe, aşa că am citit tot ce mi-a picat în mână despre banda lui Rinnan şi am găsit poze cu vila în care crescuse soacra mea. Ceva parcă s-a eliberat în dimineaţa aceea, pentru că, în perioada următoare, Grete a început să ne povestească mai multe despre copilăria ei din Bandeklosteret.

Când Grete şi Steinar şi-au vândut apartamentul pe care încă-l aveau în Trondheim, am fost să îi vizităm pentru ultima dată. Ne-am plimbat pe strada pe care se afla cândva buticul Paris-Viena şi am mai făcut o vizită „pietrei de împiedicat" cu numele tău pe ea. Apoi ne-am urcat în maşină şi am condus departe de centru, spre străduţa pe care crescuse Grete, la numărul 46, pe Jonsvannsveien: o clădire scundă, dar fermecătoare, cu ferestre întunecate şi o maşină din anii '50, roşie, parcată afară. Mi s-a părut că se oprise timpul.

— Să sunăm? a întrebat Grete.

Am încuviinţat şi, fiindcă nu a reacţionat altcineva, am stră-bătut eu aleea scurtă de pietriş şi am apăsat pe buton.

Am aşteptat şi am aşteptat să se deschidă uşa, fără să ştiu ce să spun.

B de la bronz, culoarea unui glonţ pe care l-am scos dintr-un perete şi care se află acum pe raftul de deasupra biroului meu. Are vârful îndoit, ca o bonetă de bucătar, de la impactul cu cărămida din pivniţă. A fost, poate, rezultatul unuia dintre jocurile practicate de membrii bandei lui Rinnan, ca să înmoaie prizonierii: legau un bărbat de un scaun şi trăgeau spre el, întrecându-se care nimereşte mai aproape, fără să-l împuşte.

B de la bebeluşi şi bolile copilăriei mici. B de la baletul de picioruşe goale care se agitau în aer, deasupra mesei de schimbat, de la băieţei şi bucălate fetiţe care se împleticesc pe podeaua camerei de zi, cu braţele dolofane în aer şi cu ţipete de bucurie când întâlnesc alţi copii de vârsta lor. B de la bază, pentru că la baza poveştii Bandeklosteret se află istoria unei grădiniţe de la subsol, condusă de Else Tambs Lyche în anii de dinainte de război. Ralph Tambs Lyche era profesor la facultate, botanist amator, şi colecţiona plante din întregul Trondelag, le usca şi le sorta în arhive îngrijite, la etajul al doilea, în timp ce soţia lui conducea o grădiniţă privată, aşa că acea clădire s-a umplut de strigăte voioase de copii înainte ca proprietatea să fie încon-jurată de sârmă ghimpată, înainte ca paznicii să preia aleea şi violenţa să pătrundă în încăperi.

B de la băieţie, un ţinut din care provin toţi bărbaţii, fără să ştie cum se vor sedimenta evenimentele şi emoţiile primilor ani şi cum vor crea o albie adâncă înăuntrul nostru, formând peisaje şi atitudini care ne vor caracteriza tot restul vieţii, aşa cum o va face această zi de iarnă pentru Henry Oliver Rinnan, în vârstă de zece ani.

Suntem în februarie 1927. Fulgii de zăpadă se rotesc în aer, în jurul şcolii din Levanger, şi se adună în pale mici de ninsoare la fereastra lângă care Henry se apleacă peste manualul cu exerciţii.

Părul îi intră în ochi şi tocmai ce-şi întinde mâna după radieră, să şteargă o buclă a unei litere g de care nu este mulţumit, când observă ceva, pentru că învăţătoarea se opreşte brusc în mijlocul frazei şi îl priveşte direct pe fratele mai mic al lui Henry, pe care-l întreabă cum se simte.

Eşti atât de palid... eşti bolnavi întreabă ea şi dă ocol catedrei.

Henry observă că toţi ceilalţi schimbă priviri, mici scântei care le aprind aşteptarea, căci învăţătoarea trece printre

rândurile de bănci. Curând, va vedea exact ce încercase fratele lui să ascundă toată dimineața: că poartă cizmulițe de damă în picioare, cizmulițe negre, de damă, pe care o clientă nu le-a mai ridicat din atelierul tatălui său. Henry ştia că urma să fie o problemă, încercase să o evite şi să-i spună mamei sale că nu-şi putea trimite fiul la şcoală purtând încălțări de damă, dar mama îi fluturase sub nas cizmulițele lui de iarnă, îi arătase gaura dintre talpă şi piele şi, cu un glas care nu lăsa loc de comentarii, spusese limpede că fratele lui mai mic nu putea merge la şcoală purtând asemenea încălțări şi că avea să se ude complet la picioare înainte să ajungă la colțul străzii.

Din fericire, tocurile nu erau chiar înalte, dar se vedea de la o poştă că era ceva în neregulă. Pentru că erau cu câteva numere prea mari, fratele lui trebuia să-şi încârlige degetele de la picioare, ca să nu-i cadă, şi făcea paşi nefireşti. Frații se grăbiseră să treacă de grupul de băieți de la intrare, care, din fericire, erau preocupați de altceva, şi niciunul dintre ei nu remarcase încălțările. În clasă, Henry a văzut două dintre fetițe ascunzându-se una lângă cealaltă şi chicotind, însă a intrat învățătoarea şi toată lumea a trebuit să se ridice lângă bancă şi să spună „Bună dimineața!”.

S-au aşezat, iar el s-a apucat de lucru pentru şcoală, concentrându-se la literele care trebuiau legate, una câte una, în bucle elegante, şi aproape că uitase totul, când învățătoarea s-a oprit brusc din predat şi acum iat-o că vine printre bănci, cu un chip îngrijorat. Henry simte cum se înroşeşte, vede că frățiorul lui încearcă să-şi ferească picioarele, dar nu ajută la nimic. Învățătoarea se opreşte şi este atât de siderată, încât cuvintele îi scapă pe gură, de parcă le-ar fi pierdut.

— Dar... ce fel de încălțări porți? întreabă ea, şi ceilalți elevi încep să chicotească.

Henry simte că-i bate mai repede inima, simte ruşinea care-i arde în obraji şi se uită la fratele lui mai mic, dar el nu spune nimic, ci doar stă acolo, cu ochii scânteind, şi fireşte că nu ştie ce să răspundă. Măcar să nu spună adevărul, se gândeşte Henry, acela că tatăl lor, cizmar de meserie, nu s-a obosit să repare încălțămintea propriilor copii. Nu trebuie să spună asta, în niciun caz, şi este mai bine dacă inventează o minciună cusută cu ață albă, fie că s-a încălțat la nimereală, de exemplu, sau că a vrut să facă o glumă, doar pentru a vedea dacă se prinde cineva, însă fratele lui nu scoate un sunet. Dar trebuie să răspundă, se gândeşte Henry, pentru că tăcerea amplifică totul şi face ruşinea mai pregnantă, o ruşine prezentă peste tot, aşa că Henry țipă să-şi dreagă glasul şi, în acelaşi timp, s-o convingă pe învățătoare şi pe toți ceilalți să îl privească pe el, şi nu pe fratele lui mai mic. Le cunoaşte privirile. Atenția îi face inima să bată mai repede şi începe să se simtă nesigur şi nervos, dar nu o poate arăta, iar acum depinde numai de el să vorbească, să limpezească situația cumva, se gândeşte, obligându-se să o privească pe învățătoare în ochi.

— Ah, de fapt, s-a prostit şi el, încercând încălțări din atelierul de acasă, spune Henry şi se forțează să zâmbească superior.

Asta ar trebui s-o facă să creadă că e doar o găselniță amuzantă, dar el priveşte chipul învățătoarei şi vede că nu-l crede, pentru că nu îi zâmbeşte şi ea, dimpotrivă, se lasă pe vine lângă frățiorul lui, îi pune o mână pe umăr şi spune la zi, de ce ai slăbit aşa? Cu îngrijorare în glas, întreabă dacă lucrurile merg atât de rău acasă şi, fireşte, înțelege că poate fi jenant pentru Henry şi pentru frățior, aşa că rosteşte cuvintele încet, ca să nu audă ceilalți, dar nu face decât să înrăutățească lucrurile, deoarece devine evident pentru toată lumea că este un lucru de care să se ruşineze, un lucru pe care n-ar trebui să-l audă altcineva, şi devine şi

mai interesant pentru colegi, pentru că este sigur că aude toată lumea, chiar dacă învățătoarea doar şopteşte. Cuvintele ei ajung la fiecare ureche din sală şi se transformă în guri întredeschise şi ochi care privesc fix.

Acum, fratele lui trebuie să spună ceva, se gândeşte Henry, doar că el nu o face. Fratele lui pare complet derutat şi ridică privirea spre învățătoare, mai întâi, apoi spre Henry, şi ochii i se umplu de lacrimi, încât trebuie să clipească de mai multe ori, şi tot nu răspunde. Îşi trage nasul şi îşi ridică antebrațul să se şteargă. Se lasă tăcerea. O tăcere de mormânt.

— Lucrurile merg bine acasă, spune Henry, cu glas limpede şi răspicat. Doar că nu prea s-a simțit bine. Ați putea continua lecția, vă rog? adaugă şi se întoarce la propoziția pe care o scria.

Apucă radiera şi şterge bucla g-ului. Apoi dă la o parte resturile de gumă, ia un creion şi demonstrează, prin fiecare mişcare, că nu va mai continua discuția şi că trebuie să continue lecția.

Simțurile par să i se fi ascuțit, pentru că Henry simte ochii părăsindu-i spatele şi aude zgomotul scaunelor trase uşurel pe podea, când colegii lui îşi reiau locurile. Aude zgomotul creioanelor care zgârie hârtia şi pe învățătoare deschizând gura şi continuând, în sfârşit, lecția. În acelaşi timp, îşi dă seama că râsul apasă piepturile celorlalți şi vrea să iasă, ca aburul dintr-o oală cu capac.

Când ora se termină, învățătoarea vine şi-i spune fratelui său că poate lua o pauză, dacă doreşte, şi la fel şi Henry. Henry îi mulțumeşte şi stă la geam privindu-i pe ceilalți cum se joacă în zăpadă. Următoarele câteva ore trec mai uşor. Curând, ziua de şcoală se încheie, aşa că-şi poate strânge cărțile în ghiozdan şi îşi ia frățiorul de mână.

Nu au de ales şi trebuie să treacă prin curtea şcolii, să se grăbească pe lângă ceilalți elevi, care-i privesc şi pufnesc. O

gaşcă de băieți ceva mai mari încep să râdă tare şi să arate spre cizmele frățiorului.

— Ia uitați-vă la ea\ Mulțumim pentru ziua de azi, domnişoară Rinnan! strigă unul dintre băieții mai mari, iar comentariul îi face pe ceilalți să zâmbească batjocoritor.

Henry simte că-l cuprinde un val de întuneric care-l împinge să țâşnească fără să se gândească, să-şi azvârle pumnul şi să-l lovească drept în față pe idiotul care îşi bate joc de frățiorul lui. N-are niciun drept să vorbească aşa! N-are niciun drept să rdă de fratele lui, se gândeşte Henry, şi simte duritatea obrazului în monturile degetelor, simte cum mintea lui aleargă prin el şi vede băiatul ducându-şi mâna la față şi zvârcolindu-se de durere. O clipă de nesiguranță, apoi ceilalți din gaşcă se năpustesc la el. Totul devine un haos de ochi furioşi şi guri care strigă. Mâini se întind după el, degete i se înfig în păr şi în ghiozdan, şi brusc e întins la pământ şi i se țin brațele şi picioarele, simte respirație, şi inimă, şi minte, şi zăpadă.

— Hei, voi! Terminați! strigă un profesor, care se apleacă peste o fereastră, cu pipa în mână.

Iar ei îi dau drumul, deşi nu vor, unul câte unul, lăsându-l să se ridice, dar nu fără a-i şopti o amenințare la ureche. O să vezi tu, Henry Oliver. Nu scapi tu aşa uşor!

Îşi scutură zăpada de pe pantaloni, simțind cum furia clocoteşte încă în el, într-atât încât i-e greu să țină aerul în plămâni, dar apucă mâna frățiorului său şi merge repede, repede, repede, vrea doar să scape de toate, să scape de şcoală şi de ceilalți copii, înainte ca totul să devină mai rău şi complet imposibil de rezolvat, se gândeşte el şi îşi aminteşte de rânjetele ironice de pe fețele colegilor. Acum există o poveste ridicolă despre el, pe care toată şcoala o va şopti iar şi iar, săptămâni la rând. Doar gândul face ca îndoiala să îl cuprindă iar, pentru că vor găsi un moment şi îl vor prinde iar, fără să ştie unde şi când. Asta a vrut să

spună băiatul acela care i-a şoptit la ureche că o să vadă el – a fost un avertisment, o promisiune că vor continua să-l bată mai târziu, că nu terminaseră cu el, se gândeşte Henry, scrâşnind. El a avut grijă mereu, de când a început şcoala, să facă tot ce trebuie, să stea departe de conflicte, să zâmbească politicos ca să aplaneze orice început. A lăsat băieţii mai mari să fie cei care conduc şi care se ceartă, a stat deoparte în timp ce ei se căţărau, se jucau şi băteau mingea, pentru că ştia că nu putea face toate astea, aşa că era mai bine să atragă cât mai puţină atenţie, purtându-se într-un fel care-l împiedica să fie inclus în orice. A fost strategia lui şi acum i-a fost spulberată.

Dacă fratele lui n-ar fi fost atât de prost încât să înceapă să plângă, se gândeşte Henry, strângându-l mai tare de mână, poate cam prea tare, şi grăbind pasul pe aleea pietruită. Fratele lor scânceşte, dar trebuie să suporte. Trebuie să înveţe să se poarte diferit, sau va ajunge mereu o victimă, cel luat la ochi când elevii simt că vor să se ia de cineva, şi asta-l va afecta şi pe Henry, va fi infectat ca de o duhoare, crede el, şi ar vrea să evite asta, pentru că oricum îi e de ajuns faptul că e scund. Este cel mai scund din clasă şi, evident, vine din cea mai săracă familie, se gândeşte el, în timp ce păşeşte repede înainte, trăgându-şi frăţiorul după el şi văzându-l cum se strâmbă cu coada ochiului, auzindu-l cum îl imploră să îi dea drumul, dar Henry îl ignoră, vrea să îşi pedepsească fratele pentru purtarea sa.

Mă doare, Henry Oliver, sughiţă frăţiorul. Vederea lacrimi-lor care-i curg pe obraji îl face pe Henry să îi dea drumul imediat şi să-i mângâie degetele pe care i le strânsese. Îmi pare rău! spune el. O spune de mai multe ori.

Fratele suspină şi îşi freacă încheietura cu mănuşa. Apoi se duc acasă, şi Henry se gândeşte să-şi înveselească frăţiorul, să şteargă orice urmă de plâns înainte să ajungă, fiindcă, dacă mama vede că a plâns, va pune întrebări, iar el

va spune totul, şi atunci, ce? Atunci se va îngrijora mai tare, şi nu e necesar. Îi cere frăţiorului să-şi scoată mănuşile, să-şi şteargă nasul cu mâna şi apoi să o spele cu zăpadă. Fratele face întocmai. Se înroşeşte de la ger, dar se spală, smiorcăindu-se. Henry îşi scoate şi el mănuşile, freacă zăpada între mâini şi îi atinge ochii cu degetele ude.

Apoi zice:

— Nu spunem nimic acasă, da?

— Nu.

— Mama şi tata au destule pe cap, da?

— Bine, răspunde fratele lui şi continuă să meargă. Henry se asigură că inventează nişte distracţii pe drum.

Dacă-şi face degetele să urce pe mâneca lui, până la subraţ, îl va păcăli şi nu va mai fi trist şi supărat, îl va face să se gândească la altceva, aşa că degetele lui ajung la subsuoara frăţiorului şi faţa lui se luminează, iar bătaia, şi frigul, şi plânsul dispar şi lasă loc de alte discuţii, ca de obicei. Merg spre acasă şi mai lovesc câte un bulgăre de gheaţă.

În scurt timp, ajung acasă, o casă care se află vizavi de cimi-tir. O casă de lemn vopsită în verde, cu două niveluri, cu atelierul tatălui la primul şi apartamentul la al doilea.

Henry îşi vede mama trecând repede pe lângă geamul bucă-tăriei, probabil curăţând cartofi, spălând rufe sau tăind legume, şi remarcă bucuria dispărând de pe chipul frăţiorului. Pare să-şi amintească din nou ce s-a întâmplat.

— Va fi bine, zice Henry zâmbind, cu o mână pe umărul fratelui. Haide!

Casa miroase a cartofi fierţi, iar holul este plin de pantofi.

— Hei! strigă Henry, ca de obicei, asigurându-se că foloseşte acelaşi ton, pentru a nu da de bănuit.

Mama iese din bucătărie, cu broboane de sudoare pe frunte şi pete de lapte pe şorţ. Surioara lui cea mai mică e în

spatele ei, ținându-i-se de fustă, cam nesigură pe picioare. Se întinde să fie luată în brațe.

— Cum a fost azi la şcoală? A fost plăcut să-ți fie cald la picioare? întreabă ea, iar cuvintele îl fac probabil pe tatăl lor să se ridice brusc, fiindcă Henry aude arcurile vechiului fotoliu scârțâind, şi imediat după aceea apare el, în cadrul uşii, zâmbind şi fluturând cizmele băieţelului, să-i arate că le-a reparat.

— Mulțumesc, tată, zice frățiorul, luându-şi cizmulițele.

— A observat cineva? zice tatăl, în glumă, arătând din cap spre cizmele de damă, dar chiar atunci surioara apucă fața de masă şi e pe cale să tragă de ea, şi toate farfuriile şi paharele stau să cadă, iar Henry se bucură, căci mama nu simte tonul vocii fratelui şi nu vede expresia de pe fața lui, când răspunde evaziv: – Nu, tată.

B de la blocurile de construcție care alcătuiesc închisoarea de la Falstad: o clădire principală, albă, din cărămidă, pe două niveluri, ridicată în jurul unei curți pătrățoase, cu nişte barăci mai mici împrăştiate în jur. Nişte simple magazii pentru paznici, la fel pentru porci şi vaci, la fel drept toalete şi pentru atelierul de tâmplărie, înainte să ajungi la gardul de sârmă ghimpată care înconjoară clădirile.

B de la bubuitul scurt pe care-l stârnesc tacâmurile lovite de farfurii în sala de mese, în cele câteva secunde de dinainte ca prizonierii să-şi ia lingura sau furculița şi să mănânce.

B de la bucata de drum pe care o străbați spre munca silnică, unde se află un mesteacăn cu trunchiul alb-murdar şi cu frunze care sunt acum complet îngălbenite, în nuanța unora dintre mostrele de material pe care le duceai la buticul din Trondheim.

B de la bucăți de ferigă lipite în albume şi catalogate cu scrisul ordonat al profesorului Ralph Tambs Lyche, primul

proprietar al vilei de pe Jonsvannsveien 46, cu mult înainte ca aceasta să fie transformată în cartierul general al găştii lui Rinnan.

B de la brusca decizie de a schimba domiciliul. B de la bagajele înghesuite în maşină şi de la bronzul frunzelor mesteacănului, care lasă loc mugurilor noi, într-o zi de primăvară din Oslo, în 1948. Soarele luceşte deasupra acoperişurilor şi face picăturile de apă să sclipească în timp ce cad de pe streşini. Gerson îşi întinde mâna spre portbagaj, cu mişcări de o lentoare inutilă, pentru că n-au nimic altceva de făcut decât să ajungă la Trondheim înainte de căderea întunericului. Jannicke s-a lăsat pe vine pe trotuar şi vrea să ia o piatră şi să o vâre în gură, când Ellen o ridică în braţe şi o obligă să lase piatra, chiar dacă Jannicke se împotriveşte şi încearcă să scape. Începe apoi să strige, A mea! A mea! A mea!, în timp ce Ellen o aşază pe banchetă şi Gerson îşi ia locul la volan.

Restul mobilei a fost transportat de dimineaţă, cu un camion. Decizia s-a luat cu câteva luni înainte. Mai întâi sub forma unor mici aluzii, pentru că, de fiecare dată când Gerson vorbea cu mama lui la telefon, Marie reuşea să strecoare printre rânduri că avea nevoie de ajutor cu afacerea. Că nu se descurca singură. Apoi a venit în vizită. A ajuns la Oslo cu trenul, iar Gerson a aşteptat-o pe peron, a văzut-o coborând, cu cizmulițele ei cu toc înalt şi cu o pălărie cu boruri atât de largi, că aproape n-a încăput pe uşa vagonului. Ea îi făcuse cu mâna şi se dăduse la o parte, pentru că apăruse un străin cu valiza ei. Mama lui era mereu bine îmbrăcată şi elegantă, şi ideea că ar fi cărat ceva cu mâna ei părea deplasată, iar Gerson a stat şi s-a uitat cum ea îl săruta pe bărbat pe obraz, ca recompensă, şi îi făcea cu mâna. Apoi, s-a întors spre Gerson, fără să dea niciun semn că şi-ar ridica singură valiza, aşa că el a trebuit să meargă s-o ia. Fireşte c-aş fi făcut-o oricum, s-a gândit el,

dar felul în care ea presupunea asta îl irita. Se purta de parcă i se cuvenea. Dar a trebuit să-şi muşte limba, să zâmbească şi să-i răspundă scurt, aşa cum se aştepta de la el, pentru că, deşi îl întreba cum îi merge, nu era, de fapt, interesată să audă mai mult decât un bine scurt. Nu voia să ştie despre dificultăţile lui cu găsirea unui loc de muncă, despre schimbarea pe care o pricinuise fiica lui, Jannicke, sau despre războiul care-i smulsese viitorul chiar când îşi începea viaţa de adult. Mama le are pe ale ei, aşa fusese mereu, s-a gândit Gerson, amintindu-şi cum Ellen a început să râdă când i-a povestit prima dată despre vacanţele lui de vară din copilărie. Despre el şi Jacob, trimişi la internat când aveau nu mai mult de zece-doispre-zece ani, pentru că părinţii lor erau ocupaţi.

Cum intrase pe uşă, Marie începuse să se plângă de cât de mic şi strâmt era apartamentul lui Ellen şi al lui Gerson. Gerson văzuse chipul lui Ellen, îi remarcase zâmbetul îngheţat, pentru că şi Ellen simţea la fel. Era dintr-o familie înstărită, fiica unui proprietar de fabrici.

— Ne vom muta, mamă. Am cumpărat pământ în Holmen şi după ce-i gata casa, ne vom muta, a zis Gerson, şi i-a luat haina.

— Tocmai despre asta voiam să vă vorbesc, a spus Marie, intrând în spaţiul de luat masa. Am găsit o casă pentru voi în Trondheim, chiar în centru. Are grădină şi toaletă interioară, nu afară, ca aici. Este o casă separată, Gerson, şi primeşti şi o slujbă la Paris-Viena.

Mama s-a întors spre Ellen, care şedea cu Jannicke în braţe. I-a povestit despre afacere şi despre rochii, materiale, pălării şi haine pe care le-ar fi putut împrumuta, dacă dorea.

Marie n-a pomenit despre istoria casei. Doar câteva săptămâni mai târziu l-a sunat pe Gerson şi a spus ceva,

către finalul conversației, chiar înainte să închidă, de parcă ar fi fost o nimica toată.

— Ah, apropo. Casa a fost sediul bandei lui Rinnan, câțiva ani, în război.

Gerson s-a întors cu spatele spre living şi a închis ochii.

— Alo? a făcut mama lui. Eşti acolo?

— Dar... mamă! De ce n-ai zis nimic despre asta înainte?

— Fiindcă mă tem că Ellen ar face mare caz, a răspuns Marie în idiş.

— Dar... nu crezi... c-ar fi trebuit totuşi să fi ştiut? a zis şi Gerson în idiş şi a auzit-o pe Ellen vorbind cu Jannicke pe fundal.

— Să ştim, sau să fi ştiut, l-a corectat mama lui. Dar ce treabă are, Gerson? Războiul s-a terminat, banda lui Rinnan a fost evacuată de multă vreme. Este o casă frumoasă, cu grădină, într-un cartier plăcut. E singura şansă ca voi să aveți ceva decent, şi am nevoie de tine aici, Gerson.

El a tăcut, iar Marie a trecut înapoi la norvegiană.

— Ar fi trebuit să spun că fiul meu nu vrea casa şi nu se poate muta în Trondheim pentru că lui şi soției lui le este teamă de stafii?

— Nu, mamă, a răspuns Gerson, auzind-o pe Ellen, care se apropia dinspre living, cu Jannicke în brațe.

N-a mai zis nimic, apoi. De fiecare dată când credea că-i va spune lui Ellen povestea casei, ceva intervenea. În plus, mai era şi dorința de a-şi lua istoria înapoi, de a prelua puterea. Acum este primăvară, decizia s-a luat, şi se urcă în maşină cu toții. Gerson întoarce cheia în contact şi apoi conduce, în timp ce Jannicke, care are doi ani, uită treptat de ce era supărată.

Curând, grija dispare, şi încep să pălăvrăgească.

Se uită la ferme şi la câmpuri. Mai trece un tractor plin cu fân. Jannicke îşi târăşte peste sticlă degețelele şi apoi limba. Gerson zâmbeşte în oglinda retrovizoare. Începe să-şi

imagineze viața în Trondheim şi munca la Paris-Viena. Inspiră adânc şi simte mâna lui Ellen pe a lui, pe volan. Se întoarce repede spre ea şi îi zâmbeşte, schimbă viteza şi îşi pune mâna pe coapsa ei, chiar deasupra genunchiului, simțindu-i pielea caldă. Îşi imaginează cum vor arăta în grădina noii case, ca o familie fericită. Trebuie să meargă.

B de la bariton, tipul de voce al prizonierului căruia i se comandă să îi distreze la Falstad: soldații îi cer câteodată să le cânte, în timpul muncii. Atunci, fierăstraiele se opresc, la fel şi ciocanele din atelierul de tâmplărie, şi zgomotul constant de mâini şi picioare, şi parcă se trezeşte ceva în fiecare. Cu o voce limpede, frumoasă, baritonul cântă, ținând capul dat pe spate, ca o lamentație către cer, cu vorbe care fac ambianța să se înmoaie. Durerea musculară şi suferința constantă, provocată de mici tăieturi şi rosături, dispar pentru câteva secunde. Fețele paznicilor se dizolvă, se relaxează, înainte ca o voce dinăuntrul lor să le ordone să se adune şi să îşi reia rolurile.

În astfel de clipe te gândeşti că poate unii dintre tinerii aceştia erau acum zece ani în oraşele germane. Când aveau zece-doisprezece ani, alergau pe străzi cu picioarele lor subțiri şi osoase, cu brațe flexibile şi cu ochii strălucind de curiozitate şi veselie. Poate că i-ai zâmbit unui paznic, sau ați schimbat câteva vorbe cu altul, când erau ei mici. Dar acum? Acum războiul i-a modelat în altă formă.

B de la Bar Miṭvâ şi de la băncile din sinagoga din Trondheim, pe care i-ai ajutat cândva să le care. Pe băncile acelea au stat copiii tăi, dând din picioare în aer liber şi ascultând vocea fermecătoare, simțind gravitatea din sală.

B de la Bandeklosteret, unde s-au făcut fotografii chiar după ce s-a încheiat războiul. Este după-amiază şi stau în biroul meu de acasă, din Oslo, uitându-mă printre arhive online. Prima poză arată doar exteriorul vilei. O casă cu o fereastră arcuită, la al doilea etaj, cu obloane care pot fi

deschise şi închise în faţa geamurilor de la parter. Sârma ghimpată din jurul proprietăţii a fost deja îndepărtată, la fel şi gardienii. A doua imagine arată unul dintre dormitoarele bandei lui Rinnan, unde sertarele, hainele, mizeria şi hârtiile sunt toate împrăştiate pe podea. Tapetul este sfâşiat.

În a treia poză, soarele pătrunde prin geamurile de la subsol şi luminează un bar plin cu sticle. Pe podea, în faţa barului, sunt două butoaie mari, cu o bară mare de fier între ele. A fost ruptă la mijloc, probabil de greutatea cuiva forţat să stea pe vine, cu mâinile legate, şi apoi atârnat cu capul în jos de bară, în timp ce membrii găştii îl torturau prin biciuire, bătaie sau ardere. Spatele coapsei goale a unui bărbat apare pe ecran, în faţa mea, în alb-negru, cu o svastică arsă chiar sub fesă. Aud paşi în spatele meu. Cred că m-am lăsat purtat atât de departe de imagini, încât nu am simţit când a venit cineva, însă acum fiica mea se află chiar acolo. Mă grăbesc să închid fereastra, dar în spatele acesteia este o poză cu trei tipuri diferite de bici.

— Ce este aia, taţi? întreabă fiica mea, înainte să închid browserul.

— Nimic, citesc despre război, spun eu şi îmi lipesc obrazul de al ei.

O ridic şi o iau în braţe, îndepărtând-o de calculator.

B de la betonul din subsolul Bandeklosteret, unde sângele picură de pe toporul ţinut în mână de unul dintre membri. Este sfârşit de aprilie, 1945, şi Rinnan intră în spălătorie. Vede lăzile din mijlocul podelei şi sângele care curge lent spre scurgere, încuviinţează admirativ, întors spre bărbatul care stă acolo, cu un topor atârnându-i moale lângă coapsă.

C

C de la Cadillac.

C de la cowboy.

C de la cremaster, un muşchi care se dezvoltă în jurul testi-culelor la pubertate, când hormonii secretați în corp fac părul să crească pe picioare şi în zona inghinală. Aceştia dau profunzime vocii, ascut unghiurile feței şi aştern un strat de sebum pe nas şi pe obraji, purtând mesajul transformării şi despărțirii treptate de copilărie.

Uneori, când Henry este singur pe hol, se postează în fața oglinzii, se priveşte şi se gândeşte că sărăcia l-a făcut să rămână scund. Uneori, îşi aude mama pomenind despre asta unei prietene sau unui vânzător, că dezvoltarea lui întârzie, că îşi va reveni mai târziu, iar cuvintele ei îl umplu de speranță, dar nu se întâmplă aşa. Henry creşte, însă nu-i ajunge niciodată la înălțime pe ceilalți băieți. Tot se simte în afara grupului. Spune că nu vrea să joace fotbal fiindcă nu-i place, dar adevărul e că zace în pat şi îşi imaginează cum driblează jucător după jucător pe teren şi ajunge singur cu portarul. Îşi imaginează un lob elegant peste băiatul care se aruncă în iarbă şi coechipierii care năvălesc spre el şi îl ridică – chipuri triumfătoare şi urale. Dar nu se întâmplă aşa. Niciodată. Tace. Este politicos şi atent.

Încearcă să devină invizibil, pentru că dacă nu-l vede nimeni nici nu poate fi necăjit.

Henry împlineşte treisprezece ani şi împrumută o revistă de la unchiul lui, o revistă care are o ilustrație pe prima pagină, cu un cowboy. În timp ce membrii familiei beau cafea şi tatăl lui spune că ar trebui sabotați şi exterminați comuniştii, înainte să preia conducerea țării, Henry începe să citească, descoperă că povestea este ca un portal, pentru că îl duce departe de străzile din Levanger, departe de curtea şcolii şi de băieții pe care trebuie să aibă grijă să nu-i întâlnească singur şi care, uneori, îl necăjesc în drum spre casă.

La paisprezece ani, se trezeşte cu ceva lipicios şi straniu pe burtă şi cu mâinile pe sânii surorii mai mari a cuiva, al cărei trup gol i se topeşte sub priviri.

Împlineşte cincisprezece ani, este confirmat şi, ca în cazul multor altor copii, darul lui de confirmare este ca dinții stricați să-i fie scoşi şi înlocuiți cu o dantură falsă. Sunt dinți noi, peste care-şi poate trece limba, dinți care sclipesc albi în oglindă.

La şaisprezece ani, corpul lui încetează să crească. Aşa va fi, cât îi rămâne de trăit. 161 de centimetri de tot râsul.

Este cel mai scund băiat de şaisprezece ani din Levanger. Capul abia dacă îi ajunge la umerii majorității colegilor săi de clasă. Corpul îi pare neobişnuit de mic, prin comparație, de parcă ar aparține unei alte specii. O specie diferită, mai urâtă, mai deşteaptă decât multe altele, ştie asta, dar mai scundă. Nu ajută deloc să fie politicos sau să se poarte frumos şi responsabil la şcoală, să facă tot ce i se spune. Adulții par să-l placă, deşi numai fiindcă nu creează probleme sau nu îi place să atragă atenția. Dar ceilalți elevi îl ignoră. Băieții nu sunt interesați de el, şi nici fetele. Ar fi trebuit să fie mai înalt. Se roagă la Dumnezeu să-l ajute să crească, dar nu se întâmplă.

Dacă părinții lui ar fi fost la fel de scunzi, i-ar fi putut învinui. Dar mama şi tatăl lui sunt la fel ca toată lumea. La fel şi frații lui. Doar el iese în evidență. De ce? De ce el? Nu există niciun răspuns şi nicio soluție. Tot ce poate face este să-şi lase părul să crească în față, apoi, folosind o pomadă, să-l dea pe spate, ridicat ca o creastă, sperând ca acei centimetri în plus să-i facă viața mai uşoară, să-l ajute să se integreze. Dar nu e aşa. Tot iese în evidență, tot pare vizibil mai slab, iar ceilalți băieți se iau de el. Henry înțelege repede că aşa e dat de la natură. Vede asta oriunde se duce. Cei mai puternici iau tot ce vor, îşi fac propriile reguli şi îi forțează pe ceilalți să-i asculte. Aşa e viața. Fireşte, ceilalți

băieți se adună în cerc şi îl împing de la unul la altul, când adulții nu văd.

Henry interiorizează totul, încearcă să uite şi ştie că n-are de ales.

Adesea, persecuțiile continuă de îndată ce închide ochii, noaptea. Îşi imaginează bucuria de pe fețele celorlalți băieți, când este împins de la unul la altul, şi n-are decât un gând în minte: să nu cedeze, să nu se lase înfrânt.

C de la cuvintele pe care le folosim când vorbim unii cu alții, cuvinte care nu doar că ne reprezintă viziunea despre lume, ci ne şi creează lumile. Cuvintele pun oamenii în categorii şi etichetează grupuri întregi drept „gândaci", cuvintele formează teorii ale conspirației despre inferioritate şi despre distrugerea rasei caucaziene. Cuvintele pot face să pară mai logică eliminarea celuilalt, prin orice metodă ce pare potrivită. Aşa devine atrocitatea nu doar realitate, ci necesitate.

C de la Compania de Transporturi Cari Fredriksen, numele de cod al unei organizații ilegale, care strecura evrei norvegieni şi luptători ai Rezistenței dintr-o grădină publică din Piața Cari Berner, peste graniță, în Suedia. Mai bine de o mie de oameni au fost salvați de această organizație în toamna şi iarna anilor 1942-1943. Una dintre aceste persoane a fost Ellen Glott, nora ta, bunica lui Rikke. Alta a fost soția ta, Marie.

C de la Cappelengârden, ferma de lemn vopsită în verde de pe Sjogata, din Levanger, de lângă apă. A devenit a noastră.

Este anul 1931, iar Henry are şaisprezece ani şi trece pe lângă Cappelengârden, cu ochii sclipind, ca de obicei. Vede un grup de băieți lângă magazinul de articole sportive Hveding, unde lucrează unchiul lui. Henry a fost de multe ori în magazin, de când trebuia să se înalțe pe vârfuri ca să vadă peste tejghea, cât cumpăra tatăl lui ceva pentru vreo

bicicletă sau pentru atelier. Acum, Henry se duce să vadă Fordul pe care şi-l luase unchiul lui. Un Ford adevărat, primul din oraş, cu un corp negru, lucios, şi banchete de piele maronie. După ce au discutat multă vreme, au început să importe ca să revândă, cam în acelaşi timp în care au montat şi prima pompă de benzină din oraş, ca maşinile cumpărate să poată fi şi alimentate. Magazinul a început să vândă maşini şi accesorii auto şi, pentru a demonstra schimbarea, au amplasat un Ford adevărat în vitrina de la stradă. Atâta vede Henry din maşină, pentru că toate acele spinări îi blochează imaginea. Unchiul se apleacă peste corpul maşinii, ca să arate găştii de băieți ceva, dar se ridică, îşi vede nepotul şi îl strigă.

Henry simte că ar vrea să se întoarcă şi să fugă sau să treacă pe lângă el, prefăcându-se că n-a auzit, dar e prostesc, pentru că s-au privit în ochi, şi unchiul îi va spune mamei lui ce ciudat s-a purtat.

— Henry Oliver! strigă unchiul şi-i face cu mâna. Hai să-ți arăt ceva!

Îi priveşte pe ceilalți. Unul dintre ei este cel cu care s-a bătut după incidentul cu cizmele de damă, un băiat la care se uită mereu toate fetele. Henry traversează strada acoperită de nisip şi ocoleşte o groapă plină cu apă de ploaie din seara trecută. Clipeşte şi încearcă să se gândească la ceva inteligent de spus, dar ce anume?

— Ce mă bucur de vizită! face unchiul lui, jovial, şi-i pune o mână pe umăr.

Ceilalți se dau la o parte şi-i fac loc. Nu îndrăznesc să-l şicaneze, nu cu unchiul de față.

— Ia uită-te! zice el, cu mâna pe capotă.

Henry se apleacă şi priveşte prin parbriz la banchetele de piele şi la volanul modelat să se potrivească perfect sub degete. La toate butoanele şi levierele.

— Aşa-i că-i frumoasă? spune unchiul.

Henry dă din cap, iar unchiul lui deschide portiera şoferului.

— M-am gândit s-o scot la o tură. Vrei să vii cu mine? Întreabă el, zâmbind.

Ceilalți îl privesc cu invidie. Henry nu-şi poate reține rânjetul.

— Da, te rog! zice el. Când?

— Hmmm... face unchiul, mai întârziind nițel, storcând toată atenția băieților şi a unei doamne care apare, împingând un cărucior, în capătul străzii. Ce spui de... acum?

— Acum? repetă Henry.

— Da! Acum e cel mai bun moment. Urcă!

Unchiul deschide portiera de pe partea lui, iar Henry se întinde după mâner, cu inima bubuind în piept. Băieții sunt foarte aproape, cât să-l lovească sau să-l împingă. Dar ar face asta? Cât e unchiul aici? Deschide portiera, obligându-i pe toți să facă un pas în spate, apoi se aşază înăuntrul minunii lucioase din metal, lemn, sticlă şi piele, în care doar lui i se permite să şadă. Închide cu grijă portiera, ca să nu strice nimic, şi se simte nespus de mândru, privind prin geam la toate chipurile invidioase. Pentru că ei atât primesc: se pot doar uita la maşină, se pot minuna, dar el poate să urce şi să meargă în ea, se gândeşte Henry şi îşi trece mâinile peste bordul din lemn de tec şi peste marginile de oțel lustruit. Unchiul se întoarce spre el.

— Eşti gata? îl întreabă, şi Henry încuviințează agitat, dar încântat.

Bineînțeles că e gata. În aceeaşi clipă, unchiul lui întoarce cheia, trezind motorul. Calcă o pedală cu piciorul şi motorul vibrează sub capota din fața lor. Îşi pune mâna pe schimbător, pe care-l împinge spre stânga, şi iată-i pornind pe Sjogata, departe de băieți. Fac stânga pe Kirkegata şi străbat oraşul, în timp ce lumea întoarce capetele după ei.

— Ia priveşte, spune unchiul şi îi arată cum se schimbă vitezele, cum se virează şi cum se accelerează.

Îi demonstrează cum o simplă apăsare pe un întrerupător face ca ştergătoarele să treacă peste parbriz. Afară, oameni şi case alunecă pe lângă ei, parcă din altă lume.

— Ai mai condus vreodată o maşină, Henry Oliver? Întreabă unchiul lui, când au ieşit din centru.

Henry clatină din cap, iar unchiul îl ia de mână.

— Încearcă, zice, punând mâna lui Henry pe volan.

Henry se dă înapoi şi încearcă să-şi tragă mâna, dar unchiul râde şi spune, Haide, Henry, e totul în regulă.

Henry înţelege că n-are de ales şi, în plus, chiar îşi doreşte, aşa că se apleacă şi îşi pune mâinile pe volan, apoi virează! Pentru câteva momente, el este cel care conduce maşina, în timp ce dru-mul se întinde în faţa lor. Pentru câteva momente, el are controlul, când virează ca să evite o groapă, când ia curbele, până ce ajung din nou în centru. Atunci, unchiul ia din nou volanul şi spune că-i poate da drumul, şi opresc în faţa magazinului. Băieţii au plecat.

În maşină se lasă tăcerea. Henry sade cu palmele pe coapse, ca la şcoală. Unchiul îşi drege glasul, scoate o ţigară şi o loveşte de genunchi.

— Deci, Henry Oliver, n-a fost rău, aşa-i?

— Cu siguranţă n-a fost, răspunde el, zâmbind. Mulţumesc!

— Cu plăcere. Vrei? întreabă unchiul, întinzându-i tabachera. Este o cutie frumoasă, de alamă, cu un palat arăbesc desenat pe capac şi cuvântul Medina şerpuind în jurul turnurilor.

— Eu... nu ştiu, răspunde Henry, pentru că, deşi a mai încercat să fumeze şi înainte, furând ţigări de la tatăl lui, nu a fost niciodată tratat ca un adult, aşa, ca acum.

Clipeşte de câteva ori şi decide să ia o ţigară. O aprinde şi simte arsura din piept când inhalează.

— Deci, Henry Oliver, începe unchiul, suflând un nor de fum spre parbriz, care se răspândeşte în toate direcţiile şi dispare. Ce face nepotul meu?

— Eu... sunt bine, mulţumesc, răspunde Henry, inhalând şi el.

— Aşa înţeleg şi eu, că te descurci bine la şcoală, dar în rest? Nu faci niciun sport, nu-i aşa?

Henry clatină din cap. Suflă fumul şi mai inhalează o dată, imediat, şi îşi dă seama cât de nervos pare. Nici măcar nu poate ţine ţigara relaxat, aşa, ca unchiul, pentru care pare o prelungire a mâinii, o excrescenţă naturală între degetele lui arătător şi mijlociu.

— Nu, nu prea mă interesează, spune Henry şi îşi priveşte unchiul, urmărindu-i reacţia.

Unchiul lui se uită în faţă. Încuviinţând calm, nu arată că ar fi dezamăgit în vreun fel, de parcă nu ar considera asta o problemă, în ceea ce-l priveşte pe Henry.

— Bun. Atunci, cred că ai suficient timp liber... chiar dacă sunt sigur că ţi-l petreci şi cu prietenii, nu?

Henry mai dă o dată din cap şi mai inhalează. Scrumul se lungeşte periculos. Nu trebuie să-l las să cadă, ca să nu fac mizerie în maşină, se gândeşte el. Unchiul lui coboară geamul. Există o manetă pe portieră, ceea ce i se pare magic lui Henry, răsucind-o şi pe cea de pe partea lui şi privind cum alunecă sti-cla într-o fantă a portierei şi dispare. Unchiul lui scutură scrumul afară. Henry zâmbeşte şi face la fel.

— Ştii magazinul nostru, spune unchiul, arătând în dreapta lor.

— Da?

— Ne-ar prinde bine nişte ajutor, mie şi lui Sverre. Am discu-tat despre asta de câteva ori. Că ar fi grozav să avem un asistent cu jumătate de normă. Ai fi interesat?

— Da, sigur că aş fi! răspunde Henry, zâmbind nervos.

Îşi dă seama că muşchii lui faciali nu prea rezistă, pentru că i se pare imens. Îşi imaginează cum ar fi să poată începe să lucreze acolo, aşa cum se cuvine.

— Bun, atunci o să vorbesc cu mama ta despre asta. Ai putea începe de mâine, ca să vedem cum merge?

— Chiar de mâine? întreabă Henry, copleşit.

— Da, de ce nu? N-are sens să aşteptăm, nu?

Henry încuviinţează repede, din nou, şi abia dacă-i vine să creadă că este adevărat, că stă într-adevăr acolo, în maşină, şi i se oferă o slujbă! Unchiul lui lasă fumul să se ridice, apoi aruncă mucul pe geamul deschis.

Henry aleargă acasă, unde-i dă vestea tatălui său, care nu pare entuziasmat, ci mai degrabă este invidios că fratele soţiei sale se descurcă atât de bine, crede Henry, şi apoi îşi dă seama că, probabil, ştiuse deja, şi că mama lui orchestrase totul.

A doua zi de dimineaţă, Henry este pregătit. Tatăl i-a lustruit pantofii, poate în chip de scuze, şi trece pe lângă biserică, face colţul şi ajunge la magazin şi la atelierul auto. A mai fost acolo de o sută de ori şi ştie cum arată şi unde e fiecare lucruşor.

Chiar şi cu ochii închişi, ar putea descrie interiorul: bancheta de lemn care se întinde între un perete şi altul. Casa de marcat maronie, cu butoane şi leviere şi o manetă din lemn vopsit în negru, care trebuie întoarsă o jumătate de rotaţie ca să elibereze arcul ce deschide sertăraşul. Ar putea descrie rucsacu-rile de vânzare în vitrină şi, firește, Fordul T expus lângă ele, o minune de metal negru, crom strălucitor şi detalii din lemn castaniu. Ce n-ar fi putut descrie este senzaţia pe care o are când ia din cuier halatul

de lucru şi se priveşte în oglindă, transformat. N-ar fi putut descrie cum îi dispare nervozitatea când se îmbracă în uniformă şi cum ţinuta schimbă totul şi-i oferă o formă nouă şi străină de încredere în sine. În rolul angajatului, îi vine uşor să discute cu străinii, să îi ajute să găsească tot ce caută pe baza a ce au nevoie. El, care-i mai degrabă timid, găseşte acum toate cuvintele, şi asta-i permite să vadă oamenii diferit. Dincolo de văl este rolul vânzătorului încrezător, care ştie unde se află toate lucrurile, care ştie ce clienţi pot fi tentaţi să facă o mică achiziţie suplimentară, de exemplu, o pereche de mănuşi sport sau de iarnă, ori nişte unelte sau ulei de lanţ pentru cei care-şi repară bicicletele. Poate desprinde obiectele care atârnă de tavan pe sfori. Poate face oamenii să se simtă bineveniţi. Poate veni acasă cu bani pentru mama, aproape uluit de cum încrederea în sine şi abilităţile par să vină odată cu uniforma, şi cum dispar în clipa în care-şi scoate iar halatul. Atunci devine iar Henry Oliver şi aleargă acasă, ca să nu fie văzut de vreuna dintre găşti.

Nu şi-a imaginat cât de fericit va fi să scoată furtunul pompei de benzină, când, rar, câte un client are nevoie de combustibil. Sau cât de mult îl va bucura mirosul magic al gazelor de eşapament, care parcă fac aerul să vibreze şi să capete o formă materială, ca un miraj, înainte să se repeadă în maşina de lângă el, transformându-se în viteză, zgomot şi plăcere.

Trece o lună. Unchiul îl laudă, la fel şi Sverre Hveding însuşi, iar mama lui este sincer recunoscătoare pentru banii aduşi acasă. După-amiaza lucrează la atelierul din curte şi peticeşte maşini cu adulţii. Învaţă cum se numesc părţile motorului şi ce funcţii au şi petrece acolo cât de mult timp poate, aplecat sub capotă, cu mâinile pline de ulei. Există un singur ghimpe care-i împunge bucuria dată de această viaţă cotidiană nouă: salariul este prea mic. După ce scade

banii de mâncare pentru fraţi şi pentru împrumuturile părinţilor, nu prea-i rămâne nimic de cheltuială. Fireşte, şi-ar putea întreba mama dacă îi dă voie să-şi păstreze o parte din salariu, dar nu vrea, nu îndrăzneşte, pentru că şi-o imaginează în bucătărie, scuturând din cap şi pri-vindu-l cu asprime, înainte de a se lansa într-o predică despre cât de multe lucruri au nevoie. Atunci, nu va avea ce să comenteze, pentru că, fireşte, nu poate aduce argumente. Ea nu va înţelege niciodată cât este de important să le poată zice unor colegi că vine cu ei la cafenea, pentru o ceaşcă de cacao sau un corn. Trebuie să inventeze mereu scuze, să spună că nu are timp, că trebuie să ajungă acasă.

Ar fi trebuit să întrebe dacă poate păstra din bani, dar n-are curajul. Aşa că trăieşte în continuare ca un paria, exclus de ceilalţi şi din tot ce ei pot face, pentru că mama lui ştie precis cât câştigă şi nu are cum să pună deoparte pentru o raită la cafenea sau ceva bun de mâncare. Este atât de nedrepţi se gândeşte Henry, în drum spre atelier. De ce să fie el mereu cel lăsat pe dinafară, indiferent cât de mult lucrează? Nu este corect. Cei care au parte de lucruri în viaţă au parte de tot. Cei care sunt înalţi, arătoşi şi încrezători au şi bani. Ceilalţi băieţi de vârsta lui îşi pot permite să meargă la cafeneaua de pe strada principală, unde se întâlneşte toată lumea care e cineva. Îşi permit să-şi cumpere ţigări. Ciocolată. Bilete la film. Doar el trebuie să îşi petreacă timpul în afara lor, ca un peşte în acvariu, care poate privi tot ce se petrece dincolo de sticlă, dar niciodată nu se poate alătura conversaţiilor, nu poate fi ca toţi ceilalţi.

Niciodată, niciodată, niciodată, indiferent cât lucrează. Nu e niciodată invitat la zile de naştere, nu joacă niciodată fotbal, nu este niciodată privit de fete. Doar el trebuie să poarte haine de căpătat de la verişori, cu pantaloni care trebuie suflecaţi şi cu mâneci de haine ce trebuie ajustate, ca mâinile lui să nu dispară în material şi să arate ca nişte

animăluțe speriate, care-şi scot boticurile din peşteră, să vadă dacă sunt în siguranță.

Poate că ar trebui să cer o mărire de salariu, se gândeşte Henry, dar renunță imediat, pentru că Sverre Hveding nu va fi niciodată de acord, chiar dacă-i merge foarte bine şi poartă mereu costum cu vestă şi-şi conduce maşina prin oraş. Deşi profitul a crescut considerabil de când a început să lucreze pentru el, fiindcă-i atât de priceput.

Nu este corect, se gândeşte Henry şi atinge cu arătătorul tejgheaua, lângă casa de marcat, şi apoi se gândeşte la toate mone-dele care se află acolo, înăuntrul metalului rece. Îi vine ideea imediat, simplă şi clară, fiindcă este ocazia de a rezolva totul. Un unchi ar trebui să-şi plătească nepotul corect şi să se asigure că Henry primeşte ce merită. Aşa că nu va bate în casă o parte dintre vânzări şi va lua chiar el banii, ca pe un bacşiş, pentru că se pricepe atât de bine şi o mare parte din profituri i se datorează. Doar sume infime, atât de mici, încât nu se vor simți. Pentru şef nu va fi nicio diferență, dar pentru el? Pentru Henry va crea ocazia de a merge la cafenea, ca toată lumea. Va face diferența dintre a fi înăuntrul şi în afara găştii. Oricum, merită banii, nu?

Henry se sprijină cu palmele de o parte şi de alta a casei de marcat şi priveşte prin uşa întredeschisă a camerei din spate, văzându-l pe Sverre Hveding aplecat peste nişte hârtii, suflând fum de țigară într-un nor care învăluie biroul. Unchiul este în depozit. Intră un client. Un om mai în vârstă, perfect pentru o încercare, crede el, şi îşi simte inima care bate cu putere în piept, dar nimeni nu observă, pentru că se asigură că zâmbeşte şi salută politicos, ca de obicei. Are grijă ca ambele mâini să-i fie pe tejghea, să țină spatele drept şi să vorbească clar şi răspicat, în timp ce-l studiază cu atenție pe bătrân. Observă cât de distrat şi de neatent pare clientul cu păr alb, care caută ceva în buzunarul

hainei, să folosească pentru a-şi şterge picătura care-i curge dintr-o nară.

Apar banii şi apare şi ocazia.

Este atât de simplu! Tot ce trebuie să facă este să țină un deget în sertar, când îl închide, şi să aştepte până ce bătrânul iese din magazin, înainte să-şi strecoare banii în buzunarul pantalonilor.

La câteva secunde după aceea, în timp ce clopoțelul încă răsună, inima îi bate cu putere în piept şi degetele i s-au chircit în jurul monedelor, şi i se pare că tranzacția nici n-a avut loc. Dar banii sunt acolo, iar după lucru se apropie de locul în care-şi petrec timpul ceilalți băieți, unde găseşte pe cineva din clasa lui, un băiat tăcut, nici el prea îndrăgit, şi îl întreabă dacă vrea să meargă la cafenea. Îi spune că face el cinste, iar băiatul acceptă, din fericire. Aşa că se duc, cu Henry încă strângând tare banii şi cu un zâmbet larg pe chip.

Cafeneaua este condusă de mişcarea socială care încurajează cumpătarea, aşa că nu se vând acolo bere sau tărie, însă se poate fuma şi poți să stai la poveşti. Cumpără două ceşti de cacao, remarcând privirile celorlalți, ascultând clinchetul porțelanului şi murmurul fabulos al vocilor şi râsetelor. Colegul lui îl duce la o masă relativ aglomerată. Henry se aşază, încercând să-şi ascundă agitația, şi ascultă, sorbind din băutura caldă. Cineva vorbeşte despre un film în care un cowboy salvează un oraş. Toată lumea e atentă, până când, într-o pauză, Henry profită de ocazie şi întreabă dacă au auzit povestea pe care a citit-o el într-o revistă. Ceilalți ridică privirile din ceşti, fără urmă de sarcasm, dimpotrivă, îl ascultă şi spun: Nu, ce poveste?

Aproape pare că băieții şedeau acolo şi aşteptau să vină cineva să îi distreze, pentru că sorb fiecare cuvințel, complet captivați, iar Henry le spune povestea unui orăşel prăfuit din America, a unui jaf armat şi a unei valize pline cu bani.

Sunt captivați, iar el vorbeşte atât de încet, că toți trebuie să se apropie de marginea scaunelor ca să audă ce se întâmplă şi să prindă fiecare detaliu. Povestea începe cu personaje din revista pe care o citeşte, dar, curând, el devine personajul principal, şi nimeni nu reacționează, nimeni nu tresare când Henry face parte din poveste, pentru că acum el are toată atenția lor şi nimeni altcineva. Prietenul căruia i-a cumpărat cacao se uită admirativ la el.

Curând trebuie să plece acasă, la cină, dar când se ridică cineva îl întreabă dacă se va întoarce a doua zi.

— Normal, răspunde Henry, de parcă ar fi cel mai firesc lucru din lume. E simpatic aici, adaugă.

Apoi pleacă, copleşit de bucurie şi mândrie, şi tot drumul spre casă ştie ce trebuie să facă a doua zi: să mai şparleascăă nişte bani, doar cât să se întoarcă aici, şi deja plănuieşte ce poveste le va spune data viitoare.

Aşa merg lucrurile în restul anului. Este atent. Are grijă să nu ia prea mult din casă, să nu cadă pradă tentației, chiar dacă nimeni nu dă semne că l-ar bănui. Nu, doar sume mici, cât să îşi permită să se oprească la cafenea sau să meargă cu alții la film, din când în când. Să urmeze gaşca de tineri la cinematograf, ascultând vocile, şi să se uite cum se dă la o parte cortina de catifea roşie, ca o pleoapă ce se mişcă lent, deschizându-se spre altă lume. Filmele sunt atât de realiste acum, când personajele pot vorbi, iar armele, şi uşile, şi maşinile scot zgomote. Aproape că este tras în ecran şi pare să devină el personajul principal. Muzica, imaginile şi dialogul îl fac să se simtă de parcă ar fi acolo, în centrul dramei, sub tensiune, de parcă ar fi ale lui. Dar costă o coroană intrarea, şi asta înseamnă că trebuie să fure mai mult ca înainte, să le zâmbească politicos clienților şi să se asigure că îi ține de vorbă despre vreme sau despre te miri ce, în timp ce casa de marcat e deschisă cu un deget. Mulțumesc şi la revedere! Clopoțelul

sună deasupra uşii, iar monedele sunt scoase din sertăraş şi ajung în buzunarul lui, în linişte, şi totuşi într-un gest puternic şi plin de promisiuni. Însă...

Într-o după-amiază, când e singur la magazin, uşa se deschide brusc şi intră doi băieţi. Sunt aceiaşi doi care-l chinuiau la şcoală, doar fiindcă puteau. Probabil c-au aşteptat până ce a rămas singur şi au ales un moment când unchiul lui şi Sverre Hveding lipsesc, în timp ce majoritatea celor din oraş iau prânzul. Henry simte cum i se urcă inima în gât.

— Deci aici te ascunzi, spune unul dintre ei, apropiindu-se de tejghea. Cum a reuşit să ajungă atât de sus şi să trăiască aşa un pitic ca tine?

Celălalt băiat chicoteşte, apoi îşi duce palma la gură şi imită nativii americani din filme.

Henry nu răspunde. Nu-i poate lăsa să vadă cât îl dor cuvin-tele lor. Cel mai mare dintre băieţi sare peste tejghea. Henry încearcă să scape, dar băiatul îl apucă de mâini şi îl lipeşte cu faţa de lemnul tejghelei.

— Ce faci?! întreabă Henry, uluit.

— Ajutăm piticul să ajungă mai sus pe scara socială, răspunde băiatul din spatele lui, lungind ultimul cuvânt.

Trage un cârlig suspendat de un troliu din acoperiş. Henry simte cum îi alunecă ceva prin gaica nădragilor, simte oţelul rece sub cămaşă, simte mâini care fojgăie şi apoi frânghia zgâ-riindu-i pielea.

Băiatul din faţă îi dă drumul, iar Henry e liber pentru o clipă, înainte ca ei să înceapă să tragă de funie. Pantalonii i se întind la cusături şi el este ridicat, se roteşte de câteva ori, iar tejgheaua şi casa de marcat se micşorează, şi el se zbate sub tavan, la câţiva metri deasupra lor.

— Cum e priveliştea de sus? întreabă unul.

Henry nu răspunde. Refuză să le dea satisfacţie.

— Dă din picioare, sperietoare! O să vină careva careva să-ți schimbe scutecul şi să te aline! strigă celălalt, cu ochii sclipind de râs, şi prinde frânghia de perete.

Ies amândoi.

Se aude din nou clopoțelul, şi cel blond îşi vâră capul pe uşă iar, strigând:

— Mulțumesc! La revedere!

Apoi uşa se închide şi paşii lor scrâşnesc pe pietrişul de afară.

Henry atârnă de tavan în tăcere.

Se întreabă cât va rămâne aşa, până-l găseşte cineva. Cum va explica? Cum va face față bârfelor iscate, care vor umbla de la vecin la vecin prin tot Levangerul? La naiba cu ticăloşii ăia! La naiba cu abuzurile! Nu se va termina niciodată, se gândeşte, încercând să se rotească, dar nereuşind să atingă funia. De fapt, îi roade şalele când se mişcă aşa, iar disperarea lui creşte. I se adună lacrimi în ochi, dar refuză să plângă. N-am să le ofer satisfacție, îşi zice, strângând din dinți, strângând din pleoape şi respirând adânc, pe nas, în timp ce-şi înghite lacrimile, pentru că se va răzbuna. O să vedeți voi, se gândeşte, şi îşi imaginează altfel tot ce s-a întâmplat. Cei doi abuzatori intră, la fel de zgomotoşi şi de revoltători, dar în visul lui cu ochii deschişi lucrurile se întâmplă diferit: când ei se apleacă peste tejghea, Henry îi opreşte, ridicându-se şi privindu-i cu răceală.

— Ce mama dracului faceți aici? strigă el şi vede că nu-s defel în largul lor. Dacă n-ați venit să cumpărați ceva, ieşiți afară! adaugă. Nu-mi pierdeți vremea, auziți?!

Henry zâmbeşte pentru sine, închipuindu-şi-i cum se privesc nelinişțiți unul pe celălalt, nesiguri ce să facă mai departe, acum, că nu le merge conform planului, pentru că nu şi-au imaginat că va fi aşa, nu! Unul îl apucă de guler, dar Henry se mişcă rapid. Se întoarce, de parc-ar fi într-un

film accelerat, şi îi trage celuilalt un pumn în nas. Tare, la ţintă. Tipul cel dur nu mai e atât de dur dintr-odată, ci se clatină în spate, uluit, cu mâi-nile la faţă şi cu lacrimi în ochi. Celălalt încearcă să-l lovească şi el, dar Henry fentează – nu, de fapt, nu fentează! – apucă scrumiera de pe tejghea, o scrumieră de cristal, şi îl loveşte pe celălalt în obraz! îl loveşte atât de tare, încât îi zdrobeşte cartilajul şi osul, îi sfarmă dinţii! La naiba, ce bucurie!

Ce triumfe să vadă ticăloşii care se târăsc, gemând, cu salivă, sânge curgând pe bărbie şi dinţi căzându-le din guri, pentru că nu mai pot să lovească nici cu piciorul, nici cu pumnul.

Apoi sare pur şi simplu peste tejghea, elegant, îi apucă de spatele jachetelor şi-i târăşte spre uşă, ca pe nişte copii neascultători.

Timpul şi spaţiul dispar cât vede scenele acestea, iar şi iar, cu mici variaţii. Pantalonii îi rod vintrele, de ambele părţi, şi frânghia i se freacă de subsuori de fiecare dată când se mişcă. De câtă vreme stă oare atârnat de tavan, când se deschide uşa, în sfârşit? Henry ridică privirea şi vede un domn mai în vârstă intrând în magazin. Din fericire, nu este un client fidel, nu îl va revedea frecvent şi nu-şi va aminti de fiecare dată de umilinţa îndurată.

— Doamne, ce s-a întâmplat? întreabă el, grăbindu-se să dezlege nodul.

— A fost doar o glumă, spune Henry, rânjind şi explicându-i străinului că a fost numai o festă jucată între prieteni şi că se vor întoarce din clipă în clipă.

Bărbatul pare să-l creadă, iar Henry reuşeşte să zâmbească şi să râdă, în timp ce e coborât. Pune funia la loc şi se duce repede să-l servească pe client, înainte să intre şi altcineva.

Ia bani din casă, mai mulţi ca niciodată, pentru că s-a gândit la cineva care-l poate ajuta. Este un tip care vinde

lucruri ilegal şi care ar putea să obţină orice pe lume, dacă ai bani suficienţi.

Unchiul lui Henry se întoarce şi întreabă dacă e totul în regulă. Apoi se aşază în camera din spate, să proceseze noile comenzi, să citească ziarul şi să fumeze.

Mai intră şi alţi clienţi, care caută mingi, pompe sau greutăţi, iar Henry mai ia ceva bani, pe care-i îndeasă în buzunarul pantalonilor. În sfârşit, îşi agaţă halatul în cui şi iese, luându-şi la revedere de la unchiul lui.

Câteva ore mai târziu, Henry îşi cumpără primul pistol.

C de la cafeneaua în care se opreşte Gerson, în drum spre Trondheim, o cafenea de la marginea străzii, aflată adânc în pădurea de brazi. De fapt, nu-i este foame, dar conduce deja de ceva vreme şi când apare semnul nu e sigur, dintr-odată, cât mai durează până să ajungă în următorul loc în care vor putea mânca. Capul lui Ellen cade încetişor în faţă când el încetineşte, apoi îşi revine şi se uită la el. Jannicke stă întinsă într-o poziţie ciudată, cu capul în poala mamei, cu ochii închişi, cu buclele negre căzute peste obrajii moi. Când te gândeşti c-am ajuns să fim împreună, îşi spune. El şi Ellen. N-ar fi crezut, dacă-l întrebai înainte de război, dar ea este frumoasă, e de părere el, şi vine dintr-o familie bună. Au avut o fabrică de tutun în Torgata, au avut vile şi maşini cu şofer şi croitorese. Ellen i-a povestit despre casa ei plină de obiecte de artă şi de antichităţi în care aveau, nici mai mult, nici mai puţin, un pian la care cânta zilnic, înainte să trebuiască să fugă. Deşi mare parte din avuţie s-a pierdut în război, există speranţe să mai recupereze câte ceva, crede el. În plus, n-au prea avut de ales' îşi spune Gerson, în timp ce pietrişul scrâşneşte sub cauciu curi, pentru că nu erau atât de multe opţiuni în tabăra de refu giaţi din Suedia, iar despre fete din afara acesteia nici nu exista* discuţie. Cine ar fi vrut un refugiat norvegian, un evreu? Mama lui şi-a spus părerea şi i-a

apropiat unul de altul, invitând fami lia lui Ellen la cafea şi asigurându-se că făceau tot felul de lucruri împreună. Sora geamănă, Grete, avea deja un iubit, dar Ellen era singură, şi s-au găsit şi au format un cuplu.

Mama lui abia-şi ascunsese dezamăgirea văzând cât de puţin din averea familiei fusese recuperat după război, când se putuseră muta înapoi. El îşi imaginează o altă viaţă, se vede la universitate, gata să accepte noi provocări. Îşi închipuie un premiu pentru un concurs de matematică, dar renunţă imediat, fiindcă e o viaţă pe care nu o poate avea. A fost distrusă de război, dar nu se poate plânge, nu are dreptul, crede el, pentru că trăieşte. N-a fost transportat de „Donau" către lagărele de con-centrare şi nici închis la Ealstad, ca atâţia alţii. Trăieşte, este teafăr şi nu duce o viaţă atât de rea.

— Unde suntem? întreabă Ellen.

— M-am gândit să ne oprim să mâncăm ceva, răspunde Gerson.

Ellen atinge cu mâna obrazul lui]annicke şi îi dă părul de pe frunte la o parte.

— Ce idee bună, zice ea, zâmbind cald, şi e atât de frumoasă, cu ochii sclipind, încât Gerson se simte vinovat şi, pentru o secundă, se gândeşte să-i spună despre casa în care se mută.

— Ellen, începe el.

— Da? răspunde ea, visătoare, dând drumul mâinii lui şi ridicând grămăjoara adormită din poala ei. Voiai să spui ceva?

Gerson clatină din cap şi îşi priveşte fiica. Doarme, atât de inocentă şi de pură.

— Este timpul să te trezeşti, comoara mea, spune Ellen. Fiica lui inspiră de câteva ori, uşor spasmodic, de parcă somnul i-ar fi fost un abis din care tocmai a scos căpşorul, şi ocazia de a spune adevărul se pierde.

D

D de la dulcile porumbițe care se ridică pe cer, deasupra Falstadului, şi uneori zboară în formație peste pajişti şi câmpii, dansând unduios pe cer.

D de la dățile în care paznicii din lagăr beau, când nu sunt în timpul serviciului, şi vocile li se îmblânzesc, iar râsul le ajunge adesea în celula în care stai tu întins. Asta-ți aminteşte de copi-lărie, când stăteai în pat şi ascultai cum se distrau adulții la petrecerile date de părinții tăi, când vocile li se schimbau, deveneau mai puternice şi mai fericite. Aşa se întâmplă şi cu soldații germani. Uneori, prinzi poanta unei glume şi zâmbeşti de unul singur, aproape involuntar, înainte să te întorci pe partea cealaltă şi să încerci să te pierzi în somn.

D de la Dora, numele bazei de submarine pe care Hitler plă-nuia să o stabilească undeva lângă Trondheim. Structura de beton n-a fost finalizată niciodată, dar a fost transformată în Arhivele Naționale, la câțiva ani după război, datorită zidurilor masive. Am citit totul despre Dora şi despre istoria sa, în timp ce căutam informații despre copilăria lui Rinnan şi răspunsuri la enigmele familiei. De ce ai fost ales tocmai fu? Să fi fost oare doar zvonul că ai fi dat mai departe ştiri auzite la BBC sau altceva? De unde apăruse numele tău?

D de la dans, sălile de dans din zona în care a crescut Henry, unde băieții săltau nonşalant şi se apropiau de fete, cu care începeau să discute, încrezători, părând neafectați, fie că erau respinşi, fie că nu. Cum reuşesc? se gândeşte Henry, iar şi iar, stând pe margine şi observând totul. Cum reuşesc să pară atât de indiferenți şi de dați cu lumea?

Henry n-are tupeul să se apropie de vreo fată. Dar se duce oricum, ca şofer, pentru că niciunul n-are permis şi, cu siguranță, nici maşină pe care să o împrumute şi s-o conducă în căutare de petreceri. Aşa că Henry conduce, atât

spre sala de dans, cât şi înapoi spre casă, seara, ca în această sâmbătă. Este târziu şi a fost o seară de succes. Băieții de pe bancheta din spate vorbesc animați, unul mai tare decât altul, despre escapadele lor. Dar Henry nu ascultă, ci doar calcă pedala de accelerație, bucurându-se de senzația fantastică. Maşina goneşte pe drumul pentru căruțe atât de repede, că pietrişul sare peste tot.

În fiecare vineri sau sâmbătă se duc în altă parte. Casele şi oamenii plutesc pe lângă ei, în timp ce băieții navighează pe un val de bucurie, aşteptări şi camaraderie, până în sala de dans. O fi un loc nou de fiecare dată, însă atmosfera e mereu la fel. Luminile şi muzica plutesc de la intrare şi sunt aceleaşi, peste tot. Un zumzet de viață, dorință, adolescență. Felul în care se clatină oamenii beți prin iarba înaltă este acelaşi în fiece orăşel. La fel sunt şi râsetele fetelor care stau laolaltă, în rochii uşoare, de vară, cu părul prins în cocuri, cu şoldurile şi sânii lor care întind materialul. Pofta şi lăcomia evidente ale bărbaților care le încon-joară umerii cu brațele şi le trag spre ei sunt şi ele aceleaşi.

Ce n-ar fi dat să fie al lui brațul care se sprijină nonşalant pe rochia subțire! Să îşi plimbe degetele în jos, peste fiecare centi-metru al trupului ei, prin material... Ce n-ar fi dat să aibă el ochii aceia, când ea se întoarce spre bărbatul care se sprijină de perete; să aibă acele buze cărora ea le permite să o sărute!

N-are sens. Nu are rost să încerce să intre măcar, pentru că n-ar dansa nicio fată cu un tip atât de scund, încât s-ar trezi cu fața lui îngropată între sânii ei. Un tip atât de scund, încât orice fată s-ar simți ruşinată să danseze cu un partener cu un cap mai mic. Înălțimea lui îl reține. Aşa că Henry opreşte maşina fără să coboare, şi când îl întreabă ceilalți dacă vine, el le zâmbeşte superior şi le spune că are deja întâlnire cu o femeie din zonă.

Prietenii lui dispar la petrecere, iar Henry conduce mai departe.

Uneori, parchează lângă drum.

Alteori, conduce fără țintă.

Își imaginează lucrurile diferit.

Își imaginează cum scrâșnește pietrișul sub roți când parchează lângă o casă vopsită în alb și un hambar în roșu, lângă un pâlc de tufari de zmeură. Din zid se arcuiește un felinar, iar insectele se strâng în jurul luminii aurii. Henry bate la ușă, și trec câteva clipe, cât își scoate mănușile de piele cu dinții și le pune elegant în buzunarul hainei. Apoi femeia care locuiește acolo deschide ușa. Aproape mereu seamănă cu Greta Garbo, doar că este mai scundă. Henry a văzut filmele actriței suedeze iar și iar. A mângâiat cu degetele fața de pe afișe și, când nu-l vedea nimeni, le-a coborât peste sânii actriței din poze, și mai jos, în locul ascuns sub rochia ei strâmtă. Greta Garbo fusese și ea săracă, n-avusese de niciunele, și acum iată ce-a devenit! Este faimoasă în lumea întreagă și sofisticată, se îmbracă elegant, mereu senzuală, așa, ca în Mata Hari, unde a jucat rolul unei spioane care seduce bărbații cu dansul ei, apoi îi păcălește să divulge informații și ajunge, în cele din urmă, în fața plutonului de execuție, unde este împușcată. Scena este totodată sfâșietoare și teribilă, dar, din fericire, doar personajul moare, nu și actrița, așa că Greta Garbo poate apărea mai târziu în alte filme, ca și în fanteziile lui Henry, și în fețele femeilor pe care le privește. Uneori i se părea că semăna și cu unele dintre fetele de la petrecerile unde-i ducea pe băieți cu mașina.

Femeia singură din casa ascunsă îi zâmbește și îl ia de mână. Este moale și caldă și dornică. Uneori, o fac chiar acolo, pe hol, cu spatele la ușă, cu ea purtând pantofi cu toc înalt și ridicându-și rochia peste șolduri. Alteori, ea îl trage în dormitor și își descheie bluza, dezvelindu-și lent sutienul,

iar el îşi trece mâinile peste sânii ei. O priveşte dezbrăcându-se în faţa lui, piesă cu piesă.

Fanteziile lui sunt atât de reale, încât uneori trebuie să-şi vâre mâna în pantaloni şi să se atingă, singur, în pădure, mai întâi bâjbâind, apoi tot mai dur şi mai repede, în timp ce altă femeie care seamănă cu Greta Garbo se întinde în faţa lui, pe pat, cu părul lung şi blond împrăştiat pe perne, şi acolo, la liziera pădurii, la mică distanţă de maşină, el îşi dă drumul înăuntrul ei, în umezeala caldă pe care n-a simţit-o în realitate, dar care-i trimite valuri de căldură prin tot corpul, până când sperma lui ţâşneşte în beznă şi se lipeşte de frunze şi crenguţe. Atunci, el se trezeşte iar din visul cu ochii deschişi, înapoi la marginea drumului, în tufişuri, cu pantalonii în vine. Îşi şterge mâinile în iarbă. Caută un pârâu sau o baltă în care să-şi spele lichidul lipicios de pe piele, îşi duce mâinile la nas să se asigure că nu mai miros şi le şterge de frunze, se uită cât e ceasul şi aşteaptă mai departe.

Ceilalţi băieţi rămân cu gura căscată şi nu le vine a crede când Henry le povesteşte despre întâlnirile lui cu aceste femei mai în vârstă, cu experienţă. Poveştile lui, pe care le spune în maşină, după aceea, sunt atât de vii şi de amănunţite, de parcă femeile chiar ar exista. Şi, în seara asta de sâmbătă, aşa se simte, când se întorc acasă din Namsos. Henry tocmai le-a povestit băieţilor despre ultima lui cucerire şi îşi dă seama că au ochii mari doar ascultându-l, că sunt invidioşi fiindcă noaptea lor s-a limitat la dans şi sărutări.

Iarba înaltă de lângă drum trece pe lângă ei, luminată de faruri. Băieţii de pe bancheta din spate strigă şi râd, încântaţi de tot ce au făcut, schimbând mici detalii, bucurându-se să rostească numele unora dintre femei, urmate de o concluzie cu care par să fie de acord cu toţii, un comentariu despre sâni, urmat de altă izbucnire de râsete

deşănțate. Este atât de distractiv pentru toți. Dar pentru Henry, şoferul, nu e deloc amuzant. Dimpotrivă! Ei stau şi vorbesc despre lucruri trăite doar de ei, lăsându-l deoparte, când el este motivul pentru care ei ajung la aceste săli de dans. Doar el are acces la maşină şi totuşi ei stau acolo, ca o gaşcă de papagali, şi cârâie, fără nicio grijă, fără să-l implice în conversație, de parcă ar fi şoferul lor personal!

Bine. Or să vadă ei. Dacă sunt aici doar să conduc, atunci o să mă distrez, se gândeşte Henry şi îşi linge buzele. Înşfacă volanul mai tare, cu mănuşile cumpărate din banii lui. Sunt mănuşi de piele cu găuri, dintr-un material care-i strânge baza degetelor, ca pentru un şofer de curse. Se apleacă peste volan şi calcă accelerația. Ascultă cum turează şi cum pistoanele se străduie din greu să țină pasul, până când trebuie să apese ambreiajul şi să schimbe viteza. Tufişurile zboară sub faruri, lovind uneori maşina. Râsetele din spate se opresc. Vede zâmbetele şter-gându-se de pe fețele băieților. Drumul este dur şi colțuros, iar gropile săpate de ploaie fac caroseria să se zgâlțâie.

— Uşurel, Henry! spune unul dintre prietenii lui, cel care, de obicei, preia conducerea, şi vorbeşte aproape doar el, apucându-se de spătarul scaunului său cu ambele mâini. Nu ne grăbim!

Henry îi zâmbeşte în oglindă şi îi citeşte teama din priviri.

— Care-i treaba? Ți-e frică? spune Henry, călcând mai tare pe accelerație şi simțind cum maşina vibrează la curbe, cum forța centrifugă le împinge corpurile într-o parte.

Tot mai repede.

Prietenul lui nu răspunde. Nimeni nu vorbeşte. Stau acolo, lipiți de banchetă, ținându-se bine. Acul vitezometrului se ridică. Se apropie de o porțiune de drum lungă şi dreaptă. Acum or să vadă cât de repede se poate mişca maşina asta, se gândeşte el şi schimbă iar viteza. Apoi ceva din fața farurilor îi atrage atenția. Doi ochi scânteietori,

chiar pe drum, poate o pisică – dar apoi vede restul animalului, şi este un iepure, în mijlocul drumului –, o țintă blănoasă, un premiu neaşteptat, ca un ursuleț de pluş la un bâlci.

— Priviți, băieți! Mâine-seară mâncăm plăcintă de iepure la cină! strigă el, călcând pedala până în podea.

— Henry! țipă un băiat, cel care sade lângă el, în dreapta, şi care nu zice nimic aproape niciodată, dar Henry nu răspunde.

Se apleacă peste volan pentru cele două secunde cât durează momentul de extaz, iar maşina se îndreaptă mugind spre creatura mică şi blănoasă, stupefiată de faruri.

Dar...

Iepurele sare brusc într-o parte, spre tufişurile de lângă drum, şi nu se poate, n-are voie, se gândeşte Henry, luând curba după el, nu îl va păcăli fugind, în niciun caz. Henry întoarce volanul şi țintește, sigur că va reuşi.

Totul se întâmplă foarte repede.

Iepurele dispare din fața farurilor.

Un prieten din spate îi strigă numele.

Maşina coteşte şi iese de pe carosabil, rostogolindu-se. Urmează un pocnet într-o parte şi, dintr-odată, stă întins, cu fața lipită de portieră. Maşina se sprijină oblic de-o piatră. În poală are cioburi şi parbrizul e crăpat. Se aud înjurături şi mârâieli.

Henry închide şi deschide ochii de câteva ori şi simte durerea din piept, provocată de volan. Zace lipit de portieră, cu brațul care-l doare sub el. Dar trăieşte, trăieşte şi poate să-şi mişte brațele şi picioarele, se gândeşte, aşa că n-are cum să fie grav. Acum, rămâne doar să vadă cum iese basma curată. Nu e momentul să se gândească la ce se va întâmpla când îi va arăta unchiului său vehiculul distrus, nu se poate gândi acum la asta, pentru că totul o va lua razna. Acum trebuie să îşi păstreze calmul. Întoarce capul şi

îşi priveşte prietenul de lângă el, cu cioburi în poală şi în faldurile jachetei. Băiatul şi-a dus mâinile la faţa însângerată.

— Trăieşte toată lumea în spate? întreabă el, asigurându-se că are o voce total neafectată, dură ca de obicei.

Dar i se răspunde numai cu nişte scâncete şi gemete, fără cuvinte.

— Să mă ia naiba. Nu mâncăm plăcintă de iepure, până la urmă, mârâie Henry, coborând geamul.

Din fericire, portiera nu este lovită, aşa că reuşeşte să o des-chidă complet şi să se târască afară. Băiatul care şezuse lângă el îl urmează, cu nasul sângerând.

Henry se ridică şi îşi scutură cioburile de sticlă de pe pantaloni. Cei doi băieţi de pe bancheta din spate reuşesc şi ei să iasă afară. Unul are dinţii încleştaţi şi se ţine de braţ, de parcă ar fi rupt.

— Nenorocitul de iepure! face Henry. De ce-a sărit într-o parte? Chiar când voiam să-l lovesc.

Ceilalţi băieţi îi aruncă o privire îndoielnică.

— Nu staţi şi căscaţi gura! strigă Henry. Ajutaţi-mă să împing tărăboanţa înapoi pe drum!

Se urcă pe locul şoferului şi apucă metalul. Ceilalţi se îndreaptă ameţiţi spre portbagaj şi se aliniază. Au o privire servilă, de parcă ar fi incapabili să facă orice, dacă nu le-o cere Henry. Împing când le spune să împingă, aşteaptă când le comandă să aştepte şi împing chiar mai tare când Henry strigă la ei să urce din nou maşina pe marginea drumului şi s-o repună pe carosabil.

Toată lumea urcă. E linişte. Porneşte motorul. Henry se întoarce, cerându-le să fie atenţi, pentru că dacă oricare dintre ei îi povesteşte lui Sverre Hveding ce a provocat accidentul îşi va pierde locul de muncă, iar asta înseamnă că nu va mai putea împrumuta maşina şi va fi din nou pe dinafară.

— O să vă spun ce s-a întâmplat, zice el încet, asigurându-se că-l ascultă toată lumea. N-a fost niciun iepure. NICIUN IEPURE. Aţi înţeles?

— Ce vrei să zici...? începe unul, şi Henry se uită la el cu asprime, aşa cum fac mereu eroii din filmele pe care le-a văzut, când preiau controlul.

— Iată cum a fost, spune el. Altă maşină a venit drept spre noi. Prea repede. Atât de repede, că n-am văzut decât lumini orbitoare. Un maniac ne-a obligat să ieşim de pe drum şi nu s-a oprit, chiar dacă a văzut că am sfârşit în şanţ. Asta veţi spune cu toţii... aţi priceput? întreabă el.

Îl privesc derutaţi, de parcă ar înţelege greu.

— Am zis, aţi priceput? repetă Henry, mai tare, şi toată lumea încuviinţează şi murmură „Da, Henry Oliver".

Nimeni nu îndrăzneşte să i se opună. Este incredibil, i se pare, cum li s-a scurs de pe feţe toată bravada. Dintr-odată, sunt doar nişte puşti îngroziţi, în faţa tatălui.

D de la dimineaţa în care picăturile de rouă se agaţă de iarba care înconjoară lagărul, făcând pământul să scânteieze în lumina soarelui.

D de la desişul de viţă de vie pe care-l vedeai uneori de pe geamul trenului, străbătând Germania, înainte de război, ca să participi la cursurile şcolii de vestimentaţie sau ca să te întâlneşti cu angrosiştii.

D de la data de 12 ianuarie 1942 şi de la dramatismul din vocea Mariei Komissar, când îl sună pe Gerson. Seriozitatea tremurândă cu care spune cuvintele ce schimbă totul:

— L-au luat pe tatăl tău!

E

E de la execuţie.

E de la emblemă.

E de la Electrisk Bureau, un logo gravat pe telefonul de plas-tic deasupra căruia se apleacă Gerson, într-o cabană de lângă Trondheim, pe 12 ianuarie 1942.

Într-un pulover de lână şi o pereche de pantaloni trei sferturi, stă în living, înconjurat de prieteni. Sunt cu toţii studenţi, fără obligaţii, şi camera răsună de râsete, iar fumul de ţigară atârnă deasupra hanoracelor transpirate şi a feţelor încărcate de tensiune sexuală. Cel puţin existaseră toate, înainte ca telefonul de pe hol să înceapă să sune şi prietenul care avea cabana să îl cheme pe Gerson, fiindcă era pentru el. Era totul absurd: faptul că familia instalase o linie telefonică la o cabană şi că telefonul sunase, întrerupându-le conversaţia, şi, mai ales, că apelul se dovedise a fi pentru el. Conversaţia se oprise. De ce să încerce să-l contacteze cineva aici?

— L-au luat pe tatăl tău! şopteşte mama lui în receptor.

Cuvintele nu ajung la el. Se uită în tăcere la telefon. Pe podea, lângă el, se află zeci de ghete, cu prinzători negre de plastic pen-tru schiuri ieşind din vârfuri, precum ciocurile unei familii de ornitorinci. Bucăţi de gheaţă care încă se agaţă de şireturi au început să se topească.

— Gerson, mă auzi?

— Da, te aud. Când? răspunde el.

— După-amiază! L-au chemat la interogatoriu la hotelul Misiunii...

— De ce? Pentru ce?

— Nu ştiu... N-ar fi trebuit să ne întoarcem din Suedia! răspunde mama lui.

Îşi dă seama că e pe cale să plângă.

Uşa cabanei se deschide şi unul dintre prietenii lui Gerson vine cu o găleată de zăpadă pentru topit. Are un zâmbet larg, care dispare când remarcă liniştea din cameră.

— Nu poate fugi? întreabă Gerson încet.

— N-o să fugă cât sunt eu în spital. Şi pentru voi, copiii, spune ea.

Gerson aude cum e pe cale să clacheze.

— Jacob ştie?

— Da, este distrus. Tatăl tău a vorbit cu el.

Aude cum mama lui îşi îndepărtează receptorul de la gură, ca să-şi ascundă un suspin.

— Vin imediat! zice Gerson.

Închide şi vede privirile grave şi întrebătoare de pe feţele tuturor.

— Ce se petrece? întreabă unul dintre ei.

Gerson se ridică în picioare, cu mâna încă pe telefon. Simte un val de căldură, care i se urcă în obraji.

— Nemţii l-au luat pe tata.

— De ce? întreabă o fată blondă.

— Nu ştiu... Trebuie să plec acasă. Îmi pare rău.

Gerson îşi îndeasă în grabă hainele în geantă şi îşi dă seama că feţele prietenilor săi s-au schimbat: de la bucurie şi râset la milă, ruşine şi confuzie. Simte că aşteaptă să dispară odată, fiindcă, deşi le pare rău pentru el, ceva îi face să-şi dorească să plece. Dintr-odată, prezenţa lui a readus întunericul şi gravitatea de care au venit aici să scape. Ar fi trebuit să ştiu, se gândeşte Gerson, vârându-şi ultimul pulover în geantă şi legându-şi ghetele. Ar fi trebuit să ştie cu toţii că aşa va fi, în cele din urmă. Apoi se ridică, îmbrăţişează fetele şi strânge mâinile prietenilor săi, mulţumindu-le pentru excursie. Amicul cu cabana îi spune că-l va duce în oraş.

Gerson îşi cară geanta şi schiurile la maşină şi sade în tăcere pe drumul spre Trondheim, cu fruntea lipită de pervazul rece, gândindu-se la decizia lor de a reveni în Norvegia, în 1940. Familia reuşise să fugă în Suedia când fusese invadată Norvegia, împachetând imediat, conducând cât de repede putuseră la gară şi abandonând maşinile,

trecând apoi granița cu ultimul tren, înainte să fie puse în funcțiune punctele de verificare. Dar timpul trecuse şi, după o vreme, familia lui Gerson auzise c-ar fi fost sigur să se întoarcă; era posibil să trăiască iar ca înainte, câtă vreme stăteau la cutie. Aşa că reveniseră în Trondheim, în apartament şi la o viață normală. Toată lumea, cu excepția surorii sale, Lillemor. Dacă ar fi rămas acolo, cu ea!

Gerson deschide ochii şi priveşte peisajul. Zăpada proaspătă sclipeşte în soare. O urmă de iepure străbate câmpul înzăpezit, ca o cusătură pe un cearşaf gigantic.

Prietenul său îl lasă lângă magazinul părinților lui şi vede soldați germani prin vitrine. Mama, care a fost externată, chiar dacă nu poate sta în picioare fără un cadru de metal, îl îmbrățişează lung. Unul dintre bărbații în uniformă îi spune lui Gerson că i-au căutat prin cameră şi că-l duc la interogatoriu, îl înghesuie în maşină şi mama lui îi strigă ceva, dar el nu înțelege. De ce îl iau? îşi închipuie o închisoare sau un lagăr, în timp ce maşina îşi croieşte drum prin centru şi se opreşte, în cele din urmă, în fața unei clădiri folosite acum de Gestapo. Hotelul Misiunii.

Soldații îl împing pe uşi, într-un malaxor de uniforme, norvegieni captivi şi paturi improvizate.

Apare un tânăr cu cizme şi pantaloni de călărie, un tip scund care păşeşte pe lângă funcționari şi se adresează direct comandantului. Atenția lui Gerson este atrasă inițial de înălțimea miniaturală a omului, de privirea lui intensă şi de faptul că are capul prea mare pentru acel corp. Mai târziu, îşi va aminti cel mai bine accentul lui. Are o germană plină de greşeli şi vorbeşte cu accent de Trondheim. Este norvegian.

E de la energia unui grup de băieți care merg la periferia Levangerului, trecând pe lângă garduri albe, bine întreținute, pe lângă luminile de un galben cald de la

geamuri şi copacii noduroşi, încărcaţi de fructe. Rinnan îi conduce.

— Aici, şopteşte unul dintre ei, arătând din cap spre o grădină unde se află un copac imens, plin de mere.

— Perfect, stau de şase, zice Henry, scoţând un pistol din buzunarul interior şi trecându-l dintr-o mână în alta.

Restul se apleacă să se uite.

— Un pistol? şopteşte unul. Ai pistol? întreabă.

Restul privesc repede unul la altul, încercând să evalueze situaţia.

— Păi, voi ce credeţi? rânjeşte Henry. Acum, peste gard!

Prietenii lui fac ce li se spune, escaladând stângaci gardul şi încercând să nu se agate, apoi dispar în bezna copacilor. Este o noapte de august complet tăcută şi neagră, fără ţipenie de om. Totul pare o scenă de film. Dacă n-ar şterpeli doar mere7, se gândeşte Henry, cu entuziasmul bubuindu-i în vene şi în trup. Dacă n-ar fi o străduţă plicticoasă din Levanger, ci un oraş mare, american? New York sau Chicago? N-ar jefui grădina cuiva, ci o bancă federală. Şi-ar ascunde feţele în spatele unor măşti de carnaval sau cagule, lăsându-şi doar ochii neacoperiţi. Cu voci scăzute, le-ar spune celor de la tejghea să le dea banii şi să nu apese butonul de alarmă.

Henry priveşte siluetele prietenilor săi sub copaci: trag de merele care se agaţă cu încăpăţânare de fiecare creangă şi fac ramurile să tremure. Se deschide un geam şi un bărbat se apleacă în afară.

— Hei! Ce faceţi? strigă el, iar Henry ridică pistolul şi trage de două ori în aer.

Simte reculul în braţ, ca pe un şarpe care-l muşcă de mână. Două trosnete puternice cu ecou pe străzi. Ceilalţi băieţi tresar, înspăimântaţi, şi scapă merele, care ajung să se rostogolească pe drum. Henry ia unul, cu sângele plin de adrenalină curgându-i rapid în vene, şi aleargă, colţ după

colț, până ce ajung cu toții în siguranță. Se opresc să respire.

— De unde ai făcut rost de ăla? întreabă unul dintre ei, agitat, arătând din cap spre armă.

— Ce te face să crezi că ți-aș spune? răspunde Henry, muşcând din măr şi privindu-l intens pe băiat în timp ce plimbă carnea fructului printre dinți.

Trece o secundă. Apoi alta, dar băiatul nu răspunde, fiindcă-i lipseşte curajul. Când Henry îi citeşte teama şi nesiguranța pe chip, simte un val de plăcere, pentru că acum îl priveşte diferit.

Cu admirație. Cu respect.

Încrederea lui Henry creşte în următoarele săptămâni, se poartă diferit şi pare mai extravertit decât înainte. Cumva, se vede, radiază dinspre el şi-l face mai atrăgător, fiindcă, la scurtă vreme după incident, o cunoaşte pe Klara.

Femeia care, pentru scurtă vreme, schimbă totul.

E de la Ellen Komissar, când ea şi Gerson străbat, în sfârşit, cu maşina străzile înguste din Trondheim, cu Jannicke dormind în poală. Maşina pare să servească mereu drept leagăn mecanic, se gândeşte ea. Mârâitul motorului o adoarme pe fetița de doi ani din clipa în care porneşte. Ellen se întoarce să privească nişte căsuțe de lemn fermecătoare, strâmbe şi stranii, aproape ca un decor de teatru sau ca nişte case de păpuşi, şi începe să tânjească să o ia de la capăt. N-au reuşit să-şi croiască o viață în Oslo, dar aici o pot lua iar de la început, şi e încântată să revadă magazinul şi să probeze hainele importate de Marie. Acum, poate fi una dintre persoanele acelea sigure de sine, care poartă îmbrăcăminte din Franța, Germania şi Italia. Atenția sa revine la drum şi se apleacă în scaun, să vadă încotro merg, cu capul lui Jannicke apăsându-i stomacul. Arată spre o stradă laterală.

— Nu e aici? întreabă ea.

Gerson pare să nu se simtă în largul lui. Se apleacă rigid în față şi strânge volanul prea tare, cu ochii când la dreapta, când la stânga.

— Aici e? întreabă, pe punctul să treacă pe lângă casă.

Atât de tipic, se gândeşte Ellen. Atât de tipic pentru el să creadă că ea nu ştie nimic, că nu poate contribui cu nimic.

— Da, uite! Acolo este! spune ea.

Gerson înjură. Îl vede transpirând, încearcă să schimbe viteza, dar se mişcă prea repede. Altă maşină a apărut în spatele lor, iar el face maneta să scrâşnească tare, trezind-o pe Jannicke, care începe imediat să scâncească, parcă reacționând la atmosfera tensionată.

Gerson înşfacă iar schimbătorul şi trage prea tare de el, forțând maşina în marşarier. Se întoarce să privească dincolo de capul lui Ellen şi dă înapoi, prea repede, căci maşina cealaltă este încă în spatele lor.

— Gerson! strigă Ellen, în timp ce se îndreaptă cu viteză spre cealaltă maşină.

Zăreşte un bărbat privindu-i uluit, înainte ca Gerson să schimbe iar viteza şi să intre pe strada laterală. Tac amândoi. Ellen vede privirea lui Jannicke, o ia de mână şi încearcă să-i zâmbească liniştitor.

Gerson parchează chiar lângă vitrinele mari ale buticului Paris-Viena, care dau spre colțul străzii, iar Ellen o ia pe Jannicke în poală şi arată spre ele.

— Uite, spune ea, magazinul bunicii! Să mergem să ne uităm la rochii.

Jannicke ridică ochii mari şi scânteietori. Ellen îi simte brațele în jurul gâtului.

Deschide portiera, iar Gerson îşi scoate bricheta şi-şi aprinde o țigară. Merg împreună spre magazin. Uşa se deschide brusc şi iese Marie, cu o pălărie cu boruri largi, cu panglică de mătase, o bluză subțire cu tiv de dantelă vârât în talia fustei, care este neagră şi mulată pe şolduri. Ridică

mâna şi o flutură elegant. Are mereu un aer de perfecţiune şi de aristocraţie, se gândeşte Ellen, scuturându-şi bluza.

— Bun venit în Trondheim! spune ea, îmbrăţişând-o pe Ellen şi întorcându-se spre Jannicke. Ia te uită! face ea, însă Jannicke îşi fereşte indiferentă capul, iar Marie îşi abandonează încercarea de a comunica şi o priveşte, în schimb, pe Ellen.

Cum a fost drumul? întreabă ea, întorcându-se spre uşă şi deschizând-o fără să aştepte un răspuns. Mă bucur mult că sunteţi aici!

Ellen îl priveşte pe Gerson şi îi face un semn mic din cap, dar el nu pare să priceapă ce vrea, atât de obişnuit este cu ciudăţeniile mamei sale. Intră în butic şi Ellen decide să lase deoparte drumul şi lipsa de interes a soacrei sale, pentru că înăuntru e fantastic. Se apropie de stativele cu haine şi îşi trece degetele peste materiale. Mătase, sifon, lână, nasturi frumoşi şi lucioşi. Este ca o cameră a comorilor. În sfârşit, Gerson are o slujbă, cu un venit stabil. S-ar putea să merite preţul mutării din Oslo, departe de părinţii şi de sora ei geamănă. Ele două au locuit mereu în acelaşi loc, au făcut aceleaşi lucruri şi au împărţit totul. N-au fost niciodată separate mai mult de câteva ore. Acum, vor locui în oraşe diferite.

— Poftim, zice Marie, scoţând de sub tejghea o sticlă de porto şi trei pahare mici. Trebuie să sărbătorim! continuă, umplându-le.

— Mulţumesc, mamă, zice Gerson, luând paharul şi privind-o pe Ellen de parcă i-ar aştepta permisiunea să bea.

Ciocnesc şi ea ia o înghiţitură. Simte căldura alergându-i instantaneu prin corp şi trebuie să o lase jos pe Jannicke, care vrea să ajungă pe podea.

— Da! Nu-mi vine să cred că suntem aici, spune Ellen. Cu fiica noastră, cu o slujbă şi în curând şi cu o casă, zice,

dar observă că se petrece ceva cu Gerson, care clipeşte repede şi îşi muşcă buzele.

— Da, suntem foarte norocoşi, spune el, pe un ton sec.

— Chiar sunteți, zice Marie, lăsând paharul cu un clinchet pe tejghea. Fireşte, a ajutat că atât de puțini au vrut să se mute în casă... ținând cont de trecut.

Ellen îl priveşte pe Gerson, confuză. Ce trecut?

— Dar partea bună este că merită toți banii, zice ea.

— Cum adică? întreabă Ellen. Marie îl priveşte derutată pe Gerson.

— Nu i-ai zis? întreabă ea.

— Ce să-mi zică? întreabă Ellen.

— Povestea casei.

Jannicke se târăşte pe podea către un rastel plin cu rochii, iar Ellen trebuie să alerge să o ridice.

— Ce poveste? îl întreabă pe Gerson, care-şi priveşte paharul de porto, învârtind între degete piciorul acestuia.

— A existat un motiv pentru care am luat-o atât de ieftin, spune el.

— Care? întreabă Ellen. E în stare proastă? S-a întâmplat ceva?

— Casa a fost cartierul general al lui Henry Rinnan, în război, spune Marie.

Ellen simte că i se ridică părul pe brațe. Trebuie să se lupte şi cu Jannicke, care încearcă să coboare iar pe podea şi să-şi continue expediția.

— Henry Rinnan? repetă ea. Acolo îşi...? O să... O să stăm în casa Bandei lui Rinnan?

— Da. Dar, draga mea Ellen, spune Marie, zâmbind, cum altfel credeai că v-ați putea permite o casă individuală, cu grădină, într-un cartier precum Singsaker?

E de la elasticele cu care sunt legate laolaltă, ustensile de bucătărie şi mărunțişuri de gospodărie, în cutii, lângă pereții locuinței, în primele zile, parcă obişnuindu-se cu

noua casă, înainte ca ei să îndrăznească să se strecoare afară, în noile lor locuri.

E de la energie, stoarsă de munca silnică din lagăr, încet, încet, până ce simți că vrei să renunți şi să te întinzi pe jos, cu obrazul în praf, între acele de brad, în mirosul de sol reavăn. Să te întinzi acolo şi să-ți relaxezi fiecare muşchi, să închizi ochii şi să nu-ți faci griji că va urla un paznic la tine. Să nu te îngrijorezi că te vor lovi bocancii în coaste sau că alți prizonieri vor încerca să te ridice iar. Să zaci acolo şi să aştepți să te afunzi în pământ şi să devii una cu el, să accepți că moartea nu este un motiv de fugă, ci mai degrabă ceva de întâmpinat cu brațele deschise, pentru că moartea este cea mai rapidă şi singura cale sigură de a scăpa de aici.

F

F de la a fi prizonier.

F de la a fi prins.

F de la a fi condamnat.

F de la forțat – muncă forțată şi oboseală excesivă.

F de la frică, încă prezentă şi azi, şi de la fascismul care creşte şi tot creşte, ca o tumoră a societății.

F de la fatalitate.

F de la focul plutonului de execuție.

F de la Falstad. Este o după-amiază blândă de octombrie şi un taxi mă duce de la gară la o oră spre nord de Trondheim. La stânga şi la dreapta mea sunt câmpuri şi drumeagul îngust de țară este crestat de linii de fiecare parte, ca şi cum un uriaş, agitând o foarfecă, l-ar fi tăiat din peisaj.

Văd un semn rutier maroniu, pe care e desenat simbolul internațional pentru monument: un pătrat cu colțuri întoarse spre interior, aşa cum se întoarce şi istoria şi repetă aceleaşi modele şi motive. Iubire, bucurie, teamă, ură. Dorință, posesie, boală, naştere.

Iat-o.

O clădire cu două etaje, cu ziduri galbene în jurul unei curți, o intrare cu boltă şi un turn cu ceas deasupra. O clădire frumoasă, gândită inițial ca şcoală pentru persoane cu dizabilități mintale, departe de orice oraş.

Recunosc copacul din curte din fotografiile online şi din cărțile documentare. Este un mesteacăn bătrân, cu frunze îngălbenite, dintre care multe au căzut deja. Acelaşi copac pe lângă care ai păşit, în dimineața aceea rece de octombrie când ai fost obligat să ieşi pe poartă, pe drum, spre pădurea mlăştinoasă din apropiere.

Soarele se ridica deasupra peisajului, strecurându-se printre frunzele aurii şi făcând picăturile de rouă să scânteieze şi scoarța copacului să devină sfărâmicioasă. Umbra mesteacănului se alungea încet deasupra curții, ca arătătorul unui ceas, până când întunericul s-a lăsat peste toate şi le-a înghițit.

Câteva ore mai târziu, un nou grup de prizonieri a fost con-dus pe poartă. Câțiva priveau în față, ca să evite să-i provoace pe paznici, iar alții, în jur, încercând să-şi dea seama ce fel de loc era acela. Unul era Julius Paltiel, un tânăr care avea să ajungă mai târziu, prin căsătorie, în familia Komissar, după divorțul lui Jacob şi al Verei Komissar. Într-una dintre cărțile scrise împreună cu Vera, Julius Paltiel rememorează un episod de lângă acest copac din curte. Era în octombrie 1942, chiar după ce ai fost ucis, iar Julius era în curte, cu alți câțiva prizonieri, când unul dintre soldații germani le-a poruncit să strângă frunzele.

— Avem greble? a întrebat un deținut.

Soldatul german a râs doar şi i-a obligat să se aşeze în patru labe şi să strângă frunzele cu gura. Julius Paltiel a trebuit să se târască prin curte, să-şi vâre fața în frunze şi să simtă pe limbă gustul scârbos al materiei pe jumătate compost. Toate acestea, concentrându-se. Şi-a întors capul. A scuipat frunzele. S-a târât înapoi şi a luat-o de la capăt.

Julius Paltiel a supraviețuit Falstadului. A fost trimis la Oslo, unde a fost urcat într-un tren spre sud, către lagărele de concentrare.

A supraviețuit călătoriei prin Europa.

A supraviețuit unei perioade de trei ani la Auschwitz şi unui marş al morții prin fosta Cehoslovacie, către Buchenwald. El şi alți câțiva s-au ascuns când alți evrei au fost împuşcați. A simțit dezamăgirea de a nu fi eliberat alături de alții în martie 1945 şi a trebuit să aştepte să-l salveze forțele armatei americane, în mai.

L-am cunoscut, cincizeci de ani mai târziu, la o cină acasă la Gerson, şi ceea ce m-a frapat a fost ținuta omului. Unul dintre puținii care se întorseseră în viață, nu era un bărbat frânt şi acru, care blestema destinul pentru toate suferințele îndurate. Dimpotrivă, era o persoană de un calm rar în tot ce spunea şi făcea.

Julius Paltiel şedea în tăcere, vorbea prietenos, avea mânecile suflecate să i se vadă tatuajul de diletant, cu numărul de prizonier de la Auschwitz. Părea că străluceşte.

Dar, stând la etajul al doilea al Falstadului şi privind pe geam spre mesteacăn, îmi amintesc de fața lui. Chipul prietenos al cuiva care a trecut prin multe, iar şi iar, până ce i-a rămas doar umanitatea de bază. Ce face pe cineva să devină mai puternic după asemenea oprimare şi răutate, în timp ce alții cedează, demoralizați, mutilați, distruşi?

Depinde oare din ce material eşti deja făcut? De experiențele din copilăria timpurie? Este oare senzația de a fi iubit cimentul de la baza personalității tale, în timp ce alții au avut parte de răceală? Şi frații lui Rinnan? Doar doi dintre ei l-au susținut.

Rinnan i-a mărturisit unuia dintre aceştia că germanii l-au angajat ca spion, dar când i-a oferit o slujbă alături de el, fratele lui i-a cerut să oprească maşina în care se aflau, a coborât şi s-a întors pe jos în Levanger.

Bărbatul care mă ghidează apare din birou, cu cheile de la maşină în mână, şi mă întreabă dacă sunt gata să văd monumentul care a fost înălțat în locul unde erau împuşcați prizonierii. Pornim cu maşina pe un drum de pământ, prin pădure, până ce ajungem la morminte: pietre în formă de piramidă care ies din iarba neagră. O stâncă mare, în formă de scoică, se află în frunziş şi pe ea sunt scrise numele celor ucişi. Frunzele ascund o parte dintre nume, dar pe al tău îl găsesc aproape imediat. Îmi trec un deget peste el, închid ochii şi încerc să-mi imaginez scena din dimineața aceea, demult. Să mi te imaginez în picioare, chiar aici. Ghidul îmi arată piatra care marchează unde ai fost îngropat prima dată. Fac fotografii. Nu prea vorbim când ne întoarcem la maşină. Îi mulțumesc şi plec.

Următoarea întâlnire este cu proprietarul actual al casei pe care o folosise Henry Rinnan ca bază. Jonsvannsveien 46, Bandeldosteret, şi de data asta voi şi intra.

F de la Flesch, care sună cum se pronunță substantivul came în engleză şi este numele noului şef al securității pentru Norvegia Centrală. L-ai văzut de câteva ori cât ai fost prizonier la Falstad şi ai remarcat mereu cum soldații deveneau mai agitați şi totodată mai duri în preajma lui Gerhard Flesch. Transformați în versiuni mai stricte şi mai repezite ale lor, temători de ce le-ar face ofițerul dacă arătau slăbiciune sau compasiune. Bărbatul arăta ca un funcționar, cu păr rar şi ochi limpezi, prietenoşi, în mod cert opuşi purtării sale, care includea lovituri la întâmplare, lovituri de pumn şi de picior, dar şi execuții din scurt, care se întâmplaseră, cel mai recent, în acea dimineață, cu o zi înainte să fii şi tu ucis.

F de la frumusețea vremii. F de la fructele din copacii de pe Jonsvannsveien. Copaci bătrâni şi uscați, care se întind peste gard, cu frunze verzi şi flori albe, despre care Ellen ştie că vor dispărea în câteva zile.

— Uite! zice Gerson, bucuros. Meri şi pruni! Nu crezi că ne va plăcea mult aici? spune el către fiica lui, care-i sade pe umeri, dar Ellen ştie că întrebarea lui retorică e, de fapt, pentru ea, şi încuviinţează.

— Cu siguranţă, răspunde ea, şi este sinceră, pentru că grădina chiar este superbă.

Este mare şi plină de pomi fructiferi şi de tufari de coacăze roşii. E foarte diferită de ce aveau în Oslo. Vila, aşezată frumos pe deal, într-un cartier atât de distins, va fi a lor. O structură relativ joasă, în stil bungalou, în formă de L în jurul unei verande cu o masă lungă, acoperită de vaze cu flori. În acoperiş, urcând în pantă de la parter, este fereastra arcuită pe care o recunoaşte Ellen din pozele trimise de Marie. E aceeaşi fereastră pe care şi-o aminteşte de la procesul lui Rinnan. Dar nu se poate gândi acum la asta, trebuie să se adune, îşi zice, privindu-şi fiica. Este atât de fericită, pe umerii tatălui, iar faţa ei, cu obraji rotunzi, se lumi-nează când priveşte grădina. Arată cu mânuţa şi zice:

— Copac!

Ellen se uită la ferestrele pivniţei şi simte imediat un haos de gânduri care se luptă pentru atenţie. Se întoarce, în schimb, spre fiica ei.

— Da! Vom fi foarte fericiţi aici! spune ea, zâmbindu-i lui Gerson şi trecându-şi două degete peste mânuţa moale a fiicei sale.

Sunt incredibil de norocoşi. Trebuie să nu uite asta. Atât.

Nu poate insista pe istoria casei, fiindcă Gerson are dreptate: a fost deja folosită ca grădiniţă timp de doi ani, orice urmă de neplăcere trebuie să fi dispărut, iar clădirea a renăscut în chip de casă familială. Aşa că, în loc să-şi imagineze sârma ghimpată în jurul casei şi prizonierii târâţi din maşini la interior, pentru interogatoriu, se va concentra pe cealaltă istorie. Cea cu copilaşi care aleargă prin grădină şi merg de-a buşilea pe scări, treaptă cu treaptă, cu coapse

grăsuțe şi bucle dulci pe căpşoare. La ei trebuie să se concentreze, să se adune şi să-şi amintească precis cât sunt de norocoşi, pentru că sunt. A întâlnit un bărbat minunat, se mută într-o casă individuală şi toată familia ei a supraviețuit războiului, pierzându-şi doar averea. Alte familii de evrei nu au lăsat în urmă decât apartamente goale. Familii întregi şterse de pe fața pământului, reduse la nume rostite doar la sinagogă sau când te întâlneşti cu prieteni vechi şi vorbeşti despre cunoştințe comune. Ce s-a întâmplat cu el sau cu ea? Câți au scăpat? întrebi şi vezi cum cealaltă persoană devine agitată, cum clipeşte sau cum începe să-şi scarpine ceafa, înainte să spună că au murit cu toții. Nu trebuie niciodată să întrebi de cei mici, a învățat Ellen, despre copii, despre copiii de doi ani, şi de patru ani, şi de şapte ani. Căci nici ei nu mai sunt.

E norocoasă. Sunt norocoşi. Au scăpat de moarte, care i-a ajuns pe tatăl lui Gerson şi pe fratele lui Marie. Chiar dacă războiul le-a distrus starea materială, au ajuns să aibă o casă individuală într-o zonă rezidențială sigură din Trondheim. Sunt norocoşi, îşi repetă Ellen iar şi iar. Dar nu poate scăpa de senzația că ceva nu este în regulă. O trece un fior când ajung în grădină. Ştiai că în aceste camere au fost torturați sute de oameni?

Gerson o coboară pe Jannicke de pe umeri, iar ea începe să alerge de colo, colo, descoperind grădina, ca un cățeluş care sare dintr-un loc în altul. Îşi trece palma peste stativele pe care se pot pune haine la uscat sau te poți cățăra. Priveşte straturile de flori, lădițele pentru legume şi toți copacii în care se poate urca.

Gerson găseşte cheile. Casa este goală, pentru că familia care a locuit cândva acolo, familia Tambs Lyche, a plecat deja în Oslo, aşa că Marie este cea a aranjat totul. Este casa lor acum, iar cea planificată pentru Oslo, casa cu terasă, a fost înlocuită cu una mai mică.

Aici. Aici vor locui. Va fi bine, se gândeşte Ellen, strecurându-şi mâna în jurul braţului lui Gerson. Este minunat, se gândeşte ea. Are ochi căprui, bucle negre, piele aurie. Este deştept şi iubitor. Îşi lasă capul pe umărul lui. Va fi bine, îşi spune şi se obligă să privească în altă parte, nu la geamurile pivniţei, cu grilajele metalice din faţă şi inelele mici, de fier, ca nişte cătuşe.

F de la Ford.

F de la fabrică.

F de la fanatism.

F de la familie, de la Marie şi Jacob, care te vizitează uneori la Falstad în primăvara aceea, aşa cum mulţi alţi deţinuţi primesc vizite de la cei dragi. Chiar dacă simţi încântare şi uşurare să-i vezi pe amândoi în viaţă şi sănătoşi, ceva îţi umbreşte bucuria, căci te afli de cealaltă parte a gardului. Eşti ruşinat că porţi zeghe, că eşti neîngrijit, epuizat şi terminat. Aproape că nu vrei să-i iei de mână prin sârma metalică a gardului şi să le atingi pielea moale, pentru că nu te recunoşti, şi, judecând după privirile lor, nici ei pe tine.

F pentru fermele lovite de foame în Norvegia anilor '20. Dacă unele dintre biografiile lui Henry Rinnan au evidenţiat cât de săracă era familia lui, aşa cum a făcut Per Hanson în Cine a fost Henry Rinnan, altele au pus sub semnul îndoielii aceste aspecte şi au afirmat contrariul: că, în anii '20 şi '30, chiar dacă au fost vremuri grele, familia lui Rinnan n-a dus-o mai rău decât alţii. Că erau săraci, poate, şi aveau mulţi copii, dar locuiau într-o casă din centrul oraşului şi tatăl avea propria sa afacere. Unchiul lui Rinnan avea un magazin de unelte, unde vindea şi maşini, şi şi-a deschis propria benzinărie. Bunicii lui Henry aveau o fermă lângă oraş, şi unii au spus că probabil puteau să capete de acolo carne şi legume, dacă acasă erau strâmtaraţi. Nimic din toate acestea nu sugerează că Henry Oliver Rinnan ar fi

suferit mai mult decât alții. Cât despre incidentul cu cizmele de damă – despre care învățătoarea lui Rinnan şi-a amintit, într-un interviu – nu este greu de închipuit că se întâmplase în urma unei decizii singulare, într-o dimi-neață haotică a unei familii tinere. Câți părinți nu s-au regăsit într-o încurcătură similară, când mănuşile de ieri zăceau ude în rucsacul copilului, puse într-o pungă de plastic de personalul de la grădiniță, forțându-i să găsească altceva să le încălzească degețelele? Mănuşi poate mult prea mari sau mâneci în care să-şi vâre copilul mâinile.

F de la filtre şi farafastâcuri pentru maşini. Cricuri şi şuruburi, pinioane şi tuburi. Henry le învață pe toate, aplecat peste capota Fordului. Dispare în atelier să repare maşina ori de câte ori poate, fascinat de cum îi funcționează piesele împreună. Mândria lui creşte cu fiecare zâmbet al unchiului.

— Bravo! îi spune el lui Henry, când acesta iese de sub capotă, plin de ulei şi de praf, şi ştie că este adevărat c-a făcut treabă bună.

Că la asta se pricepe.

G

G de la Granada, oraşul spaniol. În 1066, de la mare se ajungea la el în câteva zile de marş. Aici a avut loc unul dintre primele pogromuri cunoscute, după ce evreii fuseseră persecutați în Imperiul Roman. Anul acela, în jur de 4 000 de evrei au fost abuzați, atacați şi ucişi de mauri, marcând începuturile unei istorii a persecuțiilor.

G de la groapa pe care o sapi cu lopata, al cărei mâner îți face o rosătură între degetul mare şi arătător, când o ridici iar şi iar, să dai la o parte pământul din jurul rădăcinilor unui copac din pădurea Falstad. Bătăturile roz-albăstrui de pe mâinile tale plesnesc, după câteva zile, şi lasă fâşii de piele moartă deasupra cărnii care te ustură.

G de la generozitatea unora dintre paznici. Cei care se prefac că nu văd scrisorile şi mâncarea strecurate şi întorc capul când se descoperă încălcările de reguli. Ca un copil care înțelege ce adulți poate păcăli sau nu, şi tu îți creezi un sistem prin care interpretezi micile variații din dispoziția şi tonul paznicilor. Ajungi să-ți dai seama care soldați sunt aici din propria lor voință şi convingere şi care-şi fac numai datoria, purtând doar o uniformă care ar fi putut fi un halat de doctor sau un veşmânt de preot. Auzi o poveste despre generozitate de la un alt deținut, care-ți spune, zâmbind, despre un dar de la o fermă vecină, care a alunecat din haina în care fusese ascuns chiar când prizonierul intrase pe poartă, după muncă. Erau o sticlă cu lapte şi nişte carne uscată, care au ajuns pe jos, sub ochii tuturor. Paznicul i-a zâmbit şi s-a uitat câteva clipe în altă parte, cât bărbatul să poată apleca şi să ascundă mâncarea.

G de la Grete. „Ce-mi amintesc? îmi amintesc grădina în care era un stativ pe care să ne cățărăm. Jannicke şi cu mine aveam o cameră lângă bucătărie şi-mi amintesc de camera cu fereastră arcuită, de sus. Mama zăcea acolo când avea migrene, iar noi trebuia să tăcem şi să nu o deranjăm. Jannicke şi cu mine aveam o societate secretă la mansardă, şi ea a găsit acolo chestii din război. Dar ea-ți poate povesti mai multe despre asta. Dădeam spectacole de teatru în pivniță şi eu stăteam în capul scărilor şi împărțeam bilete. Altfel, nu-mi amintesc mare lucru, dar fără îndoială, mama a fost înfrântă de casa aceea."

G de la greutatea pietrelor de mormânt din cimitirul evreiesc din Sofienberg, aproape de casa în care locuia Rikke când ne-am cunoscut. Mare parte din cimitirul original a fost transformată într-un parc în care cei vii fac acum plajă, împing cărucioare sau merg în echilibru pe frânghii întinse între copaci, probabil neşti-ind că sub ei se află oase. Singura parte care a rămas este micul cimitir

evreiesc din colț. Ştiam deja că pietrele de mormânt ale evreilor nu trebuie mutate, fiindcă numele lor nu trebuie şterse. Rikke îmi spusese asta când vizitasem cimitirul evreiesc din Praga, care arăta precum o pădure sălbatică, plină de pietre negre şi cenuşii acoperite de nume. Unii dintre cei îngropați în Praga au murit cu sute de ani în urmă, dar pietrele de mormânt din Oslo erau mult mai recente şi mai mici. Rikke mi-a spus cândva că să vadă cimitirul din Sofienberg îi aminteşte de istoria familiei sale, pentru că mulți dintre cei care zăceau acolo erau nume pe care le prinsese din conversații. Acolo erau familiile Dvorski sau Kleine. Nume care apăreau din când în când la cinele cu bunicul ei, Gerson, sau în cărțile despre evreii norvegieni. Am trecut prin cimitir, în acea după-amiază, în urmă cu aproape douăzeci de ani, şi am remarcat că multe pietre fuseseră răsturnate, clar intenționat. Rikke a fost atât de afectată, că a vrut imediat să le ridice. Am urmat-o, dându-mi seama că făceam ceva interzis, şi îmi amintesc cum priveam în jur, nervos, înainte să încerc să repar actul de vandalism. Am apucat cu degetele piatra udă şi rece şi am încercat s-o ridicăm, dar era prea grea şi a trebuit să plecăm mai departe, lăsând numele să zacă la pământ, cu fața în jos.

G de la Gestapo, de la genocid. Toți cei care vor fi ucişi tre-buie mai întâi dezumanizați. Diferențele de gusturi şi stil trebuie să dispară: să dispară blazerele de catifea albastră şi cămăşile favorite, cu dungulițe şi nasturi albi, ceasurile şi pantofii de piele, rochiile vaporoase de vară şi bluzele cu flori, colierele de perle şi inelele sclipitoare.

Apoi, părul trebuie să dispară. Gata cu bretoanele deasupra ochilor, care pot fi date la o parte cu o simplă mişcare din cap. Gata cu părul întins cu fierul şi cozile de cal şi buclele strânse la spate cu piepteni. Gata cu mustățile stufoase, care se ițesc țepene dintre obraji, şi gata cu bărbile

care se odihnesc moi pe bărbie şi care, uneori, strâng firimituri ori o picătură de sos pe care soția se apleacă s-o şteargă cu batista.

Toate urmele de personalitate trebuie să dispară, ca să oprească orice călău din a se oglindi în victimele sale. Este distanța necesară. Altfel, fapta ar fi aproape imposibilă, ca şi cum ți-ai ataca propria reflexie.

Când transformarea este completă, prizonierii pot fi strânşi, smulşi şi ucişi. Fără compasiune şi ordonat, curat. Aşa cum extermini şobolanii care s-au înmulțit în oraş şi împrăştie boala, mizeria şi grija.

Starea din Trondheimul anilor '30 îl dezumanizează treptat pe Gerson, iar la începutul războiului este exclus din multe categorii. Nu mai este norvegian. Nu mai este student. Nici locuitor din Trondheim, nici baterist, nici entuziasmat de jazz, nici matematician, fiu sau frate. Este evreu. Ca evreu, este suspect. La fel şi fratele său, Jacob, şi mama lor, Marie. Când apartamentul lor este cercetat, soldații găsesc poze cu fete ariene pe biroul lui Gerson şi îl cheamă la interogatoriu să i le arate. Îi spun să stea departe de fetele norvegiene, dacă vrea să nu ajungă la Falstad, ca tatăl lui. Apoi îi dau drumul.

Toată lumea este de acord c-ar fi mai bine ca Gerson să se mute la Oslo şi să încerce să-şi refacă viața acolo. Curând, este forțat să renunțe la studii, pentru că economiile familiei sunt confiscate de autorități.

Gerson apelează la un prieten al tatălui său şi primeşte o slujbă de contabil. Câțiva bărbați, arestați sub aceleaşi acuzații ca şi cele aduse tatălui său, sunt executați. Fratele lui Marie este printre ei. Timpul trece. Apartamentul familiei este confiscat. Jacob trebuie să se mute cu o altă familie de evrei, iar Marie se duce la o pensiune. Jacob aude zvonuri că ar fi sub urmărire, iar mama şi fratele lui decid să se mute în capitală. Vine primăvara. Vine vara. Este 1942 şi

Gerson prinde frânturi din ce ți se întâmplă: că ai fost trimis în nordul Norvegiei, ca să fii interpret pentru prizonierii ruşi, care construiesc bariere de zăpadă.

Într-un dosar cu hârtii A4 bătute la maşină, Gerson a scris despre copilăria lui şi despre schimbarea bruscă a condițiilor din Norvegia. Despre ce i-a dat totul peste cap:

În primăvara lui 1942, situația era relativ calmă. Pe atunci, numărul total de evrei arestați era neglijabil, dar sinagoga din Trondheim fusese rechiziționată de germani şi transformată în dormitor pentru armată. Mai multe incidente sugerau că autori-tăților germane din Trondheim erau pe cale săplănuiască o campanie mai sistematică [...].

Pe 8 octombrie s-a produs şocul.

În acea zi din 1942, ziarul care se afla de obicei în fața dormitorului lui Gerson nu e acolo. Se îmbracă şi-şi aude proprie-tăreasa plângând în bucătărie. Bate la uşă şi o deschide. Ea stă în picioare, lângă masă, cu ziarul în mâini şi o privire gravă.

Articolul spune că ai fost executat la Falstad, cu o zi înainte, alături de alți nouă prizonieri. Spune că ai fost unul dintre cei zece bărbați împuşcați, drept răspuns la sabotajul de către Rezistență, care bombardase şi distrusese căi ferate, recent, întrerupând alimentarea cu minereu a industriei germane de armament. Ziarul numeşte cei zece bărbați victime ale „ispăşirii forțate".

În acelaşi timp, în oraş se declară stare de urgență. Proprie-tăreasa lui Gerson îi pune mâna pe umăr, iar el simte că ochii îl ustură, are un nod în stomac şi o amorțeală stranie în corp. Trebuie să plece iar din țară. La fel mama şi fratele lui. Cât mai repede. Cu mâinile tremurând, îşi strânge lucrurile şi îl sună pe Jacob. Îi cere să se întâlnească imediat, suspinând, de parcă vocii lui i-ar trebui mai mult aer ca să funcționeze. Proprietăreasa îl îmbrățişează, în lacrimi, şi el se strecoară afară.

Timp de câteva zile, locuiesc într-o casă conspirativă, dar atmosfera e tensionată, căci nemții ar putea ajunge oricând la uşă. Bărbatul de-acolo le spune că există o ascunzătoare mai bună, în casa unei văduve din centru. Gerson se pune pe râs când aude adresa şi crede că omul glumeşte, dar nu e aşa. Vor fi în vecinătatea zonei Victoria Terrasse, cartierul general al naziştilor din Oslo.

G de la grădina care exista cândva în piața Cari Berners din Oslo, unde familiile evreieşti şi membrii rezistenței apar în fie-care zi să se ascundă printre frunze. Aşteaptă, în timp ce le este organizată evadarea în Suedia de către membrii unui grup numit Transporturi Cari Fredriksen.

A început pe 27 octombrie 1942, când Rolf Syversen mergea prin imensa grădină acoperită din apropiere de Cari Berners Plass. Printre şirurile de plante în ghivece şi vaze, a remarcat ceva care se mişca în spatele unei lăzi. Ce să fie? Animal? Infractor?

S-a dovedit că erau patru frați evrei care aveau un magazin în apropiere şi care fugeau acum, după ce auziseră că poliția umbla să aresteze toți bărbații evrei din oraş. Grădinarul i-a recunoscut pe frați şi a contactat nişte prieteni care deținеau o agenție de transport, aranjând împreună să vină o maşină şi să-i strecoare în Suedia. Acum erau patru cei care-i ajutau pe evrei: Alf Pettersen şi soția lui, Gerd, Rolf Syversen şi Reidar Larssen. Dar şi alții încercau să fugă.

Frații au oferit imediat alte nume care aveau nevoie de aju-tor să treacă granița, iar grupul a început să îi contacteze. De îndată ce prima încărcătură s-a pornit la drum spre graniță, cei patru plănuiau deja următorul transport.

Restul este istorie. În următoarele şase săptămâni, cei patru norvegieni au salvat aproximativ o mie de bărbați, femei şi copii de la execuție sau deportare.

O mie de oameni, atât evrei, cât şi membri ai Rezistenței şi familiile lor. Câți urmaşi au ei astăzi? Câți oameni nu s-au mai născut din cauza Holocaustului? Când au fost eliberate lagărele de concentrare, acum şaptezeci şi cinci de ani, şi au fost exhu-mate mormintele, familiile supraviețuitoare au rămas doar cu firimituri din viețile lor de odinioară. Câți urmaşi ar fi acum în Europa, dacă cei şase milioane de evrei n-ar fi fost ucişi? Cincizeci de milioane? Mai mulți?

Şi invers: câți n-ar fi existat, dacă nu-şi risca nimeni viața pentru refugiați? Dacă Suedia îşi închidea granițele şi deporta iar familiile?

În ianuarie 2017, cei patru norvegieni care administraseră Transporturi Cari Fredriksen au fost comemorați cu distincția Drept între popoare[2], într-o ceremonie grandioasă la primăria din Oslo. Pentru că familia lui Rikke se numărase printre cele supraviețuitoare, am primit o invitație oficială. Am trecut de gărzi printr-o uşă imensă, în sala principală, şi am stat cu sute de alți oameni, mulți în vârstă, mulți dintre copii purtând kippa[3], ceva ce altfel n-aş fi văzut. Am recunoscut o parte dintre oamenii mai în vârstă, pentru că, înainte de ceremonie, făcusem parte dintr-o misiune de reconstituire a evadării istorice, alături de unii dintre cei care trecuseră inițial granița şi de

---

[2] *The Rightous Among Nations, o distincție oferită de Statul Israel celor non-evrei, care şi-au riscat viața în timpul Holocaustului, pentru a-i salva pe evrei de la exterminare.*

[3] *Tichie rotundă, aproape plată, care acoperă doar creştetul capului, purtată tradițional de bărbații evrei. Evreii nereligioşi poartă kippa numai în timpul rugăciunii sau al altor ritualuri. Termenul kippa (ebraică: D'Dn) înseamnă literalmente „cupolă". Kippa este cunoscută şi sub numele de yarmulke, un cuvânt idiş – limba evreilor Ashkenazi din Europa de Est.*

unii care erau copiii celor care ajunseseră în siguranță înainte să înceapă transporturile.

Luna ianuarie era deosebit de blândă. Soarele strălucea glorios deasupra peisajului şi reuşisem să intru în maşină alături de câțiva membri ai familiei Mendelssohn, ai căror părinți fuseseră transportați în Suedia. Şoferul era prieten de familie, pasionat de istorie, şi mă luase din piața Cari Berners, de unde pornise evacuarea. Am urmat ruta originală, începând din locul în care se aflase grădina, apoi rulând spre est, prin Oslo, dincolo de Lillestram, cotind spre Fetsund, prin peisajul verde, campestru, şi peste un râu lat, unde stâlpi de lemn ieşeau din apă în lumina dimineții, amplificând tăcerea. Erau obiecte aproape magice, făcute de mâna omului, care nu mai aveau alt rost decât să stea acolo, tăcute şi singure. Am trecut cu maşina pe lângă podul peste care trebuiau să treacă şi camioanele unde se aflaseră cândva soldați germani şi am intrat în pădure, pe un drumeag îngust, unde gheața se îngroşase la umbra brazilor. În sfârşit, am parcat şi ne-am întâlnit cu alți doi care veniseră să treacă granița. Unul era Freddie Malkowitz, un bărbat mărunt, de şaptezeci şi opt de ani, cu părul încărunțit şi o atitudine prietenoasă. Drumul era atât de alunecos, că a trebuit să mergem pe mijloc, unde cauciucurile maşinilor nu lustruiseră gheața. Freddie ne-a povestit despre fuga lui. Avea patru ani pe atunci şi îşi amintea cum fusese urcat în spatele unui camion, chiar după cabina şoferului, cu mama lui alături, şi cu nişte necunoscuți. Deasupra capului lor era întinsă o prelată care împiedica pe oricine să vadă în interior din lateral, ca să nu fie descoperiți. Ne-a povestit despre tăcere, despre cum li se spusese să nu scoată un sunet, nici măcar o şoaptă, până ce ajungeau în Suedia.

— Sub prelată nu se auzea nici musca, ne-a zis. Doar mârâitul motorului, mirosul de aşchii de lemn folosite drept

combustibil în loc de benzină şi corpurile care se loveau între ele la fiecare curbă.

Dintr-odată, camionul se oprise. Freddie simţise miros de ars. Prelata fusese dată la o parte şi auzise voci care strigau în germană şi în norvegiană. N-avusese idee ce se întâmplase, atunci, dar unul dintre sacii cu aşchii luase foc, şi Pettersen se urca în grabă pe acoperiş ca să tragă sacul în flăcări. Schiţase salutul nazist către paznicii care blocau drumul şi le strigase să-l ajute să stingă focul, în loc să stea şi să se uite.

— Cred c-a părut foarte convingător, pentru că gărzile au apucat imediat sacul în flăcări şi au început să arunce zăpadă peste el, concentrându-se la asta şi lăsând camionul să plece, a zis Freddie, zâmbind.

Am ajuns într-o poiană, unde fusese tăiată o bandă lată de cinci metri prin pădure. Lângă drum era un semn vechi, pe care scria GRANIŢA SUEDEZĂ, cu negru, pe fundal galben.

Toţi cinci am privit în jur, iar Freddie şi-a încheiat povestea spunând că fusese speriat de cineva care ţipase de bucurie, când ajunseseră pe partea suedeză.

— Ni s-a cerut să păstrăm tăcere absolută, ştiţi, a zis el, cu un zâmbet subţire. Când eşti copil, iei lucrurile astea în serios, aşa c-am fost supărat când suedezii de cealaltă parte au strigat „Bun venit în Suedia!”.

A chicotit, amintindu-şi asta, la fel ca în interviul difuzat pe ecranul mare de la primăria din Oslo în acea seară, la premiere. Primul ministru al Norvegiei a ţinut un discurs, iar la scurtă vreme a fost însoţită pe scenă de fiica ei o doamnă în vârstă, adusă de spate. Ea s-a apropiat de pupitru şi l-a apucat cu ambele mâini, s-a aplecat spre microfon şi a privit prin sala aglomerată.

— Eu sunt Gerd, a zis, cu o voce limpede şi clară.

În primul rând şedeau primul ministru, ambasadorul israelian şi cei care supravieţuiseră războiului datorită grupului Transporturi Cari Fredriksen. În spate, chiar în faţa camerelor şi a bodyguarzilor, îmbrăcaţi în costume negre şi căşti legate la transmiţătoare electronice, stăteam alături de familia mea. Copiii tăceau, iar fiul meu mă ţinea de mână.

— Eu sunt Gerd, a repetat ea. Când aveam doisprezece ani, poliţia a venit după mine, pe 26 noiembrie 1942. Un politest norvegian şi un soldat german. Ne-au zis că trebuia să mergem cu ei, şi când mama a întrebat unde, au spus doar că trebuia să ne grăbim, aşa că mama a împachetat lucrurile noastre într-o singură geantă şi am ieşit cu toţii. Am aşteptat mult după un taxi, a povestit ea, privind prin sală. Dar taxiul a întârziat, nu ştiu din ce motiv. Am mers în port, unde se afla o navă, şi tocmai voiam să mă întind să deschid portiera când s-a apropiat un soldat german şi-a zis: Zuriick! Atât a zis, înapoi, iar când m-am uitat pe geam am văzut că puntea fusese trasă şi că nava se pregătea de plecare. Aşa că ne-au dus înapoi la apartament.

Am rămas tăcut, privindu-mi cei doi copii, care şedeau şi ei tăcuţi, înregistrând tot ce se spunea. Doamna de pe scenă era stră-străbunica unui copil din clasa fiului meu, cred că avea cam aceeaşi vârstă cu copiii mei în ziua despre care ne povestea.

— Ar fi trebuit să fiu pe nava aceea, a continuat ea. Planul lor era să mă trimită departe şi să mă urce într-un tren care mergea spre Auschwitz, unde m-ar fi dus direct în camera de gazare şi mi-ar fi ars cadavrul. Acela era planul lor. Doar că taxiul nostru a întârziat, aşa că n-am mai plecat, a zis ea, ridicând braţul.

Un gest simplu, care arăta cât de aleatorie poate fi viaţa ori-cărei fiinţe.

Toți cei din cameră tăceau. Lacrimile curgeau pe obraji. M-am uitat la Rikke, care mi-a zâmbit, cu ochii înceţoşaţi. Dacă n-ar fi fost Transporturi Cari Fredriksen, nu s-ar fi născut.

Gerd a părăsit repede scena, încă în viață, dar la numai două sute de metri de portul din care ar fi trebuit să urce pe „Donau”. Fugise în Suedia, grație celor patru persoane de la Transporturi Cari Fredriksen care munciseră zi şi noapte în toamna aceea. Liste noi, şoferi noi şi transporturi noi cu oameni care tăceau în camioane supraaglomerate.

Dar când cei de la Transporturi Cari Fredriksen au încetat să ajute oamenii să treacă granița n-a fost din cauza extenuării sau fricii. A fost pentru că se infiltrase cineva printre ei. Fusese un norvegian care se dădea drept refugiat şi care stătuse cu ei tot drumul, înainte să treacă pe furiş granița înapoi şi să raporteze. Probabil fusese cineva care avea legătură cu rețeaua de spioni condusă de Henry Oliver Rinnan.

Astăzi, grădina din Piața Cari Berners nu mai e. A fost înlocuită de blocuri-turn şi case terasate. Dar, pe o colină mică, există un parc memorial cu numele, minunat de simplu, „E un loc frumos”, creat de artistul evreu Victor Lind, care a supraviețuit războiului datorită transporturilor.

Dacă mergi pe aleea care se deschide din drum, ajungi la o piatră memorială lucioasă, în forma unei stele a lui David, cu o inscripție în memoria celor care au murit. Fiica mea merge la cursuri de balet în vecinătate, aşa că sunt aproape de acel loc de câteva ori pe săptămână, şi nu demult am dat peste artist într-un loc aproape improbabil: pe fundul unei piscine exterioare din Frognerbadet.

Era o noapte rece şi senină pe 7 octombrie 2017, la şaptezeci şi cinci de ani de când ai fost ucis, şi eu stăteam pe fundul piscinei de scufundări, cu Rikke şi copiii noştri.

Piscina adâncă de cinci metri fusese golită pe timp de iarnă şi era acum transformată într-un teatru în aer liber. Căldura soarelui nu mai era. Nici zumzetul vocilor şi al picioruşelor care lipăiau pe treptele de beton, nici peticele negre de apă de pe dale. Dispăruseră mâinile care fluturau de pe trambulina de şapte metri, precum şi toţi copiii şi tinerii care se uitau agitaţi de sus.

Sezonul se încheiase şi iată-ne privind de pe fund, cu reflec-toare îndreptate în sus din lateral, care făceau structura de beton a turnului pentru scufundări să strălucească albă ca osul, pe cerul întunecat de octombrie. Spectacolul se numea Omul nou, iar noi stăteam în picioare, cu capetele date pe spate, şi priveam cei patru actori, fiecare pe propria trambulină, fiecare purtând un halat de baie în culori năucitoare. Lângă noi se afla un bătrân care şedea pe un şezlong, şi Rikke s-a aplecat să-mi şoptească: e Victor Lind, artistul care a creat memorialul din piaţa Cari Berners, iar fiica lui a scris piesa de la baza spectacolului.

Când s-a terminat, m-am dus la Victor Lind şi l-am întrebat despre memorial şi despre motivele pentru care-l concepuse.

— Nu erau obligaţi să facă asta, ştiţi? Erau doar un grădinar, soţia lui şi proprietarul unei firme de transport. Nu era responsabilitatea lor. Şi unul dintre ei a fost chiar împuşcat.

I-am zâmbit. Luminile s-au stins. Nu l-am întrebat cum scăpase. Începuse să plouă mărunt, şi eram printre ultimii rămaşi. În spatele trambulinei de zece metri, unde stătusem de multe ori în tinereţe, fără să îndrăznesc să sar, sclipea o stea.

— Nu era responsabilitatea lor.

G de la griul pietrişului din faţa Bandeklosteret şi de la grija cu care am intrat prima dată în casă. Holul de la intrarea unei case nu este faţa sa, chiar dacă este prima

încăpere în care pătrundem. E, mai degrabă, o strângere de mână, în semn de bun-venit, sau o primă privire, ceva superficial care-ți oferă o impresie despre persoană, aşa cum holul unei case îți dă o idee despre cine locuieşte acolo prin alegerea dalelor, a tapetului, prin mirosul de curry sau de chiftele.

Primii care au intrat în holul casei au fost muncitorii care au construit-o, în anii '20, purtând cizme şi unelte la centură, suflând fum de ţigară – norişori care se evaporau în aer, în pereți şi în tavan.

Apoi au venit primii proprietari: profesorul şi botanistul Ralph Tambs Lyche şi soția sa, Elise Tambs Lyche. Au intrat plini de aşteptări şi au aruncat o privire în salon, înainte ca el s-o ia de mână şi să-i arate celelalte încăperi. Aici vor trăi. Aici va porni ea o grădiniță, în subsol, în timp ce Ralph va preda la facultate.

După aceea, picioruşe. Cizmulițe mărimea 20, 21. Mănuşi mici şi haine mici. Bebeluşi care plâng şi râsete. Conversații despre război. Despre invazie.

Câțiva ani mai târziu, se aude o bătaie în uşă. Ralph deschide şi găseşte soldații în prag, cu chipuri aspre şi nasturi lucioşi la uniforme.

— Sunteți Ralph Tambs Lyche? întreabă soldatul cel mai apropiat, în germană, presupunând că poate răspunde.

— Ăăă... da? spune Ralph, care aude râsetele de copii din pivnița de sub el şi pe soția lui strigând ceva spre unul dintre ei, cu vocea plină de viață.

— Trebuie să veniți cu noi.

— De ce?

— Sunteți arestat din cauza opiniilor politice subversive şi a ceea ce faceți la universitate.

— Pot măcar să-mi înştiințez soția?

Soldatul încuviințează.

— Dar nu încercați să faceți vreo prostie, îl avertizează tipul în uniformă, şi cu un gest simplu din braț trimite restul trupei în jurul casei.

Soldatul rămâne pe verandă.

Ralph este dus la închisoarea Falstad. Casa este confiscată, iar Elise Tambs Lyche îşi ia lucrurile şi iese pe uşă.

Cheia se întoarce cu un clinchet.

Holul se umple de tăcere.

Trec câteva luni. Praful se aşază pe podeaua de lemn, ca un sediment care se lasă pe fundul mării. Camera mică se luminează şi se întunecă parcă pulsând, urmând ritmul soarelui, într-o zi, în 1943, se aude un motor de maşină, apoi paşi pe pietriş, şi uşa se deschide iar. Intră Henry Oliver Rinnan. Îşi freacă mâinile, păşind în salon.

Sunt cărate lăzi cu vin peste prag. Arme. Şuncă. Pâine. Un glonț de revolver sfâşie holul şi loveşte peretele, despicând lemnul. Membrii bandei intră şi ies. Sunt aduşi prizonieri, târâți prin cameră, cu mâinile legate la spate.

Trece timpul. Leşurile sunt cărate afară, în cutii de lemn, sângele curge pe covor şi pătrunde în fibre.

Câțiva ani mai târziu, intră Gerson, cu brațul în jurul taliei lui Ellen.

Ellen o ține pe Jannicke în brațe şi se opreşte.

Fetița frumoasă ridică ochii, încercând să înțeleagă ezitarea din ochii mamei. Gerson le priveşte, apoi întinde mâna şi o saltă în brațe.

— Uite, draga mea, spune el, zâmbind! Uite acolo! arată el spre salon.

Acolo vor trăi.

H

H de la Hirsch.

H de la Henry şi de la poveştile lui din cafenea, unde speră că băieții îl vor asculta din nou. Că se vor aduna în

jurul lui şi se vor aşeza, cu ochii mari, pe marginea scaunelor, sorbindu-i fiecare cuvinţel. Henry pleacă singur apoi, fiindcă-i lipseşte curajul să meargă cu ei în parc şi să întâlnească fete. Aşa că găseşte mereu o scuză să plece acasă. Fetele astea nu îi dau niciodată atenţie. Par doar tulburate şi se întorc cu spatele dacă se apropie de ele, pretinzând că prind din zbor fire de conversaţie sau că dintr-odată sunt interesate de altceva, de orice, câtă vreme le oferă şansa de a-l evita. Aşa sunt fetele, până la ultima. Într-un weekend însă, se întâmplă ceva, ceva nou şi neaşteptat. Henry i-a dus cu maşina pe băieţi la o sală de dans de lângă Levanger.

Este iunie, iar aerul e plin de râsete.

O vede în clipa în care coboară din maşină, pentru că ea se întoarce şi îi aruncă o privire lungă. Cine este? A auzit vreo poveste ridicolă despre el? Nu, nu pare, nu e nici urmă de milă în ochii ei, se gândeşte el. Închide portiera şi îşi trece mâinile prin păr, permiţându-şi o ultimă privire către ea, ca să vadă dacă încă se uită la el. Fata îi zâmbeşte larg. Zâmbeşte şi el. Trebuie să-şi dea seama unde duce povestea asta. Din fericire, ea stă lângă unul dintre prietenii lui, unul dintre băieţii pe care el ar trebui să-i ducă, aşa că are o scuză să se apropie. Fata se dă la o parte uşor, ca el să se strecoare între ei, şi zâmbeşte. Este scundă. Mai scundă decât el.

— Plecăm? întreabă prietenul lui.

Henry scutură din cap, conştient că fata de lângă el aşteaptă un răspuns, şi zice:

— Nu. Nu ne grăbim.

Aşa pătrunde fericirea în viaţa lui Henry, ca un val neaşteptat de afecţiune. Sub forma unei femei de optsprezece ani care se află brusc în faţa lui, cu părul lung şi buclat, care i se ondulează după urechi. Este mai scundă decât el, nu cu mult, dar suficient. Cea mai mare surpriză

este că nu dă niciun semn c-ar vrea să plece. Nu se uită în jur după prietenele ei, ci doar vorbeşte cu el. Este poate nesigură, sau timidă, dar rămâne. E aproape prea mult, e incredibil. După ani şi ani în care a fost doar un outsider, privind lumea din exterior, parcă admirând un acvariu, acum ea este reală. Are un corp real, cald, care respiră şi e viu, cu buzele formând un zâmbet şi doi ochi care îi caută pe ai lui.

Henry se întinde şi îi atinge braţul, atent. Îi mângâie pielea palidă cu arătătorul, şi pistruii, şi părul fin şi blond. Simte o scânteie, un şoc electric care-i trece de la vârfurile degetelor până la umăr şi înapoi în vintre. Pare că şi ea simte la fel, căci nu-şi retrage braţul. Dimpotrivă, şi-l apropie de mâna lui şi începe să roşească, iar ochii ei devin mai gravi, mai întunecaţi, şi îl ia de mijloc.

Vorbesc. Îi află numele, Klara, şi i-l spune pe al lui şi de unde e. Câteva zile mai târziu, se revăd la ea acasă. Singuri.

Ce bucurie!

Să o privească descheindu-şi bluza, în faţa lui. Nu în imagi-naţie, ci în viaţa reală. Să îi simtă pielea moale, moale. Să simtă, în sfârşit, corpul unei femei lipit de al lui, pentru prima dată, şi cum fiecare centimetru din el poate fi trezit la viaţă, făcut să strălucească şi să tremure.

A doua zi, de dimineaţă, se trezeşte lângă ea şi o priveşte în ochii scânteietori, iar ea se lipeşte de el şi-şi pune capul pe pieptul lui. O senzaţie enormă de calm, de victorie îi cutremură trupul. Este a lui. Doar a lui.

Se căsătoresc.

Bunicul lui Henry îi croieşte un costum special pentru înălţimea lui. Acum or să vadă ei. Toată lumea care-a zis că nu va întâlni nicio fată, că nu va fi nimic de capul lui. Acum îl vor vedea conducându-şi soţia la altar şi pe uşa bisericii. Îl vor vedea aducând mobilă în apartamentul închiriat. Mese şi scaune noi, elegante, cumpărate cu un credit luat de la

bancă, datorită slujbei stabile de la magazin, şi un pat dublu, făcut din lemn întune-cat. Cearşafuri moi, albe, din bumbac ţesut fin, vor atârna la soare pe sârmă, dându-le trecătorilor o idee despre nopţile pline de pasiune pe care le petrec împreună.

Este o bucurie minunată şi unică să o poată săruta pe obraz şi să plece la muncă.

Să îşi răsucească verigheta pe deget, câţiva ani mai târziu, şi să simtă metalul dur pe piele.

Să îi vadă privirea când îi spune că vor avea un copil şi să o ţină în braţe stând în spatele ei şi sărutându-i gâtul.

Toată bucuria îi aduce un sentiment neaşteptat de pace. De parcă şi-ar fi petrecut toată viaţa privind peste umăr, privind la toţi cei pe lângă care trece şi ascultând fiecare zgomot. Acum i se pare că, în sfârşit, poate lăsa garda jos, poate răsufla şi se poate bucura de viaţă. În sfârşit, poate savura toate minunile lumii, acele lucruri care au fost mereu acolo, dar pe care nu i s-a permis să le vadă.

Singurul punct nevralgic al bucuriei lui sunt banii. Nu-s tocmai săraci, dar Klara face multe aluzii la lucruri pe care le-ar vrea, iar el şi-ar dori să-i ofere multe. Dar nu ajută. Ar trebui să câştige mai mult la magazin. Aşa e corect, se gândeşte, fiindcă el lucrează cele mai lungi ture la tejghea, vânzând până ce-l dor picioarele şi spatele. El este cel care ajută mereu clienţii, cu un zâmbet, spunând glume şi amintindu-şi numele copiilor lor sau alte detalii despre ferma lor, ceva care să-i lege, ca să cumpere ceva în plus, ceva despre care nici nu ştiau că au nevoie. Chiar şi aşa nu câştigă destul, nu suficient să plătească tot ce merită Klara şi fiul lui, crede el, în timp ce organizează stocul, cară lăzi şi şterge rafturile de praf. Dacă au nevoie de haine noi, asta ar trebui să primească. Dacă ea vrea să meargă la cafenea, atunci ar trebui să poată merge la cafenea şi să îşi cumpere

ciocolată caldă sau cafea ori prăjitură, aşa, ca toată lumea. De ce nu?

De ce să nu poată trăi şi el ca toţi ceilalţi, când munceşte din greu? Magazinul face profit şi este mereu plin de clienţi şi cine e cel care-şi petrece timpul acolo de dimineaţă până seara şi zâm-beşte şi discută despre mărunţişuri şi găseşte soluţii de a vinde mai mult? Cine este cel datorită căruia magazinul merge atât de bine? Este el, Henry, şi totuşi, nu are niciodată suficienţi bani!

Nu e corect, se gândeşte el. Trebuie să găsească o cale să iasă din asta, să găsească o cale de a câştiga mai mult, dar cum? Nu ajută doar să strângă câte puţin în fiecare săptămână. Nu ajunge, îşi zice, între servirea clienţilor şi reîmprospătarea stocului pe rafturi. Se gândeşte la asta când se duce la culcare şi îşi lasă dantura falsă într-un pahar cu apă, şi se gândeşte la asta în timp ce joacă fotbal cu băieţelul lui pe iarba din faţa casei.

Apoi, într-un moment de claritate, vede o cale de ieşire. O soluţie genială pentru problemă.

H de la haina viaţă din lagăr, unde eşti trezit la cinci dimineaţa de strigătele paznicilor. Unde îţi pui uniforma de închisoare cât poţi de repede, mănânci nişte pâine şi bei înlocuitor de cafea, apoi te încolonezi cu ceilalţi în curte pentru apelul de dimineaţă şi împărţirea în grupuri de lucru. Dacă eşti norocos, te trimit la tâmplărie, unde stai în interior, într-un zumzet prietenos şi în miros de aşchii şi de rumeguş. Dacă nu, eşti trimis la carieră sau în pădure, să zdrobeşti bolovani cu ciocanul sau să smulgi rădăcini de copac enorme şi să le tai fără niciun motiv clar.

Zilnic, mănânci un soi de supă subţire la prânz, cu bucăţi de cartofi şi de gulii care plutesc în zeama cenuşie.

Zilnic, încerci să ignori strigătele din curtea exterioară, când este cineva bătut sau obligat să se târască în patru

labe, pedepsit, până când zace nemişcat, fără putința să mai îndure.

Rareori vezi femeile din aripa cealaltă. Apar scurt la geam sau le vezi de după gard. Aerul din curtea închisorii este rece, iarna, şi la fel sunt bucățile de gulie din zeama de la cină.

H de la herbologie. Este 10 martie 1942, iar în cantina din Falstad recunoşti un prizonier care a fost adus cu o seară înainte. Un bărbat înalt, cu ochi limpezi, îmbrăcat în aceeaşi uniformă pe care o poartă toată lumea. Te priveşte şi ridică mâna, să te salute. Este Ralph Tambs Lyche. Te-ai văzut cu el şi cu Else de multe ori în trecut. Uneori pe stradă, când era, de obicei, în drum spre pădure, să găsească plante noi pentru ierbar, şi în clădirea Sindicatului Studenților, unde ținea discursuri pasionate despic drepturile muncitorilor şi despre distribuția nedreaptă a resurselor mondiale. O dată i-ai vizitat, pe el şi pe soția lui, în vila din Jonsvannsveien, şi i-ai văzut ierbarul, într-o cameră de la etaj, cu o fereastră arcuită care dădea spre grădină.

„Cămin" înseamnă camerele în care dormim şi ne trezim. Unde poți scăpa de stresul lumii exterioare şi poți fi tu însuți. Este iulie 1950, mijlocul anului şi mijlocul secolului. Ellen o priveşte pe bonă, care se joacă cu Jannicke în salon, şi încearcă să zâmbească, dar nu reuşeşte. Fața ei refuză să coopereze. Pereții par să se închidă în jurul său, iar podelele îi şoptesc. La început, a fost altfel. A fost şi ea bucuroasă de ideea de a avea o casă separată şi de a începe o viață nouă, într-un oraş nou, cu un soț, şi copii, şi grădină, şi menajeră. Fireşte c-a fost. La început, i-a plăcut să meargă la Paris-Viena să se uite la noile pălării făcute de Marie şi să încerce rochii şi să comande jachete pe care le ajustau pentru ea în camera din spate. Ea şi Gerson se plimbau apoi, braț la braț, prin oraş, cu Jannicke în cărucior, sau însoțiți de

bonă, iar ea vedea oamenii privindu-i admirativ. Erau un cuplu frumos. Şi magazinul, unde lucra şi Gerson, ca ea să poată ține pasul cu moda europeană. Era tot ce visase atunci când trăia în Uppsala, refugiată, suspendată, fără o idee despre viitor. Acum avea totul, dar viața cotidiană îi înăbuşea entuziasmul. Magazinul nu-i mai stârnea entuziasmul, era ceva cu care se obişnuise; dar, aşa cum spunea şi Gerson, de câte rochii avea nevoie, de fapt?

În ultimul an, zâmbetul ei înghețase. Devenise din ce în ce mai limpede că toată lumea avea un rol, o responsabilitate – cu excepția ei –, că ea era în drumul lor, în plus. Nu lucra. Nu îşi îngrijea copilul. Nu gătea, pentru că nu ştia. Aşa că treaba ei era să-şi piardă timpul. Să meargă la cafenea, să caşte gura la magazine. Dar acum burta i s-a mărit şi nu mai poate ieşi, şi este inutil să încerce haine noi. Are un copil înăuntru, care-o gâdilă pe dinăuntru. Oamenii zâmbesc când o văd, iar străinii simt nevoia să-şi pună mâinile pe burta ei şi să-i spună cât este de minunat să ai copii, dar ea nu crede că e minunat. Este ruşinată că gândeşte aşa, dar nu vede nimic grozav la copilul ăsta, al doilea, care trebuie să vină după Anul Nou. Vremea rece şi zăpada se apropie şi ele, aşa că nu va putea ieşi. Va fi captivă înăuntru, în casa lui Rinnan şi, deşi a reuşit să-şi alunge viziunile trecutului, ca o pasăre care a intrat pe geam, îi e tot mai greu. Aude poveşti noi despre crimele care s-au petrecut între pereții aceia. Tot mai multe detalii care o dărâmă.

Trece pe uşa spre pivniță şi nu se poate împiedica să nu se gândească la oamenii care au fost târâți pe treptele acelea, cu mâinile la spate, legate. Se gândeşte cum au fost atârnați acolo, de o bară de fier susținută de două butoaie de lemn. Parcă le aude țipetele; țipetele de durere, zgomotul lanțurilor şi al bâtelor care lovesc corpuri. Aşa cum i-au povestit vecinii şi prietenii. Arşi cu țigara. Biciuiți. Cu

unghiile smulse. De ce simte toată lumea nevoia să-i dea informații? Parcă nu s-ar putea controla, parcă sunt obligați să-i povestească fiecare detaliu morbid, ca şi cum, dacă spun cu voce tare totul, ar face răul mai uşor de suportat. Nu îşi dau seama că o bântuie, că sunt ca nişte stafii ce aşteaptă să fie singură pentru a o surprinde?

N-ar fi trebuit să se mute, se gândeşte, mişcându-se de lângă uşa pivniței şi urcând scările spre camera cea mai îndepărtată. O cameră de la al doilea etaj, cu fereastră arcuită şi pat construit într-o nişă. N-ar fi trebuit să se mute, pentru că acum nu e vorba doar despre cicatricile războiului, pe care le împarte cu toți. Nu e vorba doar despre disperare, despre migrenele care o forțează să zacă în pat, în beznă şi tăcere, cu capul bubu-ind – acum trebuie să se descurce şi cu trecutul casei.

Într-o zi, îl ia pe Gerson şi merg împreună prin toată casa şi-i mărturiseşte ce crede, povestindu-i lucrurile care i s-au spus sau pe care le-a citit. Arată spre şemineu şi zice:

— Acolo au ars documentele, înainte să plece.

Arată spre salon şi spune:

— Acolo stătea Rinnan, înconjurat de lachei, acolo i-a condamnat pe câțiva dintre ei la moarte.

Arată spre dormitor şi spune:

— Acolo dormeau şi făceau sex.

Apoi se duce în pivniță şi se opreşte la uşă.

— Şi acolo, Gerson! spune ea, cu o furie despre care nici măcar nu ştia că fierbe înăuntrul ei. Ştii ce făceau acolo?

— Da, ştiu, răspunde el calm, dar ea îşi dă seama că e tot mai iritat.

— Da. Şi nu te supără? întreabă.

— A fost acum aproape zece ani, Ellen.

— Da?

— Da... Ai idee cât de multe lucruri teribile s-au întâmplat în istorie, în locuri din tot oraşul? De la primii

colonişti din epoca de piatră? La fiecare cinci metri, cred, dar nimeni nu-i deranjat de asta, nu?

— E diferit şi ştii asta! Ieri, Jannicke a venit din pivniță cu un glonț găsit acolo. Nu ştia ce este, evident, dar eu ştiu! Ce să-i spun? Ce să-i zic că este?

— Nu ştiu... Nu-i poți spune că nu ştii?

Ellen lasă capul jos şi strânge din ochi.

— Dar, Gerson, începe ea, cu un glas mic şi fragil, nu vezi că ne va distruge casa asta?

Gerson îi pune o mână pe umăr.

— O să şterg orice urmă de război găsesc în pivniță, Ellen. O să văruiesc din nou. E bine aşa? întreabă el.

Dar nu ajută. Ellen se retrage şi spune că urcă în camera de sus să se întindă. Nu vrea să fie liniştită – nu aşa. Nu vrea să fie tratată ca un copil prost, care-şi imaginează umbre stranii în noapte. Vrea să fie înțeleasă şi este evident că el nu o înțelege.

H de la hopa: mâini care leagă un şiret sau mâini care ridică un copil spre o floare de măr. Hărnicia unor mâini care scutură firmiturile sau care care bat cuie în talpa unui pantof. Hotărârea mâinilor care țin un bici. Haine mâini transformate în pumni, lovind maxilarul cuiva. Hohotele de plâns ale mâinilor cuiva, mâini legate una de alta cu sfoară. Haloul de lumină din jurul mâinilor care țin un pahar. Harul mâinilor care mângâie obraji.

Haine călduroase: mâini care se strecoară în mănuşi, mâini care ating un tweed țesut fin. Hruba unei case: mâini de copii lipite de un geam, de o clanță, un deget de fată dus la buze. Este Jannicke Komissar. Fața îi străluceşte în lumina lumânării din mâna ei. Cu flacăra tremurând uşor de la respirația ei, se întoarce spre sora ei şi şopteşte:

— Haide, Grete! E un pasaj secret aici!

Henry le spune clienților că pot plăti acum în rate, dar că trebuie să discute mai întâi cu el. Se înțelege bine cu

oamenii aceia, îl cunosc de ani de zile, şi câțiva dintre ei îi acceptă oferta. E atât de uşor. Atât de uşor să spună cuvintele potrivite la momentul potrivit, ca să-i asigure că este totul în regulă, ca să le îndepărteze dubiile, ca un fier de călcat care netezeşte un cearşaf boțit. Îi dau banii, şi Henry îşi face propria afacere în firmă. Duce profitul acasă şi îl cheltuie pe mâncare scumpă, pe haine mai bune şi pe mobilă nouă. E dificil să ramburseze creditul la bancă, dacă tot cumpără lucruri noi, dar refuză să renunțe. Nu îi va spune niciodată Klarei că nu-şi pot permite să meargă duminica la birt, sau o rochie nouă, sau o oală nouă pentru gătit. Niciodată. Aşa că trebuie să găsească o cale nouă de a-şi suplimenta veniturile.

Curând, Henry începe să meargă cu maşina la fermele din zonă, oferind obiecte despre care ştie că au nevoie. Sunt atât de naivi, se gândeşte el, atât de uşor de convins, că le-ar putea vinde orice. Doar câteva drumuri scurte, după-amiaza sau în weekend, şi face rost de toți banii de care are nevoie. Este o metodă simplă şi ingenioasă. Frauda se extinde. Klara pare fericită, deşi zâmbetul ei se stinge când îl vede venind acasă cu o jucărie nouă sau cu o bicicletă. Chiar îşi pot permite totul, întreabă ea, ezitând, iar chiar câştigă atât de mult? Atunci, o îmbrățişează doar şi spune „desigur”, iar ea zâmbeşte reținut.

Apoi totul se duce naibii.

Este ora prânzului, iar Henry e pierdut într-un vis cu ochii deschişi atât de realist, încât aproape că nu aude clopoțelul, când se deschide uşa magazinului. Dar îşi vede unchiul intrând, cu o vioiciune şi o asprime exagerate, cu o privire furioasă, indignată. Buzele îi sunt strânse într-o linie subțire. Se apropie de Henry şi-şi sprijină mâinile tremurânde pe tejghea.

— Ştii ce-am auzit azi, Henry?

— Nu... Ce anume? răspunde el, deşi totul îi spune despre ce este vorba.

Unchiul lui deschide gura şi e pe cale să îi dezvăluie ce l-a mâniat, dar chiar atunci se aude uşa şi apare un bătrân, cu o cameră de bicicletă la subraţ. Unchiul lui Henry se întoarce brusc, intră într-o cămăruţă de lângă şi aşteaptă cât Henry îl ajută pe bătrân să se hotărască dacă vrea să cumpere o trusă de reparaţii pentru cauciuc sau dacă gaura microscopică de lângă supapă e atât de greu de peticit, că ar fi mai bine să aleagă o cameră nouă.

Unchiul lui stă cu spatele în uşa care dă spre cămăruţă, făcând ordine pe rafturile cu marfă din care s-a tot servit Henry.

De îndată ce clientul pleacă, unchiul lui se întoarce şi intră iar în camera principală.

— Ştii foarte bine despre ce este vorba, nu, Henry Oliver? Întreabă el.

Henry clipeşte. Crede că ştie – povestea s-a sfârşit –, dar încearcă să îşi golească mintea şi nu spune nimic.

— Bun. Faci lucrurile dificile. Îl ştii pe Kristoffersen?

— Da...

— A venit azi la mine, bucuros, şi mi-a spus că e un tip care umblă cu maşina prin zonă şi vinde lucruri pentru mine. Că a cumpărat nişte mănuşi din magazin, la un preţ foarte bun. Îţi sună cunoscut?

Henry nu spune nimic. Îşi pleacă doar capul şi simte că se goleşte de energie, pentru că acum nu mai poate spera că ar fi vorba despre altceva. S-a terminat. A fost prins.

— Mi-a strâns mâna viguros, spunându-mi toate astea. Zâmbea de bucurie, în timp ce eu stăteam acolo, ca un idiot, fără să ştiu despre ce vorbeşte. Pentru că n-am văzut. Pentru că am fost atât de lipsit de orice bănuială, atâta vreme. Ştii despre ce vorbesc acum, Henry Oliver? întreabă unchiul lui, ridicând glasul la final.

Henry nu răspunde.

Nu încearcă să se fofileze şi nici să se scuze, pentru că n-are cum, şi de ce să o facă? Ar proceda la fel, din nou. N-a avut de ales. A fost singura cale prin care putea să câştige suficient cât să ducă o viaţă bună, şi nici unchiul lui, nici Sverre nu au remarcat că lipseau lucruri din stoc. Unchiul lui o ducea foarte bine. Dădea petreceri extravagante, cu cine somptuoase, cu trei feluri de mâncare şi oaspeţi care erau luaţi cu maşina şi aduşi la uşă, în Ford. Maşina reparată chiar de Henry. Cine conducea? Henry, desigur, care-i lăsa, întindea mâna şi le ajuta pe bătrânele doamne să coboare. Unchiul lui profitase mai mult decât suficient şi nu remarcase niciodată că ar fi lipsit ceva, pentru că afacerea îi mergea atât de bine. În timp ce, lui Henry fondurile suplimentare îi permiseseră să ducă o viaţă mai bună, împreună cu familia lui.

Aşa era corect. Dar cum aş putea să explic totul? se gândeşte. Pare mai bine să îşi ţină gura, să îşi atârne salopeta deasupra tejghelei şi să plece, fără un cuvânt. Cu ruşinea, furia şi teama copleşindu-l, pentru că nu are ce spune când ajunge acasă. Cum va reacţiona Klara? Şi părinţii lui? Totul se va duce de râpă, crede, şi gândurile i se amestecă haotic. Existenţa familiei sale depinde de ce câştigă el, iar acum nu va mai câştiga nimic. Societatea nu-i va permite niciodată să facă parte din ea? I se va refuza mereu cea mai mică bucurie?

Henry se grăbeşte pe drum, cu capul plecat. Kristoffersen! Idiotul ăla a stricat totul! De ce vorbise? Oamenii de pe stradă trec pe lângă el, ca de obicei, cu plase de cumpărături şi copii, cu planuri şi conversaţii, în timp ce el este tăvălit prin noroi din nou, în fundul ăsta meschin de lume. Nenorocita asta de fundătură!

Ce să facă acum?

Ce mama dracului să facă?

Să fugă? Nu poate. Trebuie să stea cu Klara şi cu fiul lui, şi nu poate să mintă, pentru că ea va afla în clipa în care cei de la bancă vor veni să ceară banii împrumutaţi. Se opreşte la bancă, îi spun ce se va întâmpla: va pierde totul, absolut tot. Casa, tot ce conţine, totul. Simte că-i vine să plângă, să distrugă ceva, dar scrâşneşte din dinţi şi iese pe uşă, pentru că trebuie să plece de acolo. Futu-i! se gândeşte el, şi picioarele îl poartă spre malul mării, de-a lungul apei, unde algele se lipesc de stâncă, şi înapoi în centru, dincolo de biserică. N-are cum să scape. N-are de ales decât să-i spună.

Klara încuviinţează în tăcere. Nu se supără, nu începe să plângă şi este, poate, cea mai urâtă reacţie, pentru că înseamnă că nu are cu cine să se certe, nu are unde să-şi pună mâinile sau obrajii, ori nesiguranţa. Klara stă, pur şi simplu, perfect dreaptă, cu braţele dolofane pe lângă corp, încuviinţând încet, de parcă tocmai i-ar fi zis ceva despre un vecin sau despre vreme.

— Deci ce vom putea păstra, Henry? întreabă ea. Henry inspiră adânc, simţindu-se dezolat.

— Nu ştiu, răspunde el.

— Casa. Vom păstra măcar casa?

Henry clatină din cap şi o aude pe Klara şoptind Oh, Doamne, înainte să-şi îngroape faţa în mâini şi să înceapă să plângă. Henry îi pune o mână pe umăr, iar ea se retrage, smiorcăindu-se. Apoi ridică privirea.

— Mobila?

— Nu, Klara. Vor lua totul, cu excepţia patului. Dar ne vor oferi o locuinţă...

— Ei? Care ei? Cei cu locuinţele sociale? întreabă ea.

Henry încuviinţează, iar Klara se smiorcăie iar, şi durerea îl seacă de energie şi de încredere. Simte că se destramă, că rede-vine slab, ca înainte. Nu poate permite asta. Nu va permite. Nu este vina lui! N-ar fi furat dacă l-ar fi plătit mai

bine! Nu s-ar fi gândit. Este vina unchiului său, de fapt, dar cum să-i explice asta Klarei? Ea n-ar înțelege, aşa cum n-ar înțelege nici că totul a fost pentru ea. Pentru ea şi pentru fiul lor. Cum a condus el, din orăşel în orăşel, de la fermă la fermă, lucrând din zori şi până-n seară, totul pentru ei! Nu-şi dă seama?

Klara ia o batistă din buzunarul rochiei. Are ochii umezi şi lacrimile i se rostogolesc pe obraji. Se uită la el, calmă şi rece.

— Deci, Henry, când vor veni să ia totul?

— Mâine.

— Ah, face ea, trecându-şi degetul peste marginea mesei, de parcă şi-ar lua la revedere de la ea. Ah.

Creditorii apar a doua zi şi iau scaunele şi masa la care mân-cau cina de duminică. Iau cratițele pe care le folosea Klara să facă sosuri şi tocănițe. Henry stă într-una dintre camerele laterale, forțat să privească, iar afară se strâng gură-cască, şuşotind, bârfind şi savurând momentul cu priviri lacome. Este clar că se bucură de moment, că le place scandalul, că simt nevoia insațiabilă de a-şi bate joc. Nevoia de a se înălța, călcându-i în picioare pe el şi pe ai lui. La naiba! Ei nu ştiu nimic. Sunt doar o grămadă de porci privilegiați, mic-burghezi, care nu vor rata niciodată şansa de a-i distruge pe cei mai puțin norocoşi! Nenorociți născuți cu lumea la picioare, să-i ia naiba!

După ce li s-a luat totul, un tip în costum îi cere lui Henry să semneze nişte hârtii prin care confirmă renunțarea la casă. Îi duce la biroul locuințelor sociale. Henry încearcă să o ia în brațe pe Klara, dar ea se fereşte. E o mişcare subtilă, însă el simte respingerea. Crede, la început, că e de înțeles, şi că va trece peste, dar respingerea continuă şi după ce autoritățile le dau un apartament.

Pare să se retragă uşor când încearcă să o atingă, şi are acum o privire dură, distantă, acuzatoare, de parcă n-ar fi

fost ea cea care profitase de banii aduşi acasă. De parcă nu s-ar fi bucurat de fripturile de miel, de cafenele şi de fustele şi bluzele noi. Ipocrită nenorocită, se gândeşte el. Nu îl poate respinge aşa! N-are dreptul! Tot ce-a făcut a îost pentru ea, pentru ei. Nu îl poate refuza acum, crede el. În noaptea aceea, o prinde, îi ridică fusta şi fără să-i pese dacă vrea sau nu îi pune mâna între picioare. O ține cu cealaltă mână şi-şi împinge un deget între coapsele ei, chiar dacă nu e pregătită, o împinge pe pat şi-i descheie bluza. Nu spune o vorbă, dar gâfâie şi simte cum îl cuprinde furia. Târfă nenorocită! De parcă nu ți-a plăcut! Ha? Te-aiplâns mereu că nu avem bani şi n-ai întrebat niciodată de unde era ce aduceam în plus! Niciodată!

O obligă, atunci, abia dându-şi seama că zace acolo nemişcată, cu fața întoarsă de la el.

Timpul se târăşte, acum că n-are ce să facă. Zilele nu-şi au rostul. Nu munceşte, nu are parte de recunoaştere sau de bani. Nu mai suportă să stea acasă, unde Klara se plânge mereu şi-i aminteşte continuu de greşelile făcute, doar fiindcă trăieşte. De câte ori deschide gura sau se uită la el, sau îl respinge, el îşi aminteşte de eşec. Aşa că iese, plimbându-se de unul singur şi dorindu-şi să poată pleca din Levanger, departe de privirile umilitoare ale tuturor. Nu e greu de imaginat că se bucură toți de nefericirea lui, la mesele din cafenea. Se apleacă unii spre ceilalți şi şuşotesc despre ce-a pățit Henry Oliver Rinnan. El, care era mereu plin de bravadă.

Henry îşi închipuie cum rânjesc, cum se privesc mulțumiți în livingurile fermelor. Atât de comuni, cu toții! Atât de limitați de ce zice sau crede altcineva. Vor vedea curând din ce material e plămădit! N-are nevoie de nimeni. Nici de prieteni, nici de vecini, nici de familie. Nu dacă e aşa. A stat în pădure şi-a plâns des, dar acum nu mai are lacrimi. S-au întărit, ca nişte stalactite dintr-o peşteră. Mă

pun eu pe picioare, jură Henry, scrâşnind şi inspirând pe nări, plimbându-se fără ţintă prin oraş, o să reuşesc cumva, şi-atunci or să vadă ei! Trece pe lângă doi localnici, care se opresc şi-l privesc lacom şi simte că-l ard obrajii din cauza privirilor încărcate de bucurie pentru durerea lui. De parcă i-ar păsa ce se petrece în capetele lor înguste!

Idioţi! De ce ar vrea să mai discute cu ei? Cui îi pasă că nu-l invită, cu Klara, la cine şi la cafea, când oricum nu voia să fie acolo? Nu-i nicio diferenţă pentru el, deloc chiar, pentru că puţin îi pasă de petrecerile lor stupide. Nu-i pasă de livingurile lor parohiale, care concurează pentru cine are cea mai nouă canapea, sau birou, sau serviciu pentru cină, către care arată ca din întâmplare şi apoi vorbesc numai pentru a spune, cu falsă modestie, că doar l-am moştenit sau plătim în rate.

Să-i ia naiba pe ticăloşi, se gândeşte Henry, rătăcind pe străzi.

Gerson şi Jacob se ascund într-o mansardă din centru, periculos de aproape de cartierul general al naziştilor. Au părul aproape negru, un semn clar că nu sunt arieni.

— Va trebui să-l vopsiţi, spune doamna Eriksen, punând o sticlă maro, de la farmacie, pe masa din faţa lor.

În altă viaţă, a fost bona băieţilor. Înainte de război şi de separări, a locuit într-o casă din apropiere, cu părinţii ei, în Trondheim. Îngrijea de cei doi băieţi, îi curăţa şi le gătea. Le spăla trupurile slăbănoage şi îi liniştea când le intra săpun în ochi. Îi înfăşură în prosoape şi-i ţinea în poală şi spunea Ssst, ssst, micuţule, e totul bine. Acum sunt adulţi. Jacob răsuceşte sti-cla şi se uită la etichetă. Peroxid lichid.

— Ha? Pe... ro... xid lichid, se bâlbâie el, aşa cum face uneori, zâmbindu-i ca pentru a-şi cere scuze lui Gerson, care se uită şi el la sticlă.

Gerson a mai auzit despre asta. Apă oxigenată: e ceva ce foloseau femeile ca să-şi deschidă părul la culoare, înainte

de război. Acum, părul lor negru este cel care trebuie decolorat, într-o încercare de a ascunde cine sunt.

Fosta bonă aduce un lighean cu apă şi-l aşază pe masă. Aduce nişte prosoape, pe care le pune pe umerii băieţilor. Îi cere lui Gerson să se aplece şi toarnă din peroxidul lichid pe părul lui, frecându-l cu degetele. Îi masează scalpul şi îi dă fiori. Părul lui este plin de lichidul care-i curge şi pe obraji. Ea-şi pune mâna sub bărbia lui Gerson, îl ridică şi-l priveşte în ochi. O clipă, el este paralizat de teama că-l va săruta, că se va apleca în faţă şi-şi va lipi buzele de ale lui, ceva despre care a avut adesea fantezii în copilărie. Dar ea îşi lipeşte degetul de gura sticlei şi apoi şi-l trece peste sprâncenele lui, pe rând.

— Acum, apleacă-te şi lasă apa oxigenată să-ţi decolorize părul, îi spune ea, şi trece la Jacob.

Gerson priveşte masa, ascultând cum ea repetă procesul pentru fratele lui, şi începe să se gândească iar la mama lui, la cum îi aducea uneori în bucătărie, exact aşa, împreună cu tatăl lor. Cum îi tundea, unul după altul, iar şuviţele negre acopereau podeaua, ca nişte tuşe groase de vopsea.

În cele din urmă, doamna Eriksen revine cu ligheanul şi începe să-i toarne apă îngheţată bocnă cu polonicul, peste cap. Îi curge peste scalp, pe gât, în urechi, dar el nu zice nimic. O lasă să îl clătească şi să-i usuce părul.

Când ridică în sfârşit privirea, se uită la Jacob şi explodează într-un hohot de râs, pe care încearcă să şi-l oprească, pentru că părul fratelui său este portocaliu ca un morcov, o culoare complet nefirească, aşa cum n-a mai văzut la niciun om.

Fosta bonă degeaba încearcă să-şi reţină râsul şi ea, pentru că nu pot atrage atenţia asupra prezenţei lor în mansardă. Nu se poate abţine. Jacob râde şi el.

Gerson se duce la oglinda de pe perete şi chicoteşte când se vede. Ce să facă? S-a transformat. Nu într-un norvegian

blond, ci într-un morcov luminos, un personaj de pantomimă.

— Acum va trebui să ascundem asta, zice el, trăgându-se de păr.

Încearcă să spele culoarea, dar este prea târziu. Decolorantul a pătruns şi a depigmentat fiecare fir de păr. Acum nu pot decât să plece. Departe de Oslo, de nazişti, de război.

Aşteaptă câteva săptămâni în mansardă degeaba. Doamna Eriksen vine de câteva ori sus, spunând că vor fi luaţi şi duşi curând, dar planurile sunt abandonate în ultima clipă, pentru că e arestat cineva sau cineva din Rezistenţă este demascat şi capturat.

Spune că se va strădui mai mult să le găsească o cale de scă-pare. Este prea riscant pentru ei să îşi contacteze mama. Nu pot da semne c-ar fi în viaţă. Nu acum.

Tot ce pot face este să se gândească la cei pierduţi. Vestea morţii tatălui lor încă pluteşte în fiecare conversaţie. Este un murmur constant şi insistent, care creşte tot mai intens, până ce, uneori, îneacă totul. Durerea nu vine în valuri, regulată şi previzibilă. Gerson o simte ca pe o cutie rece şi grea în piept, plină până la refuz, care trebuie dusă cu grijă, să nu se reverse. Uneori, lacrimile ţâşnesc în timp ce el îşi spală faţa şi-şi priveşte în oglindă părul portocaliu. Zâmbeşte puţin, dar zâmbetul îi îngheaţă imediat, pentru că-şi imaginează tatăl trecându-şi pieptănul prin păr sau mângâindu-i spatele mamei, când trece pe lângă ea în living. Îşi aude brusc tatăl murmurând pentru sine, sau vorbindu-i mamei, sau unui prieten din congregaţie. Apoi cutia se revarsă şi lacrimile îi curg pe obraji.

Octombrie devine noiembrie. În apartamentul de vizavi locuieşte o femeie care e secretară la Gestapo. Este vizitată adesea de soldaţi care râd şi strigă, mergând prin clădire. O dată, cineva le bate în uşă, vrând să intre, şi Gerson şi

Jacob se lipesc în tăcere de peretele mansardei, aşteptându-se să audă paşi pe scări. Dar soldaţii nu îi caută pe ei, ci vor doar să se plângă proprietăresei despre benzile de lumină care scapă din spatele draperiilor ei opace.

Vine 15 noiembrie. Aşteaptă în tăcere, îngroziţi şi plictisiţi. Vine 20 noiembrie şi ei tot aşteaptă.

În sfârşit, pe 25 noiembrie, li se spune să se pregătească, pentru că va veni un taxi să-i ia şi să-i ducă, în dimineaţa următoare, pe 26.

Împachetează, îi mulţumesc proprietăresei fiindcă i-a lăsat să stea acolo atât de mult şi încearcă să se culce devreme. Dar Gerson zace treaz mult după miezul nopţii. Sute de taximetrişti din oraş se pregătesc să-şi ia pasagerii, aleşi dintr-o listă cu toţi cei adunaţi şi duşi în port, iar Gerson stă pe întuneric, în tăcere, încercând să-şi imagineze totul. Asta e. Mâine-dimineaţă vor pleca.

Cât de măruntă pare o viaţă redusă la esenţial! Când un apartament şi mobila sa nu mai sunt. Când farfurii şi tacâmuri, tablouri şi covoare, cărţi, încălţări, ceasuri şi bijuterii dispar, şi numai trupul şi câteva haine purtate de cineva rămân. Gerson sade pe un pat îngust, lângă Jacob, aşteptând să vină taxiul. Rucsacul lui conţine mâncare, apă şi un schimb de haine. Atât i-a rămas din munca de o viaţă şi călătoria pe care ai făcut-o, Hirsch, de la o clasă socială la alta. Dintr-un sătuc din Rusia la viaţa unui om de lume, în Europa. Acum, totul s-a dus.

Aşteaptă. Şi aşteaptă. Se aude o maşină care se opreşte afară. Să fie soldaţi?

Paşii se apropie pe scări. Cheia se învârte în broască şi uşa se deschide. Este doamna Eriksen.

— Haideţi, e totul în regulă, şopteşte ea.

Gerson se ridică în picioare, urmat de Jacob. Îşi iau adio de la mansardă şi ies pe scară. Doamna Eriksen coboară

prima, să se asigure că nu sunt soldați în drumul lor, apoi le spune să iasă. Coboară, pas cu pas, până la uşă.

— Le-am spus unde mergeți, trebuie doar să urcați, zice ea şi îi îmbrățişează.

Gerson se apropie de taxiul care aşteaptă, intră în spate şi pri-veşte fața şoferului în oglindă. Jacob se urcă de cealaltă parte şi îşi îndreaptă pălăria care-i ascunde părul luminos. Gerson priveşte cerul şi o Venus care, sute de ani, a fost numită Luceafărul Dimineții.

— La gară, spune Gerson, ca să se asigure.

Şoferul încuviințează şi porneşte motorul. După douăzeci de metri, un soldat german întoarce capul, auzind motorul, dar îşi continuă drumul. Merg şi ei. Mai e mult până în zori, iar străzile sunt întunecoase şi pustii, cu excepția câtorva păsări care ciugulesc prin gunoiul scos dintr-un coş. Merg de-a lungul apei, pe lângă navele masive din port, şi spre Gara de Est, unde şoferul parchează şi le spune că proprietăreasa a plătit deja. Apoi merg spre gară, cu privirile plecate, încercând să se ascundă în umbre.

Peronul are felinare şi se trezesc luminați, cu părul portocaliu ieşindu-le de sub pălării, şi mai au cincisprezece minute până ce ajunge trenul. Jacob se apropie imediat de un felinar, se uită repede în jur înainte să-şi scoată mănuşa şi să desfileteze becul pe jumătate, până ce se stinge.

Stă acolo şi-i zâmbeşte complice lui Gerson, care i se alătură repede în penumbră şi-l bate pe umăr. Apoi aşteaptă, urmărind fiecare mişcare a celorlalți, care se apropie de peron. În sfârşit, soseşte trenul. Se urcă, se aşază într-un vagon gol, iar trenul pleacă. Se opreşte într-un orăşel din apropiere de granița suedeză, unde se dau jos şi continuă cu autobuzul, cum li s-a spus, ghemuiți ca să se facă nevăzuți, reduşi la două pălării care se ițesc din locurile lor.

În timp ce sute de taxiuri duc evreii către nava care aşteaptă în portul din Oslo, cei doi fraţi sunt într-un autobuz care merge în direcţia opusă, ascunzându-şi feţele când trece un camion. Se opresc adânc în pădure, unde se dau jos şi aşteaptă, printre molizi. Aşteaptă şi aşteaptă.

După o vreme, aud zgomot de motor în beznă.

Poate c-ar trebui să ne ascundem printre copaci? se gândeşte Gerson. Jacob pare să gândească la fel, dar niciunul nu poate lua o decizie, pentru că dacă nu sunt soldaţi, ci un camion trimis după ei? Nu există riscul să treacă pe lângă ei, iar fraţii să rămână acolo, cu un termos şi un pachet pentru prânz, în ultimele zile de noiembrie ale iernii norvegiene?

Nu poate să se mai gândească, pentru că apar două faruri, luminând trunchiurile de copaci şi orbindu-l. Vehiculul încetineşte, iar motorul se opreşte. Gerson lasă mâna jos şi vede un chip prietenos, un bărbat care-i întreabă dacă sunt Gerson şi Jacob. Râsete şi uşurare. Pleacă.

Pădurea trece pe lângă ei. Brazi subţiri, cu coajă uscată, portocalie, care se desprinde de trunchiuri.

Îşi zâmbesc, dar încă nu îndrăznesc să sărbătorească.

Şoferul întoarce pe o cărare îngustă, mărginită de paie. Un gard în jurul unui ţarc pentru vite – pustiu şi dezolant. Gerson vede chipul şoferului în oglindă. Este tânăr, cam de aceeaşi vârstă cu el. De ce şi-ar asuma un străin un asemenea risc? Să organizeze fuga peste graniţă, pe jos, cu maşina, cu barca. Ce-i face pe oamenii ăştia să îşi rişte vieţile ajutând refugiaţi precum Gerson?

Curând, văd o fermă. Este albă, cu un hambar roşu. Văd un tractor albastru şi o furcă ruginită înfiptă lângă drum, cu dinţi curbaţi, ca nişte degete, şi rămăşiţele altor ustensile şi maşinării, unele deja în procesul întoarcerii în pământ.

Un bărbat solid, cu barbă şi o cămaşă de lucru pătată, stă în curte şi îi face semn şoferului să intre în hambar, unde-i aşteaptă următorul transport: o camionetă parcată lângă un maldăr imens de paie. Trei bărbaţi şi o femeie, la vreo douăzeci de ani, sunt şi ei acolo. Toţi evrei. Unul dintre ei este un pianist pe nume Robert Levin.

— Unde ne ascundem? întreabă Jacob.

— Acolo, spune bărbatul, zâmbind şi arătând spre remorca din spate.

— Sub paie? întreabă Gerson.

Fermierul încuviinţează.

— Să mâncaţi şi să mergeţi la toaletă, mai întâi. Următoarea ocazie va fi în Suedia.

O oră mai târziu, Gerson, Jacob şi Robert urcă în camionetă şi se aşază unul lângă altul. Gerson îşi pune o mână pe piept, pre-cum un faraon, ca să-şi poată scărpina faţa sau da la o parte orice pai care i-ar gâdila nasul sau gura. Apoi sunt acoperiţi de paie ţepene şi uscate, unele ude şi slinoase, cu fibrele deja macerate.

Gerson închide ochii şi-şi ţine respiraţia. Paiele îi gâdilă bărbia, buzele, degetele şi i se strecoară sub cămaşă şi pantaloni. E îngropat în paie. Nu în sicriu, coborât în bezna din pământ, ci în spatele unei camionete care se îndreaptă spre Suedia, sperând ca germanii să nu oprească şi să nu inspecteze vehiculul. Doar că, pentru a ajunge la graniţă, trebuie să folosească un bac pentru maşini, iar nemţii controlează bacul şi portul.

Paiele îi zgârie obrajii, gâtul şi mâinile, cât corpul lui e trans-portat pe drumuri pe care nu le vede. Nu simte decât hopurile, care-i zgâlţâie capul şi umerii. Aude doar zgomotul motorului.

Simţul său spaţial se manifestă doar prin schimbări vagi de greutate, în timp ce urcă şi coboară, iar forţa centrifugă îl aruncă într-o parte, la curbe.

Gerson ține ochii închiși, zăcând acolo, îngrijorat că soldații nemți vor apărea. Își face tot felul de scenarii în care ei iau paiele de acolo. Doi sau trei soldați germani brutali, care-l obligă să se ridice în picioare, în lumina zilei, cu paie lipite de haină și de pantaloni sau ieșindu-i din păr ca unei sperietori de ciori. Își amintește de fata evreică cu care începuse să se întâlnească, în Oslo. Unde o fi acum?

Încearcă să se concentreze la altceva, la afacerea pe care i-ar plăcea să o pornească, dar numai pentru scurtă vreme. Un hop, o intersecție la care vehiculul se oprește sau șuieratul unei locomotive sunt suficiente pentru a-l forța să-și imagineze o scenă cu naziști care-l obligă să iasă din camion. Iar și iar.

Uneori, este executat pe loc, târât afară și împușcat în cap cu un revolver, apoi aruncat în șanț. Uneori, este târât într-o mașină și trimis la închisoare sau la interogatoriu. De acolo, închipuirea devine mai vagă, nu mai e atât de concretă, deoarece nu are materialul necesar pentru a-și țese fantasmele. A auzit povești și zvonuri despre deportările evreilor, dar știe prea puține despre ce-l înconjoară ca să-și imagineze mai mult decât colibe, sârmă ghimpată, soldați și noroi.

Câtă vreme au mers? Cincisprezece minute? O oră? Trebuie să se ușureze, dar nu poate decât să se rețină. După ce i se pare o veșnicie, camionul oprește și frânează. Au ajuns? Pulsul îi bubuie în urechi și în stomac, într-un ritm nestăvilit, trecut de la mamă la copil, iar și iar, peste secole și milenii.

Apoi tonul motorului se domolește, iar camionul se oprește complet și el aude pe cineva țipând afară, dar nu este șoferul și nici suedeză nu vorbește. Să fie germană?

Da.

O portieră se izbește. Paiele îi zgârie obrajii, îi intră în ochi și îi gâdilă nările. Aude voci chiar în apropiere. Mai

întâi, soldatul vrea să ştie încotro se îndreaptă şoferul. Apoi cere: Steuern die Last[4].

Gerson aude mâini care scotocesc prin paie şi, din instinct, strânge din ochi, crezând că s-a terminat, că mâinile îl vor găsi curând. Însă cineva vorbeşte în germană, iar Gerson nu înțelege. L-au găsit pe Jacob?

Ascultă, dar acum e înconjurat de linişte. Soldații nu mai vorbesc. Aude scrâşnet de pietre în apropiere. Apoi aude foşnetul a ceva vârât în iarba uscată. Să fie o furcă? Vârful unei puşti? Mai aude un foşnet, când obiectul trece prin paie, apoi este scos.

De ce naiba ar transporta cineva paie peste graniță? se gândeşte Gerson, când obiectul metalic este din nou vârât în paie. Regretă că n-a întrebat mai devreme, pentru că nu-i aşa că e o poveste de acoperire total lipsită de sens? Cineva ar putea crede, cu adevărat, că fermierii suedezi nu au grămezile lor de paie?

Fâş, fâş. Voci vorbind în germană. O mişcare uşoară în paiele din jur.

Zace cât de nemişcat poate. Strânge din pleoape şi nu îndrăz-neşte să respire. Ar putea fi lovit din clipă în clipă. Va reuşi să stea liniştit, dacă dintele unei furci i se înfige în coapsă, în piept sau în obraz?

Fâş, fâş, fâş.

Ceva tare îl loveşte pe Gerson chiar deasupra genunchiului, şi simte paiele mişcându-se lângă rotula lui. Ceva loveşte podeaua, chiar lângă urechea lui, cu un zgomot metalic, puternic. Ceva îl loveşte în braț. Nu cât să-i pătrundă prin piele, dar cât să doară. Oare soldatul îşi dă seama că a lovit ceva? Că brațul său întins a întâmpinat rezistență?

---

[4] *Controlați încărcătura, în limba germană, în original.*

Trece o secundă şi apoi alta. Ceva dur se roteşte şi-i atinge pielea. Obiectul este retras iar, şi Gerson aude o voce care spune că totul e în regulă. Că pot urca maşina pe bac.

Gerson simte o vibraţie în spate, când porneşte din nou motorul, şi drumul spre bac continuă. Îi vine să urle de bucurie, să plângă de uşurare, dar nu face nimic. Zace acolo, cu ochii închişi, iar vezica stă să-i pocnească. Îl doare şi tăietura de la braţ, unde metalul i-a zgâriat pielea.

Urcă pe bac, care se leagănă la stânga şi la dreapta, şi zumzetul motorului bărcii îi vibrează prin corp. Apoi aude ceva mai puternic, probabil fiindcă barca dă înapoi, şi un bufnet uşor, când atinge celălalt mal. Pare să treacă o veşnicie. Aude voci strigând. Uşa metalică se deschide şi maşina coboară, iar Gerson îşi simte pulsul în gât. N-ar trebui să fi ajuns deja? Ce se petrece? se gândeşte, simţind fiecare mişcare a caroseriei şi fiecare hop de pe drum, la care trupul lui e suspendat pentru o clipă. Camioneta se opreşte, iar motorul tace. Gerson zace în tăcere, aproape fără să respire, fără să ştie dacă au ajuns sau nu la alt punct de control. I se spune să iasă. Se ridică, se scutură de paie şi dă înapoi, când vede pistolul din mâna şoferului. Îi va jefui? Este doar o capcană, iar şoferul e unul dintre acei agenţi dubli despre care Gerson a tot auzit zvonuri?

— Ieşiţi odată! spune şoferul şi se întoarce.

Gerson are suficient curaj să privească în jur, să se asigure că este totul bine. Nu vede alte maşini, nici trupe germane care-i aşteaptă, gata să-i ducă într-un lagăr sau să-i execute pe loc, în pădure.

Se află pe o cărare, înconjuraţi de brazi şi molizi. Îl vede pe Jacob, cu pălăria în mâini, complet ridicol cu părul lui portocaliu, plin de paie. Gerson începe să râdă – la fel şi pianistul.

Coboară din maşină, se scutură mai departe de paie şi îşi dă seama că ambele picioare i-au amorţit după ce-a zăcut atâta vreme.

— Mergeţi două sute de metri într-acolo, spune şoferul, arătându-le direcţia, şi veţi ajunge la o răspântie cu un marcaj. Acolo e Suedia.

Pianistul şi ceilalţi trei îi strâng mâna şoferului, iar Gerson şi Jacob îi mulţumesc iar şi iar. Încep să meargă. Gerson simte nevoia să o ia la fugă, dar se forţează-să meargă normal.

După câţiva metri, se întoarce şi îl vede pe şofer urcând înapoi în camionetă. Cotesc şi ajung la un loc din pădure unde copacii au fost tăiaţi peste tot. Acolo se află un semn pe care scrie RIKSGRĂNS SVERIGE – GRANIŢA SUEDEZĂ.

Jacob trece graniţa invizibilă şi zâmbeşte. Gerson trece şi el, asigurându-se că se află într-adevăr dincolo, că a trecut peste graniţă, că nu există nicio îndoială. Fratele lui îl îmbrăţişează, iar Gerson se simte copleşit de uşurare, ceea ce-l face să râdă. Râde şi râde, cu lacrimi pe obraji.

Au reuşit. Sunt în siguranţă!

I

I de la ianuarie.

I de la iţele de gheaţă, care se încâlcesc uneori în bărbile pri-zonierilor, iarna – fire de muci şi salivă îngheţate, prinse de fie-care fir, de la nări la gât –, când feţele lor bătute de vreme capătă forme sălbatice, neîngrijite, de parcă ar trăi în mijlocul naturii.

I de la indiferenţa paznicilor, care-i obligă să facă flotări în timp ce-i lovesc cu bâtele.

I de la indignarea tot mai puternică, din cauza loviturilor, a privării de mâncare şi a acţiunilor de intimidare. Cum să-ţi menţii demnitatea şi umanitatea, când tot sistemul în care-ai fost plasat este creat cu un singur scop, cel de a ţi le distruge?

I de la Ivar Grande, care a devenit mâna dreaptă a şefului în banda lui Rinnan după ce i s-a alăturat în mai 1942. Era un tip înalt şi atletic, al cărui mariaj s-a încheiat când a cunoscut-o pe o membră a bandei pe nume Kitty Lorange. Cei doi s-au căsătorit apoi, iar Kitty Lorange a devenit Kitty Grande. Ivar Grande se făcea uşor plăcut şi era descris drept o persoană care se infiltra eficient. Era chipeş şi încrezător. Un bărbat care făcea capetele să se întoarcă, iar oamenii îl ascultau. Rinnan observa că alții îi cereau lui Grande opinia, chiar dacă Rinnan era liderul. A fost o problemă, până când Rinnan l-a detaşat într-un oraş de pe coastă, unde, la scurtă vreme, Ivar Grande a fost împuşcat şi ucis. Kitty Grande, rămasă văduvă, s-a retras la puțin timp din bandă.

I de la interviul cu Agenția Norvegiană de Ştiri, din 1946, în care unul dintre cei trei experți medicali din procesul lui Rinnan a declarat:

Fără îndoială, Rinnan are o influență aparte asupra celorlalți. Am purtat câteva conversații cu el şi nu mi-ejenă să afirm că i-am simțit puterea de persuasiune. Nu doar atât, dar este şi impresionant să discuți cu el, în multe feluri, şi are un grad înalt de inteligență. Cum a ajuns, totuşi, un criminal, are drept cauză, în principal, anomaliile grave din viața sa emoțională. Dar nu cred că în puterea sa asupra altora există ceva anormal.

J

J de la justiție.

J de la jegul de pe bocancii soldaților.

J de la jossinger, o poreclă dată celor din rezistența norvegi-ană. Era opusul lui Quisling, nazistul şi politicianul norvegian al cărui nume este acum sinonim cu trădarea. Jossinger vine de la un incident de pe fiordul eponim, unde, în februarie 1940, o navă de război nazistă a fost atacată şi 300 de prizonieri britanici de la bord au evadat. Acest

eveniment e posibil să fi determinat Germania să ocupe Norvegia în aprilie, anul următor. Jessinger a fost inițial utilizat ca termen ofensator de către naziști, însă a fost adoptat de Rezistență ca medalie de onoare. A fost folosit ca nume şi de către multe dintre ziarele clandestine.

J de la „jidan”, un cuvânt peiorativ pentru evrei. Cultura ebraică are propria sa limbă şi un fond bogat de poveşti, transmise din generație în generație. Poporul evreu – strămoşii copiilor mei din partea mamei – a părăsit Ierusalimul cu mii de ani în urmă, mutându-se treptat spre nord şi spre est. În jurul anului 700 d. Hr., au ajuns în Rusia, unde, în Evul Mediu, au devenit probabil cea mai mare populație evreiască din lume. Spre sfârşitul secolului al XVIII-lea, s-a decretat că toți evreii trebuiau să se adune pe propriul teritoriu şi, la un moment dat, în jur de 1880, au început persecuția, pogromurile, care, în câteva decenii, au dus la exilul a două milioane de evrei. Aceştia au fugit din Rusia şi au ajuns în locuri precum SUA sau Peninsula Scandinavă. Unul dintre ei eşti tu. Una dintre urmaşele tale este Rikke.

J de la jumătatea anului, luna iunie, de la lunile de vară pe care le petreci lucrând în partea de nord a Norvegiei, ca interpret pentru prizonierii de război ruşi. Le arăți cum să construiască bariere de zăpadă şi negociezi orele de lucru şi rațiile de mâncare, în numele lor. Trăieşti şi lucrezi sub un cer care nu se întunecă niciodată, cu soarele din miez de noapte strălucind deasupra peisajului dezolant, alcătuit din câmpuri de bolovani şi iarbă. Vezi cum sunt construite barierele de zăpadă lângă drum, le vezi frica din ochi, care o reflectă pe a ta, frica de ce vor face soldații germani când nu le vei mai fi de trebuință. Goneşti țânțarii care bâzâie la urechile tale şi te hrăneşti cu supă apoasă, iar în fiecare seară te întrebi cum o duce familia ta, acasă. Vine toamna şi ți se spune că vei merge înapoi la Falstad. Auzi zvonuri cum

că s-a adoptat legea marțială şi că ar fi existat un atac împotriva Rezistenței norvegiene. Priveşti peisajul care trece pe lângă tine, pe geamurile maşinilor şi trenurilor: mai întâi, câmpiile nesfârşite, cu iarbă şi iarbă neagră, apoi mestecenii pitici, împrăştiați, apoi molizii care încep să apară din nou, mai întâi mici, apoi mai concentrați, mai înalți şi mai denşi, pe măsură ce te apropii de Trondelag şi de închisoare.

Este Crăciunul, în 1950. Ellen Komissar urcă scările spre noul apartament al lui Marie, în drum spre o petrecere târzie de Hanuka, împreună cu familia. Gerson şi Jannicke sunt în față, sărind pe trepte, mână în mână. Ellen are peste opt luni de sarcină şi poate naşte din clipă în clipă. Se simte grea, coapsele i se tot ating de burtă, iar dresul de nailon pe care şi i-a cumpărat de la Paris-Viena îi alunecă la fiecare pas. Îşi vâră o mână sub haina de iarnă, îşi apucă partea din față a dresului şi îl trage înapoi pe şolduri, ținându-se de balustradă. E copleşită de un val de căldură şi începe să-i curgă sudoarea pe spate.

Se opreşte să-şi tragă sufletul şi îşi descheie haina, lăsând aerul rece să o atingă. Nu pot ajunge la o petrecere cu transpirația curgând pe mine, se gândeşte ea, dar îngrijorarea nu face decât să înrăutățească situația, fiindcă nu se simte deloc acasă în propriul corp. Nu se simte frumoasă şi feminină, ci doar umflată, cu brațele şi cu picioarele atât de pline de lichid, încât par nişte trunchiuri de copaci. Ce-i atât de frumos la asta? se întreabă, urcând împleticit ultimele trepte. Gerson îşi ridică fiica şi o sprijină pe un şold, apoi se întoarce spre soția lui.

— Eşti în regulă, Ellen? întreabă el, şi Ellen dă din cap, ridicând scurt privirea spre el.

Arată atât de bine în frac, cu fularul în jurul gâtului. Ea va rămâne curând la pat, zbătându-se în delirul lipsei de somn, alăptând şi purtând o bluz stropită cu vomă de copil. Va zăcea acolo, urâtă, distrusă, în timp ce Gerson va ieşi şi

va întâlni cele mai frumoase femei ale celor mai bune familii din Trondheim. Cele care-şi permit să cumpere de la Paris-Viena şi să comande haine de pe continent sau pălării cu detalii personalizate. Se va sătura de mine, îşi spune ea, gândindu-se la tatăl ei, care are, de curând, o aventură cu secretara şi a divorțat de mama ei, care şi-a petrecut apoi câteva săptămâni într-un spital de psihiatrie de lângă Oslo. Ar fi trebuit să fiu lângă ea, îşi spune Ellen, ar fi trebuit să merg în vizită, dar nu am cum, când pot să nasc din clipă în clipă. Pentru un moment, Ellen simte că e pe cale să se năruiască totul şi vrea doar să se aşeze pe o treaptă şi să plângă. Dar nu poate. Trebuie să-i zâmbească lui Gerson şi să-i spună că este bine. Trebuie să fiu puternică şi să-mi amintesc cât de norocoasă sunt. Norocoasă, norocoasă, norocoasă, îşi spune ea. Îi zâmbeşte lui Jannicke, care o priveşte printre barele scării de la etajul superior. Este o fetiță atât de frumoasă, cu ochi scânteietori şi păr negru, superb. Continuă să urce spre uşa apartamentului. Gerson îi pune o mână pe umăr, dar, deşi ştie că intențiile lui sunt bune, îşi simte spatele transpirat, aşa că se îndepărtează, îi aruncă un zâmbet prostesc şi se întinde după brațul lui, să-i arate că nu intenționase să îl respingă, dar el nu-i mai dă atenție, ci o ia pe Jannicke în brațe, de parcă Ellen n-ar exista.

Sună la uşă şi Marie le deschide. Marie zâmbeşte prea larg, de parcă şi-ar forța farmecul, vorbeşte prea tare şi râde prea brusc, când îşi scot hainele şi intră la petrecere. Sunt ultimii sosiți. Ellen se aşază cu Jannicke şi încep să mănânce. Îşi permite să se lase prinsă în conversație şi să nu se gândească la sora ei geamănă, de care-i este dor de câteva ori pe zi. Ea ar fi înțeles-o imediat. Ar fi văzut cât este de nefericită. Nu doar atât, însă sora ei geamănă n-ar fi judecat-o niciodată din cauza îndoielilor pe care le simte sau a gândurilor pe care le are. Ori pentru că n-a reuşit să simtă

niciun fel de apreciere fiindcă a supraviețuit războiului şi i s-a dat şansa de a trăi în casa aceea. Dă să ia paharul de vin, îl vede pe Gerson privind-o dezaprobator, dar trebuie să bea un pahar, măcar. Marie îi întinde cartofii şi o întreabă din nou cum se simte, iar Ellen zâmbeşte cât de politicos poate.

— Sunt bine, mulțumesc. Totul este bine. Sunt atât de norocoasă, zice ea, zâmbindu-i lui Gerson, şi, pentru o clipă, aproape se crede şi ea.

J de la jubilație, de la jobul care-l scoate pe Rinnan din sără-cie şi îl salvează de ruina financiară. Începe să lucreze ca şofer de camion, angajat de un om pe nume Ernst Parow să livreze marfă în zonă, către toate fermele locuite din apropiere de Levanger. Faptul că are o slujbă face din nou posibilă o viață normală, dar ideea unui trai obişnuit nu mai este suficientă, pentru că vrea mai mult. Aşa că, deşi continuă să meargă la cafenea, nu o face pentru a spune poveşti; nu-şi mai bate capul cu asta. În schimb, citeşte reviste şi ziare înainte, apoi se duce acolo şi aruncă întrebări aleatorii către clienți. Ca să le arate el lor.

— Care este capitala Boliviei? Ştii? Fireşte că nu ştii.

Sau:

— Îmi poate spune cineva ce înseamnă discrepanță? Nu?

Aşa credeam şi eu.

Adoră să le vadă nesiguranța şi ruşinea. Se bucură să îi vadă mormăind şi scărpinându-şi capetele, fâțâindu-se în timp ce încearcă, disperați, să vină cu un răspuns. Apoi, după ce confirmă că este mai deştept decât oricine, pleacă.

Poate că uneori îşi doreşte să fi reuşit să stea acolo aşa, ca în trecut. Dar de ce ar face-o? Rinnan conduce de la o fermă la alta, ocupându-se de livrări, vorbind cu fermierii şi învățându-le numele, ca să le poată oferi cele mai bune servicii. Făcând toate astea, află care le sunt înclinațiile politice. Află secrete a căror valoare nu o intuieşte încă.

Începe războiul de iarnă. Henry îşi imaginează soldaţii finlandezi, camuflaţi în alb pe zăpadă, luptând împotriva comunişţilor ruşi, printre bolovani şi brazi. Îi vede pe toţi când închide ochii, noaptea. Tăcerea peisajului iernatic rus, urmele de iepuri din zăpada proaspătă, petele negre de coajă împrăştiate sub pini, smulse de vânt sau de lăbuţele de veverițe care se urcă în ei. Tăcere absolută. Henry se ridică din zăpadă, nevăzut, şi trage.

Mulți doresc să ia parte la război. În Levanger se deschide un birou unde bărbaţii se pot înrola. Henry aşteaptă la coadă şi spune că doreşte să se înroleze, ca să învingă amenințarea comunistă dinspre est, şi că nu i-e deloc teamă. De fapt, abia aşteaptă.

Toți cei care se înrolează trebuie cântăriți şi măsurați. Şi Henry, deşi le spune că nu este necesar, n-are cum să evite asta. O femeie face măsurătorile, desigur, o fată dulce, în halat alb, cu braţe subțiri şi un breton lung, care-i cade peste ochii luminoşi, îi cere să se descalțe şi să stea la perete, sub un indicator de înălțime care iese dintr-o stinghie galbenă. Aude indicatorul alunecând de unde se aflase bărbatul dinainte, cineva cu vreo douăzeci de centimetri mai înalt decât el, şi se opreşte deasupra părului dat pe spate cu spumă pentru volum. Dar asistenta îi aplatizează părul cu indicatorul şi îl apasă pe creştetul său. Henry stă în tăcere, scrâşnind. Asistenta îi notează înălțimea şi, fără nicio reacție, mormăie „Un metru şaizeci şi unu, da...", de parcă ar fi normal. Dar el îşi dă seama cât de ridicol i se pare ei şi că încearcă să ascundă totul, iar asta nu face decât să-l umilească mai tare. De parcă ar crede că el nu se descurcă dacă o spune cu voce tare. De parcă nu i s-ar aminti deja mereu de cât de scund este, în fiecare clipă din fiecare zi!

Henry se duce acasă, deja nerăbdător să-şi primească chemarea. Acum are şansa de a scăpa de toate. Şansa de a

pleca din Levanger, de a se îndepărta de mediocritatea sa de orăşel, de a merge unde se poartă lupte adevărate, unde se nasc eroii. Alți localnici s-au înrolat şi ei, însă nu mulți, şi Henry vede respectul oamenilor când le spune că s-a înscris. E doar o chestiune de timp până ce se va îndrepta spre nord. Dar aşteptarea continuă.

Trece o săptămână.

Trec două.

În sfârşit, verdictul soseşte în cutia poştală. Rinnan sfâşie plicul cu degetele, parcă sfâşiind straturi de plictiseală şi apatie şi căutând intrarea în altă lume, în altă viață. Citeşte ce scrie. Este un refuz: Inapt pentru serviciul militar.

Este complet uluit şi citeşte cuvintele iar şi iar, ca să se asigure de ce scrie. Inapt pentru serviciul militar. Fără explicații.

Futu-i!

Din cauza înălțimii?

Oare războiul e acum un concurs? Trebuie să masori doi metri ca să apeşi pe un trăgaci? Nu! Trebuie să masori doi metri ca să conduci o maşină? Să ataci o clădire? Să împuşti inamicul?

Fireşte că nu! Simte că fierbe de furie, dar nimic nu-l poate pregăti pentru umilința pe care o trăieşte pe stradă, câteva zile mai târziu, când trece pe lângă un grup de bărbați, iar unul dintre ei şopteşte încet, dar suficient ca Henry să-l audă: „Am auzit că Rinnan nu se duce la război până când nu se fac tancuri suficient de scunde pentru el.”

Ce naiba?

Cum le-ar mai frânge gâturile ticăloşilor! Cum le-ar mai pocni zâmbetele de pe fețele urâte, tuturor. Celor de pe stradă, celor care lucrează la stat, celor din guvern şi din consiliul local. Tuturor idioților chipeşi care n-au făcut NIMIC MAI MULT decât să se nască suficient de înalți!

Primesc ei ce li se cuvine, se gândeşte Henry şi merge mai departe, cu ochii în trotuar. O să vadă ei! într-o zi, când o să scape din orăşelul ăsta şi o să ajungă un om măreţ, ei îl vor căuta să îl implore, în genunchi. Chiar şi să aibă o discuţie!

— O SĂ VEDEŢI VOI, mârâie el. O SĂ VEDEŢI!

J de la Jannicke.

— Grete şi cu mine aveam un club căruia-i spuneam „Clubul lumânărilor", pentru că exista un coridor secret în mansardă, atât de întunecos, că aveam nevoie de lumânări ca să vedem ceva, mi-a zis. Era prostesc, fireşte, pentru c-am fi putut să dăm foc casei, dar la capătul coridorului era o cameră pe care se spunea că Rinnan o ţinuse ascunsă. Acolo am găsit punguţa... Am simţit mereu că să-mi petrec copilăria în casa aceea n-a avut consecinţe, dar apoi s-a întâmplat ceva. După ce ne-am mutat înapoi în Oslo şi eram suficient de mare să lucrez la un chioşc Narvesen din staţia de metrou Majorstua, un beţiv venea adesea acolo. Era un tip cam aspru şi neîngrijit, dar venea regulat şi vorbeam când îl vedeam. Într-o zi, mi-a spus că fusese membru al bandei lui Rinnan. N-a zis cine fusese, dar probabil unul dintre cei care scăpaseră de pedeapsa cu moartea şi făcuseră închisoare. A vorbit şi a tot vorbit despre ce făcuseră în casă, despre tortură, şi asta mi-a provocat o stare de rău. Colega mea a zis că am pălit şi a trebuit să merg să stau jos în camera din spate, după aceea, mi-a zis Jannicke, râzând, şi a adăugat că ne putem vedea la o cafea să ne continuăm conversaţia.

K

K de la kalott sau kippa. Două cuvinte pe care le-am auzit rostite cu voce tare, prima oară, la băile din Baerum, într-o zi de iarnă de la sfârşitul mileniului. Stăteam în boxerii de baie, alb ca varul, şi n-aş fi purtat niciodată şort în mod voluntar, fiindcă pe atunci eram complexat de

picioarele mele şi mă gândeam că să le expun mă făcea să par chiar mai jigărit decât eram. În fine, eram acolo, la piscină, în miezul iernii, luând parte la un curs de prim-ajutor, fiindcă mă pregăteam de un job de vară la un club pentru copii aflat pe o insulă din apropiere. Imediat ce am intrat, am remarcat o tânără care şedea pe podea, la mică distanță de marginea piscinei. Era singura persoană complet îmbrăcată, şi nu mi-a luat mult să-mi dau seama că se crease ceva între noi, chiar dacă arăta foarte diferit de fetele pe care credeam că le caut. Avea părul scurt, pantaloni negri, o bluză albastru cu negru vopsită manual şi nişte ochi căprui şi limpezi. Ne-am privit, ceva mai lung decât ai face de obicei, apoi s-a întors iar la prietena ei. Spunea că-i merge bine şi că are un nou iubit, şi asta m-a demoralizat. Cât de tipic, mi-am spus. Acum trebuia să o uit. Câteva minute mai târziu, eram lângă piscină şi vorbeam cu un cunos-cut, nu-mi amintesc precis despre ce, poate un detaliu dintr-un film sau dintr-o carte, dar, dintr-odată, m-am trezit căutând cuvântul pentru piesa vestimentară purtată de bărbații evrei pe cap. Atunci fata de mai devreme a spus: „kippa” sau „kalott”.

S-a dovedit a fi lidera clubului de vară, iar planul ei era să îşi petreacă doar vara aceea în Norvegia, înainte de a se întoarce în Spania, la studii. Avea un nume neobişnuit, Komissar, şi când s-a încheiat vara, s-a încheiat şi relația ei, aşa că am ajuns împreună, iar ea a decis să rămână în Norvegia. M-am mutat la ea, am călătorit, am studiat şi ne-am căsătorit. Am avut în scurt timp un copil, apoi altul, şi dintr-odată au trecut douăzeci de ani şi viețile noastre s-au împletit tot mai strâns.

K de la Knut Rod, polițistul german care, în noaptea de 26 noiembrie 1942, a comandat sute de taxiuri pentru a duce familiile de evrei în port. Acum câțiva ani, artistul evreu Victor Lind a creat o instalație care reproducea

noaptea cu pricina. A făcut sutele de maşini să se înşire pe Kirkeveien, cu girofaruri şi sirene în sincron, în timp ce minutarele ceasurilor ticăiau, iar o navă invizibilă părăsea cheiul din Oslo şi aluneca spre fiord.

K de la Kristallnacht[5]. De la crimă, pe măsură ce războiul cuprindea Europa, consumând totul în cale. O pată neagră care mânjea inima Germaniei şi s-a transformat iute în infern, înghiţind oraş după oraş, ţară după ţară.

Pentru Rinnan, războiul vine printr-un strigăt de pe strada aflată sub geamul dormitorului său. Deschide ochii şi se ridică în capul oaselor, apoi o vede pe Klara stând la fereastră, goală, parţial ascunsă de perdea, şi se grăbeşte să vadă şi el ce se petrece, cu penisul pe jumătate erect, aşa cum stă adesea, când tocmai se trezeşte. Aude ce se strigă. Că Norvegia este atacată. A izbucnit războiul.

În sfârşit, se gândeşte Henry, îmbrăcându-se în grabă şi repezindu-se afară, fără să-şi mai piardă timpul cu micul dejun, în sfârşit! De data asta, nu va mai conta dacă e înalt sau scund. Acum, îl vor accepta, şi dacă pun întrebări le va spune despre abilităţile sale de şofer. Cine altcineva poate conduce atât de repede şi de sigur? Cine în acea parte de Norvegie cunoaşte fiecare hop şi curbă pe care Henry Oliver Rinnan le ştie de când îşi ducea prietenii la sălile de dans şi apoi din vremea în care făcea livrări peste tot?

Nimeni!

Nimeni, nimeni, nimeni!

Rinnan e omul potrivit şi o ştiu cu toţii. De data asta, nimeni nu-i va lua ce i se cuvine.

---

[5] *În Noaptea de cristal sau Noaptea sticlei sparte s-a declanşat seria de pogromuri împotriva populaţiei de evrei din Germania, 9/10 noiembrie 1938 – denumirea face referire la sticla spartă care acoperea străzile după ce magazinele, sinagogile şi casele evreilor au fost vandalizate.*

Henry îşi alege uniforma. Li s-a spus să folosească uniformele vechi, dar n-are de gând, nu când sunt grămezi de uniforme noi în faţa lui. Nu-i problemă, se gândeşte el, căci sunt destule, şi după ce găseşte una potrivită pentru el începe să se schimbe, conştient de transformarea adusă de ţinută, pentru că haina chiar îl face pe om. Henry îşi pune pantalonii, în faţa oglinzii, îşi încheie jacheta cu nasturi auriţi, îşi leagă bocancii şi se vede imediat că este un bărbat pregătit pentru tot, gata să înfrunte orice-ar urma. Se alătură unei divizii de soldaţi norvegieni, un grup secret, care se ascunde la o fermă, conduce spre aeroport şi încarcă livrări de muniţie în camion, înainte să sară din nou la volan, apucând plasticul dur şi alb cu mănuşile pentru condus, uşor agitat din cauza explozibililor din spate, care aşteaptă să fie detonaţi şi să facă bucăţi trupurile soldaţilor germani.

Ce viaţă! Să dormi alături de camarazi noaptea, printre egali. Să spui poveşti, să asculţi radioul, să discuţi ultimele veşti de pe front.

Trece o săptămână. Trec două.

Apoi aude că Norvegia a capitulat. Că laşii din sud au lăsat armele. S-a terminat. Acum li se cere să se predea.

Nu, li se ORDONĂ. Henry încearcă să-i convingă pe ceilalţi să lupte mai departe, formând o unitate secretă, dar e imposibil, fiindcă nemţii sunt chiar acolo, în hainele lor gri-petrol, cu o privire hotărâtă în ochii albaştri.

Capitularea distruge moralul tuturor. Devin fără speranţă. Toată divizia este închisă, de pe o zi pe alta, şi toţi soldaţii, transportaţi într-o închisoare germană din orăşelul Snâsa.

La închisoare, Henry aşteaptă în noroi şi în ceaţă, cu degetele şi fruntea lipite de metalul rece al gardului. Zilele şi nopţile de plictiseală groaznică abia se târăsc, iar imaginaţia lui se trezeşte la viaţă, distorsionând din nou realitatea.

Se imaginează, împreună cu un prieten, dovedind un paznic după ce-i zdrobesc capul cu o piatră. Se târăsc pe sub gard şi se strecoară prin întunericul pădurii, unde dau peste o coloană de camionete germane care transportă arme. Este perfect! Nimeni nu pare să observe când urcă într-una, de unde-şi iau mitraliere şi unde se ghemuiesc cu bărbiile sprijinite pe genunchi, tremurând de adrenalină. Şoferul însă i-a văzut în oglindă şi aleargă în spate, cu un revolver în mână, dar Henry ţinteşte şi trage, iar neamţul se aruncă la pământ şi apoi fuge printre copaci.

— Tu de colo!

Henry îşi revine din visare, fantezia se topeşte când aude glasul omului. E din nou la închisoare, cu picioarele în noroi.

— Dâ-te de lângă gard! strigă soldatul în germană.

Henry se apropie de ceilalţi prizonieri şi îşi rafinează povestea despre fugă până ce fiecare detaliu este perfect.

Trec două săptămâni. Două săptămâni de plictiseală şi aşteptare, temându-se de ce urmează, înainte ca Henry să primească ordin să-şi facă bagajul şi să se alinieze în afara dormitorului, lângă camionetele care aşteaptă, cu roţile lor masive şi prelatele verzi. Henry sare în spate, alături de ceilalţi, şi sunt duşi înapoi în oraş.

Pentru Henry, ar fi putut să fie sfârşitul războiului.

Îşi reia vechea slujbă, de unde a lăsat-o, şi, deşi Klara nu se bucură cine ştie ce să îl revadă, şeful lui de la firmă este încântat, ca un om salvat de la naufragiu. Cine era să-l ajute, altfel? Restul primăverii, Henry conduce prin regiune, făcând livrări. Cunoaşte deja multe dintre familiile de la ferme, dar acum războiul este principalul subiect de discuţie, şi află repede cine simpatizează cu nemţii şi cine nu, înainte să conducă spre următorul loc, spre următoarea vânzare. Laudele şi banii curg. Şeful lui e atât de bucuros,

că într-o zi îl invită pe Henry la cină. O cină adevărată, cu afacerişti şi ofițeri germani.

El! Invitat la masa ofițerilor!

Henry se primeneşte, se piaptănă şi încearcă mai multe cămăşi, fără să poată decide ce să poarte. Spre iritarea lui, Klara nu pricepe de ce atâta zarvă, aşa că trebuie să se înfrâneze când ea îl întreabă de ce-i pasă într-atât de cina aceea.

— Nu permit o vorbă, spune el. NICIO VORBĂ.

Henry îşi încheie cămaşa, îşi trage uşor mânecile albe din manşetele jachetei elegante, făcute de bunicul lui, şi deschide uşa cu vârful piciorului. Fetița lui urlă din bucătărie, într-o izbucnire frustrată fiindcă nu primeşte ce vrea. Dar este problema Klarei, nu a lui. El iese pe uşă, spre petrecere. Vede privirile de recunoaştere ale unora dintre cei pe care-i întâlneşte pe drum şi remarcă şi că alții nu îl privesc. Dacă ar şti ei, se gândeşte.

După ce sună la uşă însă, bucuria şi mândria lui devin umilință, în mâinile soldaților germani, pentru că ei îl ignoră complet. Henry nu poate spune decât Bună seara, înainte ca aceştia să-şi continue discuțiile în germană, o limbă pe care abia o înțelege. Chiar şi aşa, ei continuă, râzând în uniformele lor lucioase, iar Henry stă tăcut, nesigur pe el.

Însă al treilea bărbat pe care-l cunoaşte este Gerhard Stiibs, şi pare curios. Din fericire pentru el, a învățat norvegiană şi îl întreabă, din politețe, cu ce se ocupă. Henry îi oferă un zâmbet forțat şi îi spune despre cum conduce, despre cum livrează bunuri către toate fermele din zonă şi despre faptul că face asta deja de multă vreme.

— Atunci, probabil îi cunoşti bine pe localnici? întreabă omul, dintr-odată interesat, pentru că alt ofițer îl întreabă ceva, dar el îl ignoră, atent la Henry.

— Da, răspunde. Cunosc pe toată lumea. Nimeni nu ştie zona şi oamenii care locuiesc aici mai bine decât mine, zice, sorbind din pahar.

Ofițerul îşi priveşte o clipă farfuria, se şterge la gură cu un şervet alb şi ridică ochii.

— Ştii deci cine ține cu noi şi cine nu?

— Desigur, răspunde Henry. Bineînțeles. Am condus în toate satele şi la toate fermele, în ultimii zece ani. Lunile acestea, mi-am format o idee clară despre cine-i pentru şi cine împotriva Ocupației. Ştiu cine ascunde arme, şi la ce ferme, şi cine sunt cei cu radiouri ascunse în poduri, dacă sunteți interesat...

Ofițerii încep să îl privească şi ei, cu fețe serioase. Primul se apleacă peste masă. Îi oferă lui Henry o tabacheră deschisă şi cere altuia să-i dea un foc. Dintr-odată, Henry devine centrul atenției – aşa cum era la cafenea, doar că mai bine, cu mai multă importanță –, fiindcă are ceva ce ei îşi doresc mult. Bărbatul de vizavi mormăie repede în germană către ceilalți doi, probabil un rezumat a ce au discutat, şi se întoarce la Henry.

— Ascultă, Rinnan, spune germanul. Ducem un război pe care intenționăm să-l câştigăm, de dragul copiilor, nepoților şi viitorului nostru comun.

Henry trage din țigară, iar ofițerii sunt cu ochii pe el. Camera e tăcută şi simte o agitație nervoasă în stomac, dar nu le permite să o vadă. Suflă fum din colțul gurii şi încuviințează, ca să arate că ascultă.

— În războiul ăsta, informațiile sunt importante. Mai ales informațiile de tipul celor pe care le deții. Ne poți spune mai multe?

Gerhard Stubs vrea să ştie despre fiecare fermă şi fiecare sat. Henry îi poate spune, descriind în detaliu totul, la fel cum ar descrie camera în care a crescut. Mănâncă şi beau, iar Henry le spune despre depozitele ascunse de arme şi

despre membrii Rezistenței. Le spune despre oamenii cu radiouri pitite în poduri, despre cei care ajută alți oameni să scape, iar seara se apropie de final şi Stiibs îi mulțumeşte pentru discuție şi îi zice că ar dori să țină legătură. Că ar putea să fie o resursă valoroasă pentru ei.

Ofițerul nu-l priveşte nicidecum cu milă. Nici cu dispreț. Doar cu acceptare, ceea ce-i aduce lui Henry un zâmbet pe chip.

Câteva zile mai târziu, acasă vine un curier. Henry aude o bătaie în uşă, iar Klara intră cu un plic în mână. Un plic mic, crem, pe care scrie curat „Henry Oliver Rinnan", cu cerneală neagră. Henry se ridică, ştiind imediat de la cine este, şi îl deschide, cu inima bubuind. Comisarul Reich-ului Gerhard Stiibs doreşte să-i mulțumească lui Henry Rinnan pentru plăcerea companiei sale şi să-l întrebe dacă poate veni la hotelul Phoenix din Trondheim, în camera 320, spre a discuta o posibilă colaborare.

„O posibilă colaborare!"

Cu el!

Henry citeşte scrisoarea de câteva ori, trecându-şi degetele peste cuvinte.

O posibilă colaborare... Camera 320... Companie extrem de plăcută... Mâine... în camera 320... Cu stimă... Gerhard Stiibs.

A doua zi este 27 iunie 1940. Henry a condus din nou optzeci de kilometri, din Levanger. De data asta, străbate agitat piața din fața hotelului Phoenix din Trondheim, spre a-l întâlni pe Gerhard Stiibs. Îşi priveşte iar ceasul. E a doua oară când a dat ocol pieței, pentru c-a ajuns prea devreme, însă acum au mai rămas doar zece minute. Vor vedea că este punctual şi că ia întâlnirea în serios. La intrarea în hotel este o sculptură mare, fără alt rost decât să stea în cale – o pasăre impunătoare, de bronz, pe lângă care trece

înainte să intre în foaier, unde paşii săi răsună atât de tare, încât el devine şi mai agitat.

Bărbatul de la recepție îşi ridică privirea din ziar şi îl întreabă cum îi poate fi de folos.

— Ăăă... am o întâlnire cu Gerhard Stiibs, spune Henry. În camera 320.

— Liftul este acolo, răspunde omul, arătând dezinteresat spre peretele îndepărtat.

Se apropie de lift, un cub lucios de oglinzi şi alamă lustruită, cu un buton luminat care indică cifra 3. Uşile alunecă şi se deschid spre un coridor şi dintr-odată e acolo. Bate la uşă şi un bărbat îl conduce la interior. Este unul dintre cei din seara anterioară, doar că, de data asta, poartă o uniformă germană, îi strânge mâna.

Mai sunt doi ofițeri acolo. Henry îi salută şi încearcă să pară relaxat, dar e prea agitat, prea conştient de propria-i expresie, prea preocupat de cum vorbeşte şi cum merge prin cameră, înainte să se aşeze. Cum reuşesc? se întreabă, trăgându-şi scaunul aproape de masă şi întrebându-se unde să-şi pună mâinile. Cum reuşesc să rămână atât de demni, de parcă nici nu s-ar gândi la felul în care să se poarte sau ce să spună şi să facă. Doar există şi acționează. Dacă-i mănâncă gâtul sau capul, se scarpină, fără alte gânduri, şi continuă nestingheriți, exact cum face comisarul acum, scărpinându-şi obrazul în timp ce-I spune lui Henry să repete câteva lucruri spuse despre Rezistență şi despre armele ascunse.

Din fericire, Henry poate să-şi calmeze nervii şi, încurajat de privirea de pe chipul comisarului, reuşeşte să se relaxeze şi să se concentreze pe poveste, aşa cum făcea la cafenea, oferindu-le bucățele de adevăr, privind cum le înghit, urmărindu-i cărarea de firimituri, pas cu pas, până ce înțeleg ideea principală.

Sunt uluiți. Le-o citeşte pe fețe, iar Gerhard Stiibs aproape că străluceşte de mândrie părintească. După ce Henry termină, îi fac o ofertă, ceva mult mai măreț decât visase.

Ofițerii SS vor să-l angajeze.

Vor ca Henry să noteze orice i se pare suspect, pe oricine pare să facă un lucru pe care n-ar trebui să-l facă. Oricine deține un radio ilegal sau susține partea greşită, de exemplu. Vor să fie ochii şi urechile lor, aşa cum se exprimă Gerhard Stiibs, şi să le raporteze totul.

— Ca un spion? întreabă Henry.

— Ca un spion, răspunde Stiibs, zâmbind.

În plus, ar vrea să se infiltreze în Rezistența norvegiană, să descopere unde le este baza, să afle unde-şi ascund armele şi să-i raporteze totul lui Gerhard Stiibs.

Numele său de cod este „Lola”.

Îi oferă 100 de coroane pe săptămână, mai mult decât a câştigat vreodată la magazin, şi țigări gratuite, rații de mâncare şi alcool.

Țigara comisarului i se îndoaie sub degetul mare, când o striveşte în scrumieră.

— Aşadar, Rinnan. Poate că ai nevoie de câteva zile în care să te gândeşti la oferta mea, spune el. .

Henry clatină însă din cap şi spune că n-are nevoie de timp de gândire. Îşi strâng mâinile şi trec prin formalități. Henry este condus pe coridor şi la lift.

Îi vine să țipe de bucurie când uşile se închid în urma lui şi se admiră triumfător în oglindă, în timp ce zumzetul maşinăriei îl coboară la parter. Nici nu se oboseşte să-l privească pe cel de la recepție – cine mai e şi ăla? Un student, un lucrător care poate fi oricând dat afară, un alcoolic? Portarul îi spune ceva, dar Henry trece pe lângă el, simțind că i s-a luat un văl de pe ochi, dezvăluindu-i viitorul. Iese pe uşă, iar seara caldă de vară miroase a liliac

şi a iarbă, a parfum şi a ţigări. Pentru prima dată, îşi dă seama ce reprezintă sculptura. E o afurisită de phoenix, îşi spune, mulţumit, şi o mângâie pe cap.

Henry nu-i dă niciun amănunt Klarei. N-ar înţelege. Dar îi dezvăluie că a făcut rost de o slujbă importantă, ca asistent şi ghid local pentru comandantul regional german. Îi spune să ţină secretul. Îi zice cât va câştiga în curând şi priveşte cum i se risipesc grijile de pe chip şi cum zâmbeşte. Familia e salvată. Klara va trebui să se alăture Partidului Naţional, dar nu e o problemă, spune ea, fiindcă adevărul e că aşa va face toată lumea, dacă trăiesc sub noul regim.

Klara se apropie de Henry, din corp îi radiază căldura, iar el închide ochii, uşurat.

Când deschide iar ochii, a doua zi, are deja un plan. După micul dejun, se duce să-şi cumpere o ţinută de seară. Este un costum maro-închis, similar cu uniforma lui Gerhard Stiibs. Apoi sare în maşină şi iese din oraş, pe drumurile întortocheate, şi ajunge la ferma unde fuseseră arestaţi de nemţi cu doar câteva luni mai devreme. Simte că totul face parte dintr-un plan mai important. De parcă tot ce s-a întâmplat l-ar fi adus aici.

Ce noroc c-a fost prins de germani! Ce noroc că a fost deja aici, că a condus camioneta cu muniţie, că a văzut operaţiunile norvegiene înainte să se închidă plasa. Informaţiile acestea sunt de o valoare imensă pentru agentul secret care e acum!

Henry parchează în curtea dintre hambar şi fermă şi remarcă înăuntru o fetiţă, care loveşte cu o lingură de lemn în pervaz, înainte să apară mama ei şi să o tragă la o parte. Câteva clipe mai târziu, se deschide uşa şi iese un bărbat cu cizme de cauciuc. Şi-a aruncat o haină peste salopeta jerpelită. Durează câteva clipe să-l recunoască pe Henry.

— Să fiu al naibii... te-au lăsat să pleci? întreabă fermierul.

Henry încuviințează sincer.

— Da. Din fericire, am fost eliberați după două săptămâni, spune Henry, strângându-i mâna cu entuziasm. Dacă ar şti ce ştim noi, continuă, mai încet.

Între ei pluteşte gravitatea.

— Armele sunt în siguranță?

Fermierul încuviințează, cu o sclipire în priviri.

— Poți să-mi arăți unde sunt?

Fermierul îl duce după hambar, spre un tufăriş de urzici şi zmeuri. Doar cineva care ar privi cu mare atenție ar vedea că urzicile, cu perii lor mărunți şi usturători, au fost date la o parte şi îşi arată partea inferioară a frunzelor.

— Doi metri în tufiş, spune el.

— Grozav! în siguranță, zice Henry, bătându-l pe umăr. Este esențial pentru Rezistență ca armele să rămână aici. E în regulă?

— Da.

— Trebuie să-ți mulțumesc pentru curaj.

— Ah, nu e mare lucru, spune fermierul încet, însă Henry îşi dă seama cât de mândru e fermierul, chiar dacă rezistă şi nu zâmbeşte.

— Dar este important. Curajul celor ca tine ne va ajuta să îi batem pe nemți şi să-i scoatem din țară!

Fermierul încuviințează. Henry îl bate iar pe umăr, ca un prieten bun, şi porneşte spre maşină.

— Încă un lucru, zice Henry încet, deschizând portiera.

— Da?

— S-ar putea să apară oameni din Partidul Național pe-aici, să adulmece. S-ar putea să fie norvegieni care au trădat... Este foarte important să nu spui nimănui despre arme. Ai priceput?

— Priceput! N-o să pomenesc nimănui!

Henry Oliver Rinnan se urcă iar în maşină şi îşi pune mănu-şile. Porneşte motorul şi îşi imaginează reacția şefului

său german, conducătorul Gestapo-ului, la biroul său, zâmbind în timp ce Henry îi raportează unde sunt armele secrete. În prima lui zi la datorie! Va dezvălui totul. Curând, carnețelul i se va umple de observații, mici şi mari, despre tot ce i se pare suspect, începe să se gândească la magazinele şi cafenelele de vizitat, la locurile în care se întâlnesc de obicei comuniştii şi membrii Rezistenței. Le va arăta el lor. Le va arăta tuturor că este cel mai bun agent pe care şi l-ar fi putut dori.

K de la Kaffistova, unde urcai după ce te opreai la magazinul de ceasuri din Trondheim, chiar dacă aveai deja câteva ceasuri de mână dintre care să alegi. Dar tot erai binevenit când deschideai uşa şi intrai, dacă erai în zonă, pentru a-l saluta pe proprietarul evreu şi pentru a te uita la ceasurile ajunse recent, cu toate detaliile şi mecanismele lor noi.

K de la kioskul din Trondheim, de unde cumperi uneori un ziar, în drum spre port, cu depozitele sale enorme, ca nişte cutii, cu marea de un albastru întunecat care se loveşte uşor de beton şi cauciucurile de tractor atârnate pe chei. Mi te imaginez mergând într-acolo, într-o dimineață. Soarele este încă jos pe cer, în timp ce macaralele masive, arcuite, cu ciocurile gigantice de metal, aruncă umbre lungi deasupra oraşului. Este o zi plină de gemete şi scrâşnete de maşinării. Strigăte ici şi colo. Un bărbat care fluieră. Mi te imaginez plimbându-te pe docuri, discutând cu unii dintre căpitanii bărcilor, şi îmi închipui nerăbdarea ta, când nava alunecă dinspre fiord. Are ceva aproape hipnotic, ca atunci când te uiți la un foc de tabără, pentru că, deşi fiorul nu se schimbă şi nava se apropie încet, e suficient să te învăluie. Carcasa portocalie, străbătând apa. Pescăruşii dând târcoale deasupra, înainte ca păsările să-şi dea seama că e doar un mărfar şi că nu le va oferi mâncare. Îmi imaginez formele micuțe de oameni care se mişcă la bord sau privesc

de pe punte. E suficient să rămâi acolo, urmărind totul, până ce nava ajunge la doc şi scrâşneşte, lipindu-se de cauciucurile imense de tractor. Vasul este securizat cu frânghii atât de groase, că ar fi putut proveni dintr-o colonie de giganți, atât de grele, că trebuie trase de funii mai mici, înainte ca bucla enormă să poată fi ridicată peste chei.

Îmi imaginez că profiți de ocazie să-ți practici limbile vorbite în aceste drumuri la docuri. Germană cu lucrătorii germani, franceză cu un angrosist şi rusă cu un căpitan de navă, înainte să revii la magazin cu o cutie plină de nasturi, pene şi panglici de mătase. Aflu că aceste drumuri în port au dus la speculațiile că viața ta era doar de acoperire, că magazinul şi chiar şi familia erau doar momeli, că erai, de fapt, spion pentru ruşi, pentru englezi sau pentru ambii.

Ştiu ce s-a întâmplat în cartierul general al lui Rinnan, în Bandeklosteret, când taxiul opreşte şi parchează lângă drum. Este octombrie, iar eu m-am întors, în sfârşit, în locul în care se întrepătrund toate poveştile, de data asta după ce am stabilit o întâlnire prin e-mail, acum câteva luni. Verific ora pe telefon, în timp ce şoferul de taxi îmi oferă bonul. Este 17:55, aşadar am ajuns cu câteva minute mai devreme. E o stradă lăturalnică şi n-ai trece în mod obişnuit pe ea, iar vremea rece ține copiii în casă, departe de trotinete şi trambuline. Cartierul este aproape complet tăcut. Singurul zgomot vine de la o motoretă care schimbă vitezele la câteva străzi distanță.

— Succes! zice şoferul.

Cunoaşte povestea casei şi venea aici adesea, copil fiind, doar să se uite la ea. Să fie lângă ea. Îi mulțumesc şi închid portiera, întorcându-mă să privesc clădirea. Păşesc pe aleea îngustă, acoperită cu pietriş, şi sun la uşă.

Un bărbat înalt şi subțire deschide. Îl recunosc din articole. Ne strângem mâinile şi, după câteva întrebări despre călătoria mea, mă invită înăuntru.

Camerele care mi se dezvăluie par surprinzător de normale, de parcă mă aşteptam să fie ca un muzeu. Câteva uşi pornesc dintr-un coridor pe care-l recunosc după schiţele consultate şi după cele făcute de Grete.

— Acolo era dormitorul copiilor? întreb, iar proprietarul deschide uşa spre o cameră folosită acum drept bibliotecă pentru benzi desenate, aşezate în ordine cronologică şi incluzând ediţii complete din Donald Duck vechi de câteva decenii.

Precum Ralph Tambs Lyche, înaintea lui, şi proprietarul actual este colecţionar. Văd şi câteva cutii cu viniluri. Mă uit spre colţul în care mi-a zis Grete că erau paturile ei şi al lui Jannicke.

Era camera în care mergea la culcare fiica de opt ani a unuia dintre membrii bandei. O fetiţă care, probabil, stătea întinsă aici, pe timp de noapte, ascultând ce se întâmpla în pivniţă, apoi adormea în zumzetul permanent al vocilor.

Proprietarul îmi arată livingul, cu bucătăria adiacentă. Pe şemineu văd un şir de gloanţe mici, ciudat de moi, cu vârfurile aplatizate, după ce s-au ciocnit de pereţii de piatră. Gloanţe pe care proprietarul le-a găsit când a dat jos nişte panouri de pe pereţi. Îmi arată bucătăria şi uşa care dă înspre grădină. Apoi mergem sus. Văd o uşă care duce spre un soi de debara plină de mărunţişuri şi observ mica deschidere din tavan prin care, cândva, Jannicke şi Grete s-au târât, cu lumânări aprinse, şi au găsit camera secretă. Lângă noi se află uşa dormitorului cu fereastra arcuită, camera pe care Rinnan o folosea drept centru de comunicaţii, cu o linie directă şi un telegraf conectat la Hotelul Misiunii. Proprietarul dă la o parte nişte hârtii de pe pat şi mă întorc pentru a vedea un pat încastrat în perete. Aici se odihnea Ellen când avea migrene, aici zăcea, cred eu, dar nu-i spun nimic omului. Întreb dacă este OK să fac nişte poze cu telefonul. Apoi coborâm.

— Cred că vreți să vă uitați în pivniță, spune bărbatul, deschizând uşa de lemn întunecat, care eliberează un miros de aer închis.

Încuviințez şi zâmbesc, apoi mă țin după el, pe scări în jos, cu pereți de piatră care se sfarmă de fiecare parte. Uşa este deja întredeschisă. Poate c-a mers s-o deschidă înainte de sosirea mea.

Uşa a fost cândva acoperită de o coală mare de hârtie, pe care unul dintre membrii bandei a desenat cu carioca o uşă medievală, cu balamale de fier şi scânduri diagonale. Clanța adevărată a fost trecută prin hârtie, iar deasupra scria Bandeklosteret, alături de o propoziție despre băutură, pe care nu am putut s-o descifrez pe toată: „Dacă eşti obosit şi sfârşit, un shot este [...]".

Intru în cameră şi mă întorc, aşteptându-mă să văd al doilea desen, despre care ştiam că atârnase cândva de cealaltă parte a uşii, un desen cu un schelet care ținea o coasă, iar sub el stătea scris „Bun venit la petrecere!"

Tavanul e jos şi încerc să-mi imaginez obiectele despre care ştiu că au fost cândva aici. La stânga, acolo, a fost un bar care, câțiva ani mai târziu, a devenit scena folosită de Grete şi de Jannicke. Am văzut deja cele două butoaie şi multe alte lucruri care fuseseră în pivniță la Muzeul Justiției din Trondheim, mai devreme.

Proprietarul îmi arată alte gloanțe găsite în timp ce renova casa, apoi mă conduce unde se aflaseră cândva celulele. Sunt două temnițe mici, li se văd vechile găuri de şurub, iar pe perete au rămas petice mai deschise, unde fuseseră lonjeroane de lemn.

K de la Komissar, numele de familie moştenit de la tatăl tău, Israel Komissar. Un nume derutant de asemănător cu ale multora dintre oamenii implicați în arestarea ta, în proces şi în felul în care ai fost tratat. Poate fiindcă au aceeaşi origine, comisar al Reich-ului. Din câte ştiu, numele

i-a fost dat tatălui tău fiindcă lucra ca pădurar pentru țarul rus – Komissarov, cel care-l slujeşte pe țar.

Numele a trecut la Gerson şi, prin el, la Ellen Komissar, care e singură acasă, după obicei, când se întâmplă. Este o zi obişnuită, în mijlocul săptămânii, când deschide uşa pivniței. Un curent rece, din piatră şi praf, suflă din interior, oprind-o. Ştie că trebuie să coboare, pentru că servitoarea a ieşit cu Grete, şi bluza pe care vrea să o poarte e la uscat acolo. Gerson e la lucru, iar Jannicke, la şcoală. Se gândeşte să îmbrace altceva sau să renunțe la plecare şi să meargă sus să se întindă. Dar ar fi păcat.

Uneori, Ellen îşi doreşte să dispară sau, mai bine, să fugă de toate, să abandoneze totul, aşa cum a făcut Nora cu Helmer în Casa cu păpuşi[6], şi să plece, să reînceapă să cânte la pian, să dea concerte. Se vede în fața unei săli pline ochi, primind ovații în picioare. Se vede împachetând şi plecând, luând maşina şi părăsind căsătoria ei sufocantă, departe de imaginile oribile care-i vin în minte brusc, departe de ideea că dă greş în toate. Dar unde să meargă? Cum să câştige bani? N-ar funcționa. Nu ştie să facă nimic. Este doar nepoata unui magnat al tutunului de origine evreiască, pe nume Moritz Glott, şi a soției sale norvegiene, Rosa Olivia. A crescut într-o vilă, cu bucătari, cusătorese şi servitoare, o existență susținută de o avere pe care războiul i-a răpit-o familiei ei. Deşi bunicul a încercat să protejeze averea, transferându-şi acțiunile copiilor şi soției norvegiene, autoritățile i-au confiscat oricum bunurile. Au luat fabrica de tutun din Oslo, vila şi casa de la țară, din Konglungen. Vila tatălui ei din Heggeli a fost, şi ea, luată de nazişti, care au transformat-o în cazino. După aceea, nu le-a rămas decât să fugă.

---

[6] *Piesă în trei acte scrisă de Henrik Ibsen.*

N-a ajutat faptul că mama ei era din nordul Norvegiei, pentru că era suficient să ai o singură picătură de sânge evreiesc. Familia nu pricepuse cât de gravă era situația până ce nu le-au bătut la uşă soldații nemți. Aveau ordine să-i aresteze bunicul, pe Moritz, fiindcă era evreu. Chiar când discutau de ce să meargă cu ei şi cu ce greşise, bunicul ei a făcut infarct, ceea ce, în mod ironic, i-a salvat pe toți, fiindcă hotărârea inițială a soldaților de a-l aresta s-a evaporat. I-au cerut lui Moritz să se prezinte la ei, dacă supraviețuia, şi, în timp ce zăcea pe podea, cu junghiuri în piept, iar familia aştepta ambulanța, soldații au plecat. Moritz a ajuns la spital, ceea ce i-a dat familiei sale suficient timp să scape. El şi Roşa au fugit la o cabană din Gubrandsdalen, în timp ce Ellen şi restul familiei au ajuns în Suedia, cu ajutorul celor de la Transporturi Cari Fredriksen. Au condus până la grădină şi s-au ascuns sub o prelată, lângă străini: Ellen, sora ei geamănă, şi părinții lor, toți înghesuiți în beznă, îngroziți că-i va opri cineva.

Au ajuns peste graniță în viață, dar senzația de siguranță n-au mai regăsit-o. Nici ambiția lui Ellen de a cânta, de a deveni artistă. Locuia în Suedia. Anii au trecut. L-a cunoscut pe Gerson, iar războiul s-a sfârşit. Dar pentru Ellen nu se încheiase. Ea era bântuită de trecut, fie că-i plăcea sau nu, exact ca în dimineața aceea din uşa pivniței.

Uşa se ridică în fața ei. Ea stă în linişte, apoi clatină din cap şi pune mâna pe clanță. Uşa scârțâie şi se deschide, ca de obicei. N-are niciun motiv să fie speriată, îşi spune, vârând capul înăuntru. Aerul închis se ridică, rece şi prăfos. Coboară scările, ținându-se de balustradă, gândindu-se, un moment, că mâna lui Rinnan trebuie să fi alunecat pe acelaşi lemn, şi îi dă repede drumul, de parcă ar fi ars-o. Respiră greu, dar se obligă să coboare, pas cu pas. Se opreşte jos şi se uită în cameră.

— E cineva? face ea în camera pustie, asigurându-se că nu e nimeni.

Niciun răspuns. Intră, păşind pe scânduri. A mai fost şi înainte aici, firește, n-are motiv de neliniște, crede ea, dar nu singură, iar când eşti singur imaginația ta poate schimba ce vezi într-o cameră, poate umple totul de imagini şi amintiri, aşa cum face pivnița acum. Trece pe lângă bar, unde banda lui Rinnan şi-a turnat cândva de băut, la interogatorii, şi îşi imaginează prizonierii bătuți, legați de scaune, cu bice şi lanțuri. Aude țipetele şi îşi aminteşte informațiile divulgate, în timp ce oamenii îi zâmbesc diavoleşte, lipsiți de sensibilitate, incapabili să-şi dea seama cât de mult rău fac cuvintele lor.

Ellen clipeşte ca să alunge imaginile şi se grăbeşte. Vede găurile de glonț din perete, dar continuă, făcând colțul în spălătorie, unde bluza ei de mătase atârnă pe sârmă, lângă o față de masă, lenjerie şi un cearşaf. Este ridicol să creadă că e cineva acolo, se gândeşte. Nu există fantome. Dar mâinile tot îi tremură când desface hainele din cârlige, atât de repede, că bluza ei albă cade pe jos şi este obligată să dea la o parte cear-şaful şi să se aplece. Ia bluza de pe jos şi țipă când vede ce se află sub ea – e doar o scurgere circulară, destinată apei, dar, pentru o secundă, Ellen zăreşte sânge în ea şi aude cuvintele prietenei sale: Ai auzit? Au ciopârțit trei oameni acolo, jos.

K

K de la Karl Dolmen. Nouăsprezece ani. Blond. S-a alăturat bandei în mai 1942 şi a înaintat repede, devenind cel mai apropiat confident al lui Rinnan.

În acea zi de aprilie 1945 Karl era cel care stătea acolo, cu o expresie tulburată pe chip. Gâfâia, cu un topor însângerat în mâini.

L

L de la Lisabona, unde a avut loc masacrul din 1506, când o mulțime creştină – după o perioadă lungă de secetă şi recolte slabe – şi-a manifestat disperarea şi furia asupra populației evreieşti a oraşului, care a fost persecutată, întemnițată, ucisă şi arsă. Aproape toți cei cinci sute de evrei din Lisabona au murit în câteva zile însângerate de aprilie.

L de la lumina din grădina de pe Jonsvannsveien căzând printre copaci, aşa cum şi-o aminteşte Ellen, în prima lor vară. Îşi aminteşte cum a ridicat privirea şi l-a văzut pe Gerson ținând-o pe Jannicke de brațe şi ajutând-o să sară pe scări. Fetița strălucea de bucurie. Ellen e întinsă pe jos, în camera cu fereastra boltită, şi se gândeşte la viața ei din exil, în Suedia. Lumina din ochii lui Gerson, când s-a întors spre ea. Cât de firesc se purta el, şi cum într-o seară s-a ridicat, în timp ce cântau nişte muzicieni, şi i s-a permis să şadă în spatele bateriei. Îşi aminteşte cum i se mulau pantalonii pe fund şi cum îi zâmbea, când s-a aşezat pe scăunelul de la tobe, a apucat bețele şi a bătut ritmul unui cântec de jazz care pornise deja. Îşi aminteşte fericirea pe care o simțea, când se trezea alături de el şi ea îi mângâia coapsa cu palma. L de la lascivitate şi de la lungile dimineți petrecute în pat, doar ei doi, ascultând zgomotele trecătorilor atât de aproape, că trebuiau să facă sex în tăcere.

Acum, când Ellen zace singură în mansardă, cu o migrenă cumplită, toată fericirea aceea pare ceva din trecut, iar lumina care încearcă să răzbată printre perdele face totul mai rău.

L de la Landstadvei 1, adresa familiei Rinnan din Trondheim. Un băiețel se sprijină de fereastra de sus, într-o după-amiază, aproape de sfârşitul războiului. Este fiul lui Henry, Roar, care priveşte, cu fruntea lipită de sticla rece, peisajul de pe stradă şi copacii transformați de lumina aurie

a soarelui. Priveşte o pasăre, în timp ce mama lui zdrăngăne oale în bucătărie. În sfârşit, îşi vede tatăl apropiindu-se grăbit. Băiatul ridică o mână, să-i facă semn, dar tatăl nu îl vede, ci doar priveşte înainte, apoi se opreşte lângă un copac. Îşi aprinde o ţigară. Ce aşteaptă? se întreabă băiatul. Vede un alt bărbat apropiindu-se repede, agitat. Vede cum tatăl lui se ascunde după copac, iar când celălalt se apropie, îl urmăreşte cum sare brusc, apucându-l de guler, încât celălalt se trage înapoi, îngrozit. Tatăl gesticulează cu mâna liberă, în care ţine o armă, şi îi aude vocea, ţipând cu furie. Ce-a făcut celălalt? se întreabă Roar, gândindu-se imediat că mama lui nu trebuie să observe ce se petrece. Nimeni n-ar trebui să vadă asta, cum tatăl lui trânteşte un străin pe jos, în faţa lui, pe panta acoperită cu iarbă unde se duc la sanie iarna, lovindu-l atât de tare, încât acesta cade şi se rostogoleşte. Tatăl lui îşi strecoară pistolul înapoi în jachetă, îşi trece degetele prin păr şi îşi îndreaptă bretonul, apoi continuă să urce. Roar simte că-i bubuie inima în piept, că i se amestecă gândurile. Dintr-odată, tatăl lui ridică privirea spre casă, iar băieţelul sare de la geam, fiindcă nu vrea ca Henry să ştie că el a văzut totul.

L de la „Last Train”, barul din Oslo care, mulţi ani, a fost locul favorit al lui Rikke. Un spaţiu mic şi strâmt, cu muzică, decorat ca un vagon de tren, cu separeuri de piele neagră. La sfârşitul anilor '90, barul era încă un loc în care fumul de ţigară se ridica de la mese, iar oamenii trebuiau să urle unii la alţii pe deasupra muzicii din boxe. Într-o seară, s-a trezit vorbind cu un tip la bar, care purta bocanci de armată şi blugi negri. Avea o faţă prietenoasă, s-au plăcut şi au ajuns să vorbească puţin, înainte ca el să se dovedească nu parte din comunitatea antirasistă, cum crezuse Rikke, ci contrariul. Era neonazist.

— Atunci, nu mai avem ce să vorbim, a zis Rikke. Eu sunt dintr-o familie de evrei.

A părut surprins şi trist, de parcă i s-ar fi părut imposibil. A întrebat-o pe Rikke ce nume poartă.

— Komissar, a răspuns ea, iar tânărul a încuviinţat de câteva ori, înainte să spună: Komissar, da. Eşti pe lista noastră.

— Ce listă? a zis Rikke.

— Lista cu oameni de ucis. Komissar e pe listă, a repetat el, apoi s-a oprit, parcă ezitând să dezvăluie ceva.

Rikke l-a privit lung şi a clătinat din cap. Fără alte cuvinte, s-a întors la masă, la prietenii ei, cu teama şi neliniştea cuprin-zându-i corpul.

În celulele Falstadului miroase a trupuri nespălate. Se râde din când în când, când un prizonier spune o glumă. Eşti surprins de câte ori se întâmplă, de parcă umorul n-ar fi fost printre primele victime ale războiului, ci printre ultimele, de parcă ar ajuta prizonierii să mai uite de spinii ascuţiţi ai neîncrederii, le-ar readuce viaţa în priviri şi relaxare pe chipuri – cel puţin câteva secunde – într-o clipă care aminteşte vag de milă.

L de la „Lillemor” sau Esther Meyer Komissar, aşa cum se numea, de fapt. Singura care a rămas în Suedia, după ce familia ei a fugit când a izbucnit războiul, în 1940. Lillemor ar putea fi singura dintre noi care supravieţuieşte, te gândeşti uneori, când circumstanţele îţi permit energia şi pacea necesare. Când lucrezi în carieră şi paznicii vorbesc între ei. Nu vei vedea asta, dar Lillemor a supravieţuit tuturor şi avea aproape nouăzeci şi nouă de ani când Rikke şi cu mine am vizitat-o în 2016, la Stockholm.

Era o duminică de septembrie timpuriu şi stabiliserăm să ne întâlnim la ea acasă, într-un apartament în stil funcţional dintr-un bloc de la periferie. O întâlnisem de câteva ori înainte, ultima dată la înmormântarea lui Gerson, şi mi-o aminteam drept o doamnă energică şi colorată, care purta ochelari de soare mari, pantaloni roşii şi avea o

pasiune pentru artă. Dar asta se întâmpla cu nişte ani în urmă, acum nu ştiam cum se mai simte. Timpul poate curge foarte repede pentru cei bătrâni, la fel ca pentru copiii mici, unde doar câțiva ani pot separa un bebeluş care se târăşte de un preşcolar cu rucsăcel în spate.

La un vârstnic, cinci, şase ani pot face diferența dintre cineva în putere şi cineva cu demență, dar nu era cazul cu fiica ta. Lillemor ne-a primit cu un zâmbet şi un cadru de mers, pe care ținea o tavă pentru micul dejun şi o cană de cafea. Purta un cardigan roşu-aprins şi pantaloni albi, cercei asortați şi o tunsoare paj. Ne-am descălțat, i-am oferit sticla de porto şi coşul de căpşuni pe care le aduseserăm şi ne-am croit drum printre primele secunde de stângăcii sociale, ajutați de comentarii despre cât ne bucuram de revedere. Imediat după aceea, când eram în bucătărie şi ajutam cu masa, a atins cu degetul ei de aproape nouăzeci şi nouă de ani o farfurie verde-mentă pe care o aveam în mâini şi a zis:

— Aveam farfuria aceasta când eram mică. Părinții mei o aduseseră din America.

Pentru o clipă, îmi imaginez mânuța ei de cinci-şase ani şi degețelele cu piele moale, iar imaginea se suprapune peste cea a degetelor ei ridate şi a unghiilor aproape albastre. Farfuria a avut cândva o aură de măreție.

Şi apoi?

O conversație în livingul ei plin de tablouri şi de mobilă veche din apartamentul tău. De exemplu, canapeaua dublă, micuță, pe care şedeau Lillemor şi Marie, decorată cu sculpturi şi brocart, supraviețuise. Am băut cafea, iar ea ne-a vorbit în suedeză despre copilăria ei, un monolog care se întorcea mereu în acelaşi punct, cel în care precizase ceva cu nişte minute înainte, dar care, de fiecare dată, includea amănunte noi, descrieri noi, de câteva ori construite înțelept

şi surprinzător – ca atunci când Rikke a întrebat-o cum de cumpăraseră Gerson şi Ellen casa lui Rinnan, după război.

Lillemor şi-a privit mâinile o clipă, frecându-şi degetele îna-inte să apuce un strat de haine imaginare şi să le îndepărteze:

— Renunți la sentimente, a spus ea. Trebuie.

Trebuie să renunți la sentimente.

M-am aplecat uşor în față, pe canapea, gândindu-mă la ce auzisem despre Ellen: că se îmbolnăvise tot mai rău cât locuiseră în casa aceea, în timp ce Gerson părea neatins.

— Dar... am impresia că Gerson şi Ellen au fost afectați diferit de casă, am spus.

Mâna ei îmbătrânită a aşezat ceaşca de cafea pe tava pentru micul dejun, care se afla încă pe cadrul pentru mers.

— Da, Gerson avea ceva, a zis ea. Nu permitea niciodată cuiva să se apropie prea mult de el, aşa că niciodată nu ştiam ce simțea, de fapt. Ellen era diferită. Era complet... deschisă, a zis Lillemor, gesticulând, şi, într-un fel, nu avea niciun filtru.

Cuvintele au rămas suspendate câteva secunde în aer, apoi conversația a făcut un salt, precum un câine care aleargă într-un parc: adulmecă o bancă şi un copac, într-un loc, apoi goneşte altundeva, înainte să revină la proprietar şi să repete acțiunea, în cercuri tot mai largi. La fel se învârtea şi discuția noastră, în mai multe direcții, doar ca să revină la unul dintre elementele-cheie din orice viață de om: copilăria. Fără ca unul dintre noi să întrebe, doamna de aproape o sută de ani ne-a spus că făcuse balet la Teatrul Trondelag de când avea patru ani.

— Aşa am reuşit să rămân sănătoasă toți anii ăştia, a zis ea, întinzându-şi brațele cu grație şi îndreptându-se pe scaun.

A executat un grandplie, din poziție şezândă.

Când Lillemor a făcut mişcarea, mi-am imaginat-o copilită, îmbrăcată într-un costum de balet roz-deschis, cu poante legate în jurul gleznelor, asemenea fiicei mele, înainte ca discuția să se îndrepte în altă direcție. Povestea ei a sărit la Ocupație, a parcurs repede evadarea în Suedia şi a făcut o piruetă spre partea finală, în care ea a ales să rămână, după război, în timp ce toți ceilalți s-au întors în Trondheim.

A pomenit de oraşul ei natal şi asta ne-a adus conversația înapoi de unde pornise, la Teatrul Trondelag, şi la cum făcuse balet acolo, când era mică.

— Fără îndoială, aşa am rămas sănătoasă toți anii ăştia, a repetat, ridicându-şi iar brațele într-o mişcare elegantă, imponderabilă, dar de data asta dosul palmei sale s-a ciocnit de ceaşca de cafea de pe cadru şi a făcut ca lichidul maroniu-deschis să i se verse peste pantalonii albi şi pe parchet.

Dintr-odată, vârsta i s-a reflectat în mişcări şi vraja s-a rupt.

Am adus nişte şervețele din bucătărie şi am lăsat hârtia să absoarbă toată cafeaua vărsată sub scaunul ei şi în jurul roților cadrului. Ne-a povestit despre bona pe care ai angajat-o să se ocupe de copii şi a vorbit călduros şi îndelung despre mama ei, Marie, despre cât era de inteligentă şi de pricepută la discursuri şi la scris articole. Cânta frumos, din voce şi la pian, şi a fost prima femeie care a mers la Facultatea de Drept, înainte să rămână însărcinată cu Lillemor.

Ne-a povestit despre buticul din Trondheim, despre Paris-Viena, şi despre cum i-a cerut mama ei lui Gerson să se mute înapoi, ca s-o ajute, şi despre cum a încercat să le găsească o casă.

— Timpul vindecă toate rănile, a zis ea, apoi s-a oprit, aproape răzgândindu-se, şi a spus: Nu pe toate. Dar vindecă.

L de la lasitudine. Ellen zace în dormitorul de la etaj, cu ochii închişi, visând la altă viaţă, pentru că, deşi au trecut câţiva ani de când a născut, este tot afectată de apatie şi extenuare. Nu suportă să fie cu alţi oameni şi nici nu este mama care şi-a dorit mereu să fie, pentru că viaţa ei e atât de diferită de cum şi-o închipuise. Cândva, avea o familie în jur. Avea oportunităţi de aur. Cântase la pian de mică, sperând să dea cândva concerte solo, în sala principală a universităţii. Era tânără şi îndrăgostită. A venit războiul şi a distrus totul: concertele, iubitul, casele din Heggeli şi din Nordstrand, cusătoresele, casa servitorilor, şoferul şi fabrica. Acum? Îşi petrece toate zilele şi nopţile într-o cameră de tortură şi împarte patul cu un bărbat care nu e aproape niciodată acasă. Acum trăieşte la capătul puterilor, ducând o viaţ care o obligă să plece de aici cât mai des, să-şi lase copilele singure cât mai des, chiar dacă nu vrea şi chiar dacă este în opoziţie cu felul în care se vede pe sine. Nu se poate abţine. Aude râsete de la etajul inferior.

Ce fel de persoană sunt? se întreabă, întorcându-se cu faţa la perete. Ascultă cum se joacă bona lor daneză cu fetele, cum reuşeşte să facă toate lucrurile cu care Ellen nu se descurcă. Bona poate privi copilele în ochi şi poate râde din suflet, plină de vervă. De ce Ellen nu poate face la fel? De ce este interesată doar să privească totul de la distanţă? Când copilele sunt afară, sau când Jannicke se joacă împreună cu sora ei mai mică, sau e la şcoală, atunci Ellen n-are probleme în a-şi imagina ce va face cu ele. Le va învăţa să coasă, poate, sau le va duce la teatru ori în oraş. Îşi imaginează cum se plimbă împreună, doar ele trei, şi pe cele două fetiţe privind-o cu zâmbetul pe buze sau râzând, în timp ce conversaţia curge şi vorbesc despre tot ce mişcă.

Dar nu reuşeşte să transforme visul acela în realitate. De fiecare dată când fetele adevărate intră pe uşă, cu întrebările lor, cu zgomotul şi cu solicitările, visele par să se evapore, înlocuite de o ceaţă întunecată care o înghite, forţând-o să se retragă, să se întindă şi să asculte cum viaţa merge mai departe, la alt etaj, fără ea.

Poate sunt bolnavă? îşi spune, închizând iar ochii. Sau, mai rău, poate că e ceva cu mine, poate că am un soi de defect gene-tic. Sunt şi alţi oameni aşa? Vecini, membri ai familiei, prieteni ai lui Gerson? Cum se descurcă? Cum pot zâmbi atât, râde atât, vorbi aşa de liber?

Sunt proşti? Nu ştiu ce s-a întâmplat sau sunt doar insensibili? De ce numai eu nu reuşesc să uit aceste gânduri? se întreabă, mergând spre living. Trece pe lângă camerista care fredonează pentru sine. Este atât de tânără, de zveltă şi poartă rochii care-i scot în evidenţă şoldurile şi sânii, prin croială, fără decolteu, fără să fie prea scurte sau indecente, pentru că nu sunt, nu e nimic în felul în care se îmbracă să poată fi criticat, dar chiar şi aşa! Chiar şi aşa, are ceva provocator şi l-a văzut pe Gerson strecurându-i priviri, din când în când. Ridică ochii, accidental, din ziar, când camerista trece pe lângă el, cât să-i vadă fundul în timp ce ea dispare din cameră, cu nişte far-furii sau prosoape în mâini.

Doamne, adună-te, Ellen! se gândeşte, încercând să renunţe la temeri, dar paranoia tot revine. Recent, a dat peste Gerson şi peste cameristă, în bucătărie, singuri. Vorbeau, la peste un metru distanţă; n-a intrat în dormitor, în timp ce erau îmbrăţişaţi, iar rochia cameristei, ridicată peste coapse. Dar era ceva în aerul din încăpere sau, mai precis, în felul în care s-a schimbat când a intrat Ellen. Râsul cameristei s-a stins şi căldura dintre ei s-a răcit, ca o schimbare bruscă de vreme la final de vară. Încercase să zâmbească şi, pe un ton deschis şi entuziasmat, să întrebe

despre ce vorbeau. Dar au fost prea surprinşi de entuziasmul ei, poate, iar dacă nu erau deja ruşinaţi, prezenţa ei le-a amintit de trădarea pe cale să se întâmple, oare? Sau exagerează ea? Şi-a imaginat totul? Camerista e simpatică, fermecătoare, iar Gerson ar trebui să-i poată vorbi, nu?

Doamne, se gândeşte Ellen, ascultând cu ochii închişi zgomotele vieţii care plutesc dinspre etajul inferior. Cine să-l acuze că se uită la altele, când eu sunt în halul ăsta?. Îşi spune, dar nu ajută. Gândurile ei au împins-o în nisipuri mişcătoare, din care nu pare capabilă să iasă. Cu cât se zbate mai tare, cu atât mai adânc se afundă.

Îl aude pe Gerson intrând, jos, îi aude râzând şi sporovăind, ca un cuplu, şi decide să acţioneze. Trebuie să ia atitudine. Să ia măsuri drastice.

L de la Levanger.

L de la limb, în singurătate, în ciuda norocului.

L de la Little London, Mica Londră, aşa cum a fost supranu-mit oraşul de pe coastă, Ålesund, unde au amarat navele care aduceau arme, trimise din Anglia, şi de unde au plecat micile ambarcaţiuni pline de refugiaţi.

L de la lovetannbarn, un cuvânt norvegian care s-ar traduce prin „copil-păpădie”, cu referire la un copil care poate creşte oriunde, indiferent de condiţii. Grete foloseşte această descriere a sa când vorbeşte despre anii din urma divorţului părinţilor săi, după ce s-au mutat înapoi în Oslo, în apartamente diferite. Gerson cu o iubită nouă, Ellen într-o locuinţă centrală pentru care plătea Gerson. Grete ne-a povestit că mama ei a început să meargă la şcoala de arte, că avea foarte puţini bani, dar supravieţuia pe spezele fostului soţ. A povestit cum încerca Jannicke să prepare cina cu ingredientele pe care abia dacă le găsea prin frigider. Grete ne-a mai spus că primea mere de la oamenii care aveau un magazin peste drum. Ne-a povestit cum au trecut

anii şi cum tatăl lor s-a mutat, în cele din urmă, în străinătate, cu noua lui soție.

L de la Lex Rinnan, Legea lui Rinnan, un contract pe care agenții supraviețuitori ai bandei lui Rinnan au spus că trebui-seră să-l semneze. Interzicea să i te opui lui Rinnan, în orice. Nimeni nu îi putea pune la îndoială deciziile şi, în cele din urmă, nu le era permis să părăsească banda. Legea lui Rinnan preciza şi pedepsele pentru încălcarea regulilor. Contrazicerea liderului era o faptă pasibilă de pedeapsa capitală.

M

M de la monotonie, combinată cu neîncredere şi violență. M de la moral şi mortalitate.

M de la mizerie, combinată cu nefericire şi cu oroarea „celulei întunecoase" a Falstadului. Era un loc pe care făceai tot posibilul să îl eviți, pentru că nu era decât o debara fără geamuri, unde paznicii turnau apă rece pe podea, astfel ca prizonierul să nu se poată întinde. Într-o dimineață cenuşie de martie, ai văzut un bărbat care era împins prin uşa celulei întunecoase. L-ai văzut privindu-şi picioarele ude, fără să spună un cuvânt, înainte ca uşa să se închidă şi să se încuie în spatele lui. Mai târziu, ai auzit cum era târât afară şi bătut, apoi aruncat iar în celulă. Nu ai aflat niciodată ce făcuse şi ori de câte ori îl ascultai țipând de durere, te gândeai imediat la uşurarea că nu eşti în locul lui. De câte ori ridicau paznicii privirea, conştienți că ai văzut ce făceau, aveai grijă să mergi mai departe şi să nu le oferi un motiv de a te lua şi pe tine.

M de la muzică şi de la după-amiezile petrecute de Marie la pianul din apartamentul vostru de pe Klostergate, cântând sonate de Chopin sau bucăți de Mozart. Melodii scrise cu sute de ani mai devreme, ce umpleau locuința şi creau o continuitate pe parcursul zilei, întreruptă când şi când de copii care năvăleau spre pian şi loveau notele joase

cu palmele mici, cu ochi mari şi inocenţi, ceea ce făcea dificil să-i certi, chiar dacă era cazul. Copiii au crescut şi întreruperile au încetat, însă Marie cânta tot mai rar. Se mai aşeza să execute câte un studiu, ocazional, dar adesea se ridica din nou, cu o privire pierdută.

M de la monstrul care doarme în fiecare dintre noi.

M de la majoritate, adică omenire. În dimineaţa aceea, Lillemor a afirmat ceva ce nu voi uita niciodată.

— Oamenii sunt cele mai extreme animale. Oamenii pot fi cumpliţi... şi extraordinar de buni.

Apoi şi-a răsucit repede mâna uscătivă. Dualitatea era precum dosul unei mâini, care se poate strânge în pumn şi lovi; şi palma cu degetele ei, care poate mângâia cu blândeţe un obraz, poate linişti, poate ţine capul unui nou-născut sau poate modela cu grijă o grămadă de lut ce se roteşte pe roata olarului.

M de la mai mult şi de la membri. Faţa lui Gerhard Stiibs se despică într-un zâmbet când Henry intră din nou pe uşa cartierului general nazist de la Hotelul Misiunii. Îl laudă pe Rinnan pentru prima lui misiune şi pentru cum a reuşit să dezvăluie ascunzătoarea armelor de la fermă. Henry încearcă să nu zâmbească prea mult şi spune că n-a fost mare lucru.

— Credem că eşti gata pentru ceva mai important. Probabil ştii deja că membrii diverselor grupuri de Rezistenţă ne îngreunează situaţia.

— Da.

— Trebuie să te infiltrezi în Rezistenţa norvegiană şi să ne dezvălui cine-i sunt membrii, spune Gerhard Stiibs.

— Ca o cârtiţă? face Henry.

— Da. Întocmai. Trebuie să fii mereu pe faţă, oriunde te-ai afla.

Să iei notiţe şi să raportezi tot ce ţi se pare suspect. S-a înţeles?

Rinnan se arată din nou recunoscător pentru încrederea acordată, apoi pleacă. Trece prin mulțimea de soldați şi funcționari, trece de teancurile de hârtii şi cutii şi îşi dă seama că, de data asta, chiar trebuie să se dovedească suficient de bun.

Îşi întinde antenele, deoarece i s-a spus că nimic nu este prea mărunt sau prea insignifiant, şi îşi umple carnețelul cu informații, dornic să facă o impresie bună, ca ei să ştie c-a fost o mişcare inteligentă să-l angajeze şi să-i ofere mai mult de lucru. Conduce deci la fermele vizitate anterior şi ia notițe despre unde sunt ascunse armele, despre cine simpatizează cu cine. Îşi perfecționează rutina, replicile, tehnicile şi începe, încet, să-şi extindă teritoriul. În toamna lui 1940 călătoreşte la Romsdal, unde găseşte un tip vorbăreț, care lucrează la un magazin. Discută situația fără speranță creată de Ocupație, iar proprietarul îi spune lui Rinnan cât de şocat a fost într-o zi, când au intrat două femei care au spus că îi susțineau pe nazişti.

— Nu e dezgustător? face el, scobindu-se de tutun între dinți. Rinnan zâmbeşte şi se apleacă peste tejghea.

— Pot să-ți spun ceva?

— Ce?

— Cele două femei au fost trimise aici de mine...

— Cum aşa? întreabă bărbatul, uimit, făcând un pas în spate şi privind agitat uşa, de parcă s-ar gândi dacă să fugă pe ea.

— Am vrut să te testez şi să văd cum reacționezi, răspunde Rinnan încet, aproape în şoaptă, şi îşi loveşte țigara de tejghea. Nu poți fi sigur, zilele astea. Unii norvegieni au dezertat la germani. Aşa cum am spus, am vrut să văd cum reacționezi şi le-am trimis pe cele două. Acum ştim sigur că eşti de partea corectă, conchide el.

— Dar... de ce? întreabă omul, încă derutat.

— Cercetez zona să văd dacă vrea cineva să ridice armele... formez grupuri care să ajute Rezistența. Ştii cu cine aş putea vorbi?

Proprietarul zâmbeşte uşurat şi îi dă lui Rinnan o adresă, o uşă la care poate bate, oameni care-l vor lăsa să intre, nume noi care pot fi notate în carnețel, înainte să se întoarcă şi să raporteze. Continuă să cerceteze singur zona, cu trenul, cu autobuzul, cu maşina, iar noaptea se întoarce acasă doar să doarmă, deşi opririle sunt tot mai scurte. Îşi îmbrățişează copiii, le aduce mâncare şi cadouri şi le priveşte fețele luminate de bucurie. Asta înseamnă să-l aibă pe el ca tată. Le oferă zahăr şi pâine proaspătă, haine noi şi pulovere groase. Aduce carne şi deserturi, țigări şi alcool. Celelalte familii trăiesc cu rații. Cu firimituri. Nu sunt suficient de pragmatice sau de inteligente să vadă ce greşeală fac. Trebuie doar să se uite în jur sau într-un ziar, ca să vadă încotro se îndreaptă lucrurile. Peste tot sunt articole despre victoriile germane de pe fiecare front. Ar trebui să fie evident cine va câştiga războiul, se gândeşte Rinnan. Ocupă țară după țară.

Curând, află vestea că Adolf Hitler vrea să investească puter-nic în Trandelag şi că plănuieşte să creeze un oraş arian. Se zvoneşte că o bază pentru submarine va fi construită în Trondheim, pentru a opri fluxul de arme şi de soldați inamici dinspre Anglia. Fluxul constant de nave care poartă provizii pentru Rezistență, care, iar şi iar, reuşesc să se organizeze şi să atace – împuşcă sol-dați, distrug căi ferate şi poduri esențiale pentru germani – şi reprezintă o mare problemă. Rinnan înțelege gravitatea situației, realizând că are ocazia de a da lovitura. Dacă s-ar infiltra în Rezistența de pe coastă? Dacă ar afla când vin navele la țărm şi cine le aşteaptă? Ce ar însemna? I-ar putea crea o notorietate nu doar în zonă şi în toată Norvegia, dar şi în

Anglia sau în Germania. Poate chiar Adolf Hitler ar afla despre el.

Henry intră pe uşile Hotelului Misiunii şi salută din cap soldaţii, apoi străbate holul cu vioiciune, trecând de secretară, care ridică privirea şi îi zâmbeşte.

Mulţi ştiu cum îl cheamă şi majoritatea soldaţilor îl cunosc.

Rinnan a devenit omul lui Stubs, iar Stubs i se adresează doar cu numele. Prenumele lui e acum numai o piele pe care o năpârleşte şi o lasă în urmă, precum pieile gălbui şi uscate, de vipere, pe care le găseşti uneori în pădure, ca unic semn că un şarpe a crescut. „Henry Oliver” nu mai există. Nu mai există nici abuzurile, nici hărţuirea, nici batjocura. Nici plimbările la periferia Levangerului, cu fruntea plecată, pentru a evita privirile străinilor. Acum, este „Rinnan” sau „Lola”. Acum, locuieşte în Trondheim, împreună cu Klara şi copiii, într-o vilă frumoasă, cu două etaje, de unde a fost dat afară un politician. Henry e transformat. Agent secret, are un salariu, o răspundere şi acces la ţigări şi alcool gratuite, câte vrea. Merge pe străzi în costumul lui maro-închis, cu pantaloni bufanţi. Aşa vor sta lucrurile de acum înainte, se gândeşte el. Îi explică lui Stiibs planul său de a dezmembra Rezistenţa şi i se spune să se apuce de treabă.

E atât de simplu, aproape prea simplu, se gândeşte Rinnan, străbătând centrul. Cunoaşte Trondheimul şi straturile sale sociale foarte bine şi ştie precis de unde să înceapă. De aceea l-au angajat pe el, şi nu pe altcineva, se gândeşte Rinnan, arogant, în timp ce traversează strada pietruită, cu pasul sigur, îndreptându-se spre destinaţie. Ştie prea bine unde aleg, de obicei, să se întâlnească membrii Rezistenţei şi comuniştii din Trondheim: la cafeneaua din clădirea Union.

Face un colț şi ajunge la o clădire mare, funcțională, din cărămidă, care, deşi este mijlocul zilei, e plină de oameni care citesc ziare, fumează şi discută. Rinnan se simte privit când urcă scările şi se duce la bar. Îşi comandă de băut şi, în timp ce barmanul îi toarnă cafeaua neagră, aburindă, scanează repede încăperea, pretinzând că ar căuta o masă liberă. De fapt, încearcă să-şi dea seama cine merită mai multă atenție şi cine nu. Cine a venit doar să îşi treacă timpul şi cine a venit aici pentru o întâlnire secretă sau pentru a recruta bărbați şi femei noi pentru rezistență.

Un individ cu părul scurt şi negru îşi ridică privirea din ziar, cu o expresie întrebătoare. Chiar dacă durează doar o fracțiune de secundă, Rinnan ştie că fața lui necunoscută a fost reținută.

Cafeneaua este aglomerată, iar Rinnan stă la bar, înconjurat de zumzetul conversației, ținând cana de cafea în mâini şi supraveghind ceilalți clienți. Cineva se ridică şi lasă un loc liber chiar lângă bărbatul cu care ar vrea să vorbească Rinnan. Se îndreaptă spre el şi se opreşte.

— Scuze, stă cineva aici? întreabă el, arătând din cap spre masă.

Bărbatul pe care l-a ales, de fapt, Rinnan, clatină din cap şi spune:

— Nu, ia loc.

— Mersi, răspunde Rinnan, şi se aşază.

Ia o gură de cafea, îşi scoate tabachera, o scutură nițel şi aude o singură țigară înăuntru. Deschide tabachera şi oftează adânc, prefăcându-se că ezită, de parcă s-ar gândi dacă să o păstreze pe mai târziu, fiindcă e ultima, dar apoi se răzgândeşte şi o pune între buze. Îşi atinge jacheta, căutându-şi bricheta sau cutia de chibrituri. Îşi vâră mâinile în buzunarele pantalonilor, dar nu găseşte nimic, şi oftează iar. Se întoarce spre bărbatul de lângă el, care şi-a dat

seama ce se întâmplă, fiindcă aşteaptă deja cu o brichetă în mână.

— Ai nevoie de un foc? întreabă străinul, cu accent de Trondheim.

— Mersi, zice Rinnan, aprinzându-şi ţigara şi suflând fumul din colţul gurii, înainte să pună bricheta înapoi pe masă, în faţa bărbatului.

În oraşul lui natal, Levanger, ar fi fost recunoscut imediat, dar nu şi aici. Nu în Trondheim.

— Ce amabil, spune el. Uitasem c-am rămas fără gaz. Şi fără astea, adaugă, scuturându-şi tabachera şi zâmbind sardonic. Mulţumită germanilor, va fi curând imposibil să pui mâna pe ceva... mormăie el, abia auzit, apoi mai trage un fum şi aşteaptă să vadă dacă bărbatul muşcă momeala.

— Aşa este, răspunde el, aprinzându-şi o ţigară.

E şansa mea, se gândeşte Rinnan, întorcându-se spre bărbat şi privindu-l în ochi.

— Înainte, eram ocupat... spune el, aplecându-se în faţă şi coborând vocea, pentru a crea un spaţiu privat între ei, un conclav... Până la nenorocita de invazie!

— Serios? spune celălalt.

Limbajul trupului său subliniază distanţa dintre ei.

— Ce făceai?

Henry prinde ţigara între buze şi îi întinde mâna dreaptă, cu un ochi închis din cauza fumului de ţigară.

— Mă numesc Ole Fiskvik. Sunt şef de echipaj, spune Henry, retrăgându-şi mâna. De fapt, am fost şef de echipaj până la Ocupaţie... Şi tu?

Rinnan observă cum se înregistrează cuvintele şi cum îl afectează pe om, ca nişte scântei care-i aprind imaginaţia şi-i fac ochii să se trezească la viaţă.

— Fiskvik? Eşti cumva înrudit cu politicianul acela local, Arne-Johan Fiskvik? întreabă celălalt încet.

Rinnan se lasă uşor pe spate, zâmbeşte şi spune:

— Înrudit bine de tot... este fratele meu.

— Serios? Un om care a făcut atâtea pentru țară? exclamă individul, privind prin încăpere şi forțându-se să se rețină, pentru că acum clipeşte uluit şi se lasă mai mult pe spate, dar este în regulă, îşi spune Rinnan, fiindcă a muşcat momeala. Mai trebuie doar să-l aducă la țărm.

— Da, fratele meu a făcut multe pentru comunism, spune Rinnan, trăgând iar din țigară şi suflând fumul în jos. El chiar a contribuit, în loc să vină aici şi să piardă vremea, fără nimic de făcut... oftează şi scutură scrumul. Eu am reuşit să pun nişte bani deoparte, dar la ce buni banii când mi-e imposibil să cumpăr ceva? Totul este pe rații!

Rinnan ridică privirea şi vede că bărbatul se gândeşte; simte activitatea bruscă din creierul său, când cântăreşte riscurile şi posibilitățile.

— S-ar putea să fie ceva de făcut, zice încet bărbatul.

— Serios? răspunde Rinnan.

Mai mult către sine, întâi, fiindcă durează o clipă să-şi dea seama că acesta îi adresează o invitație codificată. Îl priveşte în ochi şi-l întreabă la ce se referă.

— Dacă vrei, cunosc pe cineva pe care l-ai putea contacta, spune omul.

— Sigur că vreau. Când?

— Depinde cât eşti de ocupat.

— Nu mai sunt ocupat de pe 9 aprilie 1940, din păcate. Sunt liber oricând, răspunde Rinnan, aşteptând ca omul să lase un străin să treacă, atât de aproape, că-i atinge spătarul.

— Serios? Atunci, vrei să mergem acum? face bărbatul, ară-tându-şi dinții.

— Acum? Este cel mai bun moment, răspunde Rinnan.

Se privesc câteva secunde, iar omul din Rezistență începe să râdă.

— Atunci, termină-ți cafeaua şi haide, zice el, ridicându-se.

Poți să-mi spui Knut, apropo. Haide!

Rinnan ia o ultimă gură de cafea şi se ridică. Ies afară, la soare.

— Uite. Aici nu ne mai ascultă atâtea urechi, zice Knut, strângându-şi jacheta pe lângă corp.

— Nu ştii cum să mai ai grijă, mai nou, spune Rinnan, cu o privire serioasă.

— Din păcate, nu, răspunde Knut şi traversează drumul, cu Rinnan după el. Dar în continuare trebuie să primim tot ajutorul.

— Am avut noroc când am dat peste tine azi, spune Rinnan. Sunt foarte fericit să contribui, adaugă, asigurându-se că aceste ultime cuvinte ies cu un entuziasm reținut.

— Ai acces la o maşină, Fiskvik?

— Da. Cea pe care o foloseam înainte de război. E în garaj.

— Eu sunt implicat în realizarea unui ziar... şi avem nevoie de ajutor cu distribuirea.

— Adică... pentru Rezistență? şopteşte Rinnan.

Trec pe lângă o femeie care împinge un cărucior. Knut se opreşte o clipă, până ce se îndepărtează la câțiva metri, apoi răspunde.

— Da. Dacă nu-i prea dificil.

— Deloc, spune Rinnan, clătinând din cap. Dimpotrivă.

— Bine, Ole. Am să fiu sincer cu tine, zice Knut, oprindu-se pe drum, chiar lângă râu.

Pe mal, un pescăruş ciuguleşte o pasăre moartă, vârându-şi ciocul în mațele ei, apoi ridicând iar capul să privească în jur cu ochi pătrunzători.

— Ce facem e foarte riscant. Şi fără bani. Pricepi?

— Pricep. Mersi. Ar trebui să mă gândesc... să vedem... bine! M-am gândit. Acum putem merge mai departe? întreabă Rinnan, zâmbindu-i lui Knut, care începe să râdă.

— Grozav. Speram să spui asta. Hai, pe aici, Fiskvik.

— Unde mergem? întreabă încet Rinnan.

— La sediu, răspunde Knut.

Se grăbesc pe stradă, apoi cotesc pe o alee şi pe uşa unei cămăruțe. Aici abia dacă se vede vreun mobilier, iar geamurile sunt acoperite cu draperii opace. Ce-a fost cândva o locuință de student este acum o tipografie clandestină, plină de lăzi cu matrițe cu litere de plumb, cilindri de imprimat şi role de hârtie, o operațiune eficientă, dar la scară mică şi diletantă. Doi bărbați ridică privirile şi dau din cap, iar Rinnan se prezintă drept Ole Fiskvik. Începe să răsfoiască unul dintre ziare şi îl loveşte un val de entuziasm. Îşi imaginează ce-i va spune Gerhard Stiibs când citeşte! Articole care îndeamnă oamenii sâ reziste, să rămână pe poziții, o listă de misiuni duse la bun sfârşit de Rezistență şi veşti despre victoriile Alianței de pe front.

— Din păcate, echipamentul este vechi. Însă e tot ce avem, spune omul.

— Dar e minunat! răspunde Rinnan. Ziarele astea vor atrage mai mulți oameni de partea noastră. Aşa vom câştiga războiul. Dacă aveți nevoie de cineva, m-aş bucura să ajut la distribuirea lor!

— Avem nevoie de ajutor... spune omul, dar cu o privire mai resemnată.

Rinnan îl vede privindu-i pe ceilalți doi, parcă vrând să măsoare ce le trece prin minte, dacă ei cred c-ar fi suficient de sigur. Şi, când niciunul nu pare să se opună, ci doar ridică din umeri, bărbatul se întoarce iar spre Rinnan şi-l întreabă când poate începe.

— Mâine, răspunde el. Cu cât mai repede, cu atât mai bine.

— Mulțam, Fiskvik, zice omul.

Zâmbeşte călduros şi sugerează o oră la care se pot vedea a doua zi.

Rinnan le mulțumeşte oamenilor pentru munca lor. Apoi aruncă o privire afară, să verifice că e sigur să iasă, înainte să se grăbească spre uşă şi pe alei, memorând drumul. După un ocol lung, ca să se asigure că nu este urmărit, se strecoară în sfârşit pe intrarea Hotelului Misiunii. Are atât de multe de raportat, că este aproape tentat să alerge pe coridoare până în biroul lui Stiibs. Nemții au pierdut luni întregi încercând să scoată la iveală rețeaua, fără nicio pistă, şi acum, aşa cum a fost cu fermierul care ascundea arme, el a descoperit totul într-o singură dimineață!

Bărbații se salută, iar Henry desface repede ziarele luate de la Rezistență, întinzându-le pe birou, în fața lui Stiibs. Ofițerul se apleacă peste materialul de propagandă, mormăind pentru sine. Apoi ridică privirea spre Rinnan şi întreabă de unde le are, iar Rinnan îi spune toată povestea. Cum a reuşit să dea de omul potrivit, într-o cafenea din centru, şi să-i câştige încrederea pretinzând că era fratele unui comunist local cunoscut. Îi povesteşte despre cămăruță, despre tiparniță şi despre rețeaua de oameni care distribuie ziarul în oraşele din zonă. Vorbeşte despre echipamentele lor, învechite şi peticite, dar capabile totuşi să facă pagubă. Stiibs îşi pune ochelarii pe birou. Îl bate pe Rinnan pe umăr şi-l felicită, spunând că a realizat ceva incredibil, c-a fost un efort supranatural şi că ştia el că-i o idee bună să-l angajeze. Henry are un zâmbet abia reținut pe chip, primind laude din toate părțile. Stiibs cere adresa, iar Henry îi explică tot ce a memorat mai devreme.

În cameră se lasă apoi tăcerea şi Stiibs cade pe gânduri. Îşi trece uşor palma peste birou şi îi cere lui Rinnan să aştepte o clipă, spunând că trebuie să cunoască pe cineva.

Henry dă din cap şi se întreabă despre cine e vorba.

Stiibs se întoarce însoțit de doi bărbați. Unul poartă uniformă şi are un început de chelie. Are ochi albaştri, limpezi.

— Rinnan, el este comandantul nostru şef, Gerhard Flesch, spune Stiibs.

Ofițerul întinde mâna şi Rinnan i-o strânge. Stiibs i se adre-sează omului în germană şi-i spune cine este Henry.

— Al treilea aici de față este interpretul nostru. Flesch nu vorbeşte norvegiană, dar lucrează în Bergen de la începutul invaziei, aşa că înțelege binişor.

Flesch încuviințează. Îi spune apoi ceva în germană lui Rinnan, şi interpretul traduce, iar pentru moment se lasă o tăcere ciudată şi jenantă, în care trebuie să aştepte amândoi să înțeleagă.

— Am auzit că ai descoperit ascunzătoarea unora dintre cei mai înrăiți duşmani ai noştri? spune interpretul.

Rinnan încuviințează. Îi povesteşte ofițerului despre tiparniță şi despre ziarul clandestin, despre propaganda răspândită în regiune. Interpretul traduce, iar Flesch încuviințează.

— Ai adresa? îl întreabă Flesch pe interpret, dar Henry înțelege suficientă germană ca să confirme, înainte de traducerea întrebării.

— Da... Cred că încă sunt acolo, continuă Rinnan, entuziasmat. Ar trebui să trimiteți pe cineva să-i aresteze... repede, spune el, dar Flesch are o idee mai bună.

— Oamenii ăştia te cred de partea lor, continuă el, cu un zâmbet. În plus, plănuiesc să distribuie materiale ale Rezistenței în toată țara. Aşa este?

Rinnan aşteaptă traducerea.

— Da.

— Atunci, să-i ajutăm, Rinnan. Să-i ajutăm cu distribuirea.

Poate că iei un teanc de ziare şi te oferi să le duci în zonă?

Henry pricepe câteva cuvinte dintre cele spuse, cum ar fi helfen sau verteilen[7], dar aşteaptă traducerea, şi nici atunci nu-i e limpede. Să-i ajute?

— Dar... de ce? întreabă el.

— Asta ne va oferi o privire de ansamblu asupra reţelei, şi apoi nu vom mai avea decât s-o facem praf, explică Stubs în norvegiană, lovind aerul dintre ei de parcă ar smulge o pânză de păianjen.

— Deci voi fi agent dublu? întreabă Rinnan.

Flesch încuviinţează.

— Numim asta să joci în sectorul negativ. Să te infiltrezi şi să supraveghezi duşmanul, făcându-l să lucreze pentru noi, în timp ce crede că lucrează pentru sine. Aşa, putem afla cine sunt conducătorii reţelei... şi putem s-o eliminăm. E posibil să ne orienteze spre liderii din celelalte oraşe, cum ar fi Oslo sau Bergen...

Rinnan zâmbeşte, fiindcă povestea e desprinsă parcă din thrillerele de spionaj pe care le citea cândva. Ar putea fi un film, doar că acum el, Henry Oliver Rinnan, este personajul principal.

— De aceea, Rinnan, nu trebuie să spui un cuvânt despre gruparea asta nimănui, continuă Flesch. Ai pomenit de faptul c-ar avea echipamente vechi?

Rinnan încuviinţează, fără să aştepte traducerea.

— Pentru noi, este mai bine să tipărească multe ziare. Cu cât tipăresc şi distribuie mai multe, cu atât mai mulţi duşmani putem deconspira. Şi am o idee despre cum îi putem ajuta să lucreze mai eficient, zice Flesch.

---

[7] *A ajuta, a distribui (în limba germană, în original).*

Părând mulțumit de sine, se apleacă peste masă şi îşi explică planul.

În seara aceea, Henry se întoarce acasă, la familia lui. Îşi ține fiul în poală, pretinzând că genunchii lui sunt scaunul unui camion, care conduce tot mai repede pe un drum anevoios. Băiatul sade râzând şi țipând, aşteptând momentul în care camionul va coti brusc. Henry îşi desface genunchii, iar fiul lui îi cade printre picioare, ținându-se strâns ca să nu se lovească de podea. Se răsuceşte apoi şi se lipeşte de tatăl lui, încercând să-şi revină. Klara le zâmbeşte din uşa bucătăriei, cu fetița sugând la sân. Are ceva trist în zâmbet, dar dacă aşa trebuie să fie, îşi zice Henry, e problema ei. După ce adorm copiii, găseşte o sticlă de tărie şi îşi toarnă repede un pahar după altul, gân-dindu-se la planul lor complex. Ar putea da lovitura. Ar putea fi tare, tare important, se gândeşte el, mulțumit, golind ultimul pahar. Apoi se duce la culcare, fără s-o aştepte pe Klara.

Seara devine noapte.

Noaptea devine dimineață. Lumina apare printre perdele şi o îmbrățişează pe Klara, care stă întinsă cu spatele la el. E trează? Poate. Henry se ridică din pat, se îmbracă şi ia micul dejun cu fiul lui, apoi se duce direct la sediul Rezistenței. Este cel mai sigur lucru, în caz că unul dintre ei îl urmăreşte. Atunci, îl vor vedea plecând de acasă direct spre ei. Flesch se ocupă de restul.

Bate la uşă şi ei îl lasă să intre. După aceea, le zice că a făcut rost de o tiparniță de la un prieten care lucra la o tipografie acum închisă. Le spune ce marcă de maşină este şi câte coli tipărite poate scoate pe oră.

— Când o putem avea? întreabă un bărbat care nu mai vorbise până atunci.

— Este la gară. Au livrat-o de dimineață. Trebuie doar să mergem acolo s-o ridicăm şi să ne asigurăm că nu ne urmăreşte nimeni.

— Aşa, şi întâlnirea de mai târziu? întreabă omul. Bărbaţii schimbă priviri. Despre ce vorbesc?

— Ne întoarcem repede, spune Rinnan.

— Haideţi!

Ajung la gară cu maşina, apoi merg doi câte doi, prefăcându-se că nu se cunosc. Cât un grup stă de şase, ceilalţi se duc şi aduc lada. O urcă în maşină şi pleacă uşuraţi.

Înapoi în bârlog, parchează în zonă, se asigură că nu sunt nemţi prin preajmă şi se strecoară după colţ, în cămăruţă.

Deschid lada şi scot tiparniţa. Cineva râde tare, în timp ce restul se apropie, să se uite mai bine: este o maşinărie modernă, făcută din oţel şi sticlă, cu şiruri de butoane şi luminiţe rotunde.

Henry detaliază viteza cu care tipăreşte, numărul de coli care trec prin ea pe minut şi cum nu doar că tipăreşte, ci şi capsează foile, în ordinea corectă.

— Serios, Fiskvik? Chiar ne dai asta?

— Nu de tot. Dar v-o împrumut până la sfârşitul războiului. Proprietarul nu o poate folosi până ce nu pleacă nemţii şi i-am zis că s-ar putea grăbi procesul dacă ne-o împrumută. Atât a fost nevoie să audă.

— Incredibil, spune unul dintre bărbaţi, clătinând din cap.

— Cum îţi putem mulţumi?

— Dându-i afară pe nemţi din Norvegia! răspunde Henry. Şi, dacă pot, vreau să vă ajut!

— Poţi. Aşa cum am zis şi ieri, avem nevoie de un om care să conducă prin zonă şi să livreze ziarele... Presupune riscuri, dar dacă...

— Bucuros. Este o onoare! răspunde Rinnan, cu un zâmbet umil, măsurat, încântat de cât de naivi sunt oamenii, dar remar-cându-le precauţia din spatele zâmbetelor.

Este doar un mic semn al apăsării mentale pe care o simt, pentru faptul că-şi riscă viețile, în timp ce, poate, au familii acasă. Sunt atât de recunoscători că altcineva e gata să împartă cu ei povara, încât nu pun nicio întrebare.

Aşa că-i dau lui Henry o listă scrisă de mână cu locuri unde să se oprească, incluzând numele persoanelor de contact care vor prelua ziarele ca să le distribuie. Strânge câteva ediții anterioare într-o servietă şi le mulțumeşte tuturor. Dar, chiar când vrea să plece, nerăbdător să-i spună totul lui Flesch, intră doi străini şi atmosfera se schimbă.

— Aici eraţi! face Knut. Aş vrea să-l cunoaşteți pe cel mai nou recrut, continuă, apropiindu-se de Henry şi împingându-l în față. Este Ole Fiskvik, fratele lui... da, întocmai! spune el, începând să râdă, dar fețele celor doi rămân grave. Fiskvik ăsta a pus laba pe o tiparniță nouă, pentru noi, şi va ajuta la distribuire.

Fiskvik, aceştia sunt doi dintre cei mai importanți oameni ai noştri. Liderul grupării din Oslo... şi al celei din Bergen.

Henry îi salută politicos, aproape servil, mimând respectul şi spunându-le ce onoare este, având grijă să le strângă mâinile ferm, pentru că asta le place oamenilor ăstora, se gândeşte el. Liderul grupării din Oslo îi informează despre o grevă generală pe care o pun la cale şi care va paraliza toată Norvegia ocupată, iar Rinnan îi soarbe fiecare cuvânt. Celălalt povesteşte cum plănuiesc să saboteze navele de marfă germane, într-unui dintre porturi. Henry încearcă să țină pasul cu informația, dar se agită atât de tare, că trebuie să îşi ocupe mâinile cu ceva, prin urmare le vâră în buzunare şi îşi scoate tabachera, îşi aprinde o țigară şi continuă să asculte cu atenție. Strecoară tabachera înapoi în buzunarul hainei, dar îşi dă seama că i-ar putea cunoaşte mai bine pe bărbați dacă le oferă şi lor țigări.

Scotoceşte iar în buzunar, printre chei şi mănuşi, şi scoate tabachera, dar realizează prea târziu că e o alta, foarte diferită. Ceilalți nu mai vorbesc.

— Hei! Ai mărci diferite? Sunt impresionat... spune liderul grupării din Oslo, sarcastic.

Din fericire, celălalt n-a observat şi rămâne aplecat peste planurile întinse pe masă.

— Da, îți vine să crezi? îi răspunde Rinnan, zâmbind. N-am avut țigări săptămâni la rând, apoi a apărut ocazia de a cumpăra, aşa că am profitat. Acum nu mai îndrăznesc să le las nicăieri.

Vrei? întreabă el, întinzându-i tabachera, dar, dintr-odată, liderul grupării din Bergen se întoarce şi reia conversația.

— Bun, avem multe amănunte de discutat, spune el, privindu-şi ceasul.

Sunt pe fugă şi Henry are noroc, pentru că toată lumea se concentrează mai degrabă asupra misiunii decât asupra lui. Aşa că rămâne pe loc, în fundal, repetându-şi toate detaliile. În cele din urmă, liderul grupării din Oslo pleacă, urmat la scurtă vreme de cel din Bergen, cu nişte minute între ei, din motive de siguranță. Dar ceilalți rămân unde sunt şi atenția lor se întoarce iute spre Henry.

— Fenomenal, spune Rinnan. Exact genul de oameni curajoşi de care avem nevoie pentru a-i alunga pe germani.

— Într-adevăr. Dar contribuim cu toții după posibilități, Fiskvik, spune unul dintre ceilalți, atingând tiparnița.

Ceilalți încuviințează şi cineva împinge un teanc de ziare spre el. Henry inspiră adânc şi le ia, apoi, cu un zâmbet sobru şi apreciativ, le pune pe toate în servietă. Acum, are numele şi mai multor persoane de contact, şi mai multor locuri.

— Sunt cu toții oameni buni? întreabă Henry. Îi cunoaşteți bine, nu?

Primeşte o bătaie pe spate şi mulţumiri fiindcă-i atât de vigi-lent, apoi se strecoară afară şi el, simţind că-i vine să danseze pe dale. Dar ar fi prea riscant. Şi ştie că ar trebui să meargă direct acasă, la familie, în caz că-i urmărit, însă abia aşteaptă să-i povestească lui Flesch ce a auzit. Trebuie să raporteze imediat. Aşa că merge câteva străzi în direcţia greşită, apoi face colţul şi aşteaptă câteva secunde, cu inima bubuind, înainte să se întoarcă şi să privească spre capătul drumului. Nu-l urmăreşte nimeni. Continuă prin centru, spre Hotelul Misiunii, repetând constant numele şi datele pe care le-au discutat, până ce se strecoară, în sfârşit, pe uşile hotelului. Doar atunci se simte în siguranţă şi-şi scoate carneţelul din buzunarul de la piept, scriind fiecare detaliu de care-şi aminteşte, numele celor doi lideri ai grupărilor din Oslo şi din Bergen, datele atacurilor şi adresele diverselor ascunzători. Este aproape prea bine, se gândeşte, închizând carneţelul, care pocneşte tare şi mulţumitor. Apoi se grăbeşte în biroul lui Gerhard Flesch.

Flesch e la birou, aplecat peste un document şi un cremşnit pe jumătate mâncat, cu crema scurgându-se dintre straturile de aluat, şi-şi dă seama că se întâmplă ceva din clipa în care intră Rinnan, cu un teanc de ziare ale Rezistenţei sub braţ. Le povesteşte despre reţeaua de distribuţie, le arată lista de nume şi de locuri şi, de parcă n-ar fi fost de ajuns, ca bonus, le spune că s-a întâlnit cu liderii celor două celule de Rezistenţă şi a aflat totul despre planurile lor de sabotare a căii ferate. Totul i se traduce lui Flesch, care clatină imediat din cap, şi nu în sens negativ, nu, nu, nu, o face pentru a-i arăta lui Henry că a reuşit ceva remarcabil, o realizare fantastică, zice, mulţumindu-i pentru eforturi. Apoi spune ceva ce Henry nu va uita niciodată:

— Ştiam eu că putem conta pe tine!

Naziştii îşi pun în aplicare planul. Cincizeci şi trei de oameni sunt arestaţi. Câţiva sunt ucişi. Henry nu ia parte la

operațiune, dar aude despre succesul său de la ceilalți. Greva şi sabotajul sunt zădărnicite.

După ce misiunile se încheie, Flesch îl invită pe Henry în biroul său, pentru a sărbători. Beau coniac scump din pahare de cristal. Beau pentru victorie, iar lui Henry i se spune că va fi promovat, că salariul său va creşte şi că va primi misiuni tot mai importante.

— Pentru agentul Lola, zice Flesch, ridicând paharul într-un toast.

Iar ceilalți zâmbesc şi ridică şi ei paharele.

Câteva zile mai târziu, Flesch îl întreabă pe Henry dacă a fost pregătit pentru Abfragetechnik. Secretara de lângă el traduce pentru el:

— Metode de interogare, spune ea. Henry clatină din cap.

— Nein, răspunde el.

Flesch îi cere să-l urmeze jos, în subsolul Hotelului Misiunii, şi deşi Rinnan a auzit totul despre celulele de sub birouri, încă nu le-a văzut cu propriii lui ochi. Flesch îl cheamă pe interpret şi coboară împreună până ce ajung la celule, unde aerul miroase a fier, a tutun, a sudoare şi a frică, şi unde cineva urlă mereu. Flesch se opreşte lângă o celulă şi vorbeşte scurt despre prizonier, care este bănuit că ar şti ceva despre ascunderea unor membri ai Rezistenței. Spune că oamenii ca el sunt un pericol pentru Al Treilea Reich.

— Aşa trebuie să îi priveşti, drept cel mai mare pericol.

Interpretul traduce.

— Mai mult, trebuie să îți spun că au o cheie, o soluție, şi că voința lor se opune. Dar putem să o supunem cu altă metodă: durerea.

Flesch face un semn spre soldatul din spatele lor, pentru a-i deschide uşa celulei. Pur şi simplu. Voia lui. Tot ce trebuie e un semn scurt din cap, iar uşile se deschid şi se

servesc mâncare şi băutură. Un semn al lui poate face oamenii să fie arestaţi, împuşcaţi sau eliberaţi.

În celulă, un om stă pe un scaun aplecat în faţă, cu braţele legate la spate. Pe masa de lângă el sunt unelte. Un bici. O sulă de cizMarie. Un cuţit.

Prizonierul se uită la el. Are părul slinos, iar ochii i se aprind într-un amestec de furie şi teamă.

— Vezi? spune Flesch în germană, luând o mănuşă de piele galbenă. Trebuie domesticiţi... precum nişte animale sălbatice, care trebuie să ştie cine le este stăpânul... Trebuie ca voinţa să le fie frântă, apoi ne spun totul... şi ne ajută să câştigăm războiul, ca să ieşim cu toţii din mocirla asta.

Îşi trage mănuşile pe mâini şi se întoarce spre prizonier.

— Nu-i aşa?

Lovitura de pumn îl surprinde pe Henry. Pumnul încleştat al lui Flesch, strâns în mănuşa galbenă, zboară spre prizonier şi-l loveşte deasupra obrazului. Se aude un geamăt şi un fir de salivă însângerată îi atârnă din colţul gurii.

— O lovitură de pumn e o cale minunată de-a începe. Pentru încălzire.

Interpretul traduce, deşi este limpede că nu se simte confortabil în situaţia respectivă. Flesch mai loveşte o dată prizonierul. Henry simte că-i bate repede inima, pe măsură ce violenţa din încăpere se intensifică. Interpretul îl întreabă ceva pe Flesch, probabil dacă e necesar să fie acolo şi dacă i se permite să plece.

Flesch loveşte din nou, cu mâna stângă, şi clatină din cap. Cum ar fi să am asemenea putere? se gândeşte Rinnan. Zâmbeşte pentru sine, amintindu-şi când a scos intestinele unui peşte în faţa Klarei şi cum ea s-a întors când el a tăiat burta peştelui şi-a scos conţinutul, strângându-i maţele, stomacul, ficatul, care îi atârnau de degete într-un ghemotoc slinos de mov şi galben. Prizonierul care sade în faţa lor

strânge din pleoape, în timp ce mucusul şi sângele îi curg din nas. Flesch îşi scoate din nou mănuşile, le împătureşte cu grijă şi le pune în buzunarul hainei, înainte să se întoarcă spre Henry şi să spună ceva ce interpretul trebuie să traducă:

— Acum e rândul tău.

Nu este o întrebare, ci o afirmație. Henry încuviințează şi priveşte prizonierul, conştient că Flesch şi traducătorul îl urmăresc. Este un test, se gândeşte, strângând atât de tare pumnul, că unghiile îi pătrund în carnea palmei. Este un test, şi acum trebuie să le arăt că pot s-o fac. Atunci, loveşte prizonierul, iar monturile i se izbesc de ceva neaşteptat de dur. Un os al nasului sau al pometelui. Pumnul este atât de dur, încât scaunul prizonierului se lasă în spate, pe doar două picioare, înainte să-l trimită pe om la pământ. Flesch începe să râdă.

— Ce lovitură, zice el în germană, aplecându-se deasupra celui căzut. Acum eşti gata să vorbeşti? Cine te ajută? Cine sunt oamenii tăi de legătură?

Interpretul traduce. Dar omul îşi ține gura, refuzând să spună ceva. Flesch se ridică iar, prefăcându-se dezamăgit.

— Uneori, trebuie doar să schimbi uneltele ca să ajungi unde doreşti, spune el, cu cizma pe fața omului, în timp ce interpretul traduce.

Obrazul prizonierului i se revarsă peste gură, amintindu-i lui Henry de strâmbăturile din fața oglinzii, de când era copil. Din gâtul omului iese un gâlgâit, când Flesch îşi răsuceşte cizma, apăsând, înainte să calce pe el, de parc-ar fi un ciot de copac ieşind dintr-un drum forestier. Apoi se îndreaptă spre masă, unde se află selecția de unelte: o menghină, suficient de mare pentru o gleznă sau un braț, un bici ghintuit, câteva bâte şi bastoane. Sunt aşezate ordonat.

— Contează să găseşti punctul nevralgic, spune el, luând sula de cizMarie.

Apucă picioarele bărbatului şi-i scoate un pantof.

— Talpa este un loc bun.

Flesch scoate şoseta omului şi-i atinge piciorul de la gleznă la degete.

— Mai ales aici, spune el, oprindu-se asupra zonei dintre partea anterioară a tălpii şi călcâi, unde piciorul n-atinge pământul şi pielea e subțire. Ai putea să-l ții de celălalt picior?

Rinnan îl apucă pe prizonier de cealaltă gleznă. Omul încearcă să se desprindă, însă curând zace din nou nemişcat. Tot ce se aude este răsuflarea sa. Urmează un strigăt pătrunzător, când Flesch îi înfige sula în picior, împingând-o lent în muşchi.

— Eşti gata să vorbeşti acum?

— Daaaaa!

Un strigăt. Sângele, saliva şi lacrimile țâşnesc. Flesch se uită la Rinnan şi scoate sula. Din gaura care a străbătut pielea palidă a omului curge sânge, pe călcâi şi pe podea.

— O... să... vorbesc...

— Ce ți-am spus? întreabă Flesch, mulțumit, punând sula înapoi pe masă, atent, în linie cu mânerul biciului.

Se lasă pe vine, scoate un carnețel şi îi ordonă prizonierului să vorbească. După câteva minute de plâns, cu un glas răguşit de țipete, acesta recită toate numele, iar Flesch se ridică iar.

— Orice voință poate fi înfrântă. E nevoie doar de timp. Aşadar... Contez pe oamenii mei să fie capabili să execute ordine ca acesta, spune el. Şi cred că nu te vei plânge dacă-ți cer să faci interogatorii, nu?

— Fireşte că nu, răspunde Rinnan.

— Prea bine. Asta a fost prima lecție, Rinnan. Vor mai urma.

M de la mâncarea strecurată în Falstad de familii şi de paznici, pentru a le face viaţa prizonierilor mai uşoară.

M de la „minutele de încălzire”, un termen în mare parte sinonim cu exerciţii-pedeapsă. Alergat, sărit şi flotări, fără număr, până când te prăbuşeşti, icnind după aer, cu gâtul dureros şi cu gust de sânge în gură. Atât de epuizat, încât ideea de moarte ţi se pare o binecuvântare.

M de la migrenă.

M de la multele luni care trec, într-un flux constant de misi-uni noi. Este vara lui 1941 şi, în timpul întâlnirilor de la Hotelul Misiunii, Henry îşi dă seama că depind tot mai mult de el şi de rapoartele lui. Vine decembrie, iar el continuă să-şi noteze totul, mic şi mare, lucrând singur, zi şi noapte.

M de la monitorizare şi de la misterul din jurul informatorului necunoscut. Cine a fost cel care a ascultat conversaţiile de la Kaffistova şi apoi te-a auzit împărtăşind informaţiile? Cineva care înţelegea norvegiană. Cineva care nu ieşea prea mult în evidenţă, care putea să meargă acolo fără să dea de bănuit, m-am gândit eu. Şi brusc am realizat că, fireşte, exista cineva care se potrivea descrierii şi care, după ştiinţa mea, se ducea din loc în loc în Trondheim, în toamna/iarna lui 1941-1942, notând tot ce părea suspect.

Henry Rinnan.

Este posibil sau chiar probabil. Mi-l imaginez cu uşurinţă pe Rinnan conducând prin Trondheim, în ianuarie 1942, trăgând maşina lângă Kaffistova, oprind motorul şi muşcându-şi vârfurile mănuşilor de condus, ca să şi le dea jos. Ia un ziar la subraţ şi îşi scoate o ţigară din tabacheră. Apoi trece pe lângă ceasornicăria evreiască şi urcă scările în cafenea, unde îi comandă chelneriţei o cafea neagră şi se aşază la o masă liberă. Remarcă un grup de bărbaţi cu părul negru şi ochi căprui, probabil evrei, crede el, şi se preface interesat de ziarul din faţa lui. De fapt, ascultă cu

atenție conversația pe care o poartă cei patru. Aude imediat că discută ştiri de pe BBC despre Frontul de Est, deschis, parcă neştiind că este interzis să asculți ştiri. Ce tupeu! se gândeşte Henry, să stea acolo şi să împrăştie propagandă care ar putea slăbi guvernul german. Conversația continuă, deşi alții o pot auzi şi ei, chiar şi când vine chelnerița la masa lor, să le mai ofere cafea. Se simt prea în siguranță, se gândeşte el. Răsfoieşte ziarul până la cuvintele încrucişate şi începe să completeze căsuțele cu numele oamenilor, când sunt pomenite. Notează toate informațiile pe care le poate trece acolo şi tocmai vrea să plece, când unul dintre ei se ridică, cel mai slab, un bărbat pe nume David. Este evreu, evident, şi cu înclinații comuniste clare, lucru dedus din conversație de câteva ori. Henry îi zâmbeşte chelneriței şi îşi termină cafeaua înainte să se ridice şi să-l urmărească pe acel David. Noaptea vine devreme în perioada aceasta, aşa că decide să lase maşina şi să se ia după el pe jos, la o distanță sigură, dar nu cât să rişte să-l piardă din vedere.

Îl observă pe David atingându-şi haina, bătând ritmul unei melodii şi fluierând un cântec evreiesc straniu.

Acum vedem noi unde te duci, micul meu prieten comunist, se gândeşte Henry, urmărindu-l de la un colț la altul. Îl priveşte intrând într-un butic de haine numit Paris-Viena şi vorbind cu un tip mai în vârstă, care poartă ochelari rotunzi. Dar Henry decide să revină şi să-l urmărească mai târziu pe acela, fiindcă David iese iar. Henry se îndreaptă spre o clădire de la capătul străzii, în care intră. Aşteaptă, notându-şi numele de pe căsuța poştală: David Wolfsohn. Notează şi numele magazinului Paris-Viena şi îşi spune că trebuie să afle numele proprietarului. Se întoarce apoi la Kaffistova, unde-şi foloseşte farmecul asupra chelneriței, explicându-i că i-a recunoscut pe câțiva dintre amicii lui David, însă nu-şi poate aminti nicicum numele lor.

— Aşa-i că-i enervant? face el, şi chelneriţa îi dă numele.

Poate că aşa s-au petrecut lucrurile.

Răspunsul se află, cel mai probabil, în spatele zidurilor groase de beton ale Arhivelor Naţionale din Norvegia. Dacă se dovedeşte adevărat, va însemna că poveştile despre familiile noastre sunt chiar mai strâns împletite decât crezusem. Le va face mai întunecate şi mai dureroase.

I-am povestit asta lui Rikke.

— Există vreo cale să afli? a vrut să ştie.

I-am spus despre arhivele din Trondheim şi despre carneţe-lul lui Rinnan, din care am citit fragmente în diverse biografii, şi i-am mai spus că s-ar putea să fie ceva scris de mâna lui Henry într-un carneţel îngropat adânc în ziduri. A doua zi mi-am rezervat zborul.

M de la Majavatn, operaţiunea Majavatn. Pe 5 mai 1942, calea ferată utilizată pentru transportarea minereului de cupru extras din minele de la Lokken, având ca destinaţie producţia de arme, a fost sabotată de Rezistenţă. Apoi, pe 20 septembrie, Rezistenţa a aruncat în aer o uzină energetică din Glomford. Pe 5 octombrie, au lansat un alt atac asupra unei mine. Cam în acelaşi timp, doi soldaţi germani au fost ucişi de un om care ascundea refugiaţi. Aceste atacuri au epuizat răbdarea ocupanţilor. Cineva trebuia să plătească.

Pe 6 octombrie 1942, Josef Terboven stă în piaţa din Trondheim şi declară legea marţială, interzicând deplasarea în exteriorul locuinţei între orele 20 şi 5. Vânzarea de tutun este interzisă, ca pedeapsă colaterală. Cinematografele se închid şi magazinele trebuie să tragă obloanele la ora 19. În plus, poliţia norvegiană trebuie să se alăture forţelor germane, ceea ce înseamnă peste o mie de oameni înarmaţi care patrulează străzile, fac razii în case, interoghează familii şi arestează suspecţi.

Zece oameni sunt condamnați la moarte ca să ispășească pentru crimele membrilor necunoscuți ai rezistenței din spatele atacurilor. Unul dintre cei zece eşti tu.

M de la Marie Komissar, care se mişcă elegant prin apartamentul ei, pregătindu-se de o petrecere alături de servitoarea ei. Duc platouri cu mâncare din bucătărie la masă. M de la memorie şi de la melancolie, care-o pot azvârli pe Marie într-o spirală a disperării. O tristețe pe care reuşeşte să o evite umplându-şi timpul cu planuri şi distracții, cum ar fi petrecerea amânată de Hanuka, la care a invitat familia înainte de Crăciunul din 1950.

Se uită la ceas şi-şi dă seama că mai e doar o oră şi vor sosi musafirii, aşa că aprinde repede candelabrul de Hanuka, cu ale sale opt lumânări care simbolizează cele opt zile în care Dumnezeu a ținut aprinse lămpile aproape lipsite de ulei ale Templului din Ierusalim, după ce evreii l-au recuperat. S-a gândit adesea că e o poveste ciudată, mai ales că minunea a fost atât de nesemnificativă.

Curând, masa se umple de lume. Dar ştie cât de evident va fi că unii lipsesc. David nu va fi acolo. Iar locul tău de lângă Marie, pe care stăteai mereu când sărbătoreați Hanuka, va fi luat de Gerson, în schimb, cu EUen şi sarcina ei avansată alături. Apoi Jacob şi Vera şi lângă locul Verei, un scaun gol, care ar fi fost al fratelui lui Marie. Marie priveşte peste masă, decorată frumos cu pahare de cristal, cu farfurii cu margini aurite şi cu şervete albe. Dar tot ce vrea să facă este să se prăbuşească, să ridice o sticlă la buze şi să cedeze amintirilor.

M de la membrii bandei lui Rinnan. Sunt multe fotografii cu aceşti tineri şi aceste tinere, făcute la procesul de după război, în care stau în sala tribunalului, rând după rând, zâmbind şi discutând între ei. Sau, pentru mai multă precizie, sunt poze ale supraviețuitorilor. Au existat în jur de şaptezeci de membri ai Diviziei Speciale Lola, peste ani, însă

grupul n-a constat în mai mult de treizeci de persoane odată. Unii au fost uciși, alții au renunțat, iar grupul a devenit tot mai eficient.

Banda lui Rinnan începe cu o călătorie la Steinkjer, în ianuarie 1942, la scurtă vreme după lichidarea grupului de Rezistență din Trondheim. Gerhard Flesch vrea acum ca Rinnan să încerce să recruteze niște tovarăși care să-l ajute să distrugă Rezistența mai la sud, spre regiunile More și Romsdal. Planul este să pună capăt contrabandei dintre Marea Britanie și Norvegia, care alimentează continuu inamicul cu arme, tehnologie și persoane.

Rinnan face bagajele și își ia rămas-bun de la familie, spu-nându-le că va fi plecat o vreme. Își ia fiul în brațe, îndelung, apoi și fetița, care a început să alerge prin casă. Klara primește un sărut scurt pe obraz, dar asta mai ales ca să-l vadă fiul, iar el observă că ea se ferește aproape imediat, fără urmă de afecțiune, fără să arate niciun semn că ar dori ca buzele ei să se lipească de ale lui, ca la început. Acum, îi permite doar să o sărute pe obraz, înainte să i se răsucească din brațe. Chiar e atât de neatrăgător? Nu este mândră de răspunderea care i-a fost încredințată? Mândră de tot ce au acum, grație slujbei sale? De toți banii pe care-i câștigă el pentru familie? Dacă nu, s-o ia naiba! se gândește și ia valiza, dându-și seama că ține, poate, mânerul cam strâns și că își încleștează mușchii feței prea tare. Dar nu poate renunța. Apoi își vede fiica pe jos, jucându-se cu o cutie goală, fără să se uite la el. Vrea să spună ceva, să-i câștige atenția înainte să iasă pe ușă, pentru că va fi plecat multă vreme – dar nu are sens.

— Atunci, la revedere, zice el, cu jumătate de gură, mai mult pentru ca soția lui să nu poată spune că a plecat, pur și simplu, să-l acuze că-i taciturn și rece, pentru că nu este așa, doar că are multe pe cap, o răspundere imensă, așa că-l pot ierta fiindcă nu prea are răbdare.

Ar trebui să i se permită să se aştepte să le fie dor de el, măcar puţin. Să fie mai dorit, atât la joacă, cât şi în dormitor. Dar nu-i nici urmă de asta. Nici urmă de asta de când s-a născut fiica lui, se gândeşte el, privind-o iar pe Klara, care-i zâmbeşte ezitantă şi îi spune să conducă atent. De parcă i-ar păsa! Dacă m-aş răsturna într-un şanţ, i-ar conveni, se gândeşte el, şi stă singur la volan, repetându-şi cuvintele ei la despărţire, cu o voce distorsionată şi disprețuitoare. Ai grijă la volan, ha!

Cât de ridicol! încearcă să sugereze că-i un şofer prost? Probabil e unul dintre cei mai buni din toată ţara, căci nimeni nu cunoaşte drumurile aşa, ca el. În plus, nu a simţit nicio preocupare în cuvintele ei, se gândeşte, pornind motorul şi călcând ambreiajul. Ce-a spus ea a fost chiar nesincer. Ar fi foarte convenabil pentru ea dacă el ar ieşi de pe carosabil, s-ar ciocni de un copac şi-ar zbura din maşină, murind. Ar putea trăi cu pensia de urmaşă tot restul războiului, tot restul vieţii, dacă nemţii câştigă, se gândeşte el, crescând viteza ştergătoarelor.

Este februarie, iar drumul din faţa lui este o masă ameţitoare de fulgi de nea. Parcă ar conduce printr-o perdea nesfârşită de picături mititele. Dar nu există aproape nicio altă maşină pe drum, iar el se relaxează încet şi începe să se bucure de traseu, chiar dacă e alunecos şi condiţiile sunt parşive, pentru că, în esenţă, este doar o provocare în plus, un obstacol pe care trebuie să-l depăşească. După câteva ore ajunge la hotelul său din Steinkjer.

Henry îşi ia valiza din portbagaj şi intră în căldura din holul hotelului, întâmpinat de manierele servile ale recepţionerului şi de un zâmbet frumos. Se minunează cum e totul făcut să-l ajute să se simtă binevenit, să-i facă şederea cât mai comodă. Cine-şi poate permite să fie oaspete într-un asemenea loc? Doar cei aflaţi în funcţii importante, firește, oamenii de afaceri de vază care călătoresc din

străinătate sau ofițerii naziști. În orice caz, niciunul dintre ei nu deține o poziție la fel ca a mea, se gândește Rinnan. Zâmbește și-și ia cheia de la cameră.

Comandă un pahar de vin de Porto, să se încălzească. Apoi mănâncă și se odihnește, pregătindu-se pentru un alt capitol din viața sa de agent. Va găsi noi membri și rețeaua se va extinde. Își imaginează posibilitățile care se pot ivi dintr-un număr mai mare de urechi și de ochi de veghe. Mai multe mâini care să ia notițe și să raporteze. Asta-i va permite să facă orice. Va putea să-i demonstreze lui Flesch cât de bun este, se gândește Rinnan, și comandă încă un pahar. Îi zâmbește chelneriței care-l servește și când ea îl întreabă dacă-i place mâncarea, el răspunde:

— Da. Nici n-aș putea să mă simt mai bine... și ea îi zâmbește călduros, iar el adaugă: De fapt, aș prefera să fac altceva, îi face el cu ochiul, pentru că nu-i așa c-a fost deosebit de prietenoasă?

Parcă încerca să flirteze cu el, sau era atrasă de el, neintenți-onat. Chelnerița roșește, dintr-odată conștientă de cât de strâmtă îi e bluza, când se întinde să-i ia farfuria, și cum i se lipește fusta neagră de șolduri. El vede că ei îi place, și reține, și are grijă să zâmbească și să-i ofere un bacșiș generos, dar ea tot îi zâmbește cu rezervă. Probabil că e doar timidă, se gândește el, poate fiindcă nu e obișnuită să i se adreseze cineva atât de direct. Ce vrea, de fapt, este ca ea să se aplece și să întrebe în ce cameră stă, apoi să îi spună încet că va urca la el când i se termină tura. Dar ea nu face asta, ci doar ia banii și-i mulțumește politicos, cu o privire derutată. Poate că o așteaptă un iubit, poate chiar cineva care lucrează aici, își închipuie el, și urcă în cameră. Se așază la geam, cu încă un pahar lângă el, gândindu-se la planurile pentru zilele următoare. Zâmbește la ideea de a găsi complici și la promovare. La cum va angaja oameni noi. E greu de crezut, dar e adevărat, se gândește el, ridicând

paharul şi dând peste cap ultimele picături. Simte cum i se relaxează creierul, de parcă alcoolul ar fi dat la o parte furia şi grijile, lăsându-l mulţumit şi doar uşor încântat. Henry pune jos paharul, se îndreaptă spre baie, să se uşureze, dar se loveşte de pat şi îl străbate un junghi de durere, obligându-l să facă nişte paşi mărunţi ca să-şi recapete echilibrul, înainte să continue spre uşa toaletei. Dar apoi aude paşi pe hol. Este sigur că-i chelneriţa, în drum spre el, după ce a scăpat de ceilalţi clienţi. Că e pe cale să bată la uşă, să se strecoare în camera lui şi să înceapă să se descheie la bluza albă, chiar în faţa lui, în lumina slabă a felinarului de afară.

Rinnan simte vibraţia paşilor şi îşi lipeşte urechea de uşă, ascul-tând, dar paşii trec de uşa lui şi apoi fac scândurile podelei să trosnească puţin mai departe, pe hol. Deschide repede uşa, să arunce o privire, dar este doar un bărbat cu un început de chelie, la vreo cincizeci de ani, pe cale să intre în camera lui.

Da, da, îşi spune Henry, când uşa se închide, iar el se întoarce la baie. Numai că acum vrea să se uşureze, dar este excitat, şi ca să reuşească trebuie să se aplece deasupra toaletei de lemn, împingându-şi penisul erect cu degetele. Se uită la podeaua băii, iar camera se clatină încet, până ce, în sfârşit, aude picături căzând pe porţelan. În scurt timp, reuşeşte să revină în dormitor, unde se ghemuieşte sub pătură. Totul se roteşte lent, iar el îşi imaginează un vârtej imens în mijlocul camerei, care-l absoarbe treptat şi îi aruncă gândurile într-un somn adânc.

Se trezeşte în dimineaţa următoare cu o durere de cap pulsândă şi o limbă parcă din şmirghel. Se ridică, se priveşte în oglindă şi se spală de câteva ori pe faţă, dar pulsaţia continuă, de parcă i s-ar fi umflat creierul şi i-ar presa craniul din interior. Poate că am băut cam mult ieri seară, se gândeşte el, dar ar trebui să pot să mă distrez şi

eu, ținând cont de cât de greu muncesc şi de cât am condus ca să ajung aici. Îşi aminteşte de tubul de pilule pe care i l-a dat Flesch înainte să plece. Henry se oprise la Hotelul Misiunii, după ce dormise prost, şi Flesch comentase că părea foarte obosit.

— Încearcă astea, te vor ajuta, i-a zis Flesch, zâmbind.

— Ce fel de pilule sunt? a întrebat Rinnan, răsucind tubul între degete.

— Pervitin, a răspuns Flesch, care i-a zis apoi să scoată capacul, să îşi toarne câteva pilule în palmă şi să-şi vâre una în gură.

A remarcat imediat efectul. Erau exact ce-i trebuia. Henry caută prin valiză până ce găseşte tubul, apoi îşi pune o pilulă albă pe limbă. Simte imediat gustul de substanțe chimice şi se apleacă peste chiuvetă să o înghită cu apă de la robinet. După ce face duş şi ia micul dejun, durerea de cap începe să-i treacă, şi forța îi creşte. O putere care vine de nicăieri. „Mersi!", i se adresează Henry tubului, pe care şi-l strecoară în buzunarul de la pantaloni. Îşi piaptănă părul pe spate, adaugă nişte ceară şi îşi dă bretonul la o parte, înainte să se privească din ambele părți în oglindă. Se îndreaptă spre o cafenea despre care se ştie că ar fi frecventată de simpatizanți ai Partidului Național, sperând să găsească nişte complici. A memorat adresa şi părăseşte hotelul din timp, mergând pe străzile oraşului bombardat, în care scheletul civilizației se ridică lent, în chip de case simple şi adăposturi dreptunghiulare. Oraşul, pe care şi-l aminteşte din deplasări anterioare, a fost cândva plin de clădiri frumoase, de piatră, decorate cu turnuri şi cu ferestre boltite. E păcat că nu mai sunt, îşi spune el, imaginându-şi cum ar fi fost ca oraşul lui natal să fi fost bombardat aşa. Dacă Levanger ar fi fost redus la un morman de ruine fumegânde, aşa, ca Steinkjer, n-ar fi fost bucuros. Dar trebuie să existe un motiv. Face colțul unei clădiri noi şi

vede cafeneaua, într-o construcție simplă, cu o frizerie la un capăt. Nu trebuie să-şi folosească identitatea secretă aici. Rinnan deschide uşa şi intră în camera spațioasă. Înăuntru sunt împrăştiate grupuri de bărbați care şed în jurul cafelelor, fumând şi citind ziare. Mulți se întorc să se uite la Henry, care le zâmbeşte. Comandă o cafea, se aşază la o masă şi priveşte în jur. Ascultă conversațiile şi vorbeşte cu nişte oameni, dar sunt ori reținuți, ori nepotriviți. Totuşi, Rinnan aude că în seara aceea va fi o petrecere de Crăciun la cafenea şi că tot oraşul va fi prezent. Perfect.

Mai târziu, seara, se întoarce aici, printre bărbați şi femei în haine bune, bând, fumând, zâmbind şi sporovăind. Întreabă mulți bărbați dacă sunt interesați de o misiune şi găseşte repede pe cineva interesat: este un bărbat blond, cu ochi albaştri, cu un zâmbet timid şi un aspect oarecum dezordonat. Se numeşte Ingvar Aalberg şi spune că ține cu Germania, de parcă ar vorbi despre o echipă de fotbal. Lângă Ingvar sade un bărbat care se uită urât la o femeie ce discută cu un tip de la bar. Se numeşte Bjarne. Sunt amândoi disponibili şi interesați, mai ales când Rinnan le spune cât de mulți bani sunt în joc şi cât de uşoară este misiunea. Tot ce trebuie să facă este să se dea drept refugiați şi să găsească pe cineva dispus să-i ducă de la Ålesund în Insulele Shetland, apoi să expună toată rețeaua clandestină. Rinnan le cumpără de băut, ciocnesc şi conversația devine tot mai zgomotoasă, în jur sunt nori de fum şi se aud hohote bruşte de râs. Un om se împleticeşte şi este susținut de cei din jur.

— Mai avem nevoie de un singur lucru, spune Rinnan, sprijinit de masă, şi anume, de un mesager. Cineva care să poată merge de la voi la mine şi să raporteze ce se petrece. Ştiți pe cineva? De preferință, o femeie, spune el, privindu-şi paharul.

Se uită iar la cei doi. Bjarne pare să fie cel mai echilibrat. Ingvar ar fi acceptat orice; a părut încântat doar să fie întrebat, şi a răspuns cu un „nu” scurt când l-a întrebat Rinnan dacă are familie. Bjarne este mai rezervat, dar el este cel care spune că ar şti o doamnă care-i poate ajuta şi se duce să o găsească. Curând după aceea revine, ținând de braț o femeie mai degrabă neatrăgătoare, cu trăsături aspre şi brațe şi picioare solide.

Rinnan se ridică şi îi întinde mâna.

— Bună. Mă numesc Rinnan, spune el.

— Ragnhild Strom, îi răspunde ea, zâmbind.

Rinnan îi spune să ia loc, dar este dezamăgit, pentru că spe-rase că va fi mai atrăgătoare, iar Ragnhild Strom nu este tocmai persoana care să-i fi atras privirea. În schimb, face parte din SN şi spune că este dornică să fie mesageră. Se îmbată cu toții şi sunt de acord să se întâlnească a doua zi, acasă la ea.

Ziua următoare îi găseşte pe toți în jurul unei sticle de tărie aduse de Ragnhild, în timp ce el îi instruieşte despre ce trebuie să facă. Îi ajută pe cei doi bărbați să îşi inventeze nume noi şi să îşi exerseze noile identități, alături de povestea lor: că aveau nevoie de ajutor pentru a evada din Norvegia, înainte să fie descoperiți de nazişti.

Aşadar, fac un scurt joc de roluri la Ragnhild, înainte să se încheie întâlnirea, şi câteva zile mai târziu Rinnan conduce din nou spre casă, în timp ce Ingvar şi Bjarne se îndreaptă spre coastă, pentru a se infiltra printre cei care transportă oameni clandestin. Trimit mesaje lui Rinnan prin Ragnhild, care vorbeşte cu el la telefon în fiecare zi: îi furnizează mici frânturi de informație, cum ar fi numele ambarcațiunilor folosite, numele proprietarilor, porturile şi datele la care vor naviga.

Le spune lui Ingvar şi lui Bjarne să rămână sub acoperire şi că nu este necesar să îşi facă griji, pentru că misiunea va

începe curând şi vor fi extraşi. După asta, raportează totul către Flesch, care este, evident, mulţumit de Henry, şi îi spune că va începe Operaţiunea Seehund II: cincizeci de soldaţi înarmaţi vor fi trimişi să îi aresteze pe toţi cei implicaţi.

Rinnan li se alătură, într-o camionetă, şi se trezeşte responsabil de toată misiunea. Pot să-mi permit să mă simt mândru, se gândeşte Rinnan, în timp ce se grăbesc prin pădure, iar soldaţii de lângă el se prind de scaune, clătinându-se dintr-o parte în alta, în ritmul peisajului.

Dar, dintr-odată, una dintre camionete face pană şi se opresc brusc. Rinnan se dă jos, înjurând, şi merge să le spună soldaţilor să se grăbească, pentru că nu au timp de întârziere. Dar nu ajută.

Când ajung, în sfârşit, pe coastă, a doua zi, ambarcaţiunea cu refugiaţi a plecat deja, cu Ingvar şi cu Bjarne la bord. Sunt, probabil, îngroziţi să nu fie descoperiţi, se gândeşte Rinnan, privind fiordul, în timp ce vântul împrăştie spuma şi aduce nori de ploaie peste valurile întunecate.

Vremea este agitată pe mare, iar asta poate fi în avantajul lor. O sună pe Ragnhild, iar ea îi oferă ultimele informaţii de la refu-giaţii sub acoperire, precum şi o listă de nume ale membrilor Rezistenţei implicaţi. Rinnan la ordonă soldaţilor să-i aresteze şi le spune să le confişte şi celelalte bărci. Trimite un grup de soldaţi să caute ambarcaţiunea refugiaţilor, în timp ce el rămâne pe ţărm şi priveşte marea.

Trece noaptea. Trece şi ziua următoare. Noaptea se lasă din nou, şi abia atunci află că ambarcaţiunea revine la ţărm, din cauza furtunii. Toată lumea este arestată şi, în sfârşit, cei doi agenţi îşi pot dezvălui identităţile, se pot desprinde din linia refugiaţilor şi pot merge spre partea germană. Rinnan îi bate pe spate şi-i duce la un adăpost călduros. În ciuda problemelor înfruntate, operaţiunea este un succes.

Cincizeci şi două de persoane sunt arestate, iar douăzeci şi două mor în captivitate. Este ianuarie 1942.

În martie, se creează Divizia Specială Lola, iar lui Rinnan i se spune să-şi intensifice eforturile de a angaja mai mulți membri. Li se oferă şi un sediu, un apartament rămas gol după ce proprietarul a fost dus la Falstad. Omul este David Wolfsohn, fratele lui Marie.

M de la Marie Arentz, pe care Henry o cunoaşte acasă la Ragnhild Strom, după ce îi ceruse acesteia să găsească o prietenă care s-o însoțească într-un drum cu barca spre Bodo. Cele două femei trebuie să pretindă că sunt membre ale Rezistenței şi să încerce să convingă recruți noi. Îi place imediat cum îi zâmbeşte Marie şi intră repede în vorbă. Le umple paharele şi pe ea o face să râdă. Beau împreună, iar el le dă bani de țigări, discută despre salariul lor, care e cât unul de-o lună, pentru doar câteva zile de muncă. Îi spune lui Marie că poate primi nişte bani în plus, să-şi cumpere ceva frumos.

— Nu că ai avea nevoie! adaugă el, făcându-i cu ochiul, şi primind un zâmbet poznaş.

Se gândeşte pentru o clipă la Klara, apoi şi-o îndepărtează din minte, pentru că de ce s-ar simți vinovat, când ea este atât de rece şi de indiferentă, când nu arată niciun dram de pasiune, de dorință de a se culca cu el fiindcă aşa îşi doreşte – doar acceptă ce vrea el. Aşa că e vina ei dacă el se uită în altă parte, are dreptul să calce alături, se gândeşte el, şi se oferă să o conducă pe Marie acasă. Sunt amândoi beți, iar el îi cuprinde talia cu brațul, şi într-un colț întunecos o trage spre el şi o sărută. Îi vede privirea lacomă şi o însoțeşte în locuință. Chicotesc, urcând scările, încercând să păstreze tăcerea. Ea întoarce cheia în broască şi deschide uşa, iar el o urmează repede. Apoi o lipeşte de perete şi o sărută din nou. Îşi strecoară mâna sub hainele ei, mângâindu-i spatele gol, iar ea se lipeşte de el,

apoi se dă înapoi şi-şi scoate puloverul, întorcându-i mânecile. Henry îşi aruncă pantofii şi începe să se descheie la cămaşă, apoi îi simte deodată mâinile pe curea, pe care o descheie, în timp ce-i gâfâie în obraz. El îi mângâie coapsele şi-i ridică fusta, după care o duce spre pat. Îi priveşte zâmbetul, pielea moale; e o primă întâlnire cât se poate de tandră.

Acum se poate întâmpla orice, se gândeşte el, trăgându-i chiloţii şi sărutându-i burta, simţindu-i mirosul şi îngropându-şi faţa între coapsele ei.

A doua zi dimineaţă, Henry se sprijină de o pernă, în pat, iar Marie se ghemuieşte lângă el. Scoate o ţigară din tabacheră, o aprinde şi trage adânc în piept. Soarele străluceşte prin perdea, făcând firişoarele de păr de pe braţul lui Marie să strălucească. Vorbesc, şi conversaţia trece fără efort prin tot felul de subiecte şi locuri.

Câteva luni mai târziu, Marie va fugi din banda lui Rinnan, angajându-se peste graniţe. La trei ani după aceea, vor fi din nou împreună şi Marie va sta întinsă în braţele lui, dezbrăcată.

Doar că, de data aceea, va fi moartă, în subsolul Bandeklosteret, cu o frânghie în jurul gâtului. Ucisă de Rinnan.

M de la Molde, de la măştile folosite într-o piesă de teatru şi de la mândrii oameni ai Rezistenţei, cum ar fi Bjarne Asp. Bjarne Asp este un adversar feroce al naziştilor. Un bărbat fără teamă şi inteligent, care se implică repede în conversaţiile potrivite, în cafenelele potrivite. Începe o relaţie cu o femeie pe nume Solveig, care, împreună cu cei doi fraţi ai ei, este şi ea membră activă a Rezistenţei. Bjarne o ajută pe Solveig. Fac liste, participă la întâlniri şi şi-o trag. Bjarne îi spune suficiente poveşti să o convingă că este de partea ei. Devin un cuplu şi încep să-şi plănuiască un viitor

împreună, pentru ziua în care Norvegia va fi câştigat războiul. Mănâncă, se culcă şi călătoresc împreună.

Trec şase luni şi într-o zi Bjarne Asp îi spune lui Solveig că se numeşte, de fapt, Henry Rinnan. Că este liderul unei organizaţii secrete a germanilor şi că va trebui să i se alăture, dacă vrea să rămână în siguranţă. Îi spune lui Solveig că poate împiedica să-i fie arestată familia, dacă ea cooperează. Că nemţii vor câştiga războiul, dar că poate ajuta la reducerea pierderilor Norvegiei, prevenind o invazie britanică. Şi că el poate să o asigure că familia ei nu păţeşte nimic. Solveig este de acord. Vara devine toamnă. Este 1943. Divizia Specială Lola se extinde, iar Rinnan primeşte un sediu nou, la periferie. Este o casă separată, pe Jonsvannsveien 46. Îşi mută acolo toate lucrurile, iar Rinnan cere să se construiască celule de închisoare în pivniţă, în septembrie 1943, Solveig şi fiica ei de opt ani se mută şi ele în casă, unde ea lucrează ca secretară a lui Rinnan tot restul războiului, îngrijeşte rănile celor torturaţi, pregăteşte de mâncare pentru bandă şi îşi lasă fiica să doarmă acolo, în ciuda strigătelor de sub pământ.

M de la musicalul pe care Jannicke se pregăteşte să-l prezinte în pivniţă. Este o seară de sâmbătă, 1956, iar Grete, Jannicke şi două prietene de-ale lor sunt jos. Câteva săptămâni au repetat după şcoală. Aruncându-şi ghiozdanele pe podea, îşi salută mama şi pe servitoare, apoi tropăie pe scări în jos, complet neafectate de mirosul de mucegai şi de frig. Este un loc în care-şi pot face de cap, unde nu se plânge nimeni că zgomotul le oboseşte mama.

Au construit o scenă, pe locul unui fost bar, şi exersează numere muzicale şi de dans, în timp ce Grete, care are cinci ani, le urmăreşte. Grete a vrut să ajute şi i s-a spus că poate sta la uşă, aşa că a alergat pe scări în sus să găsească hârtie şi creioane, apoi s-a întins pe burtă, pe podeaua de lemn a pivniţei, şi a desenat un set întreg de bilete.

Dar, când le-au spus părinților despre spectacol, Grete a văzut o privire ciudată pe chipul mamei. Un zâmbet forțat. Şi a repetat, la fel ca înainte:

— Chiar e necesar să stați atâta în pivniță, în aerul acela stătut şi în frig?

Răspunsul lui Jannicke a fost că erau bine îmbrăcate şi că nu era o problemă, iar Grete repeta şi ea ce spunea sora ei. Mama lor nu fusese niciodată capabilă să aducă un contraargument suficient de solid.

Într-o seară, în timp ce Grete era în pat, şi-a auzit părinții vorbind în bucătărie. Discutau despre spectacol şi a auzit-o pe mama ei ridicând vocea şi spunând:

— Dar în pivniță, Gerson! în pivniță!

— Ssst, Ellen, a răspuns Gerson.

— Nu ştiu nimic despre asta, bineînțeles! a spus mama ei.

Grete le-a auzit paşii îndepărtându-se şi a ridicat capul pentru a privi conturul trupului lui Jannicke din patul de lângă ea. Şi ea se ridicase în capul oaselor. Ambele surori se uitau în gol, fără să spună nimic. Ce voia să zică mama lor? Despre ce nu ştiau nimic? Curând, vocile au tăcut în living, iar Grete şi-a auzit fie mama, fie tatăl mergând la baie. S-a auzit apa prin țevi. Apoi, probabil c-a adormit.

Câteva zile mai târziu, a venit seara cea mare: premiera.

Fetele au vândut bilete în tot cartierul. Au cărat scaune jos şi le-au aşezat pe rânduri, au aprins lumânări şi s-au îmbrăcat adecvat. Totul este gata.

— Acum poți să-i laşi să intre, Grete.

Jannicke îi zâmbeşte surorii sale. Poartă o rochie de petrecere şi pantofi cu toc. Buzele ei sunt date cu ruj, genele, negre de rimei, iar fața, palidă de la pudra împrumutată de servitoare. Grete face un semn energic din cap, apoi se întoarce şi aleargă în sus pe scări. Saltă până în vârf şi ascultă murmurul vocilor de cealaltă parte a uşii.

Sunt mai ales copii. Apoi deschide uşa şi priveşte afară, spre copiii şi părinţii înghesuiţi pe hol.

— Sunteţi gata? întreabă Gerson.

— Îmi arătaţi biletele? răspunde ea.

Gerson se întoarce şi mormăie ceva spre un vecin – nu aude ce-i spune, dar un val de hohote se răspândeşte printre ei –, apoi se întoarce iar spre ea şi îi întinde două bilete făcute de mână.

— Mersi, spune Grete, camuflându-şi încântarea, aşa cum ar fi făcut dacă ar fi fost adultă şi ar fi lucrat la Teatrul Trondelag. Vă rog să intraţi şi să luaţi loc, spune.

— Locurile au numere? întreabă tatăl ei, mângâind-o uşor pe spate şi zâmbindu-i.

Grete clatină din cap şi vede expresia chinuită de pe chipul mamei. Pivniţa se umple de vecini. Grete observă că unii dintre ei privesc pereţii din jur, de parcă tocmai ar fi descoperit un miros oribil.

M de la măcel şi de la multele bănuieli din jurul lui Henry Oliver Rinnan. Cu veştile permanente despre daunele pe care le face şi pericolul pe care-l reprezintă, mişcarea de Rezistenţă decide că Rinnan trebuie eliminat. Aşa că-şi fac planuri să-l prindă viu.

Într-o seară de octombrie din 1943, Rinnan este pe drum spre vila de pe Landstadsvei 1, în care locuieşte familia lui. Iese din maşină, dar observă că ceva nu e în regulă. În apropiere există un vehicul străin, parcat lângă alee, o maşină cu motorul şi farurile oprite. Se gândeşte, totuşi, că vede silueta unui bărbat la volan. Sau să fie doi?

Dintr-odată, este în alertă şi dă să-şi scoată pistolul de la centură. Reuşeşte şi vede al treilea brbat, tot înarmat, ieşind din tufişuri. Secundul său, Karl Dolmen, iese din maşină. Este un bărbat înalt, cu părul de arian şi ochi albaştri, mereu atent, mereu ascultând ordinele.

— Fugi, Rinnan! strigă Karl Dolmen, ţintind şi trăgând spre bărbaţi.

Rinnan ţâşneşte pe poartă şi aude schimbul de focuri. Se grăbeşte spre uşă, pe jumătate ghemuit, ţinând pistolul la piept cu ambele mâini. Apoi se uită de după colţ. Se aude un strigăt. Porneşte un motor, urmat de zgomot de cauciucuri, şi maşina dispare în noapte, în timp ce Rinnan sprintează spre drum. Îl vede pe Karl, care se apropie de el cu o mână apăsată pe burtă. A fost lovit. Henry îl apucă de umeri şi se zbat să ajungă la maşină. Ridică privirea şi o vede pe Klara la geam, parţial ascunsă de perdele.

Karl are nevoie urgentă de îngrijiri medicale, aşa că va trebui să aştepte să-i explice totul Klarei, dar deja îi e groază. Îl ajută pe Karl să intre în maşină şi îi spune şoferului să accelereze şi să-i ducă la spital. Când ajung, Karl e întins pe o targa şi luat de acolo, cu o seringă în braţ, iar Rinnan aşteaptă pe hol, tot mai furios, şi refuză să meargă acasă până când nu află că acesta n-a fost grav rănit. În cele din urmă, i se spune că glonţul n-a atins organe vitale şi că omul va fi bine, aşa că se urcă în maşină şi conduce spre casă. Doarme în camera de oaspeţi.

De fapt, îşi petrece noaptea treaz, furios că duşmanii lui s-au coborât atât de jos, încât să-l atace în propria casă! Dacă unul dintre gloanţe s-ar fi rătăcit? se gândeşte el, scrâşnind din dinţi pe întuneric. Dacă zgomotul i-ar fi trezit copiii? Dacă ar fi venit la geam şi ar fi fost loviţi şi ucişi? Da, fireşte că sunt în război! Dar este diferit. Aşa că gata cu politeţea. Fără nenorocite de reguli. Totul e permis, crede el, apoi ia doi membri ai bandei deoparte şi le ordonă să iasă pe stradă şi să bată prima persoană care le iese în cale, ca răzbunare.

Drept rezultat, un trecător este ucis în bătaie în drum spre casă, în noaptea aceea. Dacă ar fi plecat acasă mai târziu sau ar fi ales alt traseu, ar fi fost altcineva în locul lui.

M de la matematică, o lume întreagă de care Gerson îşi dă seama că-i este dor, într-o dimineaţă, în drum spre muncă. Şi-o fi pus el inima şi sufletul în gestionarea afacerii şi în dorinţa de a-şi ajuta mama, mutându-se înapoi în Trondheim şi încercând să se însoare cu o femeie dintr-o familie evreiască, o familie bună –, dar nu ajută. Nivelul său de împlinire este nul. Ce-i pasă lui de pălării şi de rochii? De ce i-ar păsa de Paris-Viena şi de clienţii bogaţi, care intră în butic fiindcă au nevoie de ajutor, care-l privesc rugător, atât de flămânzi de complimente, că sunt dispuşi să înghită orice comentariu flatant. Trece colţul pe Nordregate şi zâmbeşte cuiva cunoscut de peste drum, fiindcă se simte obligat să păstreze o relaţie bună cu clienţii obişnuiţi, pentru ca ei să continue să aleagă Paris-Viena, şi nu concurenţa. A învăţat să facă lucrurile foarte bine, se gândeşte, în timp ce descuie uşa magazinului. Nu că nu poate să se descurce, doar că n-are nicio plăcere în viaţă. În scurtele pauze pe care şi le permite, în timpul zilei, se trezeşte adesea că-i lipseşte lumea academică, cu discuţiile despre matematică, literatură, filosofie sau jazz. Îi este dor de efortul aproape demn de un montaniard de a cuceri probleme insurmontabile şi de simţul clarităţii când ajunge în vârf şi priveşte în jur.

Se gândeşte la toate acestea în timp ce le ţine clienţilor oglinda mică, să se privească, sau în timp ce le caută mărimea potrivită, sau vorbeşte despre diferenţele de croi, calitatea materialului, culori şi modele. Sună telefonul şi Gerson se trezeşte discutând cu o veche cunoştinţă, un prieten de familie, un matematician care l-a ajutat să îşi găsească de lucru în timpul războiului. Acum, vrea să-i ofere lui Gerson altă slujbă, şi nu oricare. Vrea să-l ajute să dezvolte Institutul de Afaceri şi Economie din Oslo. Gerson îi mulţumeşte, dar trebuie să coboare glasul când intră un client. Spune că se va gândi, dar ştie deja că îi e imposibil şi

că va fi nevoit să refuze. Apoi, când vine în sfârşit timpul să închidă, însoţind ultimul client pe uşă, simte o greutate neobişnuită în mişcări. Începe să meargă pe drum, conştient de ce-l aşteaptă acasă, ştiind că Ellen este probabil obosită şi retrasă, aşa cum e adesea, poate stând întinsă, singură, în dormitorul de sus, suferind de migrenă. Aşa că decide să facă un ocol. A încercat s-o ajute, să ajungă la ea, de dragul fetelor, dar nu pare să-i iasă. Este atât de neajutorată, de lipsită de iniţiativă şi de inadecvată pentru viaţa normală, crede el.

Dintr-odată, îşi aminteşte de un incident din bucătărie, la scurtă vreme după ce s-au mutat aici. Venise acasă după o escapadă la pescuit cu un vechi prieten de la facultate şi prinsese un cod mare şi frumos, de peste un kilogram. I-l adusese lui Ellen, crezând că va găti ceva cu el, dar ea îl privise neliniştită. Strâmbase din nas la peşte, care zăcea acolo, cu sângele picurând dintre branhii. Dar el încercase doar să fie amabil, gândindu-se că va primi laude şi că, poate, va ajunge să gătească acel cod la cuptor sau să prepare o supă de peşte – lui Ellen îi plăceau ambele. Dar ea a izbucnit în lacrimi, spunând că n-avea idee ce să facă. Nu ştia cum să curețe sau să prepare peştele. Şi chiar nu ştia, se gândeşte Gerson, din cauză că părinţii ei nu-i arătaseră. O răsfăţaseră, şi acum bogăţia pe care se bazase înainte nu mai exista. Nu mai era nici fabrica, nici casa, nici şoferi sau cusătorese ori servitoare nu mai avea, şi-i rămăsese doar neajutorarea. Aşa că Gerson îi ceruse să urce şi să se întindă. Hotărâse să curețe peştele chiar el şi o rugase pe servitoarea daneză să-l ajute să prepare cina.

Aşa că amână întoarcerea acasă şi continuă să meargă, cu vocea din apelul neaşteptat încă răsunând în minte. O slujbă la Oslo. Afaceri şi economie. Şansa de a avea o carieră, de a lucra cu ce ştie mai bine, ceva ce-şi doreşte mult.

Calculează rapid: viața lui minus Paris-Viena, minus clienții care se plâng de talii sau de sânii prea mici sau prea mari, minus Bandeklosteret şi tot ce-o înconjoară, plus matematică, plus studenți, plus Oslo.

Şi minus Ellen.

M de la miercuri, 7 octombrie 1942.

N

N de la Niceea şi de la nemaivăzutul sinod ecumenic care s-a ținut acolo în anul 325 d. Hr., când s-a stabilit că evreilor clerului le era interzis să ofere spre împrumut bani cu dobândă. Acest lucru s-a reflectat, mai târziu, asupra tuturor creştinilor, şi a eliminat câştigul din camătă, exceptând împrumuturile pentru familie ori prieteni. Străinii însă erau exonerați, şi asta a dus la concepția creştinilor că evreii erau o tagmă de jecmănitori.

N de la nişte degete amorțite, după ce ai strâns fierăstrăul sau ai cărat bolovani, de la ora 7 la 12 şi de la prânz la ora 20, când insectele roiesc şi se ridică în lumina soarelui, printre copaci, iar natura este vie şi vibrantă. Iarna, zilele de muncă sunt mai scurte. Nu pentru a vă fi mai bine, ție sau celorlalți, ci pentru a împiedica pe oricine să profite de ocazie ca să evadeze, la adăpostul întunericului.

N de la Nordstern sau Noul Trondheim. Noua capitală pe care şi-o imagina Hitler la periferia a ceea ce încă este Trondheim, pentru care l-a pus pe arhitectul Albert Speer să deseneze schițe. Se presupune că într-una dintre plimbările sale prin Alpi i-a venit ideea, în timp ce mergea spre Mooslander Kopf, un vârf de munte unde s-au construit pentru el o ceainărie mică şi o bancă, pentru a se putea aşeza să se odihnească, gândindu-se la viitoarele planuri. De pe această bancă, peisajul se desfăşura sub ochii lui, iar munții cenuşii, îmbrăcați în gheață, plonjau în lacul de la poalele lor, un memento superb despre cât de măruntă e

omenirea. Probabil că s-a gândit, uneori, la basmele copilăriei sale, deoarece în folclorul german se spune că există un uriaş mitic care doarme sub munți, gata să se ridice la ceasul împlinirii destinului acestui popor.

Într-una dintre acele excursii cu ciobănescul său german, a deliberat Hitler asupra problemei rutelor de provizii britanice din zonă. S-o fi gândit cum să le oprească, ce locuri strategice ar putea folosi pentru a construi o bază. Apoi, ideea Norvegiei, cu toată coasta spre mare, i-a venit în minte. Toată țara era ocupată, dar sus, în nord, avea nevoie de o cale pentru a restricționa şi a controla transportul din Atlantic; de o bază din care să poată ridica germanii pânzele şi distruge submarinele şi crucişătoarele britanice. A plănuit izolarea Marii Britanii, pentru a rămâne într-adevăr o insulă, fără căi de comunicare şi fără a putea furniza Rezistenței curaj, muniție şi mitraliere.

Trondheim.

Strategic, era locul perfect pentru o flotă de submarine. Aici, proviziile puteau fi livrate pe nave, de pe continent, şi echipamentul necesar pentru războiul de pe Frontul de Est putea fi descărcat. Dacă priveşti o hartă a Norvegiei, vei vedea că devine foarte îngustă în regiunea aceasta, de parcă o mână gigantică ar fi strâns țara la mijloc. Hitler a trimis o maşină să îl ia pe Albert Speer, ca să poată revizui planurile împreună, şi a cerut asistenților să găsească hărți ale Trondheimului, cât mai detaliate posibil. Şi fotografii.

Apoi Hitler şi Speer au redesenat harta.

După câteva zile de muncă intensă, primele planuri erau gata. Construcția noului oraş putea începe, o capitală nordică pentru al treilea Reich, numită Nordstern, cu 250 000 de locuitori care urmau să fie trimişi din Germania şi o arhitectură care ar fi depăşit-o pe a oricărui alt oraş. O autostradă cu patru benzi urma să se construiască, pentru a lega Nordstern de Berlin. Dar, mai întâi, un tunel trebuia

croit, prin explozie, în stâncă, creând o bază subterană unde navele de război şi submarinele germane să poată andoca. De acolo, distrugătoarele germane puteau controla întregul Atlantic de Nord.

Ce a mai rămas din acea bază găzduieşte astăzi Arhivele Naţionale. Este un loc în care sper să găsesc jurnalele lui Rinnan, dacă există. Toate însemnările făcute despre activităţile suspecte din Trondheim, în timp ce mergea dintr-o cafenea în alta. Undeva, în aceste arhive, se află, poate, dovada că tu şi fratele lui Marie aţi fost arestaţi din cauza lui Rinnan. Conduc prin Trondelag în maşina închiriată şi sun la Arhive, să-i anunţ că vin, să le dau şansa de a găsi şi de a aduna cutiile. Bărbatul de la celălalt capăt îmi spune că, dacă se află undeva carneţelele lui Rinnan, acel loc nu este la Arhivele Naţionale din Trondheim, ci la cele din Oslo. Pentru că, deşi procesul lui a avut loc în Trondheim, toate documentele de la procesele de război au fost mutate în Oslo, câţiva ani mai târziu, unde sunt şi astăzi, ascunse în munte, într-un loc în care pot ajunge cu bicicleta, de unde locuiesc eu.

N de la noiembrie.

N de la noi membri, noi oameni de legătură şi noul cartier general, la o nouă adresă: Jonsvannsveien 46.

În septembrie 1943, Rinnan intră în hol, apoi, încălţat, în camera de zi din Bandeklosteret şi priveşte în jur cu un zâmbet larg. Este un loc grozav, i se pare, central şi totuşi ferit, şi spaţios, cu vedere largă spre împrejurimi, dacă ar încerca cineva ceva. La mică distanţă de casa din Trondheim pe care i-au oferit-o germanii familiei sale.

Se duce la geam şi priveşte afară, peste pomii fructiferi cu frunze îngălbenite din grădină. Suflă în aer un nor de fum, care se risipeşte imediat. Se întoarce spre ceilalţi: Ivar Grande, Karl Dolmen, Kitty şi Inga, şi Solveig Kleve, cu fiica ei de opt ani, care va locui şi ea în casă. Sunt cu toţii tineri,

ca el. Sunt cu toții entuziasmați, ca el. Le arată unde să pună lăzile pe care le poartă, apoi deschide una şi scoate o sticlă de coniac, cumpărată cu această ocazie. Restul locuitorilor din oraş nu au țigări, nici alcool, nici maşini sau benzină, nici slujbe, însă Rinnan are de toate.

— Ivar, poți să ne aduci pahare? întreabă el.

Ivar pare să ezite, poate considerând că asemenea lucruri sunt sub gradul şi poziția sa, dar face aşa cum i s-a spus. Inga îl urmează, iar câteva momente mai târziu se întorc şi se adună cu toții în jurul lui Rinnan, în semicerc, aşa cum stătea cândva cu frații lui, în pădure sau în camera în care dormeau. El le toarnă tuturor, umplând pahar după pahar, cu aburii etilici ridi-cându-se din paharele lor, atât de puternici că-i înțeapă ochii, şi când paharele sunt pline şi-l înalță pe-al lui şi propune un toast.

— Dragii mei colegi, bun venit în cartierul general, spune el, ducând paharul la buze.

Îl înțeapă limba de la alcool şi mintea pare să i se relaxeze aproape imediat.

— Aici ne vom putea planifica netulburați misiunile. Aici ne vom putea coordona atacurile, vom plănui cum să ne infiltrăm printre duşmani şi să-i zdrobim din interior.

Vede imediat cât sunt de încântați cu toții.

— Împreună, prieteni şi colegi, suntem cea mai valoroasă armă a germanilor din Norvegia! Ați auzit ce-a zis Goebbels în discursul său? Noi suntem agenții la care se referea! Noi am făcut o treabă atât de bună, încât reputația noastră a ajuns în inima Germaniei! Şi lucrurile vor fi tot mai bune! Acesta e noul nostru cartier general, unde ne vom plănui operațiunile şi vom petrece!

Restul bandei pare acum mai relaxat şi ridică toți paharele. Rinnan face câțiva paşi spre şemineu, apoi se opreşte şi se întoarce iar spre ei. Dă restul coniacului peste cap.

— Suntem autorizați să facem ce vrem. Ne putem aresta adversarii, îi putem interoga sau executa, dacă e necesar. Amintiți-vă doar că au încercat să mă ucidă chiar lângă casa mea, în timp ce copiii mei dormeau înăuntru! E război! Un război pe care-l vom câştiga. Vom zdrobi Rezistența din casa asta. De aici, prieteni, vom scrie istorie! strigă el, ridicând paharul gol.

Rinnan îi priveşte pe toți în ochi, apoi aruncă paharul în şemineu. Se sparge de buştenii care ard şi cărămizile sunt stropite de aşchii de sticlă şi de scântei.

Unii tresar, speriați, iar alții încep să râdă, însă nu-l păcălesc pe Rinnan. Acum ştie că se tem de el, că se întreabă ce va face mai departe. Aşa vrea să fie, pentru că înseamnă că-i poate controla şi că ştie precis cum stă în raport cu fiecare dintre ei. Îşi mai aprinde o țigară şi se uită prin cameră, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Apoi coboară să inspecteze pivnița.

N de la nume.

N de la nervi.

N de la noapte şi de la nelinişstea gândurilor ce nu-i dau pace lui Ellen Komissar, care stă trează în bezna din dormitorul ei de pe Jonsvannsveien 46. Ascultă respirația lui Gerson, încercând să-şi dea seama dacă doarme sau nu, apoi încearcă să şoptească:

— Gerson?

Tapetul, noptierele şi perdelele nu se văd deloc în bezna adâncă. Nici ochii lui Gerson, deschişi, care privesc în gol, aşa cum stă întins, cu spatele la ea, de cealaltă parte a patului.

— Da, spune el încet.

Trec câteva secunde şi Ellen deschide iar gura.

— Nu ştiu dacă mai pot îndura să trăiesc aici.

— Ellen... Credeam că am terminat cu subiectul ăsta.

— Dar...

— Ştii că nu-l pot lăsa pe Jacob aici, singur cu mama. Cineva trebuie să gestioneze magazinul...

— Da, însă de ce trebuie să trăim aici... în casa asta?

— Nu vrei să mai încerci puțin? Va deveni mai uşor.

— Ai spus asta când ne-am mutat, dar nu e aşa. E tot mai rău. Toți cei pe care-i întâlnesc întreabă cum e să locuieşti aici, şi eu mă tem să...

— Taci, Ellen! O trezeşti pe Jannicke!

— Dar ştii ce făceau acolo, jos, Gerson? Ştii?!

— Da, fireşte că ştiu, Ellen, dar a trecut multă vreme!

— Multă vreme? Astăzi, Jannicke mi-a arătat alt glonț găsit în pivniță. Credeam că le-ai găsit pe toate.

— Am să mă uit din nou şi am să fac curățenie, bine?

Câteva secunde, niciunul nu zice nimic, iar gândurile lor se topesc în beznă, dar sunt precum doi oameni care fug printr-o pădure deasă, noaptea, gâfâind înspăimântați, croindu-şi drum printre crengi, căutând o cale de scăpare. Gerson găseşte una.

— Nu te-ai plâns niciodată de crimele de la castel, când am fost acolo. Sau de războaiele care s-au întâmplat în afara țării. E în trecut! Trebuie să ne gândim la viitor!

— Dar...

— Nu poți încerca, Ellen?

— Cred ca...

— Bun. Acum chiar că trebuie să dorm. Noapte bună, Ellen.

— Noapte bună.

N de la nişte unghii. Într-o după-amiază, la mijlocul anilor '50, cele două surori urcă scările spre camerele din pod. În spatele uşii închise din fața lor este camera cu fereastră arcuită, camera în care nu au voie să intre, pentru că mama lor are din nou o migrenă şi trebuie să fie lăsată în pace, dar la stânga se află două camere unde pot intra. Una este Clubul Lumânărilor. Camera secretă în care te strecori

doar târâş. De data asta, sora cea mare deschide drumul, cu o lumânare în mână, şi, cu un amestec de groază şi încântare, îi arată lui Grete ce a găsit acolo – o punguță legată cu sfoară, care conține ceva foarte straniu: o colecție de obiecte tari şi uscate, mici şi curbate. Trec câteva secunde înainte ca Grete să-şi dea seama ce sunt: unghii. Şi nu doar vârfurile. Sunt unghii de om, întregi.

O

O de la ochi de bou. Suntem în august 1944. Pe un câmp de lângă Trondheim este un bou, care paşte cu mişcări lente, monotone de fălci şi cu o privire goală în ochi. Zgomotul vocilor face animalul să ridice privirea din iarbă şi să vadă cum se cațără pe gard trei bărbați şi o femeie. Sunt Rinnan, Karl, Ivar şi Inga.

— Doamne, e uriaş, face Inga, privind spre Henry şi chicotind.

Rinnan se lasă încet pe vine, inspiră adânc, zgârie pământul cu piciorul şi scoate brusc un „MUUUUU" puternic şi convingător.

Toată lumea râde. Boul dă din coadă, alungă o muscă din jurul capului şi se apleacă să pască iar. Rinnan ține o frânghie într-o mână şi leagă un lasou la un capăt. A făcut-o de multe ori, când se juca de-a cowboyul, şi acum chiar este un cowboy. Pe jos e noroi. Ivar calcă în bălegar şi înjură, dar Rinnan şi Inga râd fără oprire. Boul îi priveşte iar, cu ochii lui mari şi negri, în timp ce aruncările de lasou eşuează. În cele din urmă, se apropie de animal şi-i pun lasoul peste cap, apoi deschid poarta şi îl conduc afară. Karl ia frânghia şi o leagă de bara din spate a camionetei, apoi se urcă toți şi conduc încet înapoi, până la Bandeklosteret, forțând animalul să meargă în urma lor. Boul închide ochii şi îşi trage gâtul într-o parte, dar n-are de ales şi se supune, cu balele curgând. În sfârşit, după ce parchează, lângă partea mai joasă a casei, chiar alături de gardul de sârmă ghimpată

şi de paznici, Karl slăbeşte nodul şi trage boul câțiva metri mai încolo.

În timp ce Karl ține frânghia, Rinnan îți târşâie paşii pe lângă el, prefăcându-se că are un volan în mână. Cei doi soldați germani le deschid poarta, părând uşor deconcertați când trece pe lângă ei, cu volanul imaginar în mâini şi scoțând zgomote de motor, ceea ce pare să fie pe placul a două agente.

— De ce nu parcăm chiar aici, Karl? întreabă Rinnan, de parcă ar fi totul normal, coborând un geam imaginar. Scuzați-mă, doamnelor, pot parca aici?

Una dintre agente se apleacă spre el şi îi spune:

— Fireşte.

Apoi le indică grădina.

— Ce fel de maşină este? întreabă Inga.

— Este un Ford, un model T, ciripeşte Rinnan, şi Inga râde, dar râsul ei ascuțit înspăimântă boul, care trage dintr-odată cu toate cele 500 de kilograme ale sale în direcția opusă. După cum vezi, sunt mulți cai... vreau să zic, boi-putere, spune el, rânjind, şi râd cu toții, cu excepția lui Karl, care se apleacă în spate şi strânge frânghia cu toată puterea.

— Ține bine, Karl, zice Rinnan, renunțând la parodia de şofer şi dându-se la o parte.

Îşi scoate pistolul din toc şi se joacă o clipă cu el.

— Am auzit că ducem lipsă de carne proaspătă. Aşa că scoateți armele!

Toți fac ce li s-a spus, îndreptându-şi pistoalele şi mitralierele spre bou, care simte agresiunea şi încearcă să scape, dar Karl îl ține bine. Animalul mugeşte puternic.

— Toată lumea, la trei. Unu, doi...

Se lasă o perdea de împuşcături simultane, ca de pluton de execuție. Soldații germani privesc totul uluiți. Boul mugeşte scurt, dar cutremurător, înainte să cadă grămadă

la pământ, cu ochii mari şi rotunzi clipind şi picioarele zgâriind solul, de parcă ar fugi. Un jet de urină ţâşneşte brusc din partea din spate a animalului, stropindu-le gleznele Ingăi şi lui Ivar şi obligându-i să sară într-o parte.

— Asta a fost! Bun venit la abator. Poţi să ne faci rost de cuţite, Karl?

După câteva secunde, Karl se întoarce cu câte un cuţit de bucătărie în fiecare mână.

Le întinde întrebător, dar nimeni nu pare dornic să le ia. Nimeni nu vrea.

— Bine, atunci tu primul, Karl, spune Rinnan.

Este un ordin şi se acceptă ca atare.

Karl se lasă în genunchi şi apasă vârful cuţitului pe părul uscat, maro-deschis de pe burta animalului, însă apoi ezită şi îl priveşte neliniştit pe Rinnan.

— N-am făcut niciodată asta... începe el.

— Haide, Karl! Aş vrea să începem pregătirea cinei înainte de Crăciun.

Ceilalţi râd ezitant. Karl apasă vârful cuţitului pe pielea animalului mort, apoi împinge şi sângele ţâşneşte pe mâna lui, iar lama pătrunde în carne. Două muşte ies din blana animalului, zumzăind departe de cadavru. Toată lumea priveşte fascinată cum Karl hăcuieşte burta boului, care se deschide şi intestinele îi ies afară, netede, nepământene, în nuanţe de cenuşiu, galben şi roşu.

— Aşa, spune Rinnan, bătându-l pe Karl pe umăr şi apoi întorcându-se spre ceilalţi. Haideţi, oameni buni. E cu autoservire. Vă tăiaţi o bucată, mică, mare, cum vreţi, o duceţi la bucătărie, iar bucătarii se vor ocupa de ele.

.

Se dovedeşte a fi mai uşor de zis decât de făcut. Dar tot taie fiecare, pe rând, bucăţi de carne, cu sângele mânjindu-le braţele, timp de câteva minute pline de greaţă, de

încântare şi de râsete. Apoi îşi duc bucăţile de carne în casă şi lasă carcasa boului în grădină.

P

P de la persecuţie.

P de la pacienţii din infirmeria închisorii şi de la pastilele pri-mite iniţial. Dacă răcea cineva, de exemplu, sau dacă li se răneau mâinile din cauza muncii în carieră, ori dacă-şi tăiau piciorul într-un accident cu fierăstrăul, membrele le erau tratate şi primeau pastile pentru răceală. P de la pura cruzime cu care acestor îngrijiri li s-a pus capăt. Ai auzit despre vizita lui Flesch la Falstad şi despre ce-a zis când a găsit trei prizonieri evrei în infirmerie. Despre cum a întrebat pentru ce irosea închisoarea resurse pe evrei bolnavi. „Trei gloanţe şi scăpaţi de-o grijă", zisese el.

P de la Pervitin, pilulele pe care Rinnan le va termina curând, ceea ce înseamnă că trebuie să treacă pe la biroul lui Flesch de la Hotelul Misiunii, să mai ceară.

— Deci şi-au făcut treaba, spune acesta, zâmbind.

Ia un alt tub metalic din sertar şi i-l întinde.

Rinnan îi mulţumeşte în germană şi, deşi simte nevoia să ia imediat o pilulă, iese pe uşă, cu toate misiunile următoare învârtindu-i-se în cap. Se opreşte afară şi vâră o pilulă în gură, iar câteva minute mai târziu simte că îşi face deja efectul. Brusc, are mintea limpede şi multă energie. Conduce acasă, bătând darabana pe volan.

P de la plan. Într-o după-amiază de la mijlocul anilor '50, Ellen coboară scările din Bandeklosteret, ţinând o bancnotă de cinci coroane în buzunarul fustei. Simte miros de chiftele şi aude cum fierb cartofii pe sobă, iar tensiunea creşte înăuntrul ei, pentru că a venit momentul, e sigură de asta. Şi-a imaginat deja scena, în timp ce zăcea sus, dar nu poate permite cuiva să remarce. Aşa că se strecoară în bucătărie, îi zâmbeşte servitoarei daneze şi îi spune cât de grozav miroase ce găteşte, apoi o întreabă dacă are nevoie de

ajutor, însă ea îi răspunde că e în regulă. Ellen ştia că asta va spune servitoarea, aşa că iese din bucătărie, verifică dacă fetele sunt ocupate cu joaca lor şi se îndreaptă spre baie. În drum spre hol, îşi vâră iar mâna în buzunarul fustei, apoi, când trece pe lângă haina servitoarei, strecoară bancnota repede în buzunarul acesteia, cu inima bubuind, înainte să continue spre uşa băii. Priveşte repede în jur şi deschide uşa, intrând, dar n-a văzut-o nimeni, aşa că o închide, clipeşte în faţa oglinzii şi îşi priveşte zâmbetul care se întinde pe faţă. Va trebui să scape repede de zâmbet. Ellen se întoarce, trage apa, ca să pară convingătoare, se spală pe mâini, se priveşte iar în oglindă şi pleacă. Se aşază cu fetele şi le ajută puţin la teme, atentă că trebuie să se reţină şi să nu pară prea implicată, fiindcă ar fi suspect.

Curând, aude uşa din faţă deschizându-se. Îl aude pe Gerson salutând şi intrând în cameră. Ea aşteaptă.

Aşteaptă să fie servită mâncarea. Aşteaptă să-şi toarne toată lumea sos peste cartofi şi să înceapă să mănânce. Şi, în sfârşit, îl întreabă pe Gerson, parcă din întâmplare, după ce el le-a povestit despre ce-a fost azi la magazin:

— Că veni vorba despre bani, Gerson, zice ea, ezitând, văzând că Jannicke îşi ridică privirea din farfurie. Ai luat tu bancnota de cinci coroane pe care am pus-o de dimineaţă pe masă?

Gerson o priveşte perplex.

— O bancnotă de cinci coroane?

— Da. Am pus-o acolo de dimineaţă, îmi amintesc precis, pentru că voiam s-o iau în oraş. Dar apoi m-am dus să mă pregătesc, şi după ce-ai plecat nu mai era acolo. Am crezut c-ai avut nevoie de bani.

— Nu. N-am văzut-o, răspunde Gerson, tăind o chiftea maronie pe dinăuntru.

Servitoarea daneză nu mai mănâncă şi doar stă acolo, în tăcere, cu mâinile ei frumoase, zvelte, şi faţa atât de

drăguță, începând să bănuiască urmarea, crede Ellen, şi ştergându-şi colțurile gurii cu un şervet.

— Dar tu? o întreabă. Oare ai pus-o în altă parte când ai ajuns? Sau ai luat-o să cumperi mâncare?

— Nu, răspunde servitoarea, acum părând agitată, aproape temătoare, fără îndoială fiindcă simte că se formează o acuzație în direcția ei.

— Înțeleg, zice Ellen. Dar nu se poate să fi dispărut.

Copilele mănâncă şi ridică privirea. Singurul sunet din încă-pere este ticăitul pendulei, acompaniat de zăngănitul cuțitelor pe porțelan, când fetele îşi taie mâncarea.

— Poate că ai pus-o altundeva? Sau ai pierdut-o? sugerează Gerson. Sunt convins că există o explicație.

— Crezi? spune Ellen sec, împungându-şi o chiftea cu furcu-lița şi ținând-o în fața buzelor. Doar că nu-i prima dată când dispar bani din casa asta... spune ea încet, parcă fără niciun destinatar, pentru că acum trebuie să-şi joace cu atenție cărțile.

Gerson pune cuțitul şi furculița jos, cam tare, iar frustrarea lui este evidentă, când se privesc. Două voințe.

— Aha, face el. Şi ce-ar trebui să fac eu, Ellen?

Ellen îşi termină de mestecat mâncarea şi se îndreaptă pe scaun.

— Nu ştiu. Tu ce crezi? Crezi că e bine că lucrurile dispar?

O priveşte direct pe servitoare, care se uită la masă.

— Pentru Dumnezeu! face Gerson. Să-i caut prin geantă?

— Nu am geantă, spune servitoarea. Tot ce am e în haină.

— Bine. Atunci pot verifica, dacă nu te superi? întreabă el, întorcându-se spre aceasta.

Ea încuviințează încet, poate ştiind deja ce va urma. Ellen se abține să nu zâmbească. Scaunul lui Gerson zgârie podeaua când îl împinge înapoi. Apoi iese în hol.

— Ce se întâmplă, taţi? întreabă Jannicke.

— Nimic. Nimic, dragă, spune Ellen, cu o mână peste a fiicei sale.

Simte mânuţa moale sub a ei şi vede că servitoarea le priveşte. Ridică şi ea privirea, încercând să se poarte ca şi cum n-ar fi nimic, complet neafectată, în timp ce aceasta o priveşte cu buzele strânse.

Gerson intră iar în cameră, confuz, cu bancnota în mână.

— Asta e? întreabă el. Ellen încuviinţează.

— Era în haina mea? întreabă servitoarea.

Ellen remarcă surprinderea de pe faţa ei, când schimbă o privire cu Gerson, care o priveşte şi el, inspiră adânc, apoi se întoarce spre Ellen şi o cercetează.

— N-am luat-o eu, zice servitoarea şi se ridică. Dar nu contează. Nu mai pot rămâne aici.

Apoi iese, cu lacrimi în ochi. Nu aşa îşi imagina Ellen că va fi. Sperase ca Gerson să fie mai convins, dar el se îndoieşte. Îi aruncă o privire rece lui Ellen. Apoi iese după servitoare şi încearcă să-i vorbească. Dar nu ajută, căci ea îşi strânge lucrurile, în timp ce Ellen şi fetele termină de mâncat, iar o jumătate de oră mai târziu, a ieşit din vieţile lor.

P de la Pale şi de la Parichi.

P de la pogrom, derivat din verbul pentru „a zdrobi” în limba rusă, sau a distruge, prin orice mijloace, indiferent cât de cumplite – a-i elimina pe evrei.

Ideea Soluţiei Absolute a evoluat de-a lungul secolelor. Ca o plantă ce şi-a întins rădăcinile în toate direcţiile, încercând să scoată capul la lumină, prin lut, prin pietriş şi prin piatră subterană. Până pe 20 ianuarie 1942, ziua în care ai fost mutat din celula din Trondheim în Falstad, când ideea a apărut, în sfârşit, în jurul unei mese de întâlnire dintr-o vilă din Wansee, în apropierea Berlinului. Ideea că singura cale de a rezolva problema evreiască, pentru

totdeauna, era să se facă ce era necesar: să se şteargă evreii de pe faţa planetei.

Să fie adunaţi toţi evreii, practicanţi sau nu, soţiile şi copiii lor, şi să fie anihilaţi.

Să le strângă toate textele sfinte, tradiţiile şi reţetele, manus-crisele din Tora şi candelabrele, şi să le distrugă până la ultimul, până când lumea n-ar mai fi fost poluată şi slăbită de iudaism.

Ideea asta e ca o moleculă, ca o reţetă, ca un construct, iar părţile sale componente sunt poveşti şi concepte. Istorisirea despre evreii care ar pregăti cârnaţi din copii; acuzaţia că evreii ar controla economia, că ar fi responsabili dacă recolta e proastă, dacă vremea e rea, dacă dă boala sau vin molime. Una dintre cele mai cunoscute încercări de a calomnia evreii lumii a fost un pamflet numit Protocoalele înţelepţilor Sionului, apărut mai întâi în Rusia, în 1905. Descrie un congres secret de la Basel, din 1897, care nu a avut loc nicicând, şi unde evrei de diverse naţionalităţi s-ar fi adunat pentru a pune la cale stăpânirea lumii. Documentul a fost creat de serviciul secret al ţarului rus şi s-a bazat pe superstiţii şi pe propagandă. Poveştile despre pogromuri sunt însă mult mai vechi. Una dintre acestea s-a întâmplat în deceniile de dinaintea începerii erei contemporane, când romanii au atacat populaţia evreiască din Iudeea, împrăştiind evreii în zonele din împrejurimi şi dincolo de ele. Mai târziu, în 1096, cruciaţi germani şi francezi au atacat populaţia evreiască a oraşelor Speyer, Worms şi Mainz, ucigând în jur de 2 000 de persoane. Înecurile de la Poloţk, din 1563, i-au ucis pe toţi cei care au refuzat să se convertească la creştinismul ortodox, în râul Dvina.

Între 1881 şi 1884, perioada în care ai crescut tu, au fost peste două sute de atacuri împotriva comunităţilor evreieşti din imperiul rus. Cu mult înainte, în 1791, Ecaterina cea

Mare a decis că evreii din Rusia trebuie să trăiască între anumite limite geografice. Erau aşa-numitele zone de aşezare (Pale) şi cuprindeau mare parte din Lituania, Belarusul şi Ucraina de astăzi. Populaţia de evrei locuia în sătuce numite ştetl şi avea din ce în ce mai puţine drepturi. Părinţii tăi au locuit într-un asemenea sătuc, numit Parichi, la sud de Minsk. Cine ştie ce fel de teamă au trăit, pe străduţele înguste şi murdare, printre casele improvizate, făcute din piatră şi scânduri, ocupându-şi zilele cu lucrul la câmp, în pieţe, fierbându-şi rufele ca să le spele mai bine, înconjuraţi de mirosul cuptoarelor cu lemne, de scheunatul câinilor şi de cântece. Câmpuri, murdărie şi sudoare. Eu nu ştiu. Câte sute de mii au fugit, în cele din urmă, din cauza atacurilor şi a violenţei tot mai accentuate? Unele rapoarte estimează c-ar fi fost vorba despre două milioane. Moritz Glott s-a dus mai întâi la Vilnius, unde a fost pregătit să lucreze la o fabrică de tutun, înainte să se mute în Germania şi Anglia, la studii, şi să ajungă, în cele din urmă, în Norvegia.

Şi tu? Ai călătorit cu calul şi căruţa spre vest? Cu trenul? Sau pe jos?

Gerson a scris următoarele, într-una dintre puţinele lui însemnări despre rudele sale:

Pentru că noi, copiii din familia Komissar, am crescut fără un contact real cu cele mai apropiate sau mai îndepărtate rude, termenul „rude”parcă ne-a dispărut din vocabular. Relaţia noastră cu bunicii era legată, fără discuţie, de scrisorile trimise regulat de tata, par avion, acasă, în Rusia Albă, scrise în idiş, folosind alfabetul ebraic, şi care se încheiau cu o salutare scurtă de la noi, cei mici. Dar apoi scrisorile s-au oprit, probabil din cauza morţii bunicului. Tata n-a zis niciodată nimic despre sănătatea sau starea părintelui său [...].

Nivelul scăzut de implicare al părinților noştri cu privire la propriile rădăcini ne-a format, parțial, atitudinea față de generațiile anterioare. Ne-am pierdut perspectiva asupra bunicilor şi a ceea ce reuşiseră. Cea mai probabilă explicație a fost că distanțarea de trecut pe care o trăisem, până în prezent, era prea mare.

Ce nu le-ai povestit copiilor tăi? Despre atacurile bruşte? Des-pre distrugerea afacerilor de către vandali, despre geamurile sparte, despre băieții bătuți şi femeile violate? Ce ştiați, tu şi alții care au fugit, despre persecuția care se petrecea în țara ta natală, cum ar fi pogromul de la Czestochowa, în care o mulțime furibundă a atacat magazine, a ucis paisprezece evrei şi a aruncat cu pietre în soldații ruşi, trimişi să oprească atacurile? Trebuie să ți se fi părut liniştită şi simplă viața din Oslo şi din Trondheim, cu prieteni şi familie care locuiau în jurul Griinerlokka şi care se întâlneau lângă bănci, acasă la Olaf Rye, care începeau afaceri şi făceau copii, în timp ce situația din zonele lăsate în urmă a devenit tot mai rea. Poate că au ajuns veştile la congregația de comunități evreieşti din Oslo şi din Trondheim şi, odată cu ele, şi grijile, pentru că din 1903 în 1906 s-a petrecut al doilea val de pogromuri în Rusia țaristă, unde câteva mii de evrei şi-au pierdut viețile încercând să se apere, pe ei şi pe familiile lor. Cum s-au apărat? Cu lopeți, furci şi cuțite?

Antipatia încă există, aproape neremarcată, apărând când şi când, cum ar fi în articolele din ziar despre abuzurile împotriva copiilor evrei, în şcolile din Europa. Sau când se trage la o sinagogă din Oslo, o clădire construită cu bani la care au contribuit şi stră-străbunicii copiilor mei. Au planificat concepția şi au ajutat la gestionare, cumpărând mobilier, plătind angajații şi facturile de încălzire şi mentenanță. Acolo țineau sărbătorile evreieşti, în Oslo şi în Trondheim, ramurile diferite ale familiei lui Rikke erau

active în congregație şi în comunitate, în timp ce alții s-au retras şi au fost asimilați de modul de viață norvegian.

Am trăit şi eu asta pe pielea mea, un sentiment de disconfort cu propria mea identitate, deşi noi nu eram religioşi, pentru că, dacă mergeau copiii la o petrecere aniversară, îşi făceau propriile felicitări, şi fiul meu desena aproape mereu o stea a lui David, în creion sau cu carioca, fără să înțeleg de ce sau de unde-i venise ideea. E aceeaşi teamă despre care povesteşte Rikke că o simțea în copilărie. Pentru că, fie şi într-o țară atât de paşnică este Norvegia, poți simți ce se ascunde sub suprafață.

Lista pogromurilor este lungă şi reprezintă o lecție de oroare pură. Pogromul de la Jedwabne, din Polonia, în 1941, în care rabinul evreu a fost obligat să conducă o paradă cu circa patruzeci de membri ai congregației, şi au fost, în cele din urmă, împinşi într-un hambar, ucişi şi îngropați printre fragmentele de monumente distruse ale lui Lenin. Mai târziu, în aceeaşi zi, între două sute cincizeci şi cinci sute de persoane au fost obligate să intre în acelaşi hambar, care a fost apoi încuiat şi i s-a dat foc. Nu-mi pot imagina cum e să inhalezi aer atât de fierbinte, încât să-ți ardă plămânii, sau cum ar fi să-ți ții la piept soția, sau pe fratele tău, ori un copil, în timp ce scânteile se rotesc sălbatic prin încăpere, iar iarba uscată şi lemnul trosnesc şi scuipă, într-o căldură care te coace de viu.

Mai există un eveniment pe care mulți istorici îl văd drept preludiu al Holocaustului: masacrul de la Babij Jar, din Kiev, în 1941. Babij Jar, care înseamnă „movila femeii”, se referă la o râpă ce marca, odinioară, perimetrul regatului Kievului, unde soldații care se plictiseau la datorie primeau adesea vizitele iubitelor. Masacrul a avut loc între 28 şi 29 septembrie 1941. Naziştii capturaseră oraşul cu zece zile mai devreme, iar comandantul Einsatzgruppe D pornise un zvon potrivit căruia toți evreii urmau să fie transportați cu

trenul la Marea Neagră şi de acolo în Palestina. Toată lumea a fost adunată şi condusă afară din oraş. Un băiat pe nume Rubin Stein, unul dintre puținii supraviețuitori, a povestit ulterior că evreii au fost opriți în cinci locuri de-a lungul drumului, în cinci puncte de verificare diferite.

La primul punct de verificare ne-au luat documentele şi le-au aruncat în foc. La al doilea ne-au luat bijuteriile, inelele şi dinții de aur. La al treilea, au luat blănurile şi aşternuturile, iar la al patrulea ne-au aruncat bagajele într-un morman enorm. Al cincilea punct a fost cel în care femeile şi copiii au fost separați de bărbați şi de adolescenții de gen masculin. Acolo am pierdut-o pe mama.

Băiatul, care avea zece ani pe atunci, a reuşit să se ascundă într-o conductă mare. Nu ştiu ce fel, dar poate era una dintre acele conducte de beton care deviază cursurile de apă sub drumuri, precum cele în care mă jucam şi eu când eram mic.

Potrivit raportului trimis la scurtă vreme după aceea către Berlin, 33 771 de evrei, femei, bărbați, băieți şi fete au fost împuşcați şi ucişi, iar corpurile lor au căzut în ravenă. Operațiunea a durat treizeci şi şase de ore. Rubin Stein s-a numărat printre cei douăzeci şi nouă de supraviețuitori.

Cât scriu asta, îmi dau seama, brusc, că unele dintre rudele copiilor mei s-au numărat, probabil, printre cei ucişi, pentru că toți proveneau din această zonă, din regiunea îngrădită din ordinul țarului. Zeci de mii de poveşti întrerupte.

Q

Q de la Quisling. Nazistul de origine norvegiană şi politicianul al cărui nume a devenit sinonim cu a fi trădător. Tânăr fiind, Vidkun Quisling a încercat mereu să-şi găsească un drum în viață. A testat diferite căi până ce a devenit un susținător entuziast al partidului fascist norvegian, Nasjonal Samling. Quisling şi-a exagerat propria

importanță în perioada postbelică, pretinzând că realizase lucruri care nu erau decât exprimări ale celei mai profunde dorințe ale sale, o dorință care există la atâția tineri: dorința arzătoare de a fi important.

R

R de la Rikke.

— Mereu am ştiut că era ceva diferit în casa mamei mele şi a tatălui meu vitreg. Doar pentru că ne mulțumeam să decorăm o plantă yucca în loc de bradul de Crăciun sau pentru că mâneam friptură în seara de Ajun şi nu mâncăruri tradiționale. Dar „evreică”? Nu m-am identificat niciodată cu termenul, fiindcă înseamnă atât de mult. Am un tată din Norvegia de Vest, un tată vitreg din sud şi o mamă din Oslo. Nu am ținut niciodată vreo tradiție mozaică acasă. Dar am fost apropiată mai mult, dintotdeauna, de latura Komissar a familiei. Este ceva în legătură cu arta, cultura, mâncarea, interesul pentru politică şi societate, astfel de mici indicii privitoare la mozaism sunt nedefinite – cum ar fi candelabrul cu opt brațe pe care bunicul, bunica şi Lillemor îl aveau acasă. Sau pâinea nedospită pe care o primeam de la mătuşa Jane. Să fiu evreică înseamnă să recunosc că, dacă aş fi fost născută deja în 1943, aş fi murit. Să-mi dau seama că unele părți din mine nu sunt dezirabile pentru mulți, că sunt, de fapt, atât de nedorite, încât ar fi dispuşi să ucidă pentru a scăpa de mine. Dar ce sunt? Norvegiană. Ca bunica şi bunicul, aşa cum au simțit şi ei că sunt. Cândva, l-am întrebat pe bunicul de ce era atât de puțin preocupat de mozaism şi mi-a zis: „Nu sunt evreu, sunt o ființă umană.”

Două întâmplări îmi amintesc îndeosebi din copilărie. Prima este din şcoala generală, unde era un băiat pe care-l cunoşteau toți, fiindcă era evreu. Mergea des acasă cu mine, poate pentru că ştia care era istoria familiei mamei mele. Într-o zi, trei băieți ceva mai mari au venit la noi în timp ce

vorbeam pe stradă şi au început să-l împingă şi să strige „Evreule!”.

Îmi amintesc că m-am speriat şi pentru prima dată mi-am dat seama că acel cuvânt poate fi folosit ca insultă şi că nu trebuie să permit nimănui să afle de unde provin. Băiatul pe care l-au agresat n-a zis nimic, deşi probabil ştia. Chiar dacă ar fi putut arăta şi spre mine, încercând să le distragă atenţia, el doar s-a lăsat pe vine, acoperindu-şi capul cu mâinile, până ce s-au plictisit şi au plecat mai departe. Apoi ne-am dus acasă în tăcere, iar mie mi-a fost ciudă pentru că nu i-am oprit. Ar fi trebuit să fac ceva.

Cealaltă întâmplare a avut loc mulţi ani mai târziu, când un om pe care nu-l mai văzusem în viaţa mea împărţea fluturaşi neonazişti în curtea şcolii. A zis ceva despre evrei şi exterminarea lor. Îmi amintesc c-am fost şocată şi că am simţit un ghem în stomac. Mi se aplica şi mie? Nu eram sigură, dar am decis să spun ceva. Nu puteam păstra tăcerea pentru tot restul vieţii.

R de la rădăcinile brazilor imenşi, pe care uneori trebuie să le smulgi din pământ şi să le tai cu fierăstrăul. O treabă atât de extenuantă, că abia dacă poţi ţine după aceea lingura de supă în mână, din cauză că îţi tremură îngrozitor.

R de la rang şi de la Rinnan. R de la Rorvik.

Este 7 septembrie 1944 şi Rinnan se trezeşte devreme, căci îi bate cineva în uşa dormitorului. Are limba uscată şi simte efectul alcoolului consumat cu o zi înainte în tâmple, dar inspiră adânc şi se ridică în capul oaselor. Aude vocea lui Karl de cealaltă parte, care-l întreabă dacă e treaz, pentru că are un apel telefonic. Rinnan se uită la ceasul de pe noptieră. E doar 7:15, probabil că s-a întâmplat ceva, se gândeşte, şi îi strigă lui Karl că vine, înainte să dea cuvertura la o parte şi să-şi pună tălpile pe podeaua rece. Nu-i nimeni în pat, lângă el. Cred c-am dormit singur, se gândeşte, şi îşi aminteşte seara trecută, cu zâmbetele care

se transformau în râsete, cu alcoolul care picura pe bărbia Ingăi. Îşi aminteşte că n-a lăsat-o să se şteargă, ci s-a aplecat şi a sărutat-o până l-a şters el, iar ei i-a plăcut. Se duseseră în pivniță să mai aducă băutură şi scoseseră un prizonier din celulă, un tip tânăr, îngrozit – şi avea motive, fiindcă refuzase să vorbească – pe care Karl îl obligase să se aşeze, apoi trăseseră la țint, cât mai aproape de capul lui, fără să-l atingă.

Doamne, ce zgomot! Era de fiecare dată la fel de şocant cum răsunau focurile de armă din pereți şi cum făcea glonțul să sară aşchii din panourile de lemn, înainte să cadă. Îşi aminteşte că a inventat un nou joc, numit dreapta/stânga, care se juca strigând „dreapta!" sau „stânga", iar prizonierul trebuia să învețe repede care erau direcțiile, dacă nu voia să fie împuşcat. Privirea îngrozită de pe fața tipului era amuzantă. DREAPTA!, țipa Rinnan şi trăgea, lovind spătarul scaunul exact unde voia, iar prizonierul se apleca pe cât de departe putea la dreapta. Au jucat câteva runde, până ce Rinnan a decis că voia să bea mai departe, dar, când s-a întors, Inga urcase iar. Cât să fi fost ceasul? Două?

Rinnan îşi pune cămaşa şi pantalonii şi se apleacă spre oglindă, apoi îşi trece pieptănul prin păr, înainte de-a ieşi din dormitor. Merge pe lângă bucătărie, unde chiuveta este plină de farfurii murdare, şi pe lângă un membru ai bandei, care se odihneşte pe canapea. Îl zgâlțâieşi-i spune să coboare şi să continue interogatoriul. Apoi se duce la Karl, care-i spune c-a sunat Flesch şi că Rinnan trebuie să-l sune înapoi cât de repede. Cât de repede? Nu pare bine. Pentru o clipă, îşi face griji că va fi mustrat, dar pentru ce?

— Atunci, să mergem, spune Rinnan şi intră în bucătărie, îşi ia din frigider un cârnat afumat şi îşi toarnă un pahar cu lapte.

Câinele lor, un ciobănesc german, aude zgomotele şi intră în cameră, cu ochi mari, întrebători, şi ghearele clănțănind pe podea.

— Poftim, zice Rinnan, rupând cârnatul în jumătate, iar câinele dă din coadă fericit, fără să-i pese că o loveşte de cadrul uşii.

Rinnan îi întinde bucata de cârnat, iar animalul o mănâncă din palma lui. Îl mângâie pe spate. Muşcă din bucata cealaltă şi simte iar apăsarea din tâmple. Mai multe lichide, se gândeşte, şi înghite laptele din pahar. Un strigăt de durere se aude din pivniță, ceea ce înseamnă că s-au reapucat de treabă şi e bine. Prizonierul trebuie să le dea nişte nume, ca să închidă încă o ramură a Rezistenței, se gândeşte, luând încă o muşcătură şi îndreptându-se spre hol, unde-şi pune haina şi se încalță. Karl îl urmează, amândoi sar în maşină şi merg spre porți, pe lângă paznicii înarmați şi sârma ghimpată. De câte ori le face semn din cap soldaților germani de la porți, simte mândrie față de realizările sale, pentru că totul este munca lui. Dacă ar şti. Dacă l-ar putea vedea acum lumea din Levanger, se gândeşte el, scoțându-şi tabachera din buzunar şi lovind de capac o țigară, pe care o aprinde. Se uită cum merge lumea la lucru, cu gulerele ridicate până la urechi şi cartelele lor ciudate ascunse în buzunarele interioare. Dar el are propriul şofer, câştigă de zece ori salariul mediu şi poate obține tot ce vrea.

Parchează în fața Hotelului Misiunii şi soldații îl salută din cap, când îi deschid portiera. Rinnan îi zâmbeşte secretarei şi se duce ață în biroul lui Flesch. Cu două săptămâni mai devreme, i-a ordonat să descopere cât mai mulți membri din gruparea rezistenței „Milorg”, aflată în regiunea Vikna. În februarie 1943, Rinnan se infiltrase în grupare, sub numele de Olof Wisth, şi cunoştea numărul membrilor, în jur de cincizeci, însă nu se dusese să se ocupe

chiar el de arestări, pentru că era obosit şi preferase să rămână la Bandeklosteret. Îl trimisese pe Karl Dolmen, care se descurcase minunat. Karl, cu ajutorul nemților, îi arestase pe membrii Milorg, printre care şi Bjorn Holm, despre care Rinnan ştia deja că face contrabandă cu arme, şi un anume reverend Moe.

— În timpul interogatoriului, prizonierul a mărturisit că există o ascunzătoare de arme care conține cinci sute de mitraliere, zice Flesch. Cinci sute! E o treabă foarte serioasă, continuă el, şi îi spune lui Rinnan despre invadarea Normandiei de către Aliați, în iunie, şi despre teama Germaniei ca aşa ceva să nu se repete în Vikna.

Rinnan zâmbeşte către Flesch, în timp ce acesta vorbeşte şi interpretul traduce, încă neobişnuit cu întreruperile forțate.

— Misiunea ta, Rinnan, este să te duci acolo cât mai repede, să găseşti armele ascunse şi să le confişti. Ordinul vine de la cea mai înaltă autoritate, zice el, vrând să sugereze că însuşi Hitler a ordonat operațiunea. Dacă oamenii nu cooperează şi nu găseşti nimic, împuşti doi ostatici la întâmplare. Asta va transmite mesajul corect.

Rinnan încuviințează şi-i spune lui Flesch că va găsi armele, dar, de cum iese pe uşă, are o senzație ciudată. Se duce acasă şi împachetează, dar simte că e ceva în neregulă, pentru că de ce n-ar fi auzit deja despre acele arme? Ştie că există arme de foc ascunse în zona Vikna. Dar să fie cinci sute de mitraliere? Când au sosit? De ce n-au menționat nimic persoanele sale de contact negative, de ce n-au spus nimic în legătură cu operațiunea gigantică despre care s-ar face planuri?

Clădiri şi oameni alunecă pe sub ochii lui, în timp ce el se gândeşte la toate. Îşi imaginează pivnițele şi fețele, încercând să îşi dea seama ce-a trecut cu vederea, la care dintre ferme, în care dintre sate, pe care dintre insule.

Se duce acasă, se joacă niţel cu copiii, o sărută pe Klara pe obraz şi pleacă, deloc afectat de răceala dintre ei, pentru că n-are nicio problemă în a atrage femei. Apoi pleacă în misiune. Trimite un mesaj către doi dintre ai săi din zonă, care vor lua „Rusken”, una dintre bărcile confiscate, şi vor ieşi pe mare, în timp ce el va aduna trupele germane şi va merge pe uscat. Le dă o listă de oameni de arestat, care trebuie obligaţi să mărturisească. După care, se urcă într-o camionetă şi pleacă. Nu vede cum alunecă barca de şaptezeci de metri lungime în apele calme ale fiordului, în timp ce soarele apune, iar pajiştile verzi se rostogolesc parcă spre mare. Nu vede bolovanii negri care devin cenuşii când se apropie oamenii săi, şi nici algele maronii, în nuanţe diverse, care se clatină la mal. Rinnan nu este acolo când ei îl arestează pe Harald Henriko, în timp ce săpa cartofii. El îşi ia la revedere de la copii şi e dus pe vas. Rinnan nu vede cum Karl şi ceilalţi urmăresc apoi sunetul ciocanelor de la o fermă din apropiere, unde-i găsesc pe Kyrre Henriko şi pe fiul lui, lângă ţărm, construind o nouă magazie pentru bărci. Ei trebuie să lase uneltele şi să-i însoţească.

Rinnan vede doar rezultatele interogatoriului, când ajunge, în sfârşit, în Rorvik, două zile mai târziu, alături de cincizeci de soldaţi din Schutzpolizei şi de comandantul lor, Hamm. Rinnan sperase că, la momentul sosirii sale, totul va fi rezolvat. Că acolo se va afla Karl, în clipa când el coboară din maşină, şi că-i va spune cum prizonierul a cedat şi cum au găsit toate armele ascunse. Dar îl vede pe Karl în port, nebărbierit, cu părul unsuros şi cearcăne întunecate, de la lipsa de somn, şi îşi dă seama imediat că n-au obţinut informaţiile.

— E acolo, şefu', zice Karl.

Rinnan dă din cap şi îi pune o mână pe umăr. Cu bocancii lovind zgomotos scândurile de lemn, intră într-un depozit, unde prizonierul se află în centru, cu mâinile legate

la spate, capul atârnând în față, gura întredeschisă şi buzele sparte.

— N-a zis un cuvânt, spune Karl.

— La naiba, face Rinnan, apropiindu-se şi apucând fața prizonierului.

Pe brbia omului curge saliva, iar Rinnan se bucură că şi-a păstrat mănuşile.

— Bună, zice el, obligând prizonierul să ridice fața. Ştii la fel de bine ca mine că există doar două căi de scăpare de-aici, nu?

Bărbatul îşi trage nasul şi priveşte în jur, agitat.

— Oamenii mei pot continua aşa, până ce-ți scot adevărul pe nas, sau, dacă nu reuşesc, te împuşcă şi-ți aruncă leşul în fiord.

Asta-i prima cale, mă auzi?

Omul dă din cap şi pufneşte iar.

— Cealaltă, şi cea mai simplă, este să ne spui unde sunt armele, zice Rinnan, auzind brusc paşi în spatele lui.

Se întoarce şi vede că ofițerul german a intrat şi el.

— Dar... nu ştiu... nimic, spune prizonierul, icnind după aer, în pragul lacrimilor.

— Fie, zice Rinnan, dându-i drumul. Atunci, vom fi creativi. Du-te după Bjorn Holm, îi spune lui Karl, care se grăbeşte să urce scările câte două o dată.

Mărturisirea lui Holm a fost cea care i-a adus aici, aşa că Rinnan l-a chemat şi pe el, ca ghid şi ca plan B. Rinnan îşi aprinde o țigară şi-i oferă una şi neamțului, care-i mulțumeşte. Karl revine cu prizonierul din Trondheim. Bjorn îl vede pe omul de pe scaun şi mormăie Dumnezeule, clătinând din cap. Are un ochi vânăt şi mâinile legate la spate.

— Ca să vezi cum e fardați îl ironizează Rinnan.

Apoi cere cuiva din bandă să-l lege şi pe el de un scaun. Decide să folosească o metodă învățată de la Flesch: să

pună o cunoştinţă a persoanei torturate chiar în faţa ei, obligând-o să privească, în speranţa că unul dintre ei va ceda. Karl îl apasă pe om pe scaun.

— Nu am făcut nimic! strigă disperat Harald Henriko. Doamne, nu ştiu nimic!

— Sigur că nu. De ce ne-a zis Bjorn Holm, aici de faţă, că ar fi cinci sute de mitraliere ascunse în zonă? face Rinnan, cu un semn din cap ca oamenii să continue cu tortura.

— Îmi pare rău! urlă Bjorn către Rinnan. Dar nu există arme! Am fost obligat să mărturisesc, dar ele nu există!

— Taci! latră Rinnan, care-l plesneşte peste cap, căci să-l ia naiba dacă-i va permite lui Bjorn să ofere sprijin moral tipului pe care-l interoghează.

Miza e prea mare. Trebuie să găsească nenorocitele de arme, pentru că altfel ce va crede Flesch?

Comandă ca tortura să continue. Aşa că încep să lovească şi să ardă.

Ţipete, lacrimi, salivă, sânge.

Îl lovesc pe Henriko peste braţe şi picioare cu bâte şi cu lan-ţuri. Apoi trag scaunul, iar el cade pe podea şi-şi pierde cunoştinţa. Bjorn Holm plânge. Rinnan îl ridică de cap, dar acesta nu-şi revine. Futu-i, se gândeşte Rinnan, care-şi dă seama că are nevoie la toaletă, că-i e foame – dar asta va trebui să aştepte. E un mare rahat că l-au trimis aici, monitorizat constant de ofiţerul care-i priveşte fiecare mişcare, când ar putea fi la Bandeklosteret, fiindcă e clar că prizonierul nu va vorbi. A făcut asta deja de suficiente ori ca să ştie că omul ar fi spus deja ceva de mult.

— Căraţi-l afară! zice Rinnan. Şi aduceţi mâncare şi băutură.

Apoi să vină celălalt prizonier. Vom continua cu el.

Ceilalţi membri ai bandei sosesc la scurtă vreme, cu o sticlă de lichior cu cafea, un pahar, şi ultimul prizonier, Paul Nygârd.

— Puneți-l aici şi aşteptați, zice Rinnan, arătând scaunul răsturnat.

Scoate dopul, îşi toarnă într-un pahar şi îl dă peste cap. Lichidul dulce şi moale îi alunecă pe gât şi o căldură liniştitoare i se răspândeşte prin corp.

— Mă întorc repede, spune el şi se duce la toaletă.

Urinează în baia minusculă, privindu-se în oglindă. Se spală pe mâini şî-şi mai piaptănă o dată părul, dându-şi bretonul pe spate. Are nevoie de mâncare, orice-ar fi. Se întoarce la interogatoriu.

Paul Nygârd strigă în clipa în care vede cuțitul apropiindu-se. Strigă că le va spune totul.

Karl icneşte deja, atât de concentrat la ce face, că nu se opreşte imediat. Sângeros mai e, se gândeşte Rinnan, cu o mână pe umărul lui.

— Bună treabă, Karl, spune Rinnan. Acum du-te să mănânci şi să bei ceva. Preiau eu, adaugă, şi vede uşurarea din ochii lui Karl, înainte să se întoarcă spre prizonierul disperat. Acum, întreabă Rinnan, unde-s armele?

Bărbatul icneşte şi se uită la Bjorn.

— Sunt pe... insula Gals.

— Bine, spune Rinnan. Şi unde mai exact este insula asta?

— Este... acolo, spune Paul, icnind şi privind fix cuțitul.

— Bine. N-am alte întrebări. Să mergem!

Rinnan îl ia de braț, obligându-l să se ridice, şi le spune tutu-ror să îi urmeze. Harald se apucă de brațele scaunului, cu mâinile însângerate, şi încearcă să se ridice, însă-i cedează picioarele şi cade iar pe podea. Grozav! Acum trebuie să-l cărăm după noi, se gândeşte Rinnan, dar remarcă roaba de lângă perete şi-i spune lui Karl să-l încarce în ea, ca să pornească. Raportează mărturisirea ofițerului, în timp ce unul dintre soldați traduce, şi străbat

portul, urcându-se pe Rusken. Soarele se pregăteşte să răsară, iar apa este calmă ca a unui iaz de moară.

Rinnan îi duce pe Paul şi pe Karl spre pod, în timp ce trei soldaţi împing roaba cu Harald Henriko la bord. Ofiţerul german îl urmează pe Rinnan, şi asta e bine, fiindcă acum a văzut de ce sunt capabili. A văzut că ştiu cum să facă oamenii să vorbească şi că-s foarte aproape de a găsi ascunzătoarea, ceea ce ar putea împiedica repetarea episodului Normandia în Norvegia. Ar putea înăbuşi o invazie britanică şi schimba cursul războiului, se gândeşte el, în timp ce barca iese încet din port. Pe pod, Rinnan face rost, în sfârşit, de cafea şi de un rulou.

— Acum ne poţi arăta drumul, Paul, zice el, bătându-l amical pe umăr.

Vede teama din ochii lui injectaţi. Omul are pielea inflamată, plină de tăieturi şi vânătăi, dar dacă le-ar fi spus totul de la început ar fi putut evita asta. Are noroc că trăieşte, dar ticălosul cu siguranţă a lungit-o, încât începusem să mă îndoiesc că există arme, îşi spune Rinnan. E nevoie de tupeu să înduri atâta durere fără să divulgi informaţia ascunsă. Dar nu contează, dacă ajungi pe mâna cuiva care chiar ştie ce face.

— Pe acolo, zice Rinnan, arătând spre mare.

— Insula Gals, nu? spune căpitanul.

Rinnan dă din cap, dar îşi dă seama că omul ezită. Şi ce dacă? Tipul trebuie doar să cârmească; va trimite nişte agenţi să-i viziteze familia şi să afle care-i sunt simpatiile. Se îndreaptă spre larg, sub răsăritul superb, este şapte dimineaţa, iar Rinnan e obosit, ochii îl dor de la lipsa de somn şi mişcările îi sunt lente. Scotoceşte în buzunare, găseşte tubul cu pilule şi tuşeşte nitel, prefăcându-se că-şi drege glasul, înainte să ridice mâna şi să-şi arunce în gură câteva, înghiţindu-le fără apă.

Are nevoie de ele, ca tonic după atâta drum şi după interogatoriul nocturn. Un stol de pescăruşi coboară deasupra lor, aşteptându-se să ridice un năvod, dar vor fi dezamăgiți, se gândeşte Rinnan. Îi cere căpitanului să-i arate insula pe hartă. Zona este presărată cu sute de insulițe, iar Gals nu este decât o gămălie de ac pe hartă, deci e un loc bun. Germanii n-ar fi găsit niciodată singuri ascunzătoarea, se gândeşte el, şi îşi imaginează respectul pe care i-l va oferi Flesch când îi spune vestea, sau, şi mai bine, când soldații germani vor aduce lăzile cu arme şi le vor depozita la Hotelul Misiunii.

Pilula începe să aibă efect. Energia îi revine, moralul la fel, şi gândurile i se limpezesc. Are nevoie de cafea, aşa că spune cuiva să le facă rost de mâncare şi băutură. Curând, căpitanul arată spre o insulă şi anunță că au ajuns.

— Paul, asta să fie? întreabă Rinnan.

Paul se uită în direcția în care-şi îndreaptă Rinnan degetul, încuviințează, dar clipeşte de câteva ori şi ochii i se feresc în toate părțile. Rinnan are o presimțire, dar decide să nu-şi irosească energia pe senzații.

E o insuliță, lată de nu mai mult de câteva sute de metri, dar cineva a reuşit să construiască o fermă pe ea, şi există un ponton unde pot ancora.

— Haide, Paul. Arată-ne drumul! spune Rinnan, iar unul dintre soldați îi întinde o ceaşcă de cafea.

Apoi urcă pe mal.

— Unde sunt? La fermă?

— Aşa cred, spune Paul, încă privind agitat.

— Aşa crezi? Ce mama naibii vrei să spui?

— Nu eram... aici când le-au ascuns.

— Dar aici sunt, nu?

— Da, aşa ar trebui, răspunde Paul, clipind iar, repede, şi lui Rinnan nu-i place deloc.

A trecut de la siguranță asupra locului, în timpul interogatoriului, la frazarea vagă pe care o folosește acum: Așa ar trebui. Dar asta e situația, și vor trebui să caute pe insula asta nenorocită, așa că le comandă soldaților să înceapă. Mai întâi casa, apoi hambarul. Apoi pivnița. Acolo locuiește o familie, dar când sunt întrebați despre arme se uită fără să înțeleagă. Nici tatăl, nici mama nu par să mintă. Rinnan îi avertizează pe amândoi ce li se va întâmpla dacă nu spun adevărul, dar, deși sunt și doi copii în casă, părinții jură că nu știu nimic. Trebuie doar să vadă cât de rău arată Paul și să se uite la cei zece soldați germani, cu mitraliere, ca să știe că Rinnan nu glumește.

— Nu știu nimic oamenii ăștia, spune Paul, clipind iar des. Nu erau pe insulă când au fost ascunse armele.

— Ah, serios? Credeam că nu știi unde sunt.

— Nu știu... am auzit doar că familia care locuiește aici era plecată, în caz că... în caz că ar fi fost loiali cauzei greșite sau ar fi spus cuiva.

Plauzibil.

Rinnan ia o gură de cafea și simte că-i crește energia într-atât, încât se simte capabil de orice, strângând tubul cu pilule în pumn. Stau și așteaptă, în soare, în dimineața aceea de septembrie, în timp ce soldații întorc casa cu fundul în sus. Caută din pivniță în pod, caută trape ascunse în hambar, caută prin tufișurile din spate. Caută semne de săpături, de pământ reavăn, de locuri în care apar mlădițe proaspete. Dar nu găsesc nimic. Rinnan se întoarce să-l aducă pe Karl și pe celălalt prizonier, Harald Henriko, care trebuie cărat pe scări de doi soldați și pus în roabă. Îl împing spre fermă, unde el zace cu ochii închiși. Brusc, începe iar să plângă.

— Hei, face Rinnan, pentru că nu mai suportă, ci vrea doar ca povestea să se încheie, pentru a merge acasă. Unde sunt armele? întreabă el, dar Harald plânge și spune că nu

ştie nimic, că n-a auzit niciodată de vreo armă, şi jură. Rinnan îşi scoate pistolul, simţind cât de bine i se potriveşte în mână, şi-l îndreaptă spre capul lui Harald. Apasă gura pistolului pe fruntea lui şi îl priveşte în ochi, cu chipul lui însângerat şi părul unsuros, dar nu-i nicio diferenţă. Harald doar suspină mai tare şi spune că nu ştie nimic, că trebuie să-l creadă, şi Rinnan îl crede, pentru că tipul probabil habar nu are. Şi e o problemă, pentru că ideea c-ar fi fost păcăliţi începe să iasă iar la iveală, sau mai rău: ascunzătoarea asta poate fi imaginară, poate fi produsul torturării unui prizonier atât de disperat să scape, încât a inventat o poveste despre un depozit secret de arme, care nu există.

Pe de altă parte, se gândeşte Rinnan, poate că sunt doar nişte ticăloşi încăpăţânaţi şi poate că există o ascunzătoare secretă, dar Rezistenţa a făcut-o imposibil de găsit. Poate că doar un număr limitat de persoane ştie unde sunt, de fapt, armele, pentru că sunt atât de valoroase pentru britanici. Rinnan trimite soldaţii să caute pe toată insula.

Caută armele toată dimineaţa.

Fumează. Mănâncă. O duc pe mamă în casă, să gătească pentru toţi. Merg la toaletă. Aşteaptă şi iar aşteaptă, în timp ce soldaţii caută peste tot, dar obosesc şi nu mai au chef şi-şi pierd entuziasmul. Soldaţii caută mai departe, însă doar fiindcă au primit ordin.

În cele din urmă, renunţă, fără să găsească nimic, probabil fiindcă nu există armele, se gândeşte Rinnan. Deschide iar tubul şi mai înghite o pilulă, şi acum nu-i pasă dacă îl vede cineva, pentru că nu i-a mai rămas decât o opţiune: Dacă nu găseşti nimic, împuşcă doi ostatici la întâmplare.

Acelea au fost ordinele şi trebuie ascultate, altfel nu se poate. Ordinele sunt ordine. Vor o desfăşurare de forţe, la fel ca atunci când au executat zece oameni la Falstad. Cineva

trebuie să moară şi să fie exemplu. Futu-i, se gândeşte Rinnan, cu ochii la Karl, care se apropie de el cu o privire neobişnuit de vinovată.

— Şefu'... nu cred că-s arme aici, zice încet, scuturându-şi pantalonii de iarbă.

— Ştiu, Karl... Dar trebuie să ne ducem misiunea la capăt, îi spune.

Rinnan se apropie de soldaţi, acum obosiţi şi apatici. Îi zice ofiţerului că oamenii lui se pot întoarce pe barcă, fiindcă s-a încheiat căutarea.

Câteva minute mai târziu, navighează din nou spre continent, şi Rinnan scanează peisajul, cu hambarele roşii şi fermele, ştiind că trebuie să aleagă doi oameni de acolo, şi gândindu-se cât de absurd e că oamenii aceia vor muri, dar încă n-au habar.

Nu au ce face. Nemţii ar fi trebuit să-l lase pe el să-şi conti-nue munca de spion. Aşa ar fi putut evita situaţia. Fireşte că au extras o mărturisire falsă de la un om care era gata să spună că are o armată în pivniţă şi pe dracu' la mansardă, doar să nu mai fie torturat. Aşa că-i până la gât în povestea asta, se gândeşte el, când Karl îi întinde un sandvici din care picură gemul, aşa cum ştie că-i place.

— Mersi, zice Rinnan, muşcând.

Asta rupe tăcerea, cât să-i dea căpitanului şansa de a-l întreba încotro. Exact de asta avea nevoie.

— Du-ne acolo, spune, arătând spre o fermă cu aspect liniştit, cu doi oameni care lucrează afară.

Căpitanul întoarce barca spre tribord, stropind şi lăsând o dâră de spumă în urmă, în timp ce, sub punte, motorul diesel sună precum inima unui animal mic. Rinnan vede cum cei doi se opresc din treabă şi se întorc spre ambarcaţiunea care se apropie de ponton. Par să fie un tată şi fiul său adult, amândoi îmbrăcaţi în salopete.

Barca trage la ponton şi Rinnan sare afară. Cel mai în vârstă dintre ei se apropie să-i strângă mâna, dar o lasă repede jos când vede soldaţii nemţi la bord. Cel mai tânăr spune ceva şi pare gata să fugă, dar tatăl lui îl reţine.

— Bună ziua, spune Rinnan, apropiindu-se de cei doi, urmat de Karl, cu o mitralieră pe umăr, şi cu soldaţii germani în spatele lui.

Evident, bărbatul nu prea vrea să vorbească, lucru pe care Rinnan l-a mai văzut de multe ori, dar nu poate decât să stea şi să aştepte să se termine totul, aşa cum se întâmplă când înduri o durere bruscă şi neaşteptată.

— Ce putem face pentru dumneata? întreabă tatăl.

— Ei bine, un om de-al locului a mărturisit c-ar fi o ascunzătoare de arme într-una dintre fermele astea, zice Rinnan, evaluându-le reacţia.

Speră ca unul dintre ei să înceapă să se uite în jur, dar ei doar îl privesc sec.

— Arme? repetă tatăl.

— Da. Ne putem uita înăuntru?

— Sigur că da.

Dacă soldaţii găsesc ceva, nu va trebui să facă nimic, se gân-deşte Rinnan. Le spune soldaţilor să îi ducă pe cei doi pe barcă şi să-i supravegheze.

Rinnan bate la uşă şi se şterge pe picioare, apoi intră în hol. Se uită în living, unde se află un cuplu mai în vârstă: un bărbat care fumează pipă şi soţia lui, împletind.

— Este foarte plăcut aici, le spune, zâmbindu-le, şi ei îi zâmbesc, la rândul lor.

N-are sens să caute aici, crede el, şi pleacă fără să privească în urmă. Revine pe navă şi, fără ezitare, îi cere căpitanului să-i ducă pe cea mai apropiată insuliţă.

Apoi adună prizonierii. Karl îi obligă să coboare pe ţărmul stâncos al unei insulițe pustii, unde nu cresc decât nişte tufe şi nu trăiesc decât pescăruşi.

Din nou, Harald trebuie cărat de pe barcă şi prizonierii sunt împinşi spre centrul insuliței.

— Unde mergem? întreabă tatăl.

— Ne putem opri aici. Mâinile la ceafa, comandă Rinnan.

Karl Dolmen şi Finn Hoff armează mitralierele şi le îndreaptă spre cei doi. Karl îşi păstrează cumpătul, ca de obicei, dar Finn cel înalt ca o prăjină pare agitat. Se uită de colo-colo, apoi pani-cat, la Rinnan, parcă încercând să găsească o ieşire. Futu-i, nu e corect! se gândeşte el. Nu-i pot ucide pe cei doi, aşa nevinovați cum sunt! Acum, fiul începe să plângă şi tatăl pare să înceapă şi el, curând, coborându-şi brațul la față, dar Karl se răsteşte la el:

— Mâinile sus!

Bătrânul cedează. Lacrimile curg şi începe să bâiguie.

— Vă rog! Vă rog! N-am făcut nimic! Suntem nevinovați! Ce vreți? spune el. Vă rog! Trebuie că vă înşelați! Noi suntem doar nişte fermieri! Vă rog, nu-mi ucideți fiul! strigă el, cu fața cuprinsă de teamă, durere şi disperare.

Trebuie să termine odată.

— Ce facem, şefu'? întreabă Finn, arătând cu mitraliera spre cei doi.

— Harald! strigă Rinnan. Zi-ne unde sunt ascunse armele!

Dar Harald plânge şi el, cu mucii curgându-i din nări şi râuri de lacrimi pe obrajii însângerați.

— Vă rog! Doamne! Nu ştim nimic! Nu ştiu nimic! Nu faceți asta!

— Astea-s ultimele tale cuvinte? întreabă Rinnan.

Harald încuviințează, ceea ce înseamnă că nu mai e nimic de făcut. Să încheiem cât mai repede tragedia, se gândeşte Rinnan, apoi se întoarce spre Karl şi spre Finn şi le face semn din cap. Tatăl strigă „Nu!”, dar strigătul lui este curmat de răpăitul asurzitor al celor două mitraliere. Gloanțele le sfâşie corpurile, iar cei doi cad la pământ.

— Doamne, şopteşte Harald, şi îi cade capul în față.

Bjorn doar stă, cu ochii strâns închişi.

Karl se apropie de corpuri şi le întoarce, în timp ce Finn are mitraliera lângă coapsă, capul plecat şi părul în ochi.

Fiul încă respiră întretăiat, tremurând şi clipind, în timp ce stomacul i se mişcă, iar sângele îi curge din piept şi din gură. Se uită rugător spre cei doi şi se întinde spre Karl după ajutor.

— La naiba! strigă Karl şi îndreaptă mitraliera din nou spre capul tânărului.

O ultimă împuşcătură face fiordul să răsune. Rinnan inspiră adânc, clatină din cap şi se uită la băiatul care zace nemişcat în iarba neagră. Finn s-a întors şi s-a îndepărtat, desenat acum în zare ca o linie solitară.

Nu vorbeşte nimeni. Un pescăruş începe să țipe.

— Acum ce facem, şefii'? întreabă Karl.

Rinnan vâră mâna după tubul de pastile. N-ar trebui să mai ia, pentru c-a primit un avertisment despre exces, cum c-ar putea face infarct, dar are nevoie de ceva, de alcool, n-ar fi trebuit să fie aici, oricum. Le cere lui Karl şi lui Finn să arunce leşurile în fiord şi aşa se încheie Operațiunea Seehund II. Pleacă repede, ca să nu se mai gândească la povestea asta; de îndată ce ajunge pe continent, Rinnan se urcă într-o camionetă şi merge la Trondheim să dea raportul.

Toamna aceea mai sunt misiuni. Arestări, tortură, crimă. Fără sfârşit.

Germanii încep să piardă pe tot mai multe fronturi. Rusia invadează partea nordică a Norvegiei.

Vine luna decembrie.

Întâlneşte o fată la o petrecere de Crăciun. Se numeşte Gunnlaug. Este micuță, cu ochi albaştri, blondă şi uşor pierdută. Se dovedeşte că iubitul ei a fost ucis recent de rezistență. Acum are nevoie de cineva care să-i fie alături,

să-i ofere căldură, mâncare şi iubire. Rinnan poate, aşa că-i place imediat de ea. E tânără şi pură, cu un zâmbet radios şi ochi care-l învăluie de o emoție aparte. Schimbă replici scurte şi priviri, în timpul mesei, umplându-şi paharele şi ducându-le la gură. Scântei mici sar când îşi ating mâinile pe castronul cu cartofi sau când el îşi întinde piciorul sub masă şi-i atinge glezna.

Cât de minunat!

Cât de grozav e să fie din nou îndrăgostit, şi îşi dă seama imediat că sentimentul este reciproc. Că vor pleca împreună, se vor dezbrăca reciproc şi se vor trezi unul lângă altul. Fireşte că aşa va fi. Lui nu i se aplică regulile obişnuite. A sacrificat prea mult să ajungă acolo, mai mult decât oricine, crede el, şi aceasta îi e răsplata. Trăieşte după alte reguli, într-o libertate diferită, în care totul este fluid.

Este ajunul Anului Nou, 1944, iar Rinnan dă o petrecere pentru o parte dintre membrii bandei acasă, aproape de Bandeklosteret. Klara şi copiii s-au dus la culcare, dar petrecerea continuă până la miezul nopții şi se bea în salon. Masa e plină de pahare murdare şi scrumierele gem de mucuri de țigară. Chipurile strălucesc şi râd la lumina lumânărilor, dar o persoană e tot mai retrasă – Finn – care zâmbeşte tot mai puțin de când i-a împuşcat pe cei doi bărbați nevinovați de pe insulă. De atunci, un nor negru pare să fi coborât deasupra lui.

Acum este 1 ianuarie, prima zi a anului. Finn îşi goleşte paharul şi se ridică din fotoliu. Se clatină nițel pe picioare, apoi îşi dă părul pe spate şi spune:

— Cred că mă duc să mă împuşc. Rinnan izbucneşte în râs.

— Succes! zice el, cu paharul ridicat într-un toast. Ceilalți fac la fel, iar Finn se strecoar pe lângă canapea. Se ciocneşte de cadrul uşii, îşi trage cizmele şi deschide uşa.

Petrecerea continuă şi durează până ce observă cineva că Finn nu s-a întors, dar îl găsesc a doua zi în zona în care a crescut, cu un glonț în tâmplă şi un pistol zăcând în zăpadă, lângă el.

Aşa începe 1945.

R de la răpăitul ploii pe acoperişul Bandeklosteret, de la râulețele care curg pe streşini sau se scurg pe ferestre, pe căi imprevizibile.

Este aprilie 1945, iar nopțile şi zilele sunt o furtună continuă de ordine de la Flesch. Cere mai multe interogatorii, mai multe misiuni. Rinnan bea, ia pilule, ia prizonieri, ia vieți. Se duce în vacanță în martie, cu Gunnlaug Dundas, căreia-i spune „Pisicuța", şi în rest timpul pare să curgă la fel. Acum nu mai e cale de ieşire. Doar sistemul ăsta îi poate oferi bani şi putere. Doar războiul îl poate apăra de toți cei ce-i vor moartea.

Într-o după-amiază, Rinnan primeşte un pont. Fosta lui, cea care a fugit, Marie Arentz, s-a întors în Norvegia, după câțiva ani în Germania. Ea şi iubitul ei, Bjorn Bjornebo, care lucrează pentru un alt grup de informații german, plănuiesc să fugă peste graniță, în Suedia. Au luat legătura cu o persoană care s-a oferit să-i ajute, doar că sunt contacte negative, care spionează pentru Rinnan, fără ştirea lor. Rinnan îi mulțumeşte omului pentru informații şi-i spune să le zică refugiaților că vor fi luați mai târziu.

Îşi mai toarnă un pahar de lichior cu cafea şi îi spune lui Karl.

— Ai de gând să-i laşi să scape? întreabă Karl, şi e o întrebare rezonabilă, fiindcă uneori aşa se întâmplă.

După ce Rinnan se consultă cu Flesch, lasă uneori refugiații să fugă, să trimită un mesaj pozitiv despre organizație şi să-i confere legitimitate. Este un calcul simplu, privind câți refugiați lipsiți de importanță pot lăsa

să plece versus câți membri ai rezistenței le permite acest lucru să prindă.

Rinnan zâmbeşte şi clatină din cap. Cei doi nu vor scăpa. Nicio şansă. Ia o gură de lichior, şi-l linge de pe buze şi îi spune lui Karl ce intenții are.

Mai târziu, Marie şi Bjorn stau la marginea unui drum neluminat şi aşteaptă să fie luați, când sunt orbiți de farurile unei maşini ce opreşte în fața lor. În față se află doi bărbați.

Bjorn deschide portiera pentru Marie şi după ce urcă şi el se aşază, uşurat.

— Mulțumesc că ați ajuns atât de repede, zice el. Şoferul îşi scoate pălăria şi se întoarce.

— Bună. Nu ne-am mai văzut de mult, zâmbeşte Rinnan.

— Henry? face Marie.

Karl se întoarce atunci, pe locul pasagerului, şi îndreaptă pis-tolul spre ei. Este ciudat să-i revadă fața, părul lung şi obrajii pe care i-a mângâiat cândva, buzele pe care le-a sărutat. Ochii aceia, care cândva s-au închis de plăcere sub greutatea lui. Acum, rolu-rile s-au schimbat, dar nu este vina mea, se gândeşte Rinnan.

— Ce vrei? întreabă Marie.

— Am vrut să ne plimbăm puțin, spune Rinnan, schimbând vitezele. Dar nu în Suedia.

— Atunci, unde? întreabă Bjorn.

— Acasă, în cartierul nostru general, răspunde Rinnan. Acolo decidem ce-o să facem cu voi doi, trădătorilor.

Mă aflu la Arhivele Naționale din Oslo. Un paznic în vârstă îmi verifică la intrare actul de identitate, înainte de a-mi permite să urc scările, dincolo de vitrinele cu cărți vechi. Explic de ce anume am nevoie funcționarului de la recepție. Mi se spune că toate materialele despre Rinnan au fost digitalizate şi că motivul pentru care nu mi s-a permis accesul înainte este că acesta e restricționat. Nu din cauza

lui Rinnan, ci din respect pentru victimele inocente care sunt menționate sau fotografiate. Arhiva conține toate materialele despre el. Tot ce mai există încă, adică, pentru că ofițerii de la cartierul general nazist din Trondheim au încercat să distrugă cât mai multe dovezi posibil în ultimele zile ale războiului, la fel ca Rinnan.

Există peste cinci mii de pagini, în mare parte scanate, foi A4 cu notițe bătute la mașină. Notițele de interogatoriu ale lui Rinnan se numără printre ele, alături de niște descrieri stranii ale relației sale cu o agentă rusoaică, despre care scria că l-ar fi anesteziat cu cloroform, fără a-l ucide, însă, pentru că erau îndrăgostiți. Există și interviuri cu prizonierii supraviețuitori și fotografii cu unele dintre cadavre. O imagine mi se gravează în minte: arată un prizonier din Bandeklosteret care a fost găsit în zăpadă, mort, cu trupul îndoit și legat strâns cu frânghie, așa cum ai lega un pui fript sau o bucată de carne.

Frunzăresc interviurile și transcrierile proceselor, apoi dau peste niște dosare cu eticheta „Diverse” și găsesc una dintre notițele lui Rinnan pe care am mai văzut-o într-o biografie de-ale sale. Continui să caut, dar nu găsesc alte notițe făcute de el, exceptându-le pe cele deja cunoscute. Restul au fost, probabil, distruse înainte de sfârșitul războiului. În cele din urmă, îmi dau seama că nu voi afla niciodată dacă într-adevăr a fost Rinnan cel care ți-a ascultat conversația și ți-a cauzat arestarea. Va rămâne un mister.

R de la regia procesului pe care Rinnan îl ține în batjocură la Bandeklosteret. Este seara de 19 aprilie 1945 și lumina de la feli-nare pătrunde prin fereastra salonului, aruncând umbre lungi peste cei doi oameni care stau în picioare în mijlocul camerei, cu mâinile legate la spate: Marie Arentz și Bjorn Bjornebo. Rinnan stă la biroul său, iar ceilalți membri ai bandei se află de o parte și de alta a lui.

Îşi toarnă un pahar de lichior, îşi linge buzele şi ia o gură. Apoi îşi drege glasul şi îşi îndreaptă atenţia spre cei din faţa lui.

— Distinşi oaspeţi, onoratul judecător Karl Dolmen prezidează curtea şi unul dintre acuzaţii de acolo va fi avocatul apărării. Curtea este pregătită!

Loveşte în birou cu un baston adus din pivniţă, zâmbind când scoate un zgomot jalnic.

— Nu-i chiar un ciocănel potrivit. Va trebui să găsim ceva mai demn de judecătorul nostru. Să vedem...

Rinnan se ridică şi se apropie de şemineu, de unde ridică un buştean. Nu vorbeşte nimeni cât îl ţine el în mână, înainte de a-l pune înapoi şi a clătina din cap. Apoi priveşte în jur, în timp ce-l urmăresc cu toţii, cu excepţia celor doi acuzaţi, care se uită în podea. Se gândeşte la ceva ce-ar putea merge şi se duce spre un scaun, pe care i-l aduce apoi lui Karl.

— Onorate judecător, vă rog să desprindeţi un ciocănel pentru mine. Se pare că a încercat să scape, fix ca ăştia doi...

Rinnan se încruntă teatral la cei doi acuzaţi, în timp ce unii membri ai bandei chicotesc.

— Ciocănelul ăsta şmecher... spune el, lovind cu piciorul scaunului în palmă, a încercat să se ascundă. Nu ca un urs în bârlog, nu. A încercat să pretindă că ar fi doar un picior de scaun şi nu un ciocănel! spune el.

Vede ce efect au cuvintele sale asupra celorlalţi şi că gluma îi face pe unii să râdă. Apoi îşi coboară glasul şi îi pune mâna pe umăr lui Karl Dolmen.

— Dar nu ne lăsăm atât de uşor păcăliţi, nu, judecătorule?

conchide Rinnan, apoi se dă la o parte să facă loc.

Karl clatină din cap şi ia scaunul din mâinile lui. Îl aşază cu susul în jos pe podea, pune un picior dedesubt şi îndoaie

piciorul scaunului lateral. Se aude lemnul pârâind şi scârţâitul metalic al cuielor care-s scoase din orificii.

— Aşa! Bravo, preaonorate! Asta-i viaţa! spune Rinnan.

Karl îşi loveşte piciorul scaunului de câteva ori în palmă şi ridică privirea.

— Mulţumesc. Va merge.

— O plăcere să vă fiu de folos.

Rinnan trece pe lângă Bjorn Bjornebo şi se aşază iar la birou. Îl priveşte pe Karl şi zâmbeşte.

— Curtea a luat loc, judecătorule... ştii tu, dă cu ciocănelul de masă, şi tot aşa.

Karl se trezeşte la viaţă şi loveşte de trei ori în masă cu piciorul scaunului.

— Da... Dacă v-aţi aşezat, putem începe. Acuzarea poate începe prin a preciza de ce sunt acuzaţi aceşti doi trădători comunişti?

Rinnan soarbe din lichior, apoi se ridică în picioare, târân-du-şi scaunul.

— Da, preaonorate. Cei doi acuzaţi, Marie Arentz şi Bjorn Bjornebo, sunt învinuiţi de trădare, revoltă şi încercare de fugă.

Karl încuviinţează, mulţumit.

— Bine. Mulţumesc! Acuzaţii au vreo obiecţie?

Măria clatină încet din cap. Bjorn nu spune nimic.

— Nicio obiecţie? zice Rinnan, cu coatele pe masă şi capul lăsat între umeri. Sunt nişte delicte grave. Avem dovezi care le susţin?

Nu putem judeca oamenii pentru asemenea delicte fără dovezi...

Karl încuviinţează.

— Da, procurorule, ne trebuie dovezi. Le avem?

Rinnan îşi împinge scaunul înapoi şi avansează în faţa biroului.

— Chiar avem. Avem un martor chiar aici, în sala de judecată. Henry Oliver Rinnan poate veni în boxa martorilor?

Inga bate din palme, încântată, şi Rinnan se apropie de un birouaş care a fost tras de lângă perete. Pe el se află o vază.

— Da, eu sunt... mulţumesc... da, spune Rinnan, din spatele birouaşului.

Se uită spre biroul mai mare, unde tocmai ce jucase rolul procurorului, şi încuviinţează de câteva ori, parcă formulând un răspuns la un şir de întrebări. Ceilalţi râd.

— Da. Mulţumesc, procurorule. Mă bucur să vă împărtăşesc ce ştiu despre aceşti doi trădători. Am cunoscut-o pe acuzată, pe Marie Arentz, în 1942, când era prietenă cu una dintre primele noastre membre, Ragnhild Strom. Cele două s-au lansat într-o misiune foarte importantă, de succes, în Bodo, la bordul navei MS Regele Haakon, unde s-au infiltrat în rezistenţă şi au expus câteva canale de evadare esenţiale spre Suedia...

Rinnan „martorul" pretinde apoi că ascultă, dând de câteva ori din cap.

— Da, da, sunt de acord, spune el, şi continuă: Da, doamna Arentz a făcut parte dintre agenţii de bază ai Diviziei Speciale Lola. Ar fi putut ajunge departe, dar a fugit, aşa cum a evidenţiat curtea, şi s-a înscris în Crucea Roşie Germană. Dacă ar fi fost deşteaptă, ar fi rămas aici. Dar s-a întors în Trondheim, unde s-a combinat cu această caricatură de spion, care poartă numele de... să vedem, cum se numeşte, WolfWolfsson[8] parcă...

Iubita lui Karl Dolmen, Ingeborg Schevik, râde tare, iar Gunnlaug începe şi ea să chicotească, parcă incontrolabil.

---

[8] *Joc de cuvinte între traducerea aproximativă a numelui lui Bjorn Bjornebo (Urs, fiul Ursului) şi WolfWolfsson (Lup, fiul Lupului).*

Ochii lui Rinnan îi întâlnesc pe ai ei şi el îi zâmbeşte sec, atât de bucuros de tot procesul şi de încântat fiindcă-i zâmbeşte ea, dar apoi trebuie să-şi reia rolul şi să spună:

— Nu, îmi pare rău, Bjorn Bjornebo, care făcea parte dintr-un serviciu secret rival, atât de inutil, încât nu m-am obosit să-l memorez numele.

Rinnan revine la birou, ia o gură de lichior şi îşi reia rolul de procuror.

— Henry Oliver Rinnan, poți să ne spui ce s-a întâmplat atunci, mai ales cu privire la aceşti doi acuzați?

Rinnan se duce înapoi în boxă, îşi pune mâinile pe birouaş şi i se adresează lui Karl Dolmen.

— Da, preaonorată instanță. Azi, unul dintre contactele noastre negative ne-a informat cu privire la un cuplu norvegian care punea la cale să scape, aşa că am aranjat să fie transportați la graniță. Am făcut rost de o maşină, am condus acolo şi am aşteptat, iar curând cele două turturele au ajuns, gata să zboare peste graniță. N-au fost bucuroşi când au văzut cine era la volan, pot să vă asigur!

Se uită în jur. Fețele tuturor se luminează. Străbate camera până la Karl şi-i ia piciorul de scaun.

— Pentru că este un caz al Curții Supreme, vom avea nevoie de mai mulți judecători, nu?

Karl dă din cap, iar Rinnan o vede pe Ingeborg zâmbind şi înghiontind-o pe Gunnlaug.

— Corect, răspunde Karl, dar Rinnan a plecat deja, lovindu-şi palma cu piciorul de scaun.

Priveşte prin cameră şi citeşte aşteptarea din ochii celorlalți membri ai bandei. Apoi se duce iar la birou, să-şi continue rolul de procuror, întorcându-se spre spațiul în care se aflase ca „martor”.

— Excepțional, domnule Rinnan. Mulțumesc pentru introducerea scurtă şi concisă. Acuzații au vreun comentariu?

Bjorn şi Marie scuturã din cap, dar nu zic nimic, iar Rinnan ridicã vocea şi loveşte cu piciorul de scaun în birou.

— AM ZIS... ACUZAŢII AU VREUN COMENTARIU?

Cei doi tresar de spaimã şi se uitã la Rinnan.

— Nu, vine rãspunsul lor slab, mai întâi de la Marie şi apoi de la Bjorn.

— Bine. Mulţumesc. Acuzaţii sunt conştienţi care este pedeapsa pentru trãdare şi tentativã de fugã?

— Nu, rãspunde Bjorn.

— Nu, nici eu, de fapt... Aşa cã haideţi sã consultãm juriul, înainte ca judecãtorul sã pronunţe verdictul.

Trebuie sã fi ştiut deja, stând acolo, însã doar acum par sã-şi dea seama. Poate cã Marie nãdãjduise ca relaţia lor anterioarã sã conteze, iar el sã o cruţe, dar speranţele se spulberã şi ea începe sã plângã încet. Lacrimile îi curg pe obraji şi pe rochie.

— Existã orice fel de circumstanţe atenuante pe care apãrarea ar dori sã le prezinte curţii?

Bjorn ridicã fruntea şi clatinã din cap, dovedindu-şi nesiguranţa, de parcã s-ar teme de consecinţe dacã spune ceva greşit.

— Nimic! Ce neobişnuit.

Rinnan se uitã în jur şi ceilalţi îi zâmbesc.

— În mod normal, apãrarea încearcã sã schimbe sau sã îmblânzeascã sentinţa, pe cât posibil, dar nu pare a fi cazul. Apãrarea...?

Bjorn Bjornebo clatinã iar din cap.

— Aveţi ceva de adãugat, onorate judecãtor?

— Înţeleg cã apãrarea n-are nimic de spus în avantajul sãu, privind delictele, spune Karl. Singurul lucru pe care-l putem afirma despre acuzatã este cã domnişoara Arentz poartã o rochie frumoasã.

În cameră se pornesc hohote şi Rinnan loveşte din nou cu piciorul de scaun în birou.

— Exact. Sunt total de acord. O rochie frumoasă, care ascunde, fără îndoială, lucruri frumoase.

Mulți dintre membrii bandei au început să bată din palme, deşi Rinnan nu remarcă. El doar îi priveşte fix pe cei doi din fața lor.

— Atunci, acuzațiile rămân în picioare. Ce pedeapsă recomandă curtea, onorată instanță? întreabă Rinnan, dându-I piciorul de scaun lui Karl.

Karl se uită la el, ezită scurt, apoi îşi linge buzele şi îi priveşte pe cei doi.

— Îi condamn pe acuzați la cea mai dură pedeapsă: moartea.

— Mulțumesc, spune Rinnan. Vă rog să-i duceți în pivniță.

Cuvintele o zguduie pe Marie, iar ea se întoarce şi fuge spre uşă, dar unul dintre membrii bandei o prinde şi o trânteşte la podea.

— Nuuu, strigă ea, lovind din picioare şi zvârcolindu-se.

Bjorn se apropie de ea, cu mâinile legate la spate, şi abia reuşeşte să îngaime „Vă rog să nu faceți asta", înainte ca doi membri ai bandei să-l trântească şi pe el. Gunnlaug se sprijină de perete şi priveşte, jucându-se agitată cu manşetele bluzei. Nu zâmbeşte. Nu pentru multă vreme, şi e normal, este de înțeles că e cam mult pentru o nou-venită, aşa, ca ea, dar ar fi trebuit să-şi dea seama că face parte din meserie, parte din treaba pentru care este plătită.

— Duceți prizonierii jos! strigă Rinnan şi îi face cu ochiul lui Gunnlaug.

Aşa că sunt duşi jos, de picioare şi de umeri, între două perechi de bărbați. Marie se zbate, şi țipă, şi plânge până la uşa pivniței, apoi în josul scărilor. Strigătele ei se aud până în salon.

— Stimați conaționali, curtea a deliberat! spune Rinnan, înconjurând ultima dată biroul şi ieşind afectat din cameră, către treptele pivniței.

Simte efectul lichiorului şi al pilulelor, care-i înmoaie mintea şi-i face picioarele nesigure, în timp ce se sprijină de tocul uşii. Se întoarce spre ceilalți şi spune:

— Ne vedem curând, prieteni, după care coboară, pas cu pas, în pivniță.

Zâmbetul îi dispare, înlocuit de o tristețe bruscă şi neaşteptată, pentru că acum ştie ce are de făcut.

R de la rațele pe care le vedeai de la Falstad, când zburau spre coastă.

O dată, stăteai cu Ralph Tambs Lyche, iar el a arătat spre păsări şi ți-a zis ce soi erau.

— Ştiai că se numără printre cele mai vechi animale domestice din Norvegia? a întrebat el, şi tu ai clătinat din cap. Da, oamenii de pe coastă le păzesc cuiburile cât clocesc şi alungă prădătorii. În schimb, primesc penele moi rămase după ce se încheie sezonul, pe care le folosesc pentru perne şi plăpumi.

Te uiți la contururile păsărilor care dispar deasupra copacilor şi simți o melancolie surprinzătoare, la gândul acestei griji. La gândul că există blândețe. Un paznic strigă ceva şi continui să tai cu fierăstrăul.

R de la reconciliere. În timp ce conduceam prin zona din jurul Trondheimului, Rikke m-a sunat să-mi spună că mai exista un motiv pentru care se discuta atât de rar în familia ei despre ce se întâmplase în timpul războiului. Nu doar fiindcă tema era dificilă, a zis ea, ci şi dintr-un motiv complet diferit. Era nevoia de a uita şi de a merge mai departe, de a spune că a fost ce-a fost şi că nu se mai poate schimba. Nu de dragul ascun-derii lucrurilor sau reprimării, ori uitării lor. Dar fiindcă lucrurile pe care le putem schimba sunt cele viitoare. Acesta a fost şi miezul lucrării lui Julius

Paltiel. Nu să judece, să persecute sau să învinuiască, dar să ierte şi să privească înainte.

„Trăim într-o epocă a războiului cuvintelor. Romanul tău ar trebui să fie un apel la a privi înainte, o ocazie pentru reconciliere şi iertare", a scris mai târziu Rikke, într-un mesaj.

Am intuit asta şi la Grete, în timpul ultimelor noastre conversaţii despre mama ei. O trecere treptată de la blamare – pentru tot ce n-a reuşit sau n-a făcut – care s-a schimbat lent şi-a fost înlocuită de altceva: un sentiment de împăcare şi de înţelegere că războiul a distrus-o pe mama ei, a distrus tot ce-ar fi putut să fie şi să devină. Toate discuţiile, toate fragmentele de conversaţie au dus, treptat, la o reconciliere parţială. Din această distrugere s-a născut familia mea.

S

S de la Stolperstein. Există câteva căi pe care se poate încerca atingerea inexplicabilului, căi de a ne descurca în faţa evenimentelor atât de incomprehensibile şi de barbare, încât gândurile şi sentimentele noastre au nevoie de un soi de suport, dacă dorim măcar să încercăm. Un asemenea dispozitiv este proiectul Stolperstein, care merge mai departe şi continuă să crească. Acum există în jur de şaizeci şi şapte de mii de pietre de alamă, cu numele celor decedaţi, încastrate în trotuarele din oraşele europene. Şaizeci şi şapte de mii de oameni care, cândva, s-au îndrăgostit, au visat la viitor, s-au înfuriat ori au râs sau au cântat.

Şaizeci şi şapte de mii mi s-a părut un număr inimaginabil de mare, când l-am auzit prima dată, dar mi-am dat seama apoi, imediat, cât de mulţi au rămas pentru ca acest proiect să fie dus la capăt. Înseamnă că lipsesc aproximativ şase milioane de pietre. Trotuarele Europei ar trebui să fie acoperite de alamă pentru ca acest proiect să fie finalizat. Este un gând năucitor, aproape imposibil, şi mă gândesc imediat la o sinagogă din Praga pe care am vizitat-o

cu Rikke, la scurtă vreme după ce ne-am cunoscut. Era un loc liniştit, unde toţi cei ucişi din oraş aveau numele scrise cu roşu pe zidul de piatră albă, de la podea la tavan, ceea ce conferea locului p atmosferă de mormânt, în timp ce fluxul neînduplecat de nume continua la nesfârşit, şi şoptea fără cuvinte: nu mă uita, nu mă uita, nu mă uita.

S de la soldaţii alocaţi la Falstad, majoritatea atât de tineri şi de incapabili să înţeleagă complet din ce făceau parte. S de la stupiditatea exerciţiilor de pedeapsă, care se pot exprima în multe feluri, dar, de data asta, când tu eşti obligat să iei parte, se întâmplă astfel: sunteţi aliniaţi şi obligaţi să vă târâţi peste şi pe sub paturile din celulă, să vă lăsaţi pe vine la podea, să vă rostogoliţi în faţă şi apoi să începeţi cât de repede următoarea rundă, în timp ce soldaţii stau de-a lungul circuitului, în picioare, lovindu-vă cu picioarele şi cu pumnii. Un bărbat pe care-l ştii e lovit atât de rău, încât ajunge la infirmerie, cu maxi-larul dislocat. Tu reuşeşti să înduri fără să ai răni prea grave. Eşti doar furios, fiindcă maltratarea continuă până ce soldaţii obosesc şi li se spune că se pot opri.

S de la scuipat şi de la scârbă.

S de la somnul agitat. S de la stupoare. S de la sunetul limbii tale materne, care ţi-a permis să vorbeşti cu prizonierii ruşi şi iugoslavi. S de la suferinţă, de la soarele de pe cer, care străluceşte deasupra peisajului, indiferent de trupul pe care îl încălzeşte, că-i paznic, ce adoarme cu ochii închişi, că-i prizonier, obligat să se târască în patru labe, că-s aripile translucide ale unui fluture ce s-a oprit pe spatele unui bărbat care zace în ţărână, extenuat, înainte să îşi ia zborul iar şi să dispară peste zidul galben al închisorii.

S de la soţie. Într-unui dintre puţinele interviuri acordate, Klara Rinnan a vorbit despre prima dată când a auzit că soţul ei îi era infidel, după ce-l văzuse cineva părăsind un hotel cu altă femeie. De ce a rămas căsătorită

cu el? Aveau trei copii, el era plecat des, era bun cu cei mici când se afla acasă şi, nu mai puțin important, câştiga bani frumoşi şi se asigura că familia avea tot ce le era necesar, într-o vreme în care majoritatea stătea la coadă pentru rații. Aşa că a rămas. Într-o zi, în timp ce se plimba prin Trondheim, Klara a văzut o tânără care se îndrepta spre ea, alături de câinele familiei, un ciobănesc german. S-au apropiat, iar animalul a recunoscut-o şi a început să tragă de lesă spre ea, dând din coadă bucuros. Domnişoara în necunoştință de cauză, care plimba câinele, era „Pisicuța". De altfel, ultima amantă a lui Rinnan, a rămas însărcinată cu el, însă a pierdut sarcina în temniță, potrivit Klarei.

Cele două femei au continuat să treacă una pe lângă cealaltă, cu Klara încercând să evite să privească animalul în ochi. A auzit vocea celeilalte femei chemând ciobănescul, înainte să-l tragă iar de lesă şi să dispară.

S de la strigătele de groază care se ridică din celula aflată la Bandeklosteret. Este 26 aprilie 1945 şi a trecut cam o săptămână de la procesul lui Marie şi al lui Bjorn. Acum, Rinnan coboară treptele pivniței, întorcându-se de la Hotelul Misiunii, unde i-a povestit lui Flesch despre cei doi şi l-a întrebat ce să facă în privința lor.

— Ucide-i, îi spusese Flesch.

Direct.

Rinnan s-a gândit dacă să-l întrebe cum şi când, dar nu avea sens, fiindcă nu era deloc interesat, aşa că a decis să nu mai insiste.

Acum, cei doi prizonieri stau în picioare, cu mâinile legate la spate, în timp ce Karl îi amenință cu pistolul. Marie începe să se zbată şi să țipe când îl vede pe Rinnan, care-şi duce degetul la buze, dar nu ajută. Marie se împleticeşte în spate şi cade, dar nu se loveşte la cap. Bjorn încearcă să ajungă la ea, dar Karl îl apucă de cămaşă şi-i lipeşte țeava

pistolului de cap. Karl se întoarce să-l privească pe Rinnan cu ochi mari, gata de noi ordine.

Marie încearcă să se zvârcolească spre peretele îndepărtat, zgâriindu-şi genunchii şi coatele în timp ce suspină şi plânge.

— Du-l pe el în celula goală! strigă Rinnan, iar Karl se execută, împingându-l pe Bjorn în faţă şi obligându-l să facă mulţi paşi mărunţi, ca să nu se împiedice.

Rinnan înconjoară masa pe care se află bice şi cleşti, precum şi un butoi de lemn. Marie zace încă pe podea, se uită la el şi strigă:

— Lasă-mă în pace! Lasă-mă în pace!

Face prea mult zgomot, se gândeşte Rinnan, căutând o solu-ţie, şi ia o sticlă nefolosită încă. Pe ea stă scris cuvântul magic „cloroform". Răsuceşte dopul şi toarnă lichidul pe o cârpă.

— Lasă-mă în pace! Ajutor! Ajutor!

Rinnan merge spre Marie, acum ghemuită într-un colţ, iar ea scoate un urlet pătrunzător. Rinnan îşi ia pistolul şi trage în perete, la un metru de ea.

— Marie! urlă Bjorn din celulă, dar Karl îi spune să tacă.

Marie plânge, dar nu se mişcă.

— Te rog să nu mai urli, spune Rinnan, apropiindu-se de ea, cu cârpa ascunsă la spate. Doar taci...

Ea îl priveşte îngrozită, respirând repede, şi deschide gura să spună ceva.

El scoate cârpa înmuiată în cloroform şi o ţine apăsată peste faţa ei.

A privit asemenea scene la cinematograf, scene în care victima cade inconştientă în clipa în care cârpa îi atinge faţa şi persoana anesteziată alunecă graţios, cu calm, pe podea, parcă întinzându-se pe o pajişte să tragă un pui de somn, vara. Nu aşa se întâmplă acum: Marie loveşte cu picioarele, se zbate şi îşi încordează toţi muşchii. Orice, doar să scape.

— Ah, ce mama dracului! explodează Rinnan, apucând-o pe Marie de umăr cu mâna disponibilă şi apăsându-i cârpa mai tare peste nas şi gură.

Marie încearcă să-l muşte prin material, aşa că el trebuie să-şi ferească mâna şi totuşi să apese mai tare cârpa. În cele din urmă, cloroformul îşi face efectul. Rinnan îi ia mâna, îi îndoaie degetele, simte cât de moi îi sunt muşchii acum, de la anestezic, fără viaţă, ca o rochie alunecată de pe un scaun.

Karl revine în cameră, cu o privire severă.

— Marie! urlă Bjorn din celulă.

Karl se întoarce, loveşte cu patul pistolului în uşă şi strigă:

— Taci!

Rinnan se lasă pe vine lângă Marie. Rochia i s-a ridicat până în talie, dezvelindu-i lenjeria. El se duce la masă şi ia un cuţit de pescar, cu mâner de mesteacăn şi o lamă lungă şi ascuţită. Îşi trece degetul mare de-a lungul muchiei şi simte cât e de tăioasă, apoi se lasă iar lângă Marie şi trece uşor cuţitul pe sub marginea chiloţilor pe care-i poartă. Începe să taie bumbacul, atent să nu străpungă pielea. Elasticul cedează. Ia partea desprinsă şi o întinde cât să ajungă lama sub cealaltă parte, cu braţul atin-gându-i pielea şi părul pubian uscat. Încă o tăietură, şi chiloţii ei sunt tăiaţi de ambele părţi. Rinnan aude că se întoarce şi Karl, dar nu se uită la el. Alege un punct de pe rochia ei şi împinge cuţitul prin material. Rămâne doar să apuce din lateral cele două bucăţi de rochie şi să tragă în sus.

Pieptul lui Marie se ridică lent, apoi coboară, şi chipul ei pare liniştit, împăcat, ca în fiecare dimineaţă în care s-au trezit alături.

El îi taie sutienul cu lama cuţitului, dezvelindu-i sânii, pe care cândva i-a lins, i-a supt şi şi-a îngropat faţa între ei, acum cu sfârcurile spre tavan.

— Ce vrei să facem cu ea? întreabă Karl.

— Găseşte o funie, zice Rinnan, fără să se întoarcă. Mângâie burta lui Marie şi îi cuprinde un sân cu mâna.

— Marie! Eşti acolo? strigă din nou Bjorn din celulă.

Rinnan nu răspunde. Îi taie şi bretelele de pe umeri. Apoi, împătureşte materialul, de parcă ar fi o rochie de hârtie dintr-o revistă, pe care o poți tăia şi cu care poți îmbrăca o păpuşă de hârtie.

Lasă cuțitul şi se apropie mai tare de Marie. O ridică şi-şi pune în poală capul ei lipsit de viață. Are ochii închişi. Părul ei i se revarsă peste pantaloni. Buzele ei, uşor desfăcute, sunt la fel de frumoase ca întotdeauna. Karl se apropie iar şi-i vede stând aşa. Are o funie în mâini şi încearcă să evite să privească trupul gol.

— Bine. Mersi, spune Rinnan, fără să ridice privirea. Mângâie fruntea lui Marie şi îi dă la o parte părul din ochi.

— Fă un laț frumos şi atârnă funia de tavan.

— Bine, şefu'!

Karl reuşeşte să treacă funia peste o bârnă de lemn de deasupra capetelor lor. Leagă un laț şi i-l arată lui Rinnan, care, în sfârşit, ridică privirea şi îl ia.

— Mersi, Karl, spune el, trecând lațul peste capul lui Marie.

Îi ridică grijuliu ceafa, ca să nu-i facă rău, apoi îi strânge lațul în jurul gâtului.

— Aşa. Acum o poți ridica.

Karl se duce la funia atârnată de bârnă şi începe să tragă cu grijă. Capul lui Marie se ridică. Apoi partea superioară a corpului, centimetru cu centimetru, cu fiecare tragere de funie. Brațele ei atârnă pe lângă trup şi la început Rinnan doar stă şi priveşte cum pluteşte ea din poala lui, levitând deasupra podelei, cu brațele atârnând şi capul uşor înclinat.

— Aşa, Karl, încă puțin, spune el, şi Karl face din nou ce i se spune, doar că Marie începe să se zbată.

Rinnan se ridică şi o apucă de genunchi, ținând-o strâns şi trăgând-o spre podea, în timp ce Karl trage de funie de cealaltă parte. Simte cum îi pulsează viața prin corp. O simte răsu-cindu-se şi zvârcolindu-se în brațele lui, lipindu-şi fața de coapsele ei, şi trage, trage în jos cu toată forța, până ce ea atârnă nemişcată şi se clatină încetişor la capătul funiei răsucite.

Rinnan sade pe podea şi ridică privirea spre ea. Este o privelişte ciudată. Trupul acela gol, alături de care a stat întins cândva, acum atârnă de o funie din tavan. Gâfâie, după atâta zbatere; la fel şi Karl. Telefonul sună, undeva sus.

— Aşa. Acum las-o jos, cu grijă, spune Rinnan.

Karl lasă funia jos, încet, încet. Alunecă tresăltat peste bârna de lemn de pe tavan, până ce Marie zace nemişcată pe podea, cu o şuviță de păr în gură şi sânii atârnând într-o parte.

— Cred că asta-i e înmormântarea, Karl. Poți să mergi să vezi dacă avem flori? îi spune Rinnan.

Karl urcă şi Rinnan sade lângă trupul lui Marie.

— Marie? strigă Bjorn, din celulă.

Rinnan îi mângâie coapsa cu degetul, îi pune o mână pe stomac, aşa cum făcea, cândva, când se culcau împreună, îi dă părul la o parte, să nu-i intre în ochi.

— De ce ai fugit, Marie? De ce?

Karl revine cu o vază cu flori luată din camera de zi.

— Mersi, Karl, zice încet Rinnan, desprinzându-se de cadavru.

Scoate florile şi îi îndoaie degetele lui Marie în jurul tulpinilor, îi pune mâinile, care țin florile, între coapse, ascun-zându-i parțial abdomenul.

Arată frumos. Ea zace întinsă, cu ochii închişi şi flori în mâini, şi e ce se poate face mai bine, se gândeşte Rinnan,

apoi îşi aprinde o ţigară şi îi zice lui Karl să-l aducă pe Bjorn, ca să termine şi cu el.

— Marie? Rinnan? Ce se întâmplă? strigă Bjorn.

Karl se apropie de celulă şi descuie lacătul. Apucă prizonie-rul şi îl duce în cameră. Mişcările lui Bjorn sunt rapide şi smucite, iar ochii lui privesc din colţ în colţ. Apoi vede cadavrul din mijlocul încăperii şi tace brusc. Picioarele i se mişcă de la sine şi buzele lui schiţează Nu, nu, nu... şi îngenunchează lângă Marie. Nu încearcă nimeni să-l oprească. Îşi pune mâna peste a ei şi spune, printre suspine, că vrea să moară şi el. Le cere să o facă odată.

— Sigur, hai să ne ocupăm de asta, zice Rinnan.

Apoi îndreaptă pistolul spre capul lui Bjorn şi trage. Se aude un pocnet enorm şi capul lui Bjorn tresare brusc, apoi o baltă de sânge se împrăştie pe podea.

Karl priveşte spre o altă celulă, în care e ţinut un prizonier din rezistenţă. Apoi se uită iar spre Rinnan, care încuviinţează scurt. N-au decât să scape şi de el, ca să nu spună ce a văzut.

T

T de la truisme şi de la un citat atribuit lui Rinnan, ceva ce ar fi zis fiecărui prizonier care sosea la Bandeklosteret:

— Bun venit în singurul loc din Trondheim unde se spune adevărul.

T de la tortură. De la teroare. De la tiran.

T de la trei cadavre care zac în pivniţă. Marie Arentz, Bjorn Bjornebo şi Dagfinn Froyland, membrul rezistenţei pe care l-au ucis în aceeaşi noapte, pentru că fusese martor la toate. Rinnan dă un telefon de sus, pe linia directă cu Hotelul Misiunii. A învăţat deja puţină germană şi vrea să se dea mare în faţa celorlalţi.

— Guten Tag, spune el omului de la celălalt capăt al liniei. Drei Kisten, bitte, fiir Sonderabteilung Lola[9].

Îl întreabă unde le doreşte livrate, el le dă adresa, iar ei îi spun că-i vor fi trimise cât mai repede.

— Vielen Dank[10], spune Rinnan, bucuros, apoi pune receptorul în furcă şi ia o gură din pahar.

Este un lichior bun, nu prea dulce, şi îl gâdilă plăcut în gât. Câinele lui se ridică şi îl priveşte, în expectativă. Rinnan îl scarpină după urechi, îi ciufuleşte blana şi intră în salon. Îl aude pe Karl în baie, spălându-se pe mâini, şi aşteaptă să iasă.

Ceilalți membri ai bandei sunt în altă parte, citind documente, fumând, vorbind sau plănuind misiuni noi. Păcat de Marie, însă a fost doar vina ei. Este prețul pe care-l plăteşti pentru că fugi şi pui toată operațiunea în pericol, aşa că e numai vina ei, se gândeşte el. Se uită la Gunnlaug, care stă la geam, purtând şi ea o rochie frumoasă, şi îşi imaginează ce vor face mai târziu, după ce va scoate cadavrele din casă. Îi zâmbeşte, deşi ea nu prea pare dornică să îi răspundă. De ce oare? se gândeşte, însă Karl iese brusc de la baie şi Rinnan strigă după el. Vrea să audă şi ceilalți.

— Am comandat trei sicrie pentru prizonierii de jos. Sosesc din clipă în clipă.

— Bine, şefu', răspunde Karl, gata să facă orice.

Ai nevoie de cineva ca el, cineva gata să fie forța brută, în timp ce tu eşti creierul. Rinnan se duce în bucătărie, unde chiuveta e încă plină de vase nespălate de trei zile, de cratițe care dau pe dinafară, dar este în regulă, câtă vreme au ce

---

[9] *Bună ziua, trei lăzi pentru Divizia Spefcială Lola (în limba germană, în original).*

[10] *Multe mulțumiri (în limba germană, în original).*

mânca, se gândeşte el, inspectând o oală plină cu resturi de carne de vită. Deasupra s-a întins o pojghiţă maro-închis, dar va fi în regulă dacă o amestecă repede. Mănâncă puţin direct din oală şi îi zâmbeşte lui Gunnlaug, care intră să-l întrebe dacă are nevoie de ceva. Se apropie de el, sedusă doar de permisiunea de a fi aproape de persoana la conducere, crede Henry, care-i înconjoară talia cu braţul. Afară se aude un motor, de fapt, mai multe. A venit cineva. Atinge trupul zvelt al lui Gunnlaug, pe sub rochie, şi o mângâie pe spate, apoi îi cere să deschidă gura şi îi dă o bucată de carne. Ochii ei scânteiază şi îi simte sânii lipiţi de el, curbura spatelui, şi îl străbate un fior când se gândeşte la ce ar putea face mai târziu.

Sună la uşă. Ce repede s-au mişcat, îşi zice, aplecându-se să o sărute. Simte gust de sos pe buzele ei şi zâmbeşte.

— Înapoi la treabă... spune el, întinzându-i oala.

Se duce pe hol, unde Karl e pe cale să deschidă uşa.

— Cred că sunt sicriele, spune Rinnan, sprijinindu-se de uşă în spatele lui Karl, care deschide.

Afară sunt doi soldaţi germani, tineri, care ţin o cutie de lemn făcută din scânduri galbene de pin. Nu este un sicriu. Rinnan se încordează, clipeşte şi o priveşte. Este o cutie mări-cică, poate lată de un metru, deci nu un sicriu. În spate se mai află două cutii identice.

— Was ist das? întreabă Rinnan.

— Drei Kisten, răspunde un soldat, arătând ezitant în spate.

Rinnan ştie că îl privesc şi alţii, şi se întoarce, observând zâmbetul nervos al lui Gunnlaug. Vede că nu se aştepta la asta, şi ştiu şi ceilalţi. Rinnan se întoarce spre soldaţi şi este pe cale să-i întrebe dacă sunt acele Kisten comandate, dar se opreşte, fiindcă n-au făcut decât să repete cuvântul folosit de el, cel de la telefon, deci este greşeala lui. Evident, Kisten nu înseamnă sicriu în germană, aşa cum înseamnă

în norvegiană, ci doar ladă. Lăzile vor trebui folosite, se gândeşte Rinnan, pentru că nu va recunoaşte nici în ruptul capului că nu ştie diferenţa şi că a comandat greşit. Nu se va face de râs în acest fel, se gândeşte, ceea ce înseamnă că va trebui să se descurce şi aşa, cu ce au, să improvizeze, să pretindă că lăzile erau ce aştepta. Atunci, nu va îndrăzni nimeni să pună la îndoială cuvântul lui, mai ales nu acum, când ştiu de ce este capabil.

— Gut, gut, drei Kisten, zice Rinnan soldaților, cu un zâmbet mulțumit. Vielen Dank, continuă el, întorcându-se spre bandă.

Karl, ia pe cineva să te ajute să duci lăzile în pivniță şi să pui trupurile în ele.

Se întoarce în bucătărie, să termine de mâncat, sperând c-o va regăsi pe Gunnlaug. Dar ea a plecat în salon şi priveşte în altă parte. A petrecut o săptămână cu el în martie, singuri, când în sfârşit şi-a putut lua o pauză. Este o tânără dulce, nesigură şi naivă.

Da, da. Fireşte că se simte ciudat din cauza leşurilor, crede el. Poate că a aflat şi despre relația lui cu Marie, care zace acum moartă în pivniță. E posibil, fiindcă prizonierii au fost acolo o săptămână. Cineva şi-a dat drumul la gură, iar acum poate-şi face griji că ea urmează. Dar nu e cazul, şi sentimentele lui pentru ea îl copleşesc, fiindcă este adorabilă. Atât de tânără, de inocentă, de frumoasă. De multă vreme nu a mai simțit aşa pentru o femeie, se gândeşte, ai mâncând din vită, doar carnea din sos, apoi privind în jur să vadă ce-i poate servi drept desert. Poate un gât de lichior. Au şi nişte bomboane. Îşi vâră un drops cu cireşe în gură şi îl crănțăneşte, apoi se duce în salon, unde Gunnlaug stă cu brațele încrucişate, de parcă n-ar şti ce să facă, sărmana.

— Uite, bea, spune el, întinzându-i un pahar de lichior cu cafea. Eu termin aici curând şi putem ieşi să facem ceva frumos, bine? întreabă el, ridicând paharul.

Sună telefonul şi alt agent se grăbeşte să răspundă. Rinnan îşi bea lichiorul, iar căldura alcoolului i se răspândeşte în trup şi îl calmează.

Apare Karl din pivniță, cu fața roşie de efort. Picături de sudoare îi curg pe frunte şi are chipul încordat, posomorât. Nu arată deloc în apele lui.

— Nu intră în lăzi, şefu', spune el nervos, şi încet, să nu-l audă nimeni.

Dar nu contează.

Rinnan îi pune mâinile pe umeri.

— Iartă-mă o clipă, Puss, îi spune el lui Gunnlaug şi face nişte paşi spre geam. Ce-ai zis, Karl?

— Trupurile... nu încap în lăzi. Ce facem?

— Îndeasă-le, Karl. Orice-ar fi. Sunt lăzile primite şi asta vom folosi. Bine?

Simt că fierb în el furia şi frustrarea, când ajunge la capătul propoziției, pentru că de ce mama naibii vine Karl aici să demonstreze tuturor că şeful lor nu ştie cuvântul pentru „sicriu” în germană? Nu-şi dă seama cât de jenant e pentru el?

— Sigur, şefu', zice Karl, se întoarce şi pleacă, aruncând o privire scurtă spre Gunnlaug, înainte să coboare iar treptele spre pivniță.

Rinnan se apropie din nou de ea şi încep să vorbească despre altceva, despre ce vor face după încheierea războiului, despre unde ar putea merge în vacanță, şi ncet, încet, ea se înmoaie şi lasă anxietatea la o parte pentru a se apropia din nou de el. Zâmbeşte şi-i permite să o cuprindă cu brațul. Înțelege foarte bine că are o slujbă covârşitoare şi că implică multe decizii dificile. Multă răspundere, se gândeşte el, mângâind-o pe spate.

Karl urcă iar şi-l bate pe umăr, de data asta cu teamă în priviri.

— Îmi cer scuze că te deranjez iar, şefu', spune el, făcând câțiva paşi în spate, pentru că vrea ca Rinnan să-l urmeze, ceea ce-i bine, deoarece că nu e cazul să mai scoată porumbei pe gură în fața iubitei lui.

— Ce este? întreabă Rinnan.

— Îmi pare rău, dar lăzile sunt mult prea mici... Nici dacă le îndoim genunchii nu-i spațiu suficient. Ce să facem?

Rinnan simte că i s-a epuizat răbdarea.

— Uite ce, ori vâri leşurile în cutie, Karl, ori te vâr eu într-una.

S-a înțeles? Nu-mi pasă cum o faci, foloseşte-ți dracului imaginația!

— Desigur. Scuze, şefu', spune din nou Karl, dar nu pleacă. Probabil fiindcă tot n-are idee ce să facă.

— Ştii că avem un topor afară? întreabă Rinnan încet. Karl încuviințează, apoi se întoarce şi pleacă. Gunnlaug a început să discute despre ceva cu Ingeborg, dar deşi ea râde, Gunnlaug nu pare să o asculte. Karl intră înapoi cu un topor în mână şi îl priveşte pe Rinnan, parcă aşteptând un semn să se oprească, dar Rinnan doar îl priveşte lung, iar Karl coboară în pivniță.

Trec 15 minute. Apoi 20. Karl şi unul dintre ceilalți urcă din pivniță, ducând prima cutie.

— Minunat, Karl! strigă Rinnan. Poți scoate toate cutiile şi apoi le arunci în fiord.

Salonul e în tăcere. Nimeni nu rosteşte o vorbă. Toți caută un loc spre care să privească, ceva ce pot pretinde că ar face, în timp ce cutiile sunt cărate din pivniță prin cameră, cu sângele picurând din ele, şi un miros de fier se împrăştie în salon şi apoi pe hol.

Toată lumea tace.

— Vă supără ceva? întreabă Rinnan. Avem un război de dus.

La treabă! strigă el.

Îşi aprinde o ţigară şi o roagă pe Ingeborg să deschidă un geam. Cele trei cutii sunt scoase afară.

Unul dintre membrii bandei începe să spele pe jos, fără să i se ceară, şi în sfârşit se lasă seara.

T de la turbulenţa gândurilor lui Ellen Komissar, când se grăbeşte prin Trondheim, privind în pământ, cu limba trecându-i repede peste buze. Tot mai repede, în timp ce imagini cu Gerson îi traversează mintea, fiindcă acum e convinsă că el îi ascunde ceva. O simte de când a plecat servitoarea. Ultimele fărâme de încredere dintre ei au dispărut, iar în ochii lui nu s-a citit decât răceala. Lucrează atât de frecvent peste program, că abia se mai văd, şi când e acasă evită să o privească la mese, şi doar stă acolo, absorbit de ziar. Este evident că ascunde ceva, se gândeşte Ellen, şi se grăbeşte pe stradă. Îşi închipuie cum deschide uşa buricului şi îl găseşte acolo cu altă femeie. Chiar mai rău, că nu e, de fapt, la muncă, aşa cum i-a spus, ci doar Marie e acolo, care nu pricepe, la început, despre ce vorbeşte Ellen, pen-tru că Gerson a păcălit-o şi pe ea. Sau poate că este complice. Poate are un soi de poveste inventată care spune că Gerson s-a dus să ridice marfa de undeva, când, de fapt, este acasă la amanta lui, în pat cu tânăra daneză. Doamne, se gândeşte ea, cu inima bătând puternic în piept, copleşită de furie. Strânge din dinţi şi începe să pună la cale ce-i va zice, toate detaliile prin care-l va pune la locul lui; cum îl va obliga să îngenuncheze în faţa ei şi să-i implore iertarea. Şi-l imaginează explicând că-i înţelege frustrarea, că se pot muta cu toţii înapoi la Oslo, şi cum călătoresc iar spre sud, cum toată familia intră din nou pe uşa casei ei din copilărie. Îşi dă seama cât de departe este acest final fericit din închipuirea sa. Începutul e mai

probabil, crede ea, făcând colțul pe strada unde se află magazinul familiei, acum aproape alergând să ajungă acolo mai repede şi să limpezească situația. Apoi observă lumina din vitrinele mari şi îl zăreşte pe Gerson la tejghea, în timp ce o femeie în vârstă probează o pălărie şi se întoarce spre soțul ei să-i ceară părerea.

Nu vede nicio tânără acolo, iar Gerson este ocupat. Ellen se opreşte brusc şi e pe cale să se răsucească pe călcâie, când Gerson o vede. La început, pare surprins, iar apoi chipul i se luminează şi parcă ar vrea să ridice o mână şi să-i facă semn. Dar apoi încremeneşte, ca şi cum ar înțelege privirea acuzatoare de pe chipul ei, iar ea îi vede umerii căzând, înainte să se întoarcă spre femeia în vârstă, cu pălăria, şi să încerce să-i zâmbească.

Ellen rămâne pe loc. Se gândeşte să treacă strada şi să vorbească cu el, dar ce să-i spună? De ce a venit? Să-l vadă? Dacă era cazul, nu s-ar fi strecurat aşa. Se blestemă. Cum am putut să fiu atât de proastă? îşi spune, apoi dă bir cu fugiții acasă.

Încearcă să decoreze casa cu flori, să fie plăcută. Încearcă să discute cu copilele, dar ele sunt ocupate şi nu pricep de ce ar vrea ea brusc să le fie aproape sau de ce doreşte să le ia în brațe. Se răsucesc de lângă ea şi îşi continuă joaca.

În seara aceea, Gerson vine târziu de la muncă. A băut şi nu vrea să-i spună unde a fost.

Ellen, care-l aşteaptă pe canapea, se ridică şi îi zâmbeşte când apare în cadrul uşii, dar el se duce direct la baie şi apoi la somn. Vrea să scape de ea. Lumina din ochii lui a dispărut.

Merg la culcare. Ea îşi pune o mână pe umărul lui, dar el mormăie că este obosit şi că vrea să doarmă.

Ellen strânge pleoapele. Îi aude respirația regulată şi calmă. Simte distanța dintre ei şi cum totul pare să se fi dezintegrat.

Câteva zile mai târziu, Gerson revine devreme de la muncă, înainte ca fetele să ajungă acasă, şi îi spune că i s-a oferit o slujbă la Oslo. Că nu mai vede niciun viitor pentru ei doi. Că va găsi o locuință pentru ea, unde să poată sta cu fetele, şi că vrea să divorțeze.

T de la timp. T de la turnură.

T de la telefonul de pe biroul lui Rinnan, care sună pe 7 mai 1945. Germania pierde pe multe fronturi şi orice speranță că i s-ar putea schimba norocul este deşartă, după şase luni de eşecuri. Acum, persoana care sună de la Hotelul Misiunii îi spune că s-a terminat. Germania a capitulat.

S-a terminat războiul.

Doamne!

Totul s-a terminat.

— Ce este? spune Karl, dându-şi seama că s-a întâmplat ceva, dar Rinnan nu e-n stare să răspundă.

Simte doar o amorțeală care i se răspândeşte prin corp. E aproape paralizat. Poate c-ar trebui să se sinucidă? Să se împuşte, în pivniță? Nu, renunță la gând de îndată ce-i vine, pentru că deocamdată nu se dă bătut, n-au fost încă prinşi. Poate că or să scape cumva, se gândeşte. Închide ochii, apoi ridică privirea.

— Trezeşte pe toată lumea! Tâmpiții de nemți au capitulat!

Karl se uită la el lung. Iubita lui, Ingeborg, are aceeaşi privire întunecată.

— Mişcați-vă. Trebuie să ardem toate documentele şi să plecăm de aici. Repede, repede! spune el, lovind peretele cu palma.

Găseşte o sticlă de alcool, dă un pahar peste cap şi începe să se gândească la ce să prioritizeze, la ce trebuie neapărat să distrugă, în timp ce alții se împleticesc în jurul lui ca prin ceață, din cameră în cameră, luând lucrurile, punându-le iar jos, şi bătând la uşile oamenilor care dorm. Îşi reumple paharul, îl dă iar peste cap şi se apropie de dulăpiorul cu acte, din care scoate toate dosarele cu documente confidențiale şi scutură conținutul acestora pe podea: hârtii, planurile, liste de agenți, liste de contacte negative, listele celor torturați şi ucişi. Face o grămadă din documente, apoi aruncă totul în foc. Unele foi alunecă sau plutesc prin încăpere, forțându-l să se întoarcă şi să-şi tragă respirația o clipă, înainte să găsească nişte chibrituri. Va dura secole să le ardă, se gândeşte, aşa că-i cere lui Karl să aducă o canistră de benzină. Ingeborg îl ajută pe Rinnan să adune foile disparate de pe podea. El toarnă benzină peste grămadă şi mirosul se răspândeşte. Aprinde un chibrit. Aburii de benzină se ridică în aer şi se aude un pocnet surprinzător de puternic. Începe să râdă, apoi se gândeşte la ce trebuie să ia cu ei. Mâncare, băutură şi țigări. Trebuie să ajungă în munții Verdal, de unde vor putea trece granița în Suedia şi vor scăpa, vor dispărea, se vor evapora.

Se poate face. Şi-a petrecut ani la rând mapând rutele de evadare şi cunoaşte bine zona. Trebuie doar să se grăbească. Se întreabă câte maşini or fi având, fiindcă n-au timp să facă rost de altele.

— Ascultați! Luați arme, muniție şi mâncare. Vom trece granița în Suedia şi plecăm în cinci minute. Da?

— Da, spune Karl.

La fel şi Ingeborg. Gunnlaug se sprijină de perete, distrusă, în şoc, şi e de înțeles, se gândeşte Rinnan. Se duce la ea, dar ea se întoarce cu spatele şi spune că trebuie sa strângă. Atunci, s-a terminat cu ea, târfa de vreme bună – şi

el, care credea că au construit ceva împreună. La dracu' şi cu asta!

Trebuie să împacheteze şi el, aşa că găseşte o geantă şi o umple cu ţigări, gloanţe şi bani. Apucă o mitralieră, străbate holul şi nu se uită înapoi.

Părăseşte Bandeklosteret ultima dată, pe întuneric, cu noaptea atârnând grea peste oraş.

U

Urăşti să vezi prizonieri bătuţi. Ai o senzaţie de scârbă ames-tecată cu o furie pe care trebuie să ţi-o suprimi, dacă nu vrei să păţeşti la fel. Într-o seară, vezi prizonierii ruşi obligaţi să alerge în cerc, în timp ce paznicii, agitând cozi de măturăi, îi lovesc cu atâta sălbăticie, încât lemnul se rupe. Abuzul ia o pauză scurtă, cât să se aducă lopeţi din atelier.

V

V de la venele prin care curge sângele tău, constant şi ritmic, fără încetare. Mai repede când îţi faci tura la atelier, sau la carieră, sau în timpul exerciţiilor de dimineaţă. Mai lent noaptea, când stai nemişcat, oră după oră, într-un somn adânc şi fără vise.

V de la violenţă.

V de la Verdal, munţii Verdal. În zori de mai 1945, toată banda s-a înghesuit în câteva maşini, alături de prizonierul pe care l-au luat ca ostatic. Rinnan a trecut pe la familia lui, unde şi-a îmbrăţişat copiii derutaţi, şi apoi a plecat, peste munţi, sperând să găsească o cale de scăpare spre Suedia.

Ironic, însă, vehiculul lui Rinnan are pană, aşa că sunt obligaţi să continue pe jos. Deşi este mai, e neobişnuit de frig şi ninge. Merg în şir indian. Rinnan are pistolul într-o mână şi o sticlă cu alcool în cealaltă. Un pachet de ţigări e îndesat în buzunarul hainei lui, doar că nu-i suficient de adânc, aşa că, la fiecare pas, se simte de parcă ar cădea. Gunnlaug e chiar în urma lui, cu capul plecat, prefăcându-se că priveşte cărarea, ca să nu se împiedice de vreo piatră

sau să alunece. Ce e cu ea? Doar pentru că pierd? Se uită la prizonier, Magnus Casperson, care merge şi el cu capul plecat. A fost o greşeală că nu l-au înecat în fiord. Ar fi trebuit să scape de el. Omul are o svastică arsă pe coapsă, ca semn al torturii, pentru Dumnezeu! Dar e prea târziu acum, se gândeşte. Pe de altă parte, dacă-s prinşi va fi o monedă de schimb bună. Trebuie doar să ajungă în Suedia, ceea ce-ar putea să fie uşor. El şi Gunnlaug se pot instala undeva, iar ea poate da naştere copilului pe care-l poartă, copilul lui, se gândeşte el, dând la o parte o creangă de brad. Ajung la un drum şi aud dintr-odată zgomot de camionete.

Se întoarce şi gesticulează repede spre ceilalți, să alerge în pădurea de cealaltă parte. Sprintează după ei, atât de iute, că pachetul de țigări îi cade din buzunar şi alunecă. Îl vede pe Karl abandonând lada cu alcool, iar sticlele zăngănesc puternic când aterizează în zăpadă.

— Repede, pe aici, strigă Rinnan, arătând spre o ieşitură stâncoasă în spatele căreia se pot ascunde, şi toți fug pe lângă el, unul după altul, pitindu-se.

Rinnan se uită în spate şi-l vede pe Magnus Casperson întorcându-se şi alergând pe drum, dând din brațe cu disperare. La naiba! Acum şi-au pierdut singurul ostatic, se gândeşte el. La naiba cu el.

— Trebuie să plecăm! le şopteşte Rinnan.

— Unde? întreabă Karl.

— În Suedia, răspunde Rinnan.

Aude o maşină care se opreşte în apropiere, zgomotul portierelor trântite, voci care strigă.

Karl clatină din cap şi spune că e prea departe să meargă pe jos. Sugerează să se ascundă într-o cabană din apropiere şi să aştepte până ce lucrurile se calmează. Rinnan închide ochii strâns. Lucrurile încep să o ia razna, dacă omul lui cel mai de încredere nu îi mai acceptă ordinele, dar fie. Acum e

fiecare pentru el, se gândeşte, şi le doreşte succes lui Karl şi iubitei sale. Le spune celorlalţi să se grăbească, dacă vor să supravieţuiască.

Gunnlaug îl priveşte, iar Rinnan îi întinde mâna şi îi zâmbeşte, dar ea se întoarce. Mă descurc eu cu ea mai încolo, îşi spune el, şi îl bate pe Karl pe umăr, urându-i noroc. Le face semn celorlalţi să-l însoţească, dar terenul abrupt, stâncos, acoperit de iarbă neagră este dificil. Peste tot sunt gropi, sub zăpadă, şi e uşor să aluneci într-una. Mirosul de ace de brad îi aminteşte de copilărie, când se apleacă sub crengi, simţind zăpada care-i cade pe ceafă şi îi atinge picioarele. Se întoarce. Urmele lor din zăpadă vor fi uşor de văzut. Dar n-are cum să scape altfel, crede el, grăbindu-se înainte. Curând, ajung într-un luminiş, unde majoritatea decid să renunţe, şi acum nici nu se mai oboseşte să dea ordine. Doar le face semn să plece. Îl doare că nu mai au încredere în el şi nu mai cred în persoana cea mai probabilă să îi ducă în siguranţă, adică el, fireşte. Dar n-are de gând să stea să se certe, ca un puşti încrezut, dacă ei vor să o ia în altă direcţie. N-au decât. Călătorie sprâncenată le doreşte. Dar nu-şi poate masca nesiguranţa în faţa lui Gunnlaug, când întreabă cine vine cu el.

Au rămas doar şase, după ce-a plecat jumătate de grup, dar îi convine, pentru că oricine i-ar urmări se va lua după ceilalţi. Continuă să avanseze cu greu, în şir indian, privind în jos. Coboară într-o vale, traversează un drum, urcă iar un deal umbrit de conifere înalte. Dintr-odată, aude rafale de mitralieră din apropiere. Apoi împuşcături. După, o grenadă de mână care explodează. Se privesc cu toţii. Rinnan se simte obosit şi flămând şi inima îi bate tot mai tare. Probabil sunt mulţi. Se opresc focurile, iar pădurea tace din nou. Gunnlaug îl priveşte întrebătoare; este atât de frumoasă, în hanoracul ei alb, chiar şi cu acea căciulă de lână, crede el, făcând un pas spre ea şi dorindu-şi să o atingă, dar ea se

întoarce şi arată spre un spațiu dintre copaci şi întreabă dacă să o ia într-acolo.

Mai merg vreun sfert de oră şi zăresc o cabană micuță într-o poiană. Nu se vede lumină la geamuri şi nici urmă de fum ieşind pe coş. Este perfect, căci probabil vor găsi şi de mâncare.

— Ne oprim aici să ne odihnim, zice el.

Nu sunt urme ce duc spre cabană, ci doar nişte semne de animale, poate de căprioare care caută hrană prin apropiere.

Rinnan se grăbeşte spre un geam şi priveşte înăuntru. Locul e pustiu, aşa cum s-a gândit, aşa că se duce la uşă, care nici măcar nu e încuiată, deci pot intra, şi ține uşa deschisă ca să intre ceilalți întâi. Acum trebuie doar să găsească de mâncare şi de băut, se gândeşte el şi fuge în bucătărie. Într-un dulap, dă peste multe conserve şi se întoarce zâmbind spre ceilalți. Dar aud brusc rafale de mitralieră, iar, şi geamurile explodează în jurul lor. Se aruncă la podea, când un alt voleu de focuri de armă porneşte, acoperindu-i cu cioburi şi aşchii de lemn. O franzelă de pe masă e făcută bucăți. Apoi se lasă tăcerea. Rinnan priveşte de pe podea. Gunnlaug se uită lung la el, aproape disprețuitoare, apoi se întoarce spre uşă.

— RINNAN! ŞTIM CĂ EŞTI ACOLO! IEŞI AFARA CU MÂINILE SUS! strigă cineva.

— NU TRAGEȚI! strigă Rinnan. IES!

Trebuie să negocieze cu ei, se gândeşte, ridicându-se şi încercând să evite sticla spartă. Se apropie de uşă. Vede un bărbat cu mitralieră şi alți trei în spatele lui. Un altul, cu o mitralieră chiar mai solidă, priveşte de pe o colină din apropiere. Nu vor putea să scape de ei, se gândeşte. Trebuie să fie inteligent.

— Bună, le spune el, prietenos, cu mâinile deasupra capului, pe care le coboară apoi încet, păşind spre ei. Aş

negocia bucuros... începe el, dar nu reuşeşte să continue, căci soldatul îşi îndreaptă arma spre el şi i-o lipeşte de obraz.

— STAI! strigă soldatul. EŞTI ÎNCONJURAT! LASĂ ARMELE IMEDIAT SAU TRAG!

Rinnan se uită la el şi îl evaluează repede, pentru că nu i se pare că ar blufa. Dimpotrivă, poate chiar vrea să-l împuşte şi îi trebuie doar o scuză să apese pe trăgaci, se gândeşte Rinnan, scoţând încet pistolul din toc.

— ÎNTINDE-TE CU MÂINILE ÎN FAŢĂ! VOI, DINĂUNTRU, IEŞIŢI ÎNCET, CU MÂINILE SUS. ORICINE ARE ARME SAU ÎNCEARCĂ SĂ FUGĂ VA FI ÎMPUŞCAT!

Rinnan simte zăpada rece pe obraji. Întoarce capul şi o vede pe Gunnlaug ieşind. Arată complet extenuată, dar încă superbă, şi el îşi simte mâinile trase la spate, şi simte cătuşele din jurul lor. S-a terminat. Unul dintre soldaţi se apropie de el, cu pumnii încleştaţi, şi cu ura mocnind în priviri. Altul este chiar în spatele lui.

— Acum nu mai eşti atât de dur, nu? zice soldatul. Apoi îl loveşte.

V de la ventilaţie. Karl Dolmen şi iubita lui aleg altă rută spre Suedia, dar sunt văzuţi de o patrulă de soldaţi norvegieni şi, după o urmărire scurtă, se ascund într-o magazie de la o fermă, în timp ce un grup mic de soldaţi blochează drumul şi trag focuri de avertizare. Karl se ghemuieşte la podea, umezindu-şi buzele şi cântărindu-şi opţiunile, în timp ce iubita lui îl strânge de braţ. Aveau doar două opţiuni: ori încercau să scape, ori se predau. Aude soldaţii strigând afară şi ştie că au mitraliere, aşa că va fi greu să scape fără să-i doboare pe toţi şi să-i distragă pe ceilalţi, se gândeşte, în timp ce-şi vâră mâinile în geantă. Scoate o grenadă de mână, surprins de cât de grea i se pare. Apoi ridică privirea spre lumina care pătrunde printr-o gaură din perete, în apropiere de acoperiş.

— Ce faci? îl întreabă iubita lui, privind grenada.

— Nu te îngrijora, şopteşte el, apoi se întoarce spre uşă. BINE! IEŞIM! strigă el.

Apoi se ridică, scoate cuiul grenadei şi o aruncă spre gaura din perete. Dar, de îndată ce grenada îi părăseşte mâna, ştie că e ceva în neregulă, că aruncarea n-a mers conform planului. Se aude un pocnet şi grenada loveşte lemnul de lângă gaură şi cade iar lângă ei, apoi iubita lui strigă DUMNEZEULE!, iar el sare să o prindă şi să o arunce iar, înainte să explodeze chiar în faţa lor.

Au trecut câţiva ani de la dimineaţa în care fiul meu şi cu mine am îngenuncheat lângă acea stolperstein cu numele tău din Trondheim. Au trecut câţiva ani de când am văzut întunericul din ochii fiului meu, când m-a întrebat ce ţi s-a întâmplat. Acum, nu mai are zece ani, ci 14. Fiica mea nu mai are şase, ci zece, în curând 11, şi au auzit, fireşte, multe dintre discuţiile pe subiect din ultimii câţiva ani, fără să-i sperie, aşa cum îmi imaginasem. Nu cu multă vreme în urmă, fiul meu a intrat în camera în care lucram.

— Scrii despre tipul ăla, Rinnan? a întrebat.

— Da, am răspuns. Ai auzit despre el?

— Bineînţeles. A fost un nebun care a ucis mulţi oameni în pivniţa în care a crescut bunica, nu?

— Da, acela e, i-am spus.

Fiul meu a dat din cap, apoi s-a uitat la ceva pe telefonul mobil, dar, în drum spre ieşire, s-a întors şi mi-a zis:

— Dacă va mai fi un război, fugim undeva în Pacific, nu?

W

W de la Wehrmacht.

W de la două litere V care alunecă una într-alta, cum ar fi când sudoarea îţi curge în ochi, într-o zi de vară la carieră, sau când oboseala este atât de intensă, că nu mai vezi bine.

W de la Wolfsohn, numele de fată al soţiei tale şi numele unuia dintre prizonierii de la Falstad, David Wolfsohn. Şi el

are o Stolperstein, chiar lângă apartamentul în care a locuit cândva şi care a devenit, mai târziu, primul cartier general al bandei lui Rinnan.

Mai e şi iarna, când pământul negru se întăreşte şi îngheţul alb cuprinde câmpurile şi acoperişurile, transformând chiar şi ţepuşele sârmei ghimpate în forme prietenoase, ca de iepuraşi sau ursuleţi. Vezi un soldat care-şi dă capul pe spate într-o seară, în lumina lămpii, şi fulgii i se topesc pe faţă. În spălătorie se petrece contrabanda cu scrisori şi mâncare; mesaje din lumea de afară, distribuite în atmosfera umedă şi lipicioasă a cearşafurilor şi a tricourilor aburinde. Totul e moale şi prietenos cu pielea ta, precum acele cearşafuri agăţate afară, în copilăria din Parichi, când îţi îngropai faţa în ele. Îţi aminteşti mirosul şi răceala blândă a bumbacului proaspăt spălat.

Coborârea din munţii Verdal este complicată. Este mai 1945, iar Rinnan are cătuşe la mâini şi stă într-o maşină de poliţie, cu ochii învineţiţi, unul atât de umflat, că abia mai vede cu el. Acum se întoarce în Trondheim, privind pe geam cu ochiul teafăr la casele cu steaguri norvegiene peste tot şi, în ciuda tuturor, simte uşurare – că a fost prins şi că nu mai trebuie să fugă. Se întreabă dacă va putea ajunge la un acord cu autorităţile, dacă le-ar putea convinge că are informaţii utile pentru acestea, dacă-i joacă bine cărţile. Acum le poate arăta de ce e în stare, se gândeşte, ridicând o mână să-şi atingă ochiul umflat, curios cum arată. Apoi îşi lasă capul pe spate şi se gândeşte că-i minunat să poată respira iar. Se odihneşte tot drumul înapoi spre Hotelul Misiunii, care a revenit în mâinile norvegienilor. Nu mai sunt secretare care aşteaptă ordine, ci doar poliţişti locali înăuntru. Ura lor pentru el e ascunsă cu greu. Au priviri dispre-ţuitoare şi zâmbete zeflemitoare; poliţiştii care-l însoţesc spre arest îl apucă strâns.

— Rinnan, acum nu mai eşti atât de dur, spune unul dintre ei, copiind parcă replica de la colegul său.

E dus pe scările pe care le-a coborât de sute de ori, în pivniţă, unde-i aruncat într-o celulă, aproape bucuros când se răsuceşte cheia. Pentru o clipă, s-a îngrijorat că poliţistul are să-şi exercite propria dreptate asupra lui, împuşcându-l pe loc. Fireşte că nu. Este bine îngrijit, iar mai târziu întreabă dacă va fi interogat de Bătrânul Sorii. Acesta este unul dintre liderii rezistenţei şi unul dintre puţinii oameni care l-ar înţelege, care ar înţelege despre ce vorbeşte, crede Rinnan. Ştie că îl respectă, chiar dacă sunt în tabere adverse.

Se împrieteneşte repede cu fetele de la curăţenie şi începe să-i placă acolo, să vorbească despre ce s-a întâmplat, despre misiuni, infiltrări şi operaţiuni cu agenţi dubli. Povesteşte despre o spioană rusoaică, despre cum s-au întâlnit, în secret, la hoteluri sau în călătorii externe cu trenul, despre cum erau împreună în pat, iar în clipa următoare trebuiau să lupte în tabere contrarii. Şi se pare că toţi sunt vrăjiţi. Sunt numai urechi şi asta-i bine, pentru că are nevoie să povestească despre ce s-a întâmplat. Dar încearcă să găsească şi o cale de scăpare. Dacă-i convinge că are informaţii din interior despre serviciile secrete ruse, se gândeşte el, s-ar putea să considere că este mai valoros pentru ei viu decât mort.

În cele din urmă, pare să merite, fiindcă de Crăciun paznicul care-i aduce mâncare lasă uşa celulei descuiată.

Rinnan aşteaptă o clipă. Simte entuziasmul care creşte în el. Iese din celulă şi ascultă. Nimeni. Apasă clanţa şi se uită în jur, apoi se strecoară pe scări şi fuge.

În Suedia este cald în primăvara lui 1945. Ellen are părul numai onduleuri. Gerson se îndrăgosteşte de ea, cu degetele zvelte cu care poate cânta concerte la pian pe de rost; îi place să vorbească despre artă, la fel ca lui. Este o fată

dintr-o clasă superioară, care fumează ţigări din fabrica bunicului, care zâmbeşte şi râde când nu se descurcă la ceva. Sărbătoresc sălbatic când aud că s-a sfârşit războiul. Că germanii au capitulat. Că se pot întoarce acasă. Se îmbrăţişează cu toţii, pe rând. Străinii se sărută şi aerul de primăvară e plin de aşteptări, de speranţa unui nou început. Ellen îl îmbrăţişează pe Gerson şi îşi zâmbesc.

— Mergem acasă? întreabă ea, ridicându-se pe vârfuri.

Ochii ei întunecaţi scânteiază. E atât de frumoasă, crede el, şi-i dă la o parte o buclă.

— Da. Acum putem merge acasă, răspunde el, şi simte dintr-odată cum buzele ei se lipesc de ale lui, şi când deschide ochii o vede pe mama lui zâmbindu-le.

Ia o sticlă, iar petrecerea continuă.

X

X pentru lucrurile care nu merg. Pentru lucrurile care rămân un mister. X pentru semnele mari, de lemn, de la o trecere la nivel cu calea ferată din apropiere de Falstad, unde sunt daţi jos din tren noii prizonieri şi obligaţi să meargă pe jos restul drumului. Într-o noapte de septembrie soseşte un grup nou. Dormeai, dar te trezesc strigătele soldaţilor care le comandă noilor deţinuţi să se alinieze în curte. Te ridici şi te uiţi pe geam, chiar dacă nu dă spre curte, aşa că nu vezi nimic. Apoi cazi înapoi într-un somn întrerupt, trezit când şi când de strigăte şi ţipete din curte, dar care nu te privesc. Dimineaţă, prizonierii sunt încă acolo, cât iei micul dejun. Au stat acolo toată noaptea şi te simţi vinovat fiindcă ai dormit, de parcă, dacă stăteai treaz, i-ar fi ajutat.

Y

Y de la desenul organului genital feminin, în cea mai simplă şi mai caricaturală formă, pe care îl vezi pe uşa toaletei de la Falstad. Natura nu ia pauză. Femeile însărcinate sunt nevoite să nască singure, chiar şi când

bombele cad din cer. Cei care vor să meargă la toaletă trebuie să se grăbească, deşi gloanţele zboară prin pereţi. Respiraţia, digestia, foamea şi dorinţa. Nimic nu mai e ca înainte; dar nimic nu se opreşte, nu câtă vreme sângele încă mai curge prin venele tale, purtând tot ce ai nevoie să rămâi în viaţă.

Este 1945, şi aproape s-a terminat, la fel ca războiul, iar ora-şul se întoarce la normal. Dar acum este Crăciunul, primul de la eliberare, şi oamenii sunt la casele lor, sărbătorind cu familiile. Se aşază la mese împodobite cu feţe albe, iar chipurile lor strălucesc la lumina lumânărilor.

Z

Z de la ora zero.

Z de la forma rănii de pe spinarea unui prizonier care a fost prins făcând contrabandă cu lapte în închisoare şi pedepsit cu lovituri de beţe.

La Hotelul Misiunii sunt mai puţine gărzi decât de obicei, dar când Rinnan urcă scările dinspre pivniţă şi priveşte repede spre intrarea principală vede minim una, care vorbeşte cu un prieten lângă recepţie.

Din fericire pentru el, a vizitat atât de frecvent clădirea, că ştie pe unde s-o ia. Nu poate pleca pe intrarea principală, dar va găsi o cale. În fond, acela trebuie să fie scopul, să-i permită să fugă. Dar nu poate fi nici foarte evident. Nu-l vor lăsa să iasă pe uşa din faţă, nu când e cel mai vânat om din ţară, nimeni n-ar înţelege, crede el, mergând pe vârfuri până la al doilea etaj. Oamenii sunt prea proşti şi prea controlaţi de emoţii, în timp ce oricine cunoaşte jocul va înţelege că Rinnan le este mult mai preţios ca agent, infiltrându-se printre ruşi. I-ar depăşi cu uşurinţă, iar informaţia pe care a dobândit-o ar fi de mare preţ pentru Norvegia, fără îndoială. În schimb, să-l ucidă, ca exemplu de dreptate a învingătorului, asta n-ar aduce nimic. Aude voci dintr-un birou şi acum se teme să se strecoare pe coridor şi să fugă

pe scările din spate. Prea riscant, se gândeşte el. Se uită în altă cameră, care-i pustie, aşa că intră şi închide încet uşa după el.

I se pare cunoscută. A venit des aici când era un birou şi rolu-rile erau inversate. Acum, este plină de cutii. Se duce la geam şi deschide cu grijă ivărul, vârându-şi vârfurile degetelor între geam şi pervaz şi trăgând în sus, încetişor, ca lemnul să nu trosnească.

Dintr-odată, geamul scrâşneşte tare când se deblochează. El se opreşte şi aşteaptă, dar în celelalte camere discuțiile continuă, şi când se transformă în râsete, deschide repede geamul. Vântul rece pătrunde în încăpere şi un strat subțire de zăpadă acoperă pervazul. Rinnan scoate repede capul afară şi priveşte în jos. E o străduță lăturalnică liniştită. E Ajunul, deci nu e nici țipenie. E drum lung până jos, dar n-am de ales, îşi spune. Se urcă pe pervaz şi se răsuceşte, apoi iese cu picioarele înainte. Pervazul îi zgârie şoldurile şi îi striveşte coastele. Uniforma lui de închisoare i se prinde într-un cârlig, dar o desprinde şi simte zăpada care i se topeşte sub stomac. Priveşte în jos şi vede o maşină. Atunci îşi dă drumul şi cade prea repede. Piciorul îi loveşte pământul într-un unghi ciudat şi toată greutatea i-l striveşte. Îşi desface brațele şi palmele izbesc gheața, iar fruntea, trotuarul. De la gleznă îl săgeată o durere cruntă în picior. E luxată, dacă nu chiar ruptă, se gândeşte, privind în jur. Strada e goală. Se uită la geamul deschis. Nimeni. Acum trebuie să plece, dar unde? se gândeşte, şchiopătând pe stradă şi blestemându-şi aterizarea proastă, pentru că glezna lui sucită va strica totul. Îi va fi aproape imposibil să iasă aşa din oraş, de unul singur, şi e de rahat, fiindcă-i Ajunul şi toți sunt ocupați. Ar fi putut fura o maşină, dar acum n-are nicio şansă. Am nevoie de ajutor, se gândeşte el. Încearcă să-şi amintească dacă e cineva în apropiere, care l-

ar putea lăsa să intre şi să se ascundă câteva zile, înainte să fugă din ţară.

Şchiopătează pe stradă şi face colţul, apoi îşi aminteşte de un tip care locuieşte în apropiere şi care s-ar putea să vrea să-l ajute. Trebuie să meargă! se gândeşte, bătând la uşă şi explicând situaţia – este fugar şi şi-a luxat glezna. Haide, spune omul, că doar n-o să stai în frig, cu glezna în halul ăla. Îi oferă un scaun şi-i toarnă un pahar, în timp ce soţia lui îi scoate încălţarea să se uite la picior. Rinnan le mulţumeşte, bea şi începe să se calmeze. Au trecut şase luni de când n-a mai pus gura pe alcool. Omul îi mai toarnă şi Rinnan îi cere ajutorul în găsirea unui loc. Acum lucrează ca spion pentru Norvegia, le spune el, dar este secret şi nu se poate afla. Bărbatul încuviinţează, îl bate pe umăr şi-i mai umple o dată paharul. Va da nişte telefoane, zice el, ca să încerce să-i aranjeze transportul în altă parte.

Rinnan îi mulţumeşte călduros. Îi aduc o farfurie de la cina de Crăciun şi-i mai toarnă un pahar. Durerea începe să treacă şi i se ridică moralul. O să reuşesc, se gândeşte, chiar când se deschide uşa şi intră o patrulă de poliţie norvegiană, cu mitraliere.

Dându-şi seama că omul l-a păcălit, îşi termină băutura.

— Cred că nu mai avem timp de încă un pahar, zice el, şi poliţia îl saltă.

Rinnan a fost trimis înapoi la închisoare în aceeaşi noapte, iar uşa lui a rămas încuiată. Nimeni nu şi-a asumat răspunderea pentru că-l lăsase să scape. Glezna i s-a vindecat în iarnă şi în primăvară, însă doar anul următor, în iarnă, s-a încheiat anchetarea cazului său şi a început procesul. Avea treizeci şi unu de ani, iar mulţi dintre ceilalţi membri ai bandei aveau în jur de douăzeci şi cinci. Fotografiile lor de la proces îi arată zâmbind şi vorbind încrezători, de parcă nu le-ar fi păsat. Aşa cum scrie

cercetătoarea Ann Heberlein într-o carte mică despre rău[11], înainte de a comite nişte fapte ni le justificăm faţă de noi înşine. De aceea au ele loc, fiindcă au fost deja calificare drept bune sau rele, drept ceva ce se face sau nu se face. De îndată ce-i luată decizia, fapta e deja justificată. Remuşcarea este dificilă, pentru că presupune să te întorci şi să îndrăzneşti să te uiți la motive şi la argumente, cu o pereche proaspătă de ochi.

Un membru al bandei lui Rinnan care a ajuns la închisoare s-a sinucis aruncându-se de pe geamul unui azil, la 40 de ani după încheierea războiului. Avea peste 80 de ani.

Ar fi putut să fie acelaşi care o vizitase pe Jannicke la chioşcul din staţia de metrou Majorstuen, care-i povestise despre tre-cutul lui fără să ştie cine era ea. Kitty Grande, în schimb, într-un interviu filmat când era în vârstă, a zis că nu avea remuşcări, că procedase aşa cum simţise.

Rinnan îi face cu ochiul altui membru al bandei când se aşază cu toţii la tribunal. Pare mulţumit de proces şi se bucură de atenţie. Discută cu paznicii, lăsând impresia că e încântat pentru numărul 1 prins pe piept, şi se laudă cu crime necomise. Minte despre contactele sale din Rusia şi despre misiuni internaţionale secrete, în ciuda dovezilor că se afla în altă parte atunci. Unele semne de teamă şi de emoţie se pot detecta în mâzgălitu-rile descoperite recent, pe care le-au făcut acuzaţii pe spatele etichetelor cu numere, în timpul procesului, cum ar fi pe eticheta 24, care-i aparţinuse lui Harald Grotte. Tot spatele cartonaşului său este plin de schiţa în creion a unei femei care şade pe o bancă. Nu există nicio indicaţie asupra identităţii sale, dar ar putea fi femeia pe care a mutilat-o. Doi bărbaţi sunt

[11] *A Little Book of Evil, în limba engleză.*

desenați în picioare, lângă ea, iar dedesubt a scris Pedeapsa cu moartea.

Pe eticheta 11 scrie: Viața care mi s-a dat n-a fost ca s-o trăiesc.

Eticheta lui Rinnan n-avea nimic desenat pe ea, iar singurul lucru pe care a părut să-l regrete a fost executarea tatălui şi fiului nevinovați, uciși pe insulița din fiord, după căutarea eşuată a armelor. Pe durata îndelungatului proces, singura dată când a ezitat a fost aceea[12].

Z este ultima literă din alfabet şi vine de la ziua cea din urmă a vieții tale. Este 7 octombrie 1942, o dimineață de miercuri, şi eşti în celula ta de la Falstad. Tocmai deschizi ochii şi îți dai seama că probabil ai adormit, în cele din urmă, pentru că s-a luminat cerul, ceilalți bărbați se dau jos din paturi şi îl auzi pe unul mormăind ceva despre legea marțială. Te ridici şi tu din pat şi doi bărbați se dau la o parte ca să te lase să treci. Strângi mâna unuia dintre ei, care se prezintă drept Henry Gleditsch, şi îți dai seama că este actor şi director al Teatrului Trondelag. Îl recunoşti de la petrecerile la care mergeai cândva, de la Paris-Viena şi de la teatrul unde dădeai uneori peste el în foaier, când o lăsai pe Lillemor la balet.

— Henry, ce faci aici? întrebi.

— Ce să zic? spune directorul de teatru, desfăcând brațele cu un zâmbet pe față, ca de obicei. Avem o premieră astăzi, aşa că e o sincronizare proastă. Crezi că mă vor lăsa să ies ca să joc?

Îți aruncă un zâmbet molipsitor, şi tu îl întrebi ce spectacol este, şi ți se răspunde că-i Rața sălbatică, de

---

[12] În februarie 1947, Henry Olivef Rinnan este legat de un stâlp de execuție din Castelul Kristansten, Trondheim, şi împuşcat. Cenuşa lui este îngropată într-un loc secret din cimitirul din Levanger, chiar peste drum de unde s-a născut.

Ibsen, şi îţi spune că erau în mijlocul repetiţiei cu costume când au intrat germanii pe scenă.

— De ce ai fost arestat? întrebi, dar el ridică din umeri şi spune că a făcut una, alta, cum ar fi să refuze să arboreze steagul german pe teatru şi a tăiat frânghia ca să n-o poată face alţii.

— Dar, când vine vorba despre prietenul nostru, aici de faţă, spune el, cu mâna pe umărul celuilalt, nu-i o surpriză că l-au arestat.

— Hans Ekornes, zice omul celălalt, întinzând mâna, în timp ce directorul îţi povesteşte pe scurt viaţa periculoasă pe care a dus-o.

A ajutat oameni şi arme să treacă între insulele Shetland şi coasta norvegiană şi a fost răspunzător de câteva operaţiuni importante ale rezistenţei, până când s-a infiltrat între ei agentul dublu norvegian Henry Rinnan, care a trimis doi agenţi sub acoperirea de refugiaţi şi a demascat toată reţeaua.

Vorbiţi încet câteva minute, dar la un moment dat nu mai urmăreşti ce se discută, ci începi să asculţi vocile şi paşii de pe coridoare şi din curte. Este mai multă agitaţie decât de obicei. Ceilalţi se opresc şi ascultă şi ei. Mai mulţi se ridică în capul oaselor, în paturi, apoi auzi paşi apropiindu-se. Se aude zăngă-nitul metalic al încuietorii şi uşa se deschide. Vezi un tânăr, poate nu mai mare de nouăsprezece ani, cu ochi albaştri şi chipul incomplet format. Vă spune să vă părăsiţi celulele, fără să dea explicaţii, însă e un semn rău, te gândeşti, doar dacă nu sunteţi mutaţi, poate într-unui dintre lagărele din străinătate. Vă părăsiţi deci celulele şi coborâţi scările. Zece bărbaţi. Henry Gleditsch, directorul teatrului, merge chiar în faţa ta. Picioarele se târăsc pe scări. Aerul de afară e rece şi limpede.

Un singur mesteacăn se află în curte. Ramurile sale erau golaşe când ai fost arestat, în ianuarie, dar după o vreme au scos mlădiţe verzi, iar vara a venit înainte să fii trimis în nord. Între timp, i s-au îngălbenit frunzele şi acum încep să cadă.

Sunteţi împinşi dincolo de poartă, în lumina zorilor, şi pe drumul de pietriş, în şir indian, cu mâinile la ceafă. Pentru o clipă, te întrebi dacă să fugi, departe de drum, în pădure, dar sunt prea mulţi soldaţi înarmaţi în jur.

Ştii, probabil, ce urmează, pentru că nu există niciun motiv să ieşiţi din închisoare atât de dimineaţă, nu fără fierăstraie sau lopeţi. Vi se ordonă să intraţi în pădure. Un soldat te împinge cu puşca şi ţipă să mergi mai departe.

Pietrişul îţi scrâşneşte sub tălpi.

Te gândeşti la Gerson şi la Jacob? La Lillemor? La Marie? îţi imaginezi chipul ei, zâmbindu-ţi de cealaltă parte a mesei, la micul dejun?

În iarbă sclipesc picături de rouă, trunchiurile copacilor sunt umede, iar respiraţia soldaţilor se transformă în aburi, din cauza frigului.

Eşti condus spre o ravenă mică, legat la ochi, şi sentinţa ţi se citeşte cu voce tare. Pedeapsa cu moartea se va executa imediat, cu trei focuri în inimă şi două în cap.

Apoi? Trebuie să se fi întâmplat totul dintr-odată. Mai întâi, strigătul ofiţerului. După, focurile de armă, urmate de o durere surprinzătoare şi copleşitoare.

Viaţa e un râu. Un flux de impulsuri care curge continuu prin tot ce trăieşte. Moartea? Moartea îi pune capăt. Gloanţele te sfâşie şi totul explodează de durere, înainte ca muşchii să-ţi cedeze, precum nişte funii slăbite, şi cazi cu faţa în jos, în pădure.

Ultimul lucru pe care-l simţi? O rămurică îţi zgârie obrazul. Ultimul lucru pe care-l auzi? Un bărbat care strigă „Reîncărcaţi”.

Ultimul lucru pe care-l vezi? Feţele copiilor tăi, când erau mici. Obrajii lor moi şi rotunzi. Ochii lor mari, deschişi, frumoşi. Buclele lor pe creştete. Mânuţele care-ţi strângeau degetul şi tremurul subtil al trupurilor, când adormeau.

Expiri pe nări pentru ultima dată. Pământul mocirlos este rece şi ud, sub fruntea şi sub degetele tale.

Apoi aluneci din lumea aceasta, iar corpul tău se întoarce în ciclul a tot ce e mort. Ca o rămurea frântă sau craniul unei coţofene, ori carcasa unei balene ce zace la fundul mării, în bezna de nepătruns, în timp ce nişte fălci mici îi ronţăie carnea.

Două mâini te apucă de încheieturi, alte două te prind de glezne şi eşti ridicat. Capul îţi cade pe spate, cu ochii deschişi şi gura strâmbă. O picătură sărată îţi curge din ochi în ureche.

Eşti legănat în faţă şi în spate, de două ori, o mişcare aproape ca atunci când te-ai dat prima oară într-un leagăn de frânghie construit de vecinul tău într-un copac, în apropiere de casa copilăriei tale din Rusia. Te mişcai atunci înainte şi înapoi, iar forţa îţi încleşta stomacul, până când, în sfârşit, te-ai desprins şi ai descris un arc deasupra bălţii.

Acum, soldaţii îţi dau drumul mâinilor şi picioarelor, lăsân-du-te să cazi într-o groapă din pământ. Este o rană căscată în carnea pământului. Corpul tău loveşte fundul gropii cu un bufnet şi braţul tău stâng îţi acoperă faţa, rămânând nemişcat. Urina caldă îţi trece prin materialul pantalonilor şi se evaporă în aer.

După aceea?

O scurtă salvă de focuri de armă. Apoi tăcere.

Cineva începe să plângă, să implore. O altă împuşcătură.

Tăcere.

Se aruncă pământ peste tine.

Când alunecă de pe lopată se aude un foşnet. Bucăţi de pământ cad peste tine, în groapă, acoperindu-ţi mâinile şi faţa.

În sfârşit, singurul lucru vizibil mai e doar genunchiul tău. O insuliţă de lână într-un ocean de noroi, care se afundă treptat în pământ, până ce eşti înghiţit complet. Frig. Întuneric. Tăcere. Nimic, doar lopata care loveşte suprafaţa. Alte împuşcături. Altă tăcere.

O tăcere lungă.

Pământul îngheaţă şi se dezgheaţă, îngheaţă şi se dezgheaţă, îngheaţă şi se dezgheaţă iar, şi corpul tău se dezintegrează lent, în timp ce deasupra iarna devine primăvară.

Este 1945 şi războiul se apropie de final. Eşti îngropat în solul mlăştinos al pădurii Falstad de trei ani, îngheţat în timp, cu avioanele de luptă zburând deasupra ta, cu trupele care s-au mişcat de colo-colo, cu oraşele care au ars din temelii şi familiile care şi-au căutat oamenii dragi printre ruine. Soldaţii germani au căzut şi tancurile s-au mişcat pe şenile spre Berlin, iar tu ai zăcut în tăcere sub pământ, cu braţul încă peste faţă şi cu degetul mic îndoit ca al unui copil adormit. Apoi se întâmplă ceva. Nu ştiu ce zi este, dar e primăvară şi, dacă urechile nu ţi s-ar fi măcinat în pământ, ai fi auzit paşi deasupra, lopeţi care sapă, care zgârie pietricelele, şi o voce care spune Acolo! în germană, cu o grabă ce transmite că nu este timp.

Dacă pielea ta nu şi-ar fi pierdut simţul cu ani în urmă, ai fi simţit mâinile apucându-te de glezne şi de încheieturi şi ridi-cându-te pe o pătură de lână. Ai fi simţit pătura în jurul tău, ca un cocon, şi frânghiile ce te legau, ca să nu aluneci din ea. Şi apoi?

Apoi eşti dus în spatele unui camion şi el se îndreaptă spre mare, unde aşteaptă două bărci în port. Eşti dus pe cea

mai mică dintre bărci şi zaci acolo, învelit în pătură, legat cu sfoară, legănându-te pe valuri.

Vâslele plesnesc apa şi scrâşnesc pe promontorii, şi corpul tău se leagănă la fiecare lovitură. Aerul este sărat şi deasupra strigă pescăruşii.

Vâslele se retrag, se aud voci, apoi un pleoscăit, şi apa rece ca gheaţa te cuprinde, ridicându-se în jurul tău când barca se scufundă, centimetru cu centimetru, în mare. Şi tu, şi barca plonjaţi în beznă.

Treci pe lângă un banc de heringi, care fug speriaţi. Apoi, mai adânc, în întunericul abisului, unde nu poate ajunge lumina de la suprafaţă.

Loveşti fundul, tulburând noroiul. Cât de adânc este? O sută de metri? Mai mult?

Câţi ani vor trece până ce frânghia se va deteriora şi pătura se va desface?

Acum zaci pe spate şi te dizolvi lent în nisip.

Eşti legănat în faţă şi în spate de maree şi de furtuni.

Şi tot aşa. Şaptezeci de ani. Rămăşiţele scheletului tău sunt, probabil, încă acolo, împrăştiate pe fundul mării, îngropate în bezna rece. Sunt dungi în nisip, unde a fost târât corpul tău împotriva curentului, la fel cum este şi numele tău gravat pe Stolperstein, în faţa locuinţei tale de odinioară. Trotuarul cu numele tău, unde am îngenuncheat cândva cu Grete, Steinar, Rikke, Lukas şi Olivia.

Dragă Hirsch, ai avut o familie numeroasă. Cei trei copii ai tăi au supravieţuit războiului şi toţi au avut copii, nepoţii tăi. Ai deci nepoţi, strănepoţi şi stră-strănepoţi, atât de mulţi, că nici nu ştiu precis câţi. Scriu aceste cuvinte în timp ce doi dintre ei sunt la şcoală. Fiul meu şi-a pus, recent, aparat dentar şi probabil că acum citeşte o carte sau stă pe vreun coridor, cu prietenii lui. Fiica mea va juca în curând într-un nou spectacol de balet, unde se va ridica tot mai sus pe noile sale poante, dar acum şi ea e la şcoală,

unde fuge prin curte sau se dă pe toboganul de la locul de joacă.

Oslo este acoperit cu un strat de gheață.

Viața merge mai departe, iar eu închid ochii şi mă gândesc la tot ce s-a pus în mişcare în dimineața aceea, lângă piatra cu numele tău, şi la toate poveştile din spatele celorlalte.

Vom continua să vă rostim numele.

Dragă Hirsch, vom continua să îl rostim pe al tău.